T.C.
ERCİYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
YAKINÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

BAZI ARŞİV BELGELERİNİN IŞIĞINDA KAYSERİ 1843-1852 (TRANSKRİPSİYON ve DEĞERLENDİRME)

Hazırlayan
Nuray AVCI

Danışman
Doç. Dr. Cengiz KARTIN

Yüksek Lisans Tezi

AĞUSTOS 2018
KAYSERİ

T.C.
ERCİYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
YAKINÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

BAZI ARŞİV BELGELERİNİN IŞIĞINDA KAYSERİ 1843-1852 (TRANSKRİPSİYON ve DEĞERLENDİRME)

Hazırlayan
Nuray AVCI

Danışman
Doç. Dr. Cengiz KARTIN

Yüksek Lisans Tezi

Bu çalışma Erciyes Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi tarafından SYL-2017-7154 kodlu proje ile desteklenmiştir.

AĞUSTOS 2018
KAYSERİ

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Nuray AVCI

YÖNERGEYE UYGUNLUK SAYFASI

"*Bazı Arşiv Belgelerinin Işığında Kayseri 1843-1852 (Transkripsiyon ve Değerlendirme)*" adlı yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesi Lisansüstü Tez Önerisi ve Tez Yazma Yönergesi' ne uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan	Danışman
Nuray AVCI	Doç. Dr. Cengiz KARTIN

Tarih Bölüm Başkanı

Prof. Dr. Hasan Ali ŞAHİN

KABUL ONAY SAYFASI

Doç. Dr. Cengiz KARTIN danışmanlığında Nuray AVCI tarafından hazırlanan "Bazı Arşiv Belgelerinin Işığında Kayseri: 1843-1852 (Transkripsiyon ve Değerlendirme)" adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Tarih Anabilim Dalında **Yüksek Lisans** tezi olarak kabul edilmiştir.

27/08/2018
(Tez Savunma Sınav Tarihi Yazılacak)

JÜRİ:

Danışman : Doç. Dr. Cengiz KARTIN

Üye : Prof. Dr. Yücel UZUNLUK

Üye : Doç. Dr. Yahya BAĞCECİ

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun 10/09/2018 tarih ve 35 sayılı kararı ile onaylanmıştır.

10/09/2018

Prof. Dr. Celaleddin ÇELİK
Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde değerli bilgilerini benimle paylaşan, güler yüzünü ve samimiyetini esirgemeyen, danışman hocam Doç. Dr. Cengiz KARTIN'a ve ilim yolculuğumda büyük emeği geçen muhterem hocam Doç. Dr. Muhittin KAPANŞAHİN'e teşekkürü bir borç biliyor ve şükranlarımı sunuyorum. Değerli hocam ilgi, kaynak ve yardımlarını hiçbir zaman esirgememiş ve her daim yol gösterici olmuştur.

Yine bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım yönlendirme ve bilgilendirmeleriyle çalışmamım bilimsel olarak şekillenmesine katkı sağlayan Sayın Prof. Dr. Necmi Uyanık'a ve Sayın Doç. Dr. Yahya BAĞÇECİ'ye teşekkür ederim.

Eğitim ve öğretim hayatım boyunca bana her türlü desteği veren sevgili aileme, çalışmam esnasında desteğini ve yardımını esirgemeyen arkadaşlarım, Nazan KANBEROĞLU, Gökçe ÖZTÜRK, Kevser ÇAKILLI, Hikmet UÇMAZ'a ve tezin muntazam hale getirilmesinde yardımcı olan kıymetli Esat GÜRBÜZER'e teşekkürü bir borç bilirim.

ÖN SÖZ

Çalışmamızın ana unsurunu Kayseri şehri ile ilgili arşiv belgeleri oluşturmaktadır. Arşiv belgeleri her zaman birçok araştırma konusunda birinci el kaynak vazifesini görmüştür. Geçmişte yaşanan olayların açığa kavuşturulmasında bu belgelerin önemli rolü olmuştur.

Tezimiz üç bölümden oluşmakta; Birinci Bölüm Abdülmecid dönemi'ni konu almıştır. Abdülmecid döneminde yaşanan Mehmet Ali Paşa isyanı ve Mısır Meselesi ele alınmakla birlikte yaşanan olaylar sonucunda yapılan antlaşmalardan özellikle Hünkâr İskelesi Antlaşması, Balta Limanı Antlaşması, Boğazlar Sözleşmesinden bahsedilmiş ve Türk-Rus siyasi ilişkileri açısından geniş alan kapsayan Kırım Savaşı'nın neden ve sonuçları da ele alınmaya çalışılmıştır.

Çalışmamızın asıl bölümünü ikinci ve üçüncü bölümler oluşturmaktadır. İkinci Bölüm de Kayseri Şehri Eski çağ dönemleri, Selçuklu dönemi, Osmanlı dönemi şeklinde açıklanmaya çalışılmış ve Üçüncü Bölüm Başbakanlık Osmanlı Arşiv belgelerinin özetleri, transkripsiyonu ve değerlendirme kısımlarından oluşmaktadır ki o dönemin tarihini belgelerden elde edilen bilgiler ışığında, devletlerin toplumsal, siyasî, idarî, malî ve daha birçok farklı alanlardaki durumlarını anlamak mümkündür. Arşiv, tarihçiliğin olmazsa olmaz unsurlarındandır.

Kayseri 2018

Nuray AVCI

BAZI ARŞİV BELGELERİNİN IŞIĞINDA KAYSERİ 1843-1852 (TRANSKRİPSİYON ve DEĞERLENDİRME)

Nuray Avcı

Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi, Ağustos 2018

Danışman: Doç. Dr. Cengiz Kartın

ÖZET

Sultan Abdülmecid döneminde yaşanan Mehmet Ali Paşa'nın isyan teşebbüsleri ve kazandığı zaferler Devlet-i Aliye'ye zor zamanlar yaşatmış; Mehmet Ali'nin Mısır'dan sonra Suriye'yi de istemesi Büyük devletleri endişelendirmişti. Çünkü Avrupalı devletler Osmanlı Devleti'ne karşı Mehmet Ali Paşa'nın sadece bir güç oluşturmasını istemekteydi Osmanlı'nın yerine geçmesini istememekteydi.

Osmanlı Devleti, eksik olduğu noktaları çeşitli reform hareketleri ile tamamlamaya çalışmış; bunun için de Tanzimat ve Islahat Fermanlarına başvurmuştur. Bu fermanlar ile eski kurumları koruma, yeniden canlandırma ve her zaman başvurduğu çarelere yönelmek yerine Batı'dan aldığı bir takım yeni uygulamaları kendilerine göre geliştirmişlerdir.

Anadolu'nun Osmanlılar dönemindeki taksimatına göre, Kayseri Karaman Eyaletine bağlı bir sancak idi. Bugün Kayseri müstakil bir valiliğin merkezi olup, Erciyes Dağının kuzeye doğru uzanan eteklerinin sonundaki bir ovanın üzerinde bulunmaktadır. Önemli tarihi şehirlerden biri olan Kayseri şehri tarih boyunca siyasi, sosyal, kültürel… birçok yönden önemli gelişmelere sahne olmuştur.
Kayseri şehrinde yaşanan miras, alacak-borç, sağlık, aşıcılık, tayin, Kayseri'nin vilayet oluşu… gibi olaylara değinilmiştir. Bunlar Başbakanlık Osmanlı Arşiv belgeleri ışığında açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kayseri, Şehir, Arşiv belgeleri, Sultan Abdülmecid, Osmanlı, Anadolu, …

KAYSERİ İN THE LIGHT OF SOMEt ARCHİVAL DOKUMENTS 1843-1852 (TRANCHRIPTION and EVALUATION)

Nuray Avci

Erciyes University Institute of Social Sciences, Department of History

Master Thesis, August 2018

Advisor: Assoc. Dr. Cengiz Kartın

ABSTRACT

Mehmet Ali Pasha's revolt attempts and victories in the reign of Sultan Abdülmecid lived a hard time for the State-i Aliye; Mehmet Ali's concern for Syria after Egypt had worried the Great Powers. Because European states wanted Mehmet Ali Pasha to form a power against the Ottoman State, he did not want to replace the Ottomans.

The Ottoman State tried to complete the missing points with various reform movements; and for this he applied to Tanzimat and Islahat Fermans. With these fermans, instead of protecting the old institutions, reviving them, and aiming at the ones they always refer to, they have developed a number of new applications from the West.

According to the order of Anatolia during the Ottoman period, Kayseri was a sanjak affiliated to Karaman Province. Today Kayseri is the center of an independent valley and is located on a hill at the end of the northern skirts of Mount Erciyes. Kayseri city, one of the most important historical cities, has been a major political, social, cultural ...

Heritage living in Kayseri, receivable-debt, health, fertility, appointment, the province of Kayseri has been mentioned. These were tried to be explained in the light of documents of Prime Ministry Ottoman Archives.

Key words: Kayseri, City, Archive documents, Sultan Abdülmecid, Ottoman, Anatolian, ...

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK ..... **ii**
YÖNERGEYE UYGUNLUK SAYFASI ..... **iii**
KABUL VE ONAY SAYFASI ..... **iv**
ONAY: ..... **iv**
TEŞEKKÜR ..... **v**
ÖN SÖZ ..... **vi**
ÖZET ..... **vii**
ABSTRACT ..... **viii**
KISALTMALAR ..... **xii**
GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM

ABDÜLMECİD DÖNEMİ'NDE OSMANLI DEVLETİ'NİN GENEL DURUMU 5
1.1 SİYASİ DURUM 5
1.1.1 Sultan Abdülmecid ve Dönemi 5
1.1.2 Mehmet Ali Paşa İsyanı ve Mısır Sorunu 7
1.1.3.Hünkâr İskelesi Antlaşması 9
1.1.4 Balta Limanı Antlaşması 11
1.1.5 Londra Boğazlar Sözleşmesi 13
1.1.6 Kırım Savaşı 15
1.2 SOSYAL DURUM 21
1.2.1. Tanzimat Fermanı 21
1.2.2 Islahat Fermanı (28 Şubat 1856) 24
1.2.3 Eğitim Alanındaki Gelişmeler 26
1.2.5 Adli Alandaki Gelişmeler 30
1.3 EKONOMİK DURUM 35
1.3.1 İç ve Dış Borçlanmalar 35
1.3.2. Galata Borsası ve Galata Bankerleri 38

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. KAYSERİ'NİN TARİHÇESİ 40
2.1.1. M.Ö. Dönemde Kayseri 40

2.1.1.1. Asur Ticaret Kolonileri Çağı....42
2.1.1.2 Hitit Çağı....44
2.1.1.3 Frig Çağı....45
2.1.2 Selçuklu Hâkimiyetine Kadar Kayseri....46
2.1.2.1 İslam Akınları ve Kayseri'nin Türkleşmesi....47
2.1.2.2 Selçuklular Döneminde Kayseri....49
2.1.2.3 Beylikler Dönemi....54
2.1.3 Osmanlı Hâkimiyetinde Kayseri....56
2.1.3.1 Nizam-ı Cedid Ordusunun Kayseri'de Kurulması....59
2.1.3.2 Kayseri'de ilk Posta Teşkilatının Kurulması....60
2.1.3.3 Kıtlık-Kolera Salgını....60
2.1.3.4 Kayseri'nin Ankara Vilayetine Bağlanması....61
2.1.3.5 Kayseri'de Büyük Yangın....61
2.1.3.6 İlk Banka Olarak Ziraat Bankasının Kurulması....62

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BELGE ÖZETLERİ....63
METİN TRANSKRİPSİYONU....72
3.1.MİRAS (TEREKE)....72
3.2.TAYİN....90
3.4.ALACAK-BORÇ....103
3.5.SÜRGÜN....107
3.6.MAAŞ....108
3.7.ASKER GÖNDERME....111
3.8.CAMİİ TAMİR ve İNŞAASI....113
3.9.KIŞLA TAMİRİ....113
3.10.GELİR İHALESİ....120
3.11.KAYSERİ'NİN VİLAYET OLMASI....121
METİN DEĞERLENDİRMESİ....122
SONUÇ....127
KAYNAKÇA....130
İNDEKS....146
ÖZGEÇMİŞ....191

KISALTMALAR

BOA	**:**	Başbakanlık Osmanlı Arşivi
C	**:**	Cemaziyelahir
H	**:**	Hicri
L	**:**	Şevval
M	**:**	Miladi
M.S	**:**	Milattan Sonra
M.Ö	**:**	Milattan Önce
N	**:**	Ramazan
R	**:**	Rebiülahir
Ra	**:**	Rebiülevvel
S	**:**	Safer
s	**:**	Sayfa
vb	**:**	Ve benzeri
yy	**:**	Yüzyıl
Z	**:**	Zilhicce
Za	**:**	Zilkade

GİRİŞ

Şehirler bilgi ve kültür merkezleri olmakla beraber şehirlerden, kırsal alanlardakinden daha fazla bilgi elde edilmekle beraber kültürel zenginlik şehir de oluşur. Bir şehrin gerçekten bilgi ve kültür merkezi olabilmesi için öncelikle kendisi ile ilgili bilginin çoğalması, yaygınlaşması, yayınlanarak kolay ulaşılabilir hale getirilmesi gerekir[1].

Çok eski bir şehir olan Kayseri, Mazaka adı ile Kapadokya'nın merkezi konumundadır. Roma İmparatoru Tiberyüs'un burayı zapt etmesiyle şehrin adı Kayseriyye olmuştur. O zamanki Kayseri, şimdiki Kayseri'nin kuzeybatısında Taşlıburun civarındadır. Miladi 260 tarihinde İranlıların eline geçmiş ve şehri tahrip etmişlerdir.

Kayseri şehri, İslam öncesi ve İslami dönemler olmak üzere iki dönem yaşamış bir şehirdir. İslam öncesi dönemde Asur koloni çağını yaşamış, yazı ve ticaretle tanışmış bir kültür ve ticaret merkezidir. Romalılar ve Bizanslılar döneminde de önemli tarihi olaylara sahne olan Kayseri'nin günümüze kadar gelen iç ve dış kale surları, bunun canlı şahitleridir[2].

İslami dönemde, Selçuklu Türkleri tarafından fethedilen Kayseri Danişmendliler Türkiye Selçukluları, İlhanlılar, Eretnalılar, Kadı Burhaneddin Ahmet, Dulkadirliler ve Osmanlılar devrinde de iskân ve imar görmüştür. Şehir yaşamış olduğu siyasi ve kültürel olaylardan kalan bilgi ve belgeler dışında çok sayıda han, hamam, cami, çeşme ve medrese gibi eserlere de sahip olmakla beraber bu eserlerin birçoğu günümüze kadar gelmiştir[3].

Şehrimiz, içinde barındırdığı tarihi abideler ve İslam mimari eserlerinden mütevellit, araştırma-inceleme çalışmalarına değer bir şehirdir. Aşağı yukarı Anadolu'nun ortasında ve büyük bir ovanın üzerinde kurulan bu şehir doğuyu batıya, kuzeyi güneye bağlayan ana yollara hâkimdir. Mısır ve Suriye ile Anadolu'da egemen olan çeşitli devletler arasında meydana gelen ilişkiler dolayısıyla Kayseri büyük önem taşımıştır.

---

[1] Halil Edhem **Eldem**, Hazırlayan: Kemal Göde, *Kayseri Şehri*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1982, s. 12.
[2] http://www.kayserikultur.gov.tr/TR,54965/tarihce.html.
[3] http://www.diyadinnet.com/YararliBilgiler-664&Bilgi=kayseri-tarihi-ve-tarihçesi.

Kayseri'de İslam öncesi dönemlere ait eserler hemen hemen yok gibi olsa da, İslami dönemlerde yapılmış eşsiz güzellikte olan eserler, önem arz etmektedir. Kayseri'den seyahat nedeniyle geçen bazı Avrupalılar, bu şehir hakkında bir takım risaleler veya seyahatnamelerinde çok faydalı bilgiler yayınlamışlardır. Köklü geçmişe sahip olan Kayseri şehrinin zaman zaman bazı özellikleri ön plana çıksa da şehrinin stratejik, sosyal, kültürel yapısı ve kurumları Kayseri'yi her dönemde içinde bulunduğu bölgede belli bir öneme sahip kılmıştır[4].

Büyük Selçuklu Sultanı Alparslan'ın 1071'de Malazgirt'te Bizans ordularını mağlup etmesiyle Anadolu kapıları Türklere açılmış ve 15 yıl sonra, 1085 yıllarında Kayseri bir Türk ve Müslüman şehri olmuştur. Müslüman Türklerin eğemenliğinde Kayseri'nin eski halkı olan Rum ve Ermeniler birer mahallede toplanmışlar, çarşı, pazar ve ticarette hâkimiyetlerini zamanla kaybetmişlerdir. Şehir, hızla yapılan Camii, Han, Hamam, Medrese ve Çeşmelerle kısa sürede tam bir İslam Şehri hüviyeti kazanmıştır. Bir süre Danişmendliler'e merkez olan Kayseri özellikle Selçuklu Sultan I. Alaeddin Keykubad döneminde Türkiye Selçuklu Devleti'nin Konya ve Sivas ile birlikte üç başşehrinden birisi olmuştur. Danişmendi ve Selçuklu yönetimleri zamanında yapılan görkemli yapıların en önemlileri; Camii Kebir, Güllük Camii ve Hamamı, Hunat Külliyesi, Şifaiye – Gıyasiye Medresesi, Hacı Kılıç Külliyesi, Lala Muhlisiddin Camisi, Sahabiye Medresesi, Kale Surları ve Yoğunburç sayılabilir[5].

Fatih Sultan Mehmet zamanında, Gedik Ahmet Paşa tarafından Karamanoğulları Beyliği'ne son verilerek, Karaman, Konya ve Kayseri Bölgeleri Osmanlı toprağına katıldı(1474). Kayseri 1476'dan itibaren Karaman eyaletine bağlı bir sancak merkezi oldu. 1839 tarihinde Bozok Eyaletinde, 1867 tarihinde de bağımsız sancak merkezi olarak Osmanlı idari taksimatında yerini aldı.

1683 Viyana bozgunu ve 1699 Karlofça Antlaşması ile hem devletin ekonomik durumu bozulmuş ve hem de çok büyük toprak kayıpları yaşanmıştır. Devletin azalan gelirlerine binaen merkezi otorite Anadolu ve İmparatorluğun uzak bölgelerinde eğemenliğini yitirmiştir. Bu kargaşa içinde yöneticilerin tayininde rüşvet, çıkar ve yolsuzluk almış yürümüştür. Böylece Osmanlı ülkesi XVIII. yüzyıla çok büyük sıkıntılarla girmiştir.

---

[4] Mehmet **Çayırdağ,** *"Selçuklular Döneminde Kayseri", Erciyes'in Rüyası Kayseri,* Yapı Kredi Yayınları İstanbul 2013, s. 27.

[5] Halit **Erkiletlioğlu**, *Kayseri Tarihi En Eski Zamandan Osmanlılara Kadar,* İl Kültür Müdürlüğü Yayınları, Kayseri 1993, s. 4.

XVIII. yy' da iki önemli konu Kayseri tarihini işgal etmiştir. Bunlardan birincisi devletin boşluğundan faydalanan mütegallibe ve hanedan ailelerin doğarak hâkimiyet kurmaları; ikinci ise şehirde ve özellikle çevre köylerde başıboş birçok eşkıyanın türemesidir. Bu eşkıyalık hareketlerinin bir kısmı vezir kapılarından kaçan sipahi ve askerlerin şakilik yapmaları ile meydana geliyor bir kısmı da bazı aşiretlerin zaman zaman zorbalık ve hırsızlık yapmalarından doğuyordu. Devlet bu dönemde aşiretleri yerleşik hayata geçirmek için uğraşmış ise de başarılı olamamıştır. XIX. yy' da bütün milletler hızlı bir değişim ve gelişm yaşamışlardır. Nitekim bu hızlı değişim, milletlerin hâkimiyet iştahlarını kabartmış sonuç olarakta değişime ayak uyduramayan devletler dağılma sürecine girmiştir.

Bu tarihler de yoğun siyasi olayların yaşanmasına binaen bir de veba salgını meydana gelmiş ve uzun bir süre devam ederek yayılmıştı. Siyasi istikrarsızlık ve salgın hastalık sebebiyle şehir de mal ve yiyecek fiyatları yükselmiş meskûkât fiyatları ise geri kalmıştı. Bu ayarlamayı yapmak için ferman-ı ali çıkarılmıştı. Kayseri'de askeri, cari ve bayındırlık için harcanan paralar yine sancak sınırları içinde kendi imkânları ile karşılanıyordu.

Etnik-i Eterya cemiyetinin gizli faaliyetleri ve organizasyonu ile başlayan Rum isyanı, isyanı desteklediği anlaşılan Fener Rum Patriği, II. Gregorios' un Patrikhanenin kapısında idam edilmesiyle beraber bütün ülke de olduğu gibi Kayseri de de sinmiş oldu.

Abdülmecid, tahta çıktıktan sonra posta nezareti kuruldu. 16 Kasım 1840 tarihli bir kanun ile şehirlerde kurulacak postanelerin özellikleri ve koşulları saptandı. Hizmet için gerekli olan terazi, sandık, defter ve mühürler hazırlandı. 1841-1842 yıllarında öncelikle Ankara, Kayseri, Adana, Erzurum ve Trabzon'da postaneler kurularak, posta memurları tayin edildi[6].

1848'de Kayseri'de yaşanan ağır kış şartları ve don sonucu önemli ihraç maddesi olan cehri hasadı büyük oranda zarar görmüştür. Bu felakete bir de kolera salgını eklenince ticari hayat büyük ölçüde durmuş, yoksul halkın rahatla kavuşması için Yozgat, Kırşehir, Nevşehir ve diğer yerlerden zahire getirtilmiştir. Bu sıralarda Kayseri için şansızlıklar zinciri devam ederken 1849 senesinde kapalı çarşıda çıkan büyük bir yangın çarşının büyük bir kısmının yanmasına sebep olmuştur.1851 senesinde yine büyük bir

[6]Yaşar **Elden**, *Bizim Şehrin Halleri*, Palet Yayınları, Konya 2015, s. 18.

kıtlık meydana gelmiş ve esnaf birliğinin halka dağıttığı un ve zahirenin adaletli dağıtılmaması hasebiyle Çorakçılar Mahallesinden Hasan Ağa adlı bir kişinin itirazına sinirlenen birlik başkanı atını bu şahsın üzerine sürer ve bu şahsın yaralanması üzerine binlerce kişi galeyana gelere birlik üyelerinin bulunduğu konağı yakmışlardır. Kurtulanlar yakında bulunan bir camiye sığınmış olsalar da katledilmekten kurtulamadılar[7].

Eşkıyalık olayları Anadolu'da tarihin hemen hemen her döneminde varlığını koruyan sosyal bir olay haline gelmiştir. Bu olaylar toplumun içinde bulunduğu refah seviyesi, eğitim düzeyi ve merkezî otoritenin caydırıcılığı ile yakından ilgili olduğu gibi, kültürel bir boyutu da sürekli beraberinde taşımıştır. Tez çalışma konumuzu oluşturan Kayseri Şehri 1843 ve 1852 yılları arasında siyasi, sosyal, ekonomik… birçok yönden büyük badireler atlatmıştır. Kıtlıklar, ölümler, yangınlar şehirde ve şehir halkında büyük yaralar açmıştır.

Cumhuriyet Döneminde 1924 yılında yapılan yeni bir anayasa ile vilayet yapılarak en eski dönemlerinden bu yana ticaret merkezi olan şehir'de devletin öncülüğünde sanayileşme başlatıldı. Sırasıyla Sümerbank Dokuma Fabrikası, Tayyare Fabrikası, Anatamir Bakım Fabrikası, Askeri Dikim Evi kuruldu. 1950'den sonra Kayserili ticaretten sağladığı tasarruflarını sanayiye dönüştürmeye başladı. Bugün Kayseri, ortalama büyüklükte Kayseri ekonomik, kültürel, sportif ve şehircilik alanında yakaladığı ivme ile Türkiye'nin en hızlı gelişen ve dikkat çeken şehirlerinin başında gelmektedir[8].

---

[7] Halit **Erkiletlioğlu**, *Osmanlılar Zamanında Kayseri*, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Kayseri 1996, s. 105.

[8] http://www.kayseri.gov.tr/kayseri-tarihii.

BİRİNCİ BÖLÜM

ABDÜLMECİD DÖNEMİ'NDE OSMANLI DEVLETİ'NİN GENEL DURUMU

1.1 SİYASİ DURUM

1.1.1 Sultan Abdülmecid ve Dönemi

Sultan Abdülmecid'in babası II. Mahmud, annesi Bezmiâlem Sultandı ve Abdülaziz'in de ağabeyi idi. II. Mahmud'un ölümü ile 1839-1861 yılları Sultan Abdülmecid'in saltanat dönemi olmuştur[9]. Abdülmecid Han'ı babasından miras kalan iki önemli sorun beklemekteydi; bunlardan biri, Mısır Paşası Mehmet Ali ile yapılan savaş, diğeri ise Osmanlı Devletine yeni düzenlemeler getirmek için ilanı kararlaştırılan "Tanzimat" idi[10].

Tanzimat'ın ilan edilmesi, Abdülmecid'in gerçekleştirmiş olduğu en önemli icraatlardan biridir. Tanzimat'ın ilanıyla her şey kökünden değişmekte padişah selahiyetlerinin bir kısmından vazgeçmekte, vükela ve ulema ile beraber "Hırka-i şerif" dairesinde yemin etmkte idi[11].

Hanedan üyeleri, siyasetten uzak tutulmuş böylece geçmişte yaşanan kardeş katli ve saltanata geçiş için uygulanan ekberiyet-erşed gibi sistemlerden dolayı hanedan üyeleri ülke siyasetinden kendilerini uzak tutmak zorunda kalmışlar idi. Bu kurallar ve siyasi uygulamalar devletin son dönemine kadar varlığını korumuşsa da Abdülmecid Han siyasetten uzak kalmamış idi. Abdülmecid Han'ın siyasetle ilgilenmesinin temelinde dönemin kökleşen kural ve geleneklerinin işlemez hale gelmesi ve kendisinin veliaht oluşu yatmakta olup[12] padişahlığı döneminde padişahların sarayda kapalı kalma âdetine son vermiş, halkın arasına girerek ve onların sorunlarıyla ilgilenmiş, Bab-ı Alî'de vekiller heyetinin toplantılarına katılmış, kışlaları ve tersaneyi teftiş etmiş idi.

---

[9]Sina **Akşin**, "*Siyasal Tarih (1789-1908)"*, *Türkiye Tarihi 3-Osmanlı Devleti (1600-1908*), Cem Yayınevi, İstanbul 2002, s. 122.

[10]Enver Ziya **Karal**, *Osmanlı Tarihi-Nizam-ı Cedid ve Tanzimat Devirleri (1789-1856),* Cilt: V, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1988, s. 169.

[11] Nazım **Tektaş**, *Osmanlı Saraydan Sürgüne*, Cilt: II, Çatı Kitapları, İstanbul 2004, s. 908-912.

[12]Metin **Hülagü**, *Yurtsuz İmparator Vahdeddin-İngiliz Gizli Belgelerinde Vahdeddin ve Osmanlı Hanedanı*-, Timaş Yayınları, İstanbul 2010, s. 59-60.

Camilerde verilen icazet törenlerinde askeri ve rüştiye mekteplerinde yapılan sınavlarda öğrenci ve öğretmenleri motive ederdi. Halkın ihtiyaçlarını yerinde görmek ve şikâyetlerini dinlemek için memleket içinde bazı seyahatlere çıkardı. Yabancı elçilerin padişahla siyasi mevzularla ilgili görüşmeleri âdet değilken, Kırım Harbi arefesinde elçilerin görüşme taleplerini kabul etmiş ve elçiler randevu alarak padişah ile görüşme fırsatı bulmuşlar idi[13].

Abdülmecid Han, yıllarca Bab-ı Ali'yi uğraştıran Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'yı bağışladığını ve antlaşmak istediğini bildirmek üzere Köse Akif Efendi'yi Mısır'a yollamış idi. Avusturya ve Prusya, verdikleri ortak bir notayla Mısır sorununun kendilerine danışılmadan çözülmesini istemiyorlardı. Nitekim nota kabul edilerek Osmanlı Devleti, Avrupa devletlerinin bir nevi güdümüne girmiş olmaktaydı[14].

14 Eylül 1859'da Kuleli Vakası meydana geldi. Şeyh Ahmet adında bir adamın başlattığı ve bir takım devlet adamlarınında katıldığı olay sonunda Tanzimatçılar cezalandırılacak lüks ve israf içindeki padişah Abdülmecid tahtından indirilecekti. Ayaklanma haber alınır ve isyancılar topluca yakalanırlar. Mahkeme de bir kısmı idama mahkûm edilirken, Abdülmecid bu idam kararını müebbet kürek cezasına çevirdi. Ahmet Efe'nin eserinde Mustafa Müftüoğlu vak'ayı şöyle değerlendiriyor:

" *Kuleli vakası bazı kaynakların yazıp çizdikleri şekilde bir gericilik hareketi değil, Tanzimat'a ve Islahat hatt-ı hümayununa karşı İslam efkar-ı umumiyesinin aksü'l ameli'dir. Ve görüldüğü gibi, bu aksü'l amel bir suikaste teşebbüs derecesinde genişlemişse de muvaffak olamamıştır*[15]*''*.

Abdülmecid Han'ın sağlık durumu bozulunca devlet erkânı yerine geçecek şehzade arayışına başlamakta geç kalmaz ve Rıza Paşa'nın Murad Efendi'yi, Mehmet Ali Paşa'nın Abdülaziz Efendi'yi desteklediği rivayetleri ortaya çıkar[16]. Son yıllarında imparatorluğun geçirdiği iç ve dış sarsıntı ve bunlara ek olarak Kuleli Vakası Abdülmecid'i ruhen yıpratmıştı[17]. Abdülmecid Han'da babası gibi tüberküloz hastalığına yakalanarak 25 Haziran 1861'de 39 yaşındayken Ihlamur Köşkü'nde vefat etti ve Yavuz Sultan Selim türbesi yanına defnedildi. Çocuklarından Murad,

[13] **Tektaş,** s. 945.
[14] Fatih **Ertürk**, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, Kalipso Yayınları, İstanbul 2010, s. 247.
[15] Ahmet **Efe**, *Osmanlı Tarihi Ansiklopedisi*, Akçağ Yayıncılık, 13. Baskı, Ankara 2010, s 433-434.
[16] Tektaş, s. 945.
[17] Enver Ziya **Kara**l, *Osmanlı Tarihi Islahat Fermanı Devri 1856-1861*, Cilt: VI, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1988, s. 97.

Abdülhamid, Mehmet Reşad ve Vahdeddin daha sonra padişah oldular[18]. Sultan Abdülmecid, batılı yazarların takdir ve sevgiyle andıkları, adil, merhametli, ıslahatçı, yenilikçi bir padişahtı.[19].

1.1.2 Mehmet Ali Paşa İsyanı ve Mısır Sorunu

Mehmet Ali Paşa, 1769'da Kavala'da dünyaya gelmiş çok zeki, kararlı, enerjik fakat çocukluğunda yaşamış olduğu olaylardan dolayı sert bir yapıya sahipti. Babasını erken yaşta kaybetmesi ile amcası Tosun Ağa'nın korumasına girmiş ve amcası'nında Osmanlılar tarafından idam edilmesi üzerine Mehmet Ali'de Osmanlı'ya karşı bir kin oluşmuş idi.[20].

Kavalalı Mehmet Ali'nin Mısır'a vali tayin edimesi Mısır tarihinde yeni bir dönemi başlattı ve nizami yönetimi ile Mısır'da otoritesini kuvvetleştiren Mehmet Ali, kalkınma girişimiyle Mısır'ın gelişmesini sağladı. Bir süre sonra modern bir ordu ve donanma kuran Mehmet Ali'nin arzuları Mısır ile sınırlı değildi. Suriye'yi de ele geçirmek için hareket eden Mehmet Ali Paşa, Osmanlı Devleti'ni zor duruma sokacak on yıllık bir süreci başlatmış oluyordu[21].

1831 yılı Suriye'nin ele geçirilmesi için çok uygun şartları taşımaktaydı ki Suriye bu dönemde merkezi hükümetin zayıflığından ötürü bir takım yarı müstakil ve birbirinin aleyhinde uğraşan gruplara ayrılmıştı. Bu süreçte Mehmet Ali ise çeşitli partileri kışkırtarak birbirlerini kırdırdı ve kendisine yardımda bulunacakları kayırdı; oluşturduğu casus grubuyla Suriye'yi nüfuzu altına aldı. Mısır meselesi, Kavalalı'nın 1831'de Suriye'ye taarruzuyla başlamış ve çok daha geniş anlamda Şark meselesinin bir aşamasını oluşturmuş idi[22].

Mehmet Ali'nin Suriye valiliği de dâhil olmak üzere ayaklanmasının sebepleri: *Mısır'ı, komşuları olan Sudan ve tüm Arabistan'da en üstün güç haline getirmek; İstanbul'dan bağımsız hareket edebilmek; Mısır valiliğini bir hanedanlık biçiminde babadan oğula*

---

[18] Cevdet **Küçük,** "*Abdülmecid", İslam Ansiklopedisi,* Cilt: I, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1988, s. 261-262.
[19]Tahsin **Yıldırım**, İbrahim Öztürkçü, *Osmanlı Padişahlarının Manevi Dünyası*, Yağmur Yayınları, 7. Baskı, İstanbul 2013, s. 329.
[20]Yusuf **Akçura**, *Osmanlı Devletinin Dağılma Devri (XVIII. ve XIX. asırlarda),* Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara 1988, s. 89.
[21]Yahya **Bağçeci**, "*İsyandan İtaate; Kavalalı Mehmet Ali Paşa Bab-ı ali İlişkileri (1841-1849)*", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı: 32, s. 219.
[22] Şinasi **Altundağ**, *Kavalalı Mehmet Ali Paşa İsyanı-Mısır Meselesi*, Türk Tarih Kurumu Yayını, 2. Baskı, Ankara 1988, s. 39-41.

geçirmek; Suriye'yi Anadolu'yu ve belki de tüm Osmanlı devletini ele geçirmek… olarak sıralanablir. Paşa, Suriye'yi işgal etmek için çok uygun bir zaman seçmişti. Bab-ı Ali yeni savaştan çıkmış, Mora ve Cezayir gibi önemli iki yeri kaybetmiş, içerde ise Suriye'de dâhil her yerde isyanlar başgöstermişti. Avrupa devletleri ise, 1830 ihtilalleri ve etkilerinden dolayı Avrupa sorunları ile uğraşıyordu[23].

Osmanlı Devleti, arka arkaya gelen kötü haberler ve devletin ordusuz ve donanmasız kalışı karşısında endişe içindeydi. Mısır meselesi bu şekilde ümitsiz bir aşamaya girmişti[24]. Büyük devletler Mısır mevzusuna müdahale etmişlerdi ancak çözümü ile ilgili bir antlaşmaya varmaktan oldukça uzaktılar. Mesele, Suriye üzerinde düğümleniyor, Fransa, dostu Mehmet Ali'den bu bölgenin alınmasını istemiyor, Osmanlı ve İngiltere de Suriye'nin Mehmet Ali'de kalmaması gerektiğini düşünüyorlardı[25].

Mehmet Ali Paşa, yapılan teklifleri kabul etmiyor, kabul edilmesi mümkün olmayan isteklerde bulunup, tehditler savuruyordu. Neticede devletlerin Paşa ve II. Mahmud arasındaki temasları sonucunda, iki tarafta antlaşmaya yanaştı ve 14 Mayıs 1833'de Kütahya Antlaşması'nı imzaladılar. Kütahya Antlaşması iki devlet arasında yapılan siyasi bir antlaşma olmayıp, padişah ile paşası arasında yapılmış padişahın valisine haklar tanıdığı bir ferman şeklinde olup verilen yerler padişah tarafından geri alınabilirdi. Bu antlaşma padişahıda Mehmet Ali'yi de hoşnut kılmamış, padişah bir valisinin hakkından gelememiş, antlaşma ile istemeyerek de olsa ona bazı yerleri vermek zorunda kalmıştı[26]. Bu antlaşma ile Mehmet Ali'ye Mısır ve Girit valiliklerine ek olarak Suriye ve oğlu İbrahim Paşa'ya da Cidde valiliğine ek olarak Adana'nın vergilerini toplama hakkı verildi[27]. Ne II. Mahmud, ne de Mehmet Ali Kütahya antlaşmasını kabul etmişlerdi; Padişah bu antlaşmayla çok kaybettiğini, Mehmet Ali'de az kazandığını düşünmekteydi. Padişah için Mehmet Ali ortadan kaldırılması gerekli olan asi bir vali idi[28].

---

[23]Mehmet **Kocaoğlu**, *"Kavalalı Mehmet Ali Paşa İsyanı (1831-1841)"*, s.200. http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/19/1152/13547.pdf, 25.09.2017.

[24] Ziya Nur **Aksun**, *Yozlaşma, Yenileşme, Değişim Kıskacında Dört Muzdarip Padişah*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2011, s. 276.

[25]**Akşin**, s. 126.

[26] Tahsin **Ünal**, *Türk Siyasi Tarihi 1700-1958*, Kamer Yayınları, İstanbul 1998, s. 262-263- 264.

[27] Fahir **Armaoğlu**, *19. Yy Siyasi Tarihi*, Alkım Yayınevi, İstanbul 2006, s. 310.

[28]Mevhibe **Savaş**, *Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın İsyanı ve Neticeleri Hazırlayan Unsurlar*, Aksu Gazetesi, Sayı: 407-430, 1996, s. 29-30.

Mısır ordusu ve Osmanlı ordusu 24 Haziran 1839 tarihinde Nizip Ovasında karşı karşıya gelir. Asker sayısı hemen hemen her iki taraf için de aynı idi. Muharebenin sonunda Osmanlı ordusu 4500 ölü/8500 esir verirken Mısır tarafından ise Halep konsolosu 350 ölü ve 800 yaralıdan Hafız Paşa'nın kurmaylarından Fransız Albay Petit ise 3000 kayıptan söz eder[29].

Daha sonraki yıllarda İngiltere'nin etkisiyle 15 Temmuz 1840 tarihinde Rusya, Avusturya ve Prusya arasında Londra Antlaşması imzalanır. Bu antlaşmayı imzalayan devletler Mısır meselesi mevzusunda Türkiye'ye yardım edeceklerdi ve böylece Mehmet Ali Paşa'ya bir ultimatom verilir[30].

Mehmet Ali Paşa, vali olduktan sonra Mısır'da idari, bayındırlık, tarım ve ticaret alanlarında hızlı bir değişim ve gelişme hareketlerine girişti ve önemli ölçüde başarılara ulaştı. Bu faaliyetlerinin neticesinde Mısır'ın geliri, vali olduğu ilk sıralarda on üç bin keseyken valiliğinin dördüncü senesinde otuz beş, sonraları da dört yüz bin keseye yükseldi. Mehmet Ali Paşa, bu paranın bir kısmını yine Mısır'ın kalkınması için harcadı ve Avrupa'ya yani Fransa'ya öğrenim için gençler gönderdi. Avrupa'dan öğretmenler, uzmanlar, teknisyenler getirterek Mısır'ın her alanda kalkınması için çalıştı. Gelirinin diğer kısmıyla da Avrupa modelinde bir ordu ve donanma oluşturdu. Bu alanda da Fransa'dan destek gördü[31].

Padişah Abdülmecid, 13 Şubat 1841 tarihli ferman ile de Mehmet Ali'ye kaydı hayat şartı ile Darfur, Nübya, Kordofan ve Sennaar eyaletlerinin yani Sudan'ın yönetimini de verdi. Bununla beraber devletler Londra'da toplanarak 10 Temmuz 1841'de imzaladıkları bir protokol ile Mehmet Ali sorununun kapanmış olduğunu belirterek, 15 Temmuz 1840 antlaşmasında öngörüldüğü üzere, Boğazlar ile ilgili kapalılık esaslarına katılmak üzere Fransa'nın da davet edilmesine karar verdiler[32].

1.1.3.Hünkâr İskelesi Antlaşması

Sultan Mahmud için Avrupalı devletlerden yardım almaktan başka çare kalmamıştı. Padişah Çar Nikola'nın yardımını almaya karar vermiş ve Hünkâr İskelesi Antlaşması

---

[29] Gilbert **Sinoue**, *Kavalalı Mehmet Ali Paşa Son Firavun,* Çeviren: Ali Cevat Akkoyunlu, Doğan Kitapçılık, İstanbul 1999, s. 357-358.
[30] **Tektaş**, s. 916.
[31] Ali İhsan **Gencer**, İlmi Müşavir: Hakkı Dursun Yıldız, "*Tanzimat Fermanı(1839)'dan 1876'ya Kadar Osmanlı İmparatorluğu", Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi,*. Cilt: XI, Çağ Yayınları, İstanbul 1989, s. 398-399.
[32] **Armaoğlu**, s. 324-325.

sonunda bir Rus kolordusunun karaya ayak basması, Mısır'dan önce İngiltere ile Fransa'yı telaşlandırmıştı. Vakit kaybetmeden çalışmalara başlayan bu devletler, Mehmet Ali Paşa'yı durdurup barışa zorladılar. Diğer taraftan da devlet Mehmet Ali'yi ikna etmek için Tophane Müşiri Damat Halil Paşa ile Amedi'yi Divan-ı Hümayun Mustafa Reşit Bey'i Mısır'a göndermişti[33].

I.Nikola, Osmanlılar ile Mısır arasında yapılan antlaşmadan memnun kalmamıştı. Rus üstünlüğünü devamlı kılmak ve İstanbul'daki geleneksel Fransız ve İngiliz nüfuzunu azaltmak istemekteydi. I.Nikola, Osmanlıların olası Mısır saldırısına karşı istediği savunma ittifakı için diplomatı Kont Orlov'u İstanbul'a göndermesiyle İstanbul'da görüşmeler başladı. Görüşmelere Ahmet Fevzi Paşa, Hüsrev Paşa ve Reisülküttap Mehmet Akif Efendi ile Rusya'dan Orlov ve Butenef katıldılar[34]. 8 Temmuz 1833'de Hünkâr İskelesi'nde Rus-Türk Saldırmazlık ve Karşılıklı Yardım Paktı imzalandı. Bu antlaşma Rusya ve Türkiye arasında sonsuz barış, dostluk ve antlaşma oluşturmaktaydı. Rusya bu antlaşma ile gerekli olması durumunda Türkiye'ye askeri yardımda bulunacaktı. Antlaşmanın gizli hükmü Türkiye'yi Rusya'ya askeri yardımda bulunma zorunluluğundan bağımsız tutmaktaydı ve askeri yardım yerine savaş esnasında Rusya'nın isteği ile Osmanlı, Boğazları kapatmak zorundaydı[35] ve antlaşma 8 yıl geçerli olup biri gizli olmak üzere yedi maddeden oluşmakta idi[36]. Osmanlıların en büyük dış düşmanı olan Ruslar, İstanbul'u istila etmeye ve Osmanlı Devletini devirmekte kararlı olan büyük bir iç isyancıyı engellemiş ve Osmanlı'nın kurtarıcı rolünü üstlenmişlerdi. Güçlü bir devletin başına geçecek güçlü bir hanedana komşu olmak istemeyen Ruslar, Osmanlıları destekledilerve bunu da 1833 yılında Hünkâr İskelesi antlaşmasını imzalayarak gösterdiler[37]. Bu antlaşma, Boğazlarda Rusların ele geçirmiş olduğu önemli bir avantajdı. Osmanlı Devleti, böylece Rusya ile antlaşma yaparak Mehmet Ali Paşa'ya karşı kendisini güvence altına almış olmaktaydı.[38].

---

[33] Samiha **Ayverdi,** *Türk Tarihinde Osmanlı Asırları,* Cilt: II, Damla Yayınevi, İstanbul 1993, s. 306.
[34] Stanford J. **Shaw***, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Geleneksel Reformdan Modern Reforma Geçiş: Sultan III. Selim ve Sultan II. Mahmud Dönemleri", Türkler Ansiklopedisi*, Cilt: XII, Yeni Türkiye Yayınları, İstanbul 2002, s. 652.
[35] Igor V. **Karpaev,** *Rusya ve Türkiye: Jeopolitik Çekişmeden İşbirliğine, Osmanlı 2,* Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s. 68.
[36] Kemal **Beydilli,** *"Hünkâr İskelesi Antlaşması", İslam Ansiklopedisi,* Cilt: XVIII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1998, s. 488.
[37]Donald **Quataer**t, *Osmanlı İmparatorluğu 1700-1922*, İletişim Yayıncılık, İstanbul 2003, s. 100.
[38] Hüseyin **Yorulmaz,** "*Kavalalı Mehmet Ali Paşa", Osmanlı Ansiklopedisi*, Ağaç Yayıncılık, İstanbul 1993, s. 21.

Antlaşma 1841 senesine kadar kabul edilmiş ve bu süre dâhilinde II. Mahmud, Mehmet Ali meselesini sonlandırıp modern ordusunu kurmayı düşünmekteydi. Antlaşma Avrupa'da öğrenildiğinde, özellikle Londra ve Paris, Osmanlı'yı tehdide başladılarsada bu durum önemsenmedi. Bu şekilde Mısır meselesinin birinci safhası 6 yıl için kapanmış oldu[39].

Rusya, Hünkâr İskelesinden 70 gün sonra Kavalalı sülalesinin Osmanlı tahtına gelmesi olasılığına karşılık başka bir antlaşma imzalayarak kendisinin vermiş olduğu güvenceye inanmadığını gösteriyor, bu antlaşmadaki tek amacının Osmanlı ve Boğazlar üzerindeki nüfuzunu artırmak olduğunu ortaya koyuyordu[40].

Sonuç itibariyle XIX. yy'ın başlarındaki Rus-Türk askeri ve siyasi işbirliği Rusya'nın Ortadoğu'daki diplomatik emeklerinin en büyük başarısı olan Hünkâr İskelesi ile sonuçlanmıştır. Bununla Karadeniz sahilleri emniyet altına alınmış, Rusya ve Türkiye'nin siyasi durumlarını kuvvetlendirmiş ve Rusya'nın Avrupa'daki saygınlığını artırmış olsada Rus/İngiliz-Rus/Fransız ilişkilerini zorlamıştır. Hünkâr İskelesi antlaşması Rus-Türk ilişkilerinin gelişmesinde yeni bir dönemi açmıştır[41].

1.1.4 Balta Limanı Antlaşması

Hünkâr İskelesi Antlaşması ile devlet resmen Rusya'nın himayesi altına girmişti. Bu durumdan kurtulmak isteyen Osmanlı Devleti 1838'de İngiltere'ye ekonomik ayrıcalıkların tanındığı Balta Limanı Antlaşmasını imzaladı[42].

İngiltere, Bab-ı Ali'nin yaşadığı zor durumdan ve Bab-ı Ali'nin kendilerine yaklaşma teşebbüsünden yararlanarak iki devlet arasında ticaret antlaşmasının yapılmasını istedi ve görüşmeler Mustafa Reşit Paşa'nın Balta Limanı yalısında gizli olarak yapıldı[43]. Mustafa Reşit Paşa, daha Hariciye Nazırı iken kendisi, Başvekil Muavini Kani Bey ve Hariciye Müsteşarı Nuri Efendi'den oluşan Türk heyetiyle İngiltere Büyükelçiliği Başkâtibi Bulwer ve Başkonsolosu Cartwright arasında yapılan gizli toplantılarda

---

[39] Yılmaz **Öztuna**, *Büyük Türkiye Tarihi,* Cilt: VII, Ötüken Yayınevi, İstanbul 1983, s. 17.
[40] Selim **Somçağ**, *Osmanlı ve Batı*, Bengi Yayınları, İstanbul, 2008, s. 157.
[41] **Karpaev**, s. 69.
[42] Necdet **Sevinç**, *Osmanlı'nın Yükselişi ve Çöküşü*, Birharf Yayınları, İstanbul 2005, s. 418.
[43] M. Alaaddin **Yalçınkaya,** "*III. Selim ve II. Mahmud Dönemleri Osmanlı Dış Politikası", Genel Türk Tarihi 7*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 195.

kararlaşan ve büyükelçi Ponsonby tarafından 16 Ağustos 1838'de imzalanan ticaret sözleşmesi'dir[44].

Bu antlaşma İngilizlere verilen kapitülasyonları tekrar onaylayıp genişletmişti. Bununla Osmanlı, İngiliz tüccarlarının getirdiği her türlü maldan sınırları dâhilinde yüzde üç gümrük vergisi almayı kabul etti. Bunlara karşılıkta İngiltere'nin diplomatik yardımını sağlamış olmakla beraber[45] Osmanlı pazarı İngiltere'nin eline teslim ediliyordu. Bununla Osmanlı Devleti, kapitülasyon düzenine rağmen iktisadi alanda belli ölçütlerde devlet himayesine imkân veren yed-i vahid usulünden vazgeçiyordu[46].

Bu antlaşma, ithalat ve ihracattan sağlanan gümrüklerin düşük olduğu serbest ticaret rejimi getiriyor ve İngiliz tüccarlarının imparatorluğun her köşesinde bu düşük gümrüklere ve geçiş ücretlerine göre ticaret yapmasına izin veriyordu. Osmanlılar tüm tekelleri kaldırmakla yükümlü tutulmakta ve antlaşma hükümleri Mısır dâhil tüm Osmanlı topraklarını kapsamaktaydı[47]. Mısır valisi Mehmet Ali Paşa, ordu ve donanmasının % 60 gelirini bu tekel usulünden elde etmekteydi. Mısır'dan da tekelin kalkması Mehmet Ali için yıkım demekti. Antlaşmanın Osmanlı aleyhinde olduğu ancak bu antlaşma ile Türk-İngiliz ve Avrupa ticaretinin geliştiği görülmekte idi[48].

İki kısımdan oluşan antlaşmanın birinci kısmı iç ticarete ile ilgili; ikinci kısım da İngiltere'den ithal edilecek mallar ile transit eşyaların gümrüklendirilme şekillerini oluşturuyordu[49]. Antlaşma yapılmadan Osmanlı Devleti ihracattan ve ithalattan %3 vergi almaktaydı, Osmanlı ülkesi içinde mallar bir yerden başka bir yere götürülürken %8 iç gümrük vergisi ödeniyordu. Antlaşma ile birlikte ithalat vergileri %5'e, ihracat vergileri de %12'ye yükseltildi. İç gümrük İngiliz tüccarlarına kaldırılırken Osmanlı tüccarları tarafından ödenmeye devam edecekti[50].

---

[44] **Milli Eğitim Bakanlığı**, "*Balta Limanı Antlaşması" Türk Ansiklopedisi,* Cilt: V, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1975, s. 184.
[45] **Yalçınkaya**, *s.* 195.
[46] Sina **Akşin**, Editörler: Halil İnalcık, Mehmet Seyitdanlıoğlu "*1839'da Osmanlı Ülkesinde İdeolojik Ortam ve Osmanlı Devleti'nin Uluslararası Durumu"*, *Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*, Phoenix yayınları, Ankara 2006, s. 107.
[47] Carter V. F**indley**, *Modern Türkiye Tarihi 1789-2007*, Timaş Yayınları, 3.Baskı, İstanbul 2014, s. 43-44.
[48] Yılmaz **Öztuna**, *II. Mahmud*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1989, s. 105.
[49] **Yalçınkaya**, Yılmazçelik, s. 494.
[50] **Somçağ**, *s.* 59.

Bu antlaşmayla Rus tüccarının Osmanlı ülkesinde esnaflık yapması yasaklanmakla birlikte içki, tütün, tuz ve barut gibi maddelerin ticaretine de yasak ve kısıtlamalar getirilmişti[51].

Fransa, yapılan bu antlaşmadan hiç hoşnut değildi ve Mısır'ı destekleyen politikalara yöneldi hatta Mehmet Ali'yi kışkırttı; mamafih bir süre sonra Fransa bu tutumunu değiştirdi ve İngiltere'nin Osmanlılarla yaptığı ticaret antlaşmasını ilk kabul eden ülke oldu[52].

1.1.5 Londra Boğazlar Sözleşmesi

Mehmet Ali Paşa'nın aldığı zaferler dolayısıyla Mısır'ın ardından Suriye'yi de talep ederek tüm Ortadoğu'ya hâkim olmak istemesi İngiltere ve Fransa başta olmak üzere Avrupalı devletleri endişelendirmişti. Çünkü İngiltere ve Fransa Mehmet Ali Paşa'nın Bab-ı Ali'ye karşı bir güç olmasını istemişlersede onun yerini almasını istememişlerdir. Bundan ötürü tekrar Osmanlı Devletine yaklaşarak Paşa'yı durdurabileceklerini bildirdiler[53].

Osmanlı ile İngiltere, Fransa, Rusya, Avusturya ve Prusya arasında[54] 15 Temmuz 1841'de Londra Boğazlar Antlaşması imzalanır[55]. Bu sözleşmenin girişinde sultan ve ona bağlı olan Mısır valisi arasında meydana gelen özel ve iç antlaşmazlığa büyük devletlerce yapılan müdahaleler, sebebiyle birlikte açıklanmakta ve bu müdahaleyi sultanın hükümranlık haklarına tecavüz olarak göstermemek için Bab-ı Ali'nin, valisi ile savaşı sırasında sultan tarafından dört akit devlete yardım etmek için başvurulduğu büyük bir önemle belirtilmekteydi[56]. Antlaşma tasarısı Lord Palmerston ve Baron Brunof tarafından düzenlenirken Bab-ı Ali adına da Şekib Efendi tarafından imzalanmıştır[57]. Bu antlaşma ile birlik içindeki Avrupa, Osmanlı sultanının gerek

---

[51] Mübahat S. **Kütükoğlu**,*"Balta Limanı Muahedesi" İslam Ansiklopedisi*, Cilt: V, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1992, s. 40.
[52] M. Alaaddin **Yalçınkaya**, "*III. Selim ve II. Mahmud Dönemleri Osmanlı Dış Politikası", Genel Türk Tarihi 7*, s. 195.
[53] **Karal**, *Osmanlı Tarihi…* Cilt: V, s. 197.
[54] **Öztuna**, *Büyük Türkiye…* s. 32.
[55] Süleyman **Kocabaş**, *Kuzey'den Gelen Tehdit Tarihte Türk-Rus Mücadelesi,* Vatan Yayınları, İstanbul 1989, s. 241.
[56] Cemal **Tukin,** *Osmanlı İmparatorluğu Devrinde Boğazlar Meselesi,* İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü No: 314, Üniversite Matbaacılık, İstanbul 1947, s. 223.
[57] Sergey **Goryanof,** *Rus Arşiv Belgelerine Göre Boğazlar ve Şark Meselesi*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2006, s. 137-138.

İstanbul Boğazı'nı, gerekse Çanakkale Boğazı'nı tekrar savaş gemilerine talebini kabul etmişti[58].

Barış boyunca yabancı devletlerin savaş gemilerinin Boğazlara girmesinin yasak olduğu şeklindeki eski usulün uygulaması taahhüt edilmiş; ancak bundan sadece sefaretlere ait hafif savaş gemileri istisna edilmştir. Bu sözleşmeye diğer devletlerinde katılması için açık kapı bırakılmıştır ve ertesi yıl Toskana, Belçika, İsveç, Norveç, Danimarka hükümetleri de bu sözleşmeyi imzalamışlardır(13 Temmuz 1842)[59].

Bu antlaşma Rusya'yı yalnızca Güney'den gelecek düşmandan korumakla kalmıyor, diğer güçlerde Boğazlar yoluyla Akdeniz'e çıkacak Rus donanmasından korunmuş oluyorlardı[60].

Antlaşmaya göre; Osmanlı Devleti, barış zamanı hiçbir yabancı savaş gemisini Boğazlardan geçirmeyecek, dost devlet elçilerinin hizmetindeki hafif savaş gemilerine özel fermanla geçiş hakkı verebilecekti[61].

Boğazlar Antlaşması, Osmanlı Devleti için kârlı bir sözleşme olmuş, Rusya'nın İstanbul ve Boğazlardaki himayesini tanımaktansa, Avrupa devletlerinin garantisini kabul etmek daha yararlı idi[62]. Ömrü uzun olmayan Boğazlar Sözleşmesi, Rusya'nın Osmanlı Devletini paylaşma girişimleri neticesinde Fransız/İngiliz donanmalarının Osmanlılara yardım için Çanakkale Boğazı'nı geçmeleri ile 1853'te geçerliliğini kaybetmişti[63].

Bu antlaşma ile büyük devletler, kendini müdafaa edemeyecek kadar zayıf ve güçsüz Osmanlı'nın varlığını devam ettirmek için kendi aralarında siyasi bir birlik kurmayı düşündüler. Rusya'nın sınırlarında zayıf bir komşunun olması onların menfaatineydi. Büyük devletler Boğazlar Sözleşmesiyle Osmanlı Devleti'nin varlığını ve güvenliğini ortaklaşa üstlenmişlerdi[64].

Bu antlaşma ile Osmanlı Devleti yabancı harp gemilerinin Çanakkale ve Karadeniz boğazlarından girmesinin yasak olduğuna dair konulmuş olan eski kuralın bundan sonra

---

[58] Nicolae **Jorga,** *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2005, s. 338.
[59] Ziya Nur **Aksun**, *Osmanlı Tarihi (Osmanlı Devleti'nin Tahlili, Tenkidli Siyasi Tarihi*), Cilt: III, Ötüken Yayınları, İstanbul 1994, s. 291.
[60] Stanford J. **Shaw**, Ezel Kural Shaw, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, Cilt: II, 2. Basım, E Yayınları, İstanbul 2006, s. 89.
[61]Turgut **Subaşı**, "*Sultan Abdülmecid ve Sultan Abdülaziz", Türkler Ansiklopedisi,* Cilt: XII, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 756.
[62] **Karal,** *Osmanlı Tarihi…*, Cilt: V, s. 209.
[63] **Subaşı**, "*Sultan Abdülmecid ve Sultan Abdülaziz…* Cilt: XII, s. 210.
[64] **Goryanof**, s. 138-148.

da yürürlükte kalması konusunda kesin kararını ve kendisi sulh halinde oldukça hiçbir yabancı harp gemisini kabul etmeyeceğini ilan ediyor ve Avrupa'nın beş büyük devleti de Bab-ı Ali'nin bu kararına saygı göstererek onun bu kuralına göre hareket etmeyi temin ediyorlardı[65].

1.1.6 Kırım Savaşı

Osmanlı Devleti'nin siyasi tarihinde çok önemli bir yere sahip olan Kırım Savaşı Türk-Rus siyasi ilişkileri için çok geniş bir ortamdır. Sultan Abdülmecid Han döneminde oluşan yeni dönem Kırım Savaşı'nın meydana gelmesiyle tüm dünyada kendisine sağlam bir yer sağlamıştır[66].

Sultan Abdülmecid döneminde yaşanan Kırım Savaşı'nın görünen nedeni; Rum Ortodoks Hristiyanlar ve Katoliklerin, Hz. İsa'nın dünyaya geldiği mağaranın içindeki Beyt'ül Lahm Kilisesi ile ilgili antlaşmazlıklarıdır[67].

I. Nikola'nın Osmanlı Devleti'ni paylaşma girişimleri: Osmanlı Devleti ile Rusya arasında 1830'lu yıllarda başlayan yakın ilişkiler gitgide bozulmaya başlamış ve Rusya güneye inme politikasını gerçekleştirmek için bahaneler aramaya başlamıştır[68].

Rusya, Bab-ı Ali ile savaşmak için yandaş ve bahane arıyordu. İngiltere ile antlaşmak istemişlersede başarılı olamamışlardır. Bahaneleri; Osmanlı İmparatorluğunun Katolikler için Fransa'ya verdiği iltizamın Ortodoksların hamisi sıfatıyla kendilerine de tanınmasıydı. Osmanlı ülkesinde yaşayan tüm Ortodoksların himayesinin kendilerine bırakılmasını istiyorlardı. Bu teklifin kabul edilmemesi üzerine Rusya, Osmanlı Devleti'ne savaş açtı. Kırım Harbi olarak bilinen bu savaş III. Napolyon'un Fransa'da iktidara geçip Katoliklerin himayesine devlet politikası getirmesiyle Slav ve Latin savaşı halini aldı[69].

I. Nikola, Osmanlı İmparatorluğu'nu, kendi başına yenemeyeceğini ve bu devletin kısa süre içerisinde kesin olarak yıkılacağına inandığı için, onu büyük devletlerle anlaşarak

---

[65] Muharrem **Dördüncü**, *"1774 Küçük Kaynarca Antlaşmasından 1841 Londra Boğazlar Sözleşmesine Kadar Boğazlar Meselesi",* Sosyal Bilimler Dergisi, s. 87 http://sbd.aku.edu.tr/III1/6.pdf, 25.09.2017.
[66] Hayrettin Bey, *Kırım Harbi*, Kervan Kitapçılık, Tercüman 1001 Temel Eser, (yayın tarihi yok) s. 37.
[67] Emir Şekip **Arslan,** *Bir Arap Aydının Gözüyle Osmanlı Tarihi ve I. Dünya Savaşı Anıları*, Çatı Kitapları, İstanbul 2005, s. 244.
[68] Rifat **Uçarol,** *Siyasi Tarih (1789-2010)*, 8. Basım, Der Yayınları, İstanbul 2010, s. 212.
[69] Julide Akyüz **Orat,** Nebahat Oran Arslan, Mustafa Tanrıverdi, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Kafkas Göçleri (1828-1943)*, Eser Ofset Matbaacılık, Kars 2011, s. 38.

paylaşma politikasını düşünür. İlk olarak da Avusturya ve Prusya ile görüşmelerde bulunur[70]. Osmanlı Devleti için meşhur "Hasta Adam" tabiri ilk defa kullanılır[71].

Ruslar, Osmanlı Devleti'nden istediklerini alamayınca öncelikle Eflak ve Boğdan'a önceki konumlarının değiştirilmeyeceği vaadiyle girdi. Romen prensleri Osmanlı'ya vergi vermeyecek ve İstanbul ile ilişkilerini kesecekti. Rusya'nın faaliyetleri üzerine İngiltere ve Fransa Çanakkale Boğazı'na donanma göndermişlerdi. İngiltere, Fransa, Avusturya ve Prusya Osmanlı Devleti ile Rusya arasında bir antlaşma yapılması için Viyana'da toplandı[72]. 1 Şubat 1855 tarihinde Viyana'da imzalanan ve barış esaslı olan protokol Eflak, Boğdan ve Sırbistan beyliklerinin gelecekteki teşkilatlarına, Tuna'nın serbestliğine, Karadeniz'in tarafsızlığına, Osmanlı memleketlerindeki Hristiyan halkın imtiyazlarına ait dört maddeden oluşmaktaydı[73]. Fakat bu toplantıda Rum-Ortodoks kiliselerinin imtiyazı konusunda anlaşılamayacağı açıktı. Viyana görüşmesinden bir sonuç elde edilemeyince Osmanlı Devleti, Rusya'ya bir nota verir ve Eflak ve Boğdan'dan çıkmasını ister ki bu da harbin ilan edilmesi anlamına geliyordu[74].

Kutsal Yerler Meselesi: III. Napolyon Ruhban sınıfının desteğini almak için bu sınıfa önem vermiş, Ortodokslar karşısında Katolikler'i koruması altına almıştı. Kudüs ve çevresinde bulunan yerler önceden beri insanlar için manevi yönden önemliydi. Bu yerler Hristiyanlar ve Müslümanlar için ayrı önem taşımaktaydı. Kendi dinlerince kutsal yerlere ziyaretlerde bulunup, ibadetlerini gerçekleştirirlerdi[75]. Kudüs; Müslümanlık, Hristiyanlık, Musevilik olmak üzere her üç semavi din için de kutsal bir şehirdir. Hazret-i İsa ile ilgili yerlerin ve bu yerlerdeki hizmetlerin paylaşılması konusunda Ortodoks ve Katolik mezheplerinin öteden beri rekabeti vardır. Rekabet gittikçe düşmanlık halini almış, Ruslar; Ortodoksları, Fransa da Katolikleri desteklemiştir.[76]. Ruslar, Tanzimat ile Osmanlı'nın toparlanmasını istemiyordu. Nitekim Moskof kini de bir Makamat-ı Mukaddese davası ortaya attı. Tanzimat ile gayrimüslimlere verilen

---

[70] **Kocabaş**, *Tarihte Türk-Rus…*, s. 247.
[71] Yılmaz **Öztuna**, *Osmanlı Devleti Tarihi I "Siyasi Tarih",* T.C Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1998, s. 516.
[72] **Orat**, Arslan ve Tanrıverdi, s. 39.
[73] **Engelhardt**, Tanzimat ve Türkiye, Kaknüs Yayınları, İstanbul 1999, s. 126.
[74] **Orat,** Arslan ve Tanrıverdi, s. 39.
[75] Ali İhsan **Gencer**, İlmi Müşavir: Hakkı Dursun Yıldız, *Tanzimat Fermanı(1839)'dan 1876'ya Kadar Osmanlı İmparatorluğu, Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi,* Cilt: XI, Çağ Yayınları, İstanbul 1989, s. 462.
[76] **Öztuna**, *Büyük Türkiye Tarihi*, Cilt: VII, s. 42.

haklar Avrupa devletlerini ve Rusya'yı tatmin etmemişti[77]. 28 Şubat 1853'te Rusya Bahriye Nazırı Makaamatı Mubareke meselesi için İstanbul'a gelir[78]. Kudüs'teki Hristiyanlığın kutsal mekânlarında dış müdahaleler başlamadan önce Osmanlılar; Katolik, Ortodoks, Protestan, Yahudi ve Ermeniler arasında bir denge sağlamışlar ancak Avrupalı Devletlerin ve Rusya'nın kendi mezhepdaşlarını öne çıkararak, bu yerlere onların hâkim olmalarını istemeleri hem dengeleri bozdu hem de Osmanlı Devleti üzerinde baskı oluştu[79].

Kudüs, Hz. İsa'nın doğduğu, büyüdüğü, çarmıha gerilerek öldürüldüğü, Hristiyanlığın ilk yayıldığı, Meryem'in yaşadığı, Hristiyan kralların mezarlarının bulunduğu yerdi; bunun için dini değeri olan anıt ve tapınakların korunması ve bakımı, Hristiyanlar açısından çok şerefli ve önemli bir işti. Bu yüzden Kutsal Yerler'deki Ortodoks-Latin rekabeti devam ediyordu. Osmanlı Devleti, Rumların başkenti İstanbul'a yerleştiği gün Kutsal Yerler ssorununu miras aldı. Bu yerlerin bir kısmında Ortodoksların, bazılarında Latinlerin, bazılarında da Ermenilerin hak ve imtiyazları vardı. Bu haklar fermanlarla tanınmış ve genişletilmişti[80]. Hristiyan mezheplerinin buralarda ayin ve ibadet haklarının olması ile birlikte anahtarları ve hizmetlerin gerçekleştirilmesi görevi Kanuni devrinden beri Katoliklere verilmişti[81].

Sinop Faciası 30 Kasım 1853: Türk filosu Batum'daki Türk kuvvetlerine erzak ve mühimmat götürmek için harekete geçmişti[82]. 7 kıta firkateyn ve 5 kıta kuvvetten oluşan filo Patrona Osman Paşa'nın emrine verilmiş ve hava şartları kötü olur isede Sinop'a çekilmesi düşman gemileri karşısında savaştan uzak durmaları emri verilmişti. Karadeniz'e açıldıktan sonra fırtınaya yakalanan 12 hafif gemiden oluşan filo Sinop Limanına sığınabilmişti.[83] Rus filo kumandanı Amiral Nahimoff'un, 8 harp gemisi, 2 fregat, 2 buharla işleyen gemiden oluşan filosu Sinop'ta göründü. Ruslar, Türk filosunun savaşı kabul etmeyip teslim olacağını düşündüler; ancak Osman Paşa, kuvvetinin az olmasına rağmen savaşı kabul etti. Kısa sürede Türk gemileri yok edildi[84].

---

[77] Samiha **Ayverdi**, *Türk Tarihinde Osmanlı Asırları,* Cilt: II, s. 326.
[78] Nazım **Tektaş**, *Osmanlı-Saraydan Sürgüne*, Cilt: II, Çatı Yayıncılık, İstanbul 2004, s. 923.
[79] Erhan **Afyoncu**, *Sorularla Osmanlı İmparatorluğu,* Yeditepe Yayınları, İstanbul 2009, s.123.
[80] **Karal**, *Osmanlı Tarihi…,* Cilt: V, s. 223.
[81] İsmail Hami **Danişmend**, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi,* Cilt: IV, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1971, s. 141.
[82] **Karal,** *Osmanlı Tarihi…* Cilt: V, s. 235.
[83] A**ksu**n, *Osmanlı Tarihi (Osmanlı Devleti'nin Tahlili, Tenkidli Siyasi Tarihi*), Cilt: III, s. 339.
[84] **Karal,** *Osmanlı Tarihi…* Cilt: V, s. 261

Üç buçuk saat içerisinde Osmanlı gemi ve mürettebatı büyük hasara uğrar, hemen hemen bütün gemiler mahvolur, 4.000 kişiyi bulan mürettebatın yarıdan fazlası şehit olur, buna karşılık Ruslar da 34 ölü, 230 da yaralı vardır. Nahimoff, üstün kuvvetleri sayesinde kesin bir zafer kazanmış oluyordu[85]. Savaş sonunda Türklere ait tüm sahil bataryaları etkisiz hale getirilmiş, atılan bazı Rus bombaları şehir üzerine düşüp yangın çıkarmıştır, fakat bu durum Rus kaynaklarında Türk gemilerinin patlaması neticesinde çıktığı şeklinde kaydedilmiştir. Bu yangınlar sadece Türk mahallerinde çıkmış olmakla birlikte, Rumların yaşamakta olduğu mahallelerde hiçbir şey yoktu[86]. Sinop Limanında, Osmanlı donanmasının Rus donanması tarafından yakılması neticesinde Osmanlı kuvvetleri geri çekildi[87].

Sinop felaketiyle Çar halkına bir beyanname sunmuş: "İngiltere ve Fransa'nın Hristiyanlık düşmanlarıyla bir olduklarını, Ortodoksluğu savunan Rusya'ya karşı olduklarını" söyleyerek milletini haçlı seferine çağırmıştır. Ayrıca kiliselerdeki mukaddes resimler dışarı çıkarılmış, papazlar halkın dini duygularını tahrik etmiş, "Kudüs'ü Yahudilere sattılar" gibi propagandalara meydan vermiştir[88].

Kırım Savaşı, Osmanlı Devleti'ni ekonomik yönden iflasa sürükleyen bir savaş olur bir süre sonra Duyun-i Umumiye kurulacaktır[89].

Sinop gerçek bir savaştı ve Osmanlı Devleti'nin Kafkas saldırısını geri plana atmıştı. Ama Nakimoff'un bu darbesi İngiliz basınında "Sinop Katliamı" olarak dile getirildi[90].

Sivastopol Savunması (9 Eylül 1855): Sivastopol ya da 'İmparatorluk Gücünün Kenti' anlamında Sebastopol, 1804'te Büyük Katerina'nın Kırım'ın fethini kutlamak için kente bu adı vermesinden 20 sene sonra deniz üssü olmuştu[91].

14 Eylül 1854'te 30.000 Fransız, 20.000 İngiliz ve 7.000 Osmanlı askerinden oluşan ordu 400 gemi ile Sivastopol'un kuzeyinde bulunan Opatoriye mevkiine çıkarıldı. 2 Mart 1855'te Çar Nikola'nın ölmesi ile halefi II. Aleksandr savaş taraftarlığında

---

[85] **Karal,** *Osmanlı Tarihi…* Cilt: V, s. 340.
[86] A.B. **Şikokorad,** *Rusların Gözünden 240 yıl Kıran Kırana Osmanlı-Rus Savaşları Kırım-Balkanlar-93 Harbi ve Sarıkamış*, Selenge Yayınları, İstanbul 2009, s. 368.
[87] **Arslan**, s. 245.
[88] **Kara**l, *Osmanlı Tarihi…* Cilt: V, s. 342.
[89] İlber **Ortaylı,** *İmparatorluğun Son Nefesi Osmanlı'nın Yaşayan Mirası Cumhuriyet*, Timaş Yayınları, İstanbul 2014, s. 77.
[90] Alan **Palmer**, *Osmanlı İmparatorluğu Son Üç Yüz Yıl Bir Çöküşün Yeni Tarihi,* Gençlik Yayınları, İstanbul 1995, s. 200.
[91] Alan **Palmer**, *1853-1856 Kırım Savaşı ve Modern Avrupa'nın Doğuşu*, Mısırlı Matbaacılık, İstanbul 1999, s. 93.

bulunmuştu. General Pelisie hazırlıklarını tamamladıktan sonra 6 Haziran'da bombardımana başlayıp, 7 Haziran'da hücum emrini verdi. Malakof tabyası üzerine yapılan hücumlar püskürtüldü. Haziran ayında muharebe ile Malakof zapt edildiyse de Ruslar tekrar aldılar[92]. 4 Eylül 1855'te toplanan Başkumandanlar Meclisi Sivastopol'e genel bir saldırı kararı alırlar. Sonraki gün tüm bataryalar şehri top atışına tuttu. Donanma gemileri de bu atışlara katılıp aralıksız devam edince çoğu yerde yangın çıktı. Cephaneler patladı, limanda gemiler battı, tahkimatta hasarlar oluştu. Üç gün boyunca bu şekilde devam eden bombardıman Gorçakof'a "bu cehennem ateşi" dedirtti[93].

Prens Gorçakof, Malakof'un düşmesi ile Sivastopol'u boşalttı. 9 Eylül tarihinde Müttefikler dünyanın en sağlam kalelerinden biri olan Sivastopol'a girdiler. Şehir tamamen yanmıştı. Fransız Generali Bazaine, Sivastopol kumandanlığına getirildi. Bu kuşatma tam on bir ay sürdü[94]. Sivastopol'e 800 Müttefik topu, bu süre içinde 1.600.000 mermi yağdırmıştır. Rusların 1.100 kale topunun attığı mermi sayısı da bundan az değildi. Sivastopol'de verilen zayiat Rusya için savaşmaya devam etmeyi imkânsız hale getirmişti[95]. 10 Eylül 1855'te Sivastopol'ün alınışı savaşı sona erdirir ve artık barış yaparak Doğu sorununa kesin bir çözüm getirmek gerekmekteydi[96]. Barış görüşmeleri 25 Şubat 1856'da Paris'te başladı[97]. Sadrazam Mehmet Emin Ali, bu görüşmelere sultanın baş temsilcisi olarak katılmıştı. 19. yy'da ilk kez bir Osmanlı sözcüsü bir Rus savaşından sonra diğer ülkelerin temsilcileriyle birlikte barış masasına oturuyordu[98].

Kars'ın düşmesi ile iki buçuk yıl devam eden Kırım Savaşı 28 Kasım 1855'te fiilen bitmiş gibi görünse de resmi olarak 30 Mart 1856 tarihinde Paris'te yapılan antlaşma ile bitmiştir[99].

Zaferle sonuçlanan Kırım Savaşı, devlete büyük ölçüde nefes aldırdığı gibi milletinde yüzünü güldürmüş[100], Osmanlı bu savaş ile "hasta adam" olmadığını göstermişti[101].

---

[92] Ahmet ***Rasim***, *Osmanlı Tarihi, İlgi Kültür Sanat Yayıncılık, Cilt: II, İstanbul, 2012, s. 398-403.*
[93] **Tekta**ş, Cilt: II, s. 932.
[94] **Milli Eğitim Bakanlığı**, *"Kırım Savaşı", Türk Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1975, Cilt: XXII, s. 61.
[95] **Öztuna,** *Büyük Türkiye Tarihi,* Cilt: VII, s. 51.
[96] Paul **Dumon**t, Çeviren: Server Tanilli, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi II*, '*Tanzimat Dönemi (1839-1878)'* Cem Yayınevi, İstanbul 1995, s. 123.
[97] **Kocaba**ş, *Kuzey'den Gelen Tehdit …,* s. 263.
[98] **Palmer**, *Osmanlı İmparatorluğu Son Üç Yüz Yıl Bir Çöküşün Yeni Tarihi*, s. 202.
[99] **Tektaş,** *Osmanlı Saraydan…*, s. 934.
[100] **Ayverdi**, *Türk Tarihinde…*, Cilt: II, s. 331.
[101] **Orat,** Arslan ve Tanrıverdi, s. 40.

Paris Barış Antlaşması (30 Mart 1856): Kırım Savaşı'nın son bulması ve barış antlaşmasının düzenlenmesi için yapılan Paris Kongresi; Osmanlı Devleti, İngiltere, Fransa, Rusya, Avusturya, Prusya ve Piyemonte'nin katılımıyla 25 Şubat 1856 tarihinde çalışmalarına başladı[102]. Kongre de Türkiye'yi; Sadrazam Ali Paşa ile Paris Elçimiz M. Reşit Paşa'nın oğlu Cemil Bey, İngiltere'yi; Lord Klarendon ile Lord Komley, Fransa'yı; Kont Valevski ile Baron dö Burgeney, Avusturya'yı; Kont Buol ile Von Hübner, Sardunya'yı; Kont Kavur ile Marki dö Villa-marins, Rusya'yı; Kont Orlof ile Baron dö Brunof temsil etmişlerdi[103]. Osmanlı Devleti ile İngiltere ağır şartlarda antlaşma metni hazırlamışken, Fransa; Osmanlı-İngiltere, Avusturya-Prusya yakınlaşması üzerine Rusya'ya yaklaşmakta ve şartları daha uygun olan bir antlaşama metni istemekteydi[104].

Paris Antlaşması'nda, Tanzimat Fermanı ve Islahat Fermanı'ndan da bahsediliyor ve Osmanlı Devleti'nin gayrimüslim tebaasıyla ilgili konulara değiniliyordu. Dil, din, ırk ayrımının idari protokolden sonsuza dek silinmesini öngörüyordu. Bu antlaşma Osmanlı Devleti'ni Rusya'nın toprakları üzerindeki emellerinden kurtarmıştı ancak dışardan gelen baskılar çeşitli şekillerde devam etmekteydi[105].

Paris Antlaşmasını imzalayan İmparatorluk artık resmen Avrupa ahengine yani Napolyon'un yenilgisi ve Viyana Kongresi'nden beri Avrupa güç dengesini sürdürmeye çalışan büyük güçlerin sistemine dâhil edilmişti. Ancak Osmanlı Devleti'nin askeri ve mali açıdan zayıflığı Avrupa'nın entrikalarında etkin olmasından ziyade bu entrikaların hedefi haline gelmesi demekti[106].

Paris Antlaşması ile Kırım Savaşı sona ermişti; fakat Kırım Savaşında kazanan ve kaybeden tarafların can ve mal kaybı oldukça büyüktü. Antlaşmanın Avrupa açısında önemi Rusya tarafından bozulan devletlerarası dengeyi kurmak olmuştu. Osmanlı içinde çıkarına uygundu ve gelecek için Rusya tehlikesi ortadan kalkmıştı[107].

Kırım Savaşının, Osmanlı Devleti açısından önemli bir sonucuda savaş esnasında yabancı bir devletten borç para alınması olmuştur. Devletin ekonomik yönden

---

[102] **Uçarol**, s. 226.
[103] Tahsin **Ünal**, *Türk Siyasi Tarihi 1700-1958*, IV. Baskı, Emel Yayınları, Ankara 1977, s. 266.
[104] **Orat**, Arslan, Tanrıverdi, *Osmanlıdan Cumhuriyete Kafkas Göçleri (1828-1943)*, s. 40.
[105] Caroline **Finkel,** Çeviren: Zülal Kılıç, *Rüyadan İmparatorluğa Osmanlı, Osmanlı İmparatorluğu'nun Öyküsü 1300-1923*, Timaş Yayınları, İstanbul 2014, s. 406-407.
[106] Erik Jan **Zürcher**, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul 2008, s. 89.
[107] **Kara**l, *Osmanlı Tarihi…*, Cilt: V, s. 245.

durumunun kötüye gitmesi XVIII. yy'ın ortalarından itibaren başlamıştı, borç para alımı düşünülmüş isede bu gerçekleşmemişti. Kırım Savaşının Osmanlı maliyesini daha da zora sokması ve savaşın devam etmesi sonucunda dış borçlanmanın yapılmasına karar verilmiştir[108]. Savaş sırasında Kırım'da şimendifer hattının önemini anlayan devlet adamları bundan sonra ülkeye tren yolu yapmaya başlamışlardır. Yine haberleşmede telgrafın önemi anlaşılmış ve ülkeye telgrafçılık girmeye başlamış, gazetecilik gelişmeye başlamıştır[109].

1.2 SOSYAL DURUM

1.2.1. Tanzimat Fermanı

Osmanlı tarihi boyunca görülen reform hareketleri ya kurumlardaki zaaf ve eksiklikleri yok etmek amacıyla yapılan ve kaynağını devletin gelenek ve anlayışlarından alanlar ya da Batı karşısındaki yetersizlikler dolayısıyla oradaki gelişmelerin doğurduğu hayranlık yüzünden benzer çalışmaların memlekette yapılmasını öngören çalışmalardır. Zarar gören devlet otoritesini onarmak, iç-dış güvenliği sağlayabilecek askeri güce sahip olmak, ekonomik yapıyı güçlendirmek, sosyal ihtiyaç olarak ortaya çıkan yenilikleri yapmak Sultan II. Mahmud'un asıl amacıydı. [110]

1839'da resmen kabul edilen Tanzimat Fermanı'nı Sultan Mahmud'un politikalarının devamı niteliğinde olduğu iddia edilmektedir. Tam aksine bu reform Sultan Mahmud'un özellikle mali alanlarda yürüttüğü politikaların kusurlarını yok etmeye ve yarattıkları zararı onarmaya yönelik bir girişim olmuştu[111].

Tanzimat; Arapça bir kelime olup nizam, düzen anlamlarına gelmektedir. Bu manada II. Mahmud döneminin son zamanlarında sık sık kullanılmıştır, 3 Kasım 1839'da Gülhane Parkı'nda okunarak ilan edilen ferman, "Tanzimat Fermanı" fermanın ilanı ile başlayan dönemede Tanzimat Dönemi denilmiştir[112]. Düzenlenen törende, devlet erkânı, ulema, bütün yabancı elçiler, gayrimüslim cemaat başkanları ve temsilcileri, esnaf kethüdaları ve halktan ileri gelenler hazır bulundular[113]. Sultan Abdülmecid Han'da saltanatında

---

[108] **Gencer**, *C*ilt: XI, s. 478.
[109] **Ünal**, *Türk Siyasi Tarihi 1700-1958*, s. 268.
[110] Abdullah **Saydam**, *Tanzimat Devri Reformları, Türkler Ansiklopedisi,* Cilt: XXII, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 782.
[111] Kemal H. **Karpat**, *Osmanlı Modernleşmesi Toplum, Kuramsal Değişim ve Nüfus*, Timaş Yayınları, İstanbul 2014, s. 92.
[112] Musa **Çadırcı**, *Tanzimat Sürecinde Türkiye Ülke Yönetimi,* İmge Yayınları, İstanbul 2007, s. 57.
[113]Necdet **Sakaoğlu**, *Bu Mülkün Sultanları 36 Osmanlı Padişahı*, 9. Baskı, Oğlak Yayıncılık, İstanbul 2009, s. 489.

babası II. Mahmud döneminde başlayan yenilik hareketlerini devam ettirmeye ve ıslahatı kökleştirmeye kararlıydı. Bunda oğlu ve devlet üzerinde etki sahibi bir kadın olan Valide Sultan Bezm-i Alem tarafından da desteklenmekteydi[114]

Mustafa Reşit Paşa, Gülhane Fermanı formatında bir fermanın ilanı için sultanı ikna etmeye çalışmış; fakat Akif Paşa'nın muhalefeti yüzünden başarılı olamamıştı. Akif Paşa bu hareketin hükümdara has imtiyazlar üzerindeki sonucun bilincindeydi. Böylece sultanın yetkilerinin başkaları lehine azaltılması konusunda sultanı uyarmıştı[115].

Gülhane Hatt-ı Hümayununun hem girişinde hem de ıslahata ait kısmında önemli prensipler üzerinde durulmuştur. Giriş, hatt-ı hümayunun hazırlanmasındaki neden ve amacı açıklamaktaydı[116].

Fermanın girişinde Sultan, tüm düşüncelerinin memleketi kalkındırma ve halkı refaha kavuşturma olduğunu beyan etmekteydi. Tanzimat'ın amacının sadece din ve devlet değil, mülk ve milleti ihya olduğunu söylüyordu. Böylece Reşit Paşa, halka devlet içinde merkezi bir mevki vermekle, modern Batı devletinin esas prensibini yani halkın devlet için değil, devletin halk için var olduğu düşüncesini getirmekte idi[117].

Camiler, medreseler ve tekkeler de din perdesi altında siyaset yapılmaktaydı ve yapılan yenilik hareketlerine binaen ilk direniş yuvaları buralar oluyordu. Tanzimat döneminde de direnişin kaynağı bu yerlerdi. Şeriat elden gidiyor, Müslüman tebaa ile Hristiyan tebaa arasında eşitlik ne demek oluyor?... gibi propagandalarla Tanzimat aleyhtarları hızla yayıldı. Batı da kamuoyu Tanzimat Fermanı'nı başka şekilde karşıladı. Fransız gazetelerine göre *"bu vesika Türkiye'nin muasır medeniyet yoluna girmesini mümkün kılacak müesseselerin temelini atmaktadır, gerçek bir anayasadır"* Batı medeniyetinin bir zaferidir.[118]

Gülhane Hattı bazı modern vaatlerde de bulunuyordu. Rusya'daki ilkel asker toplama sisteminin benzeri Osmanlı ülkesinde terk edilecek İltizam sistemi ve Hristiyan

---

[114] Bernard **Lewis,** *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, 3. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1988, s. 107.
[115] Şerif **Mardin**, *Yeni Osmanlı Düşüncesinin Doğuşu*, İletişim Yayınları, İstanbul 2009, s. 175-177-183
[116] Reşat **Kaynar**, *Mustafa Reşit Paşa ve Tanzimat*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1985, s. 176-177.
[117] Halil **İnalcık**, "*Sened-i İttifak ve Gülhane Hattı Hümayunu", Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*, 2. Baskı, Phoenix Yayınları, Ankara 2006, s. 97.
[118] Enver Ziya **Karal,** "*Gülhane Hatt-ı Hümayunu'nda Batı'nın Etkisi", Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu,* 2. Baskı, Phoenix Yayınları, Ankara 2006, s. 66.

tebaadan alınan cizye kaldırılacak, mamafih bu vaatleri gerçekleştirmek mümkün olmadı; nitekim belirli bir düzenleme getirildi[119].

Osmanlı Devleti'ni yıllarca uğraştıran Mısır meselesinin çözümü Tanzimat ile gerçekleşmiş, Tanzimat'ın ilanındaki en önemli sebep Mısır meselesi olmuştur[120].

Tanzimat, Türkiye'nin Batılılaşma tarihinde çok önemli bir yere sahiptir.1839'a kadar Batı uygarlığının seçilmiş bazı öğelerini benimseyen Osmanlı Devleti, Tanzimat Fermanı ile yüzyıldır çatıştığı Avrupa Medeniyeti'ne kapılarını açmıştı[121].

II. Mahmud'la hazırlıkları başlayan Mustafa Reşit Paşa'nın yapılandırma ve çağdaşlaştırma programının ilanı Abdülmecid'in ilk önemli icraatı olmuştur[122]. Tanzimat bir anayasa hatta bir kanun bile değildir. Avrupa'da hükümdarların kendi yetkileriyle halkın hakları arasındaki ilişkilerde değişiklikler yapılacağını vadeden bir senettir[123].

Padişah, keyfi yönetimden vazgeçip kendisinin de kanuna bağlı olacağını ilan ederek saltanat yönetimine bizzat sınırlama getirmekte, böylece mutlakıyet hukukuna resmen son vermektedir[124].

Tanzimat, reformların o zamana kadar doğrudan doğruya dokunulmamış olan siyasi ve kültürel alanlara yayılması hareketiydi. Tanzimat döneminde yeni modern okullar açılarak eski medreseler yavaş yavaş ihmal edilmişti[125].

Vergilerin belli bir usulle toplanması, askeri yükümlülüklerin uygulaması gibi mühim yenilikleri ilan eden ferman hükümetin büyük kuvvetlerinin sınırlarını hiçbir şekilde değiştirmiyordu[126].

Tanzimat Fermanı, hukuken bağlayıcı hükümdarın yetkilerini sınırlayan bir Charte'dır. Ama modern anlamıyla bir esas teşkilat kanununun niteliklerine sahip değildir[127].

---

[119] İlber **Ortaylı**, *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, Hil Yayınları İstanbul 1987, s. 83.
[120] Tuncer **Baykara**, *Tanzimat'a Girerken Osmanlı Devleti, Tanzimat'ın 150. Yıldönümü Sempozyumu Bildirileri (İzmir 6-7 Kasım 1989),* Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No. 66, İzmir 1992, s. 12-13.
[121] Zeki **Arıkan**, *Tanzimat ve Kamuoyu, Tanzimat'ın 150. Yıldönümü Sempozyumu Bildirileri (İzmir 6-7 Kasım 1989),* Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No. 66, İzmir 1992, s. 33.
[122] **Çadırcı**, *Tanzimat Sürecinde Türkiye Ülke Yönetimi*, s. 58-59.
[123] Niyazi **Berkes**, *Türkiye'de Çağdaşlaşma,* 5. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2003, s. 214
[124] **Danişmend**, *İzahlı Osmanlı…* Cilt: IV, s. 126.
[125] Kemal H. **Karpat**, *Türk Demokrasi Tarihi Sosyal Kültürel Ekonomik Temeller*, Timaş Yayınları, İstanbul 2012, s. 97.
[126] **Engelhardt**, s. 44.

Tanzimat'ın istenen sonuca ulaşamaması Tanzimatçıların şahıslarına değil, toplumun ve dış etkenlerin mevcut zaman ve mekânın şartlarına bağlıydı. Çağdaşlaşma daha istikrarlı bir dengeye yönelik olduğu için ne iç ne de dış faktörlerin desteğini bulmuştu[128].

1.2.2 Islahat Fermanı (28 Şubat 1856)

Islahat Fermanı, Kırım Savaşı'nın son senelerinde hazırlanarak ve Paris Antlaşması imzalanmadan önce Bab-ı Ali'de tüm bakanlar, yüksek memurlar, şeyhülislam, patrikler, hahambaşı ve cemaatlerin önde gelenlerine okunarak ilan edilir[129]. 3 Kasım 1839'da ilan edilen ve bütün Osmanlı tebaasının kanun önünde eşit sayıldığını, herkesin can, mal ve namus dokunulmazlığının devletin güvencesi altında olduğunu açıklayan Gülhane Hatt-ı Hümayunu' nu yeterli bulmayan Batılı devletlerin, Osmanlı tebaası Müslümanlarla gayrimüslimler arasında bazı siyasi ve hukuki farklılıkların bulunduğunu ileri sürerek daha köklü reformlar yapılmasını istemeleri sonucunda hazırlanan ferman olup Osmanlı tarihinde önemli bir yere sahiptir[130]. Gayrimüslim halkın Osmanlı vatandaşlığı etrafında birleşerek devlete ihanetlerini önleyip sahiplenmelerini sağlamak; Müslüman halk ile yekdiğerlerini eşit statüye getirerek ülke insanlarını nimete olduğu kadar külfete de ortak edebilmek amacıyla 28 Şubat 1856 yılında yayınlanmış bir beyannamedir olup[131], Tanzimat Fermanı, Reşit Paşa'nın eseri iken; Islahat Fermanı Ali Paşa'nın eseridir[132]. Tanzimat Fermanı getirdiği yeniliklere karşılık istenilen dengenin bozulması durumunda meydana gelebilecek sorunların merciini bildirmemektedir. Şeriat hemen hemen her konu da yol gösterici olmuş ise de uygulama aşamasında yetersiz kalmıştır. Bu sebeple 1850'den sonra yeni ıslahat beyannameleri yayımlanmış, eksiklikler giderilmeye çalışılmıştır. Bu yeni ıslahat hareketinin başlamasının en önemli sebebi Kırım Savaşı'ndan sonra Batı Avrupa ülkelerinin Tanzimat Fermanı ile vaat edilen reformların gerçekleşmemesinden dolayı yaptıkları baskılardır. Islahat Fermanı; sadrazam, dışişleri bakanı, şeyhülislam ve Batı Avrupa devletlerinin temsilcilerinin katıldığı tartışmalı toplantı sonucunda yayınlandı.

---

[127] Yavuz **Abadan,** *Tanzimat Fermanı'nın Tahlili, Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu,* 2. Baskı, Phoenix Yayıncılık, Ankara 2006, s. 49.
[128] Muzaffer **Tufan**, "*Sosyolojinin Fransa'da Doğuşu Döneminde Osmanlı Toplumundaki Çağdaşlaşma Hareketi Tanzimat'ın Dış Etkenleri", Tanzimat'ın 150. Yıldönümü Uluslararası Sempozyumu*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1994, s. 149-156.
[129] **Karal**, Osmanl…, Cilt: V, s. 248.
[130] Ufuk **Gülsoy**, "*Islahat Fermanı", İslam Ansiklopedisi*, Cilt: XIX, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1999, s. 185.
[131] **Yılmaz,** s. 153, 154.
[132] **Öztuna,** *Büyük Türkiye Tarihi*, Cilt: VII, Ötüken Yayınları, İstanbul 1983, s. 53.

Islahat Fermanı, 1839 Tanzimat Fermanından ayrı düşünülemez, Tanzimat Fermanında vaat edilenlerin gerçekleştirilmesi yönünde somut adımları içerir. Bu adımların bazıları şunlardır: bir bankanın kurulması, karma mahkemelerin kurulması, bütçe yapılması,[133]... Osmanlı Sultanı, dini hoşgörü, Hristiyanların devlet memuru olması, yabancıların imparatorluk içinde toprak satın alması haklarını kabul etmekteydi. O zamana kadar papazları tarafından idare edilen dini cemaat halindeki halk, yerine şimdi eşit haklara sahip halk kitlesini oluşturuyorlardı[134]. Batılı devletlerin temsilcileri bilhassa ferman üzerinde Avrupalı devletlerin söz hakkının olması hususundaki ısrarlarından vazgeçmediler. Bundan mütevellit yeni ferman hem içerik hem de şekil ve hukuk açısından Tanzimat Fermanı ile benzerlik göstermemekte ve devletin hükümranlığını zedeleyen bir özellik taşımaktaydı[135].

Gayrimüslimlere verilen haklar, Müslümanlar da tepkilere yol açtı. Ferman "gavura gavur denmeyecek" şeklinde tenkit edildi[136]. Devletin sahibi olan millet kendi halkı olan Gayrimüslimlerin kendisine eşit olacağını kabul edememiştir. Buna karşılık 1856 Islahat Fermanı'ndan, 1922 devlet yıkılıncaya değin Hristiyanlar, sadaret ve dini makamlar dışında en yüksek görevlerin başına gelebilmişlerdir. 1856 yılından önce Hristiyan bir kişinin tercümanlık ve doktorluk gibi bazı meslekler dışında memur olması uygun görülmüyordu. Bu tarihten sonra Hristiyanlar özellikle Rum ve Ermeniler; nazır, büyükelçi, vali, müsteşar, mutasarrıf… gibi görevlere gelmişlerdi[137]. Bu ferman ile Müslüman ve gayrimüslim tebaa arasındaki farklar tamamen ortadan kaldırılarak bir Osmanlı topluluğu yaratma düşüncesi yeniden ortaya konuluyordu[138].

Gayrimüslim tebaaya askerlik görevi getirilmiş fakat bedel usulü kabul edilerek bedel verenler askerlikten muaf tutulmuştur[139]. Islahat Fermanına, Müslüman ve ulema kesim tepki gösterirken; Hıristiyanlar da yapmaları gereken askerlik vazifesini ekonomik faaliyetlerini engelleyici bir durum olarak değerlendirmişledir. Gülhane Hattı'nın

---

[133] Tevfik **Çavdar**, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1839-1950*, 4. Baskı, İmge Yayıncılık, Ankara 2008, s. 26.
[134] **Hammer**, *Büyük Osmanlı Tarihi,* Cilt: IX, Üçdal Yayıncılık, İstanbul 1992, s. 489.
[135] Abdullah **Saydam**, *Tanzimat Devri Reformları, Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 785.
[136] Sina **Akşin**, *Ana Çizgileriyle Türkiye'nin Yakın Tarihi 1789-1980,* 5. Baskı, İmaj Yayıncılık, Ankara 2004, s. 27.
[137] **Öztuna**, *Büyük…* Cilt: VII, s. 54.
[138] **Ünal**, s. 265.
[139] **Gencer**, Cilt: XI, s. 481.

Müslümanlar; Islahat Fermanı'nın Hristiyanlar için hazırlanmış olduğu kabul edilmekteydi[140].

1.2.3 Eğitim Alanındaki Gelişmeler

II. Mahmud dönemine kadar Osmanlı örgün sivil eğitim sistemini oluşturan başlıca eğitim kurumları Sıbyan mektepleri ve medreselerdi. 1824'te ilkokulun zorunlu olması ile ilgili bir ferman çıkarılır. 14 Ekim 1826'da Evkaf-ı Hümayun Nezareti kurulmuş ve böylece vakıf ve Sıbyan mektepleri bir çatı altında toplanmıştır. 7 Temmuz 1838'de de Meclis-i Umur-i Nafia kurulmuştur. İlköğretimle ilgili olan çalışmalar 1845'te Abdülmecid'in Meclis-i Vala-yı Ahkâm-ı Adliye'de okuduğu fermanla hızlanır[141]. Tanzimat'ın ilânına kadar, Osmanlı'da çocuk, genç ve onların eğitimi dinî ve geleneksel bir nitelik taşıyordu. Mesela, II. Mahmud'un 1824'te ilköğretimi zorunlu yapmasının nedeni çocukların önce dinlerini öğrenmelerinin gerekliliği olmuştu[142].

Abdülmecid, tahta çıktıktan sonra siyasi işlerinden fırsat buldukça ıslahata bilhassa da eğitim-öğretim işlerini düzene sokmak için büyük gayretler göstermiştir. Eğitim ve öğretimin modernleşmesi ile ilgilenmiş, bunun teşviki için de hemen hemen tüm okulların açılışlarına, diploma dağıtım törenlerine katılmış ve öğretmenlerle öğrencileri gayrete getirmişti. Sıbyan okullarında disipline ait hükümler, mecburi devama ait hükümler, öğrenim süresi ve sınavlarla ilgili ıslah teşebbüsleri gerçekleştirilmişti[143]. Eğitim alanında reformların gerçekleştirilmesinde Abdülmecid'in önemli rolü olmuş, Gülhane Hattı'nda görülen yenilik hareketleri askeri alan dışında gerçekleştirilemediği için Sultan Abdülmecid 1845'te gerekli önlemlerin alınmasını emretmişti[144].

Eğitim alanında reform, tarihi süreç içinde ülkede yeniliklere ihtiyaç olduğu ve halkın eğitilmesi devlet ve hükümetin önemli bir görevi olarak görüldüğü için yapılmıştır[145].

---

[140] http://www.bayburt.edu.tr/Content/Web/Yuklemeler/SayfaResimleri/181/files/2_%20%C3%9CN%C4%B0TE.pdf

[141] Mustafa **Şanal**, *II. Abdülhamid Döneminde İlköğretim, Ortaöğretim ve Yükseköğretim Uygulamaları, Devr-i Hamid Sultan II. Abdülhamid*, Cilt: III, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri 2011, s. 376, 378.

[142] Yahya **Akyüz**, "*Osmanlı Döneminden Cumhuriyete Geçilirken Eğitim-Öğretim Alanında Yaşanan Dönüşümler"*, Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi, 2011 Cilt: 1, Sayı: 2, 22.08.2017, https://pegem.net/dosyalar/dokuman/122419-20110627174851-pegemegitimogretimdergisi-yahyaakyuz-cilt1sayi2.pdf, s.9.

[143] Hasan Ali **Koçer**, *Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi,* Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1992, s. 49-58.

[144] Bayram **Kodaman**, *Abdülhamit Devri Eğitim Sistemi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1988, s. 9.

[145] Yahya **Akyüz,** *Türk Eğitim Tarihi, M.Ö 1000- M.S 2012,* 22. Baskı, Pegem Akademi, Ankara 2012, s. 157.

Eğitim alanında çalışmalar için 1845'te Muvakkat Meclis-i Maarif tesis edildi. Bu meclis; ilk, orta, yüksek olmak üzere üç kademeli bir eğitim sistemi oluşturuyordu. 1847 tarihinde de Mekatib-i Umum Nezareti kuruldu[146].

Tanzimat Fermanında eğitimle ilgili tek kelimenin olmamasına rağmen devlet adamları yapılan yeniliklerin kalıcı olması için bilgili bir toplum, yeni bir aydın tipi ve kadro oluşturmanın gerekliliğinin farkındaydılar[147]. Tanzimat döneminde medrese haricinde yeni bir orta öğretim meydana getirilmesi lüzumlu görülmüştü. Cevdet Paşa bunu "binaya orta katından başlanılması" yani ilköğretime el atılmadan daha üst düzeyde okullar açılması şeklinde yorumlar. Tanzimat dönemi orta öğretimi Rüşdiyeler, İdadiler ve Sultaniye'den meydana gelmekteydi[148].

Osmanlı eğitim sisteminde mülki ortaöğretim kurumlarının ilk örnekleri olan Mekteb-i Maarif-i Adli ve Mekteb-i Ulum-i Edebiye Tanzimat döneminin başlarında eğitim öğretimlerini sürdürmekteydiler. Ancak her iki kurumda bekleneni vermemiş, memleketin ortaöğretim ihtiyacını karşılayamamıştı[149].

Türk eğitim tarihinde önemli bir yer işgal eden Galatasaray Mekteb-i Sultanisi, Tanzimat döneminde eğitim alanındaki gelişmeler neticesinde kurulmuştur. 1856'da Islahat Fermanı ile Avrupa'ya öğrenci gönderilmekle birlikte, Fransız programına göre eğitim yaparak devlete hariciyeci ve yabancı dil bilen subay yetiştirmek üzere Paris'te 1857'de Mekteb-i Osmani açılmıştı[150]. II. Abdülhamid döneminde, bu okulun öğretime devamı konusunda bazı sakıncalar görülmüş ve 1877 yılında bazı düzenlemeler yapılmıştır. Mekteb-i Sultani'de okuyan Müslüman olmayan öğrencilerin okuldan çıktıktan sonra devlet aleyhine çalışmalarda bulunmalarından dolayı Müslüman öğrenci sayısı artırılmış ve Mekteb-i Sultani milli ve Osmanlı hüviyetine büründüğünden Gayr-ı Müslimler için daha az çekici duruma gelmiştir[151].

---

[146] Ebubekir **Sofuoğlu,** *Osmanlı Devletinde Islahatlar ve I. Meşrutiyet*, Bilimevi Yayıncılık, İstanbul 2004, s. 85.

[147] **Akyüz,** *Türk Eğitim Tarihi…* s. 159-161-162.

[148] Yahya **Akyüz**, *Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1993'e),* 5. Baskı, Kültür Koleji Yayınları, İstanbul 1994, s. 143.

[149] Cahit **Yalçı**n Bilim, *Tanzimat Devri'nde Türk Eğitiminde Çağdaşlaşma (1839-1876)*, Anadolu Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları, Eskişehir 1984, s. 45.

[150] Adnan **Şişman***, Galatasaray Mekteb-i Sultanisi, İslam Ansiklopedisi*, Cilt XIII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1996, s. 323.

[151] Fahri **Özteke**, *XIX. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Tarih Eğitimi*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Konya 2006, s. 102. http://acikerisim.selcuk.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/157/Fahri%20%C3%B6zteke%20-TEZ-PDF.pdf?sequence=1

Osmanlı Devleti'nde medreselerin dışında çağdaş ilimlere dayanan bir üniversite fikri 1845'te kararlaştırılır ve Darülfünun binasının temeli atılarak okutulacak kitapların hazırlanması için Encümen-i Daniş denen ilk ilimler akademisi kurulmuştur[152]. Encümen-i Daniş'in asil azaları reisleriyle birlikte 40 kadar kişiden oluşmakta ve sayısı serbest bırakılmış olan dış üyeleri 33 kişi idi[153]. Tanzimatın önemli adımlardan biride öğretmen yetiştirmek amacıyla ilk kez medrese dışında Darülmuallimin açılışı olmuştur[154].

1.2.4 Askeri Alandaki Gelişmeler

Tanzimat döneminin en önemli iki gayesi, iyi memur-bürokratlar yetiştirmek ve dirayetli bir ordunun temelini oluşturacak iyi askerler yetiştirmekti. Bu gayeyle gerçekleştirilen askeri gelişmeler iki temel üzerinde yoğunlaşmaktadır: 1- Silah teknolojisinde çağa ayak uydurmak, 2- Yeni prensiplerle sağlam bir askeri disiplin ortamı yaratmak. Bütün bu amaçları yerine getirip gerçekleştirmek için sağlam bir eğitim sistemi gerekli olduğu için yeniliklerin başında askeri eğitimin gelişimi konusunda büyük çabalar harcanmaktaydı. Bu sebepten mütevellit II. Mahmud döneminde açılan okullar bilhassa Askeri Bilgiler Okulu yani Mekteb-i Ulum-ı Harbiye, Tanzimat dönemi boyunca önemli gelişmeler yaşamıştır[155]. Tanzimat Fermanını hazırlayanlar askeri yapı içinde bazı düzenlemelerin yapılmasını öngörmekteydiler. Üzerinde büyük bir ehemmiyetle durulan konuda askerlik meselesi idi. Bu mesele şu şekilde ortaya konulmaktaydı: *Vergilerin önceden bilinmesi önemlidir. Devlet, ülkesini korumak için elbette* askere *muhtaçtır ve bunun için masraf yapmak zorundadır. Herkesin gücüne göre uygun bir vergi ödemesi ve devletin kara ve deniz askeri masrafları ile diğer giderlerini gerekli yasalarla sınırlandırıp belli ederek masraflar ona göre yapılacaktır. Askerlik meselesi dahi söylediğimiz gibi önemli meselelerdendir…*[156].

---

[152] Necdet **Hayta** ve Uğur Ünal, *Osmanlı Devleti'nde Yenileşme Hareketleri (XVII. Yüzyıl Başlarından Yıkılışa Kadar),* Gazi Kitabevi, Ankara 2003, s. 142.

[153] Fatma Aliye Hanım, Sadeleştiren: Metin Hasırcı*, Ahmet Cevdet Paşa ve Zamanı*, Pınar Yayınları, İstanbul 1994, s.85.

[154] **Akyüz**, "*Osmanlı Dönemi…"*, s. 14.

[155] **Yalçınkaya**, Yılmazçelik, s. 508.

[156] Ayten Can **Tunalı**, Tez Danışmanı: Musa Çadırcı, *Tanzimat Döneminde Osmanlı Kara Ordusunda Yapılanma (1839-1876),* Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih (Yakınçağ) Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara 2003, s. 25.

III. Selim döneminde, Yeniçeri Ocağının yanı sıra Nizam-ı Cedid Askeri Teşkilatı kurulmuş, II. Mahmud döneminde de Yeniçeri Ocağı kaldırılarak, Asakir-i Mansure-i Muhammediye ordusu kurulmuştu. Böylece ülkenin korunması ve iç güvenliğin sağlanması yönünde Batı örneğinde yeni birlikler oluşturulmaya başlanmıştı. Askeri alandaki ıslah çalışmalarının geç başlaması, iç-dış koşulların durumu ve yıllardır devam eden alışkanlıkları bir tarafa bırakmak kolay olmuyordu[157]. Yeniçeriliğin ortadan kaldırılmasıyla II. Mahmud, yeni tarzda ordu planlarına girişerek Yeniçeri Ağası yerine Seraskerlik makamını kurdu. 1845'te kolluk, Seraskerin İdaresinden alınarak Zaptiye Müşiriyeti'nin idaresi altına verildi[158]. Askerlik hizmeti, vatani bir görev haline geldi, alınacak asker sayısı bölgenin nüfusuna göre belirlenecek, her aileden bir kişinin alınması ve tek çocuklu ailelerden asker alınmaması uygun görülmüştü. Askerlik yaşı 20, ordunun yıllık asker sayısı 25.000 ve her yıl ordunun beşte birinin yenilenmesi kararlaştırıldı, kura usulü uygulandı. Fakat olağanüstü durumlarda ferman ve fetva ile daha fazla asker toplanması konusunda hükümete yetki verildi[159]. Üst kademede yapılan en önemli yenilik ise bir Kurmay Okulu'nun yani Erkan-ı Harbiye Mektebi'nin kurulmasıdır. Bu okul bir nevi askeri akademi idi; buradaki eğitim Fransız ve Prusyalı Avrupalı uzmanlarca verilmekteydi[160]. Osmanlı askeri teşkilat yapısı içerisinde önemli değişikliklerden bir diğeri askerlerin kıyafetlerinde yapılan değişimlerle olmuştu[161]. 1845'ten itibaren devletin birçok bölgesinde zorunlu askerlik hizmeti resmen başlatıldı. Bundan böyle Hristiyan tebaanın da askerlik vazifesini yapması resmen isteniyordu; fakat çıkabilecek gerilimlerin önlenmesi için Hristiyan tebaaya bir imkân sunulur ve isteyen bedel-i askeri adı verilen vergiyi ödeyerek askerlik hizmetini yapmayacaktı[162]. Müslümanlardan her sene alınacak asker sayısı 30.000 iken buna karşın Hristiyan halktan alınacak asker sayısı 25.000 olması kararına varılmıştı. Bunun dışında Hristiyan subaylar Osmanlı askeri yapısı içerisinde albaylığa kadar yükselebileceklerdi[163].

Donanma ise 13'ü büyük savaş gemisi, 10'u fırkateyn, 12'si vapur olmak üzere 60 kıta gemiden oluşmaktaydı. Bu kuvvetler geniş bir alana sahip olan ülkeyi askeri

---

[157] Musa **Çadırcı**, *II. Abdülhamid Döneminde Osmanlı Ordusu, Devr-i Hamid Sultan II. Abdülhamid,* Cilt: III, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri 2011, s. 335.
[158] **Lewis**, s. 81.
[159] **Saydam**, s. 794.
[160] Paul **Dumont**, *Tanzimat Dönemi (1839-1878), Osmanlı İmparatorluğu Tarihi II*, Cem Yayınevi, İstanbul 1995, s. 89.
[161] **Tunalı,** s. 170.
[162] **Zürcher**, s. 93.
[163] **Karal**, *Osmanlı Tarihi…,* Cilt: VI, s. 160.

müdahalelere karşı koruyabilecek güce sahip değildi[164]. Bilim ve teknoloji alanında Batı'nın gerisinde kalmamak için çalışmalar hızlanır. Önce Mühendishane-i Bahri-i Hümayun oluşturulur. 1827'de İngilizlerden ilk defa buharlı gemi satın alınırken, on sene sonra da Tersane-i Amire'de buharlı gemi inşa edilir[165].

1828'de faaliyet gösteren Askeri Tıp Okulu, dönemin araç ve gereçleriyle donatılmış, yurtdışından gelen uzman hekimlere ders verdirilmiştir. Kısa süre içinde başarılı bir çalışma gerçekleştirilmiş, okuldan mezun olanlara yurt dışında ihtisas yapma imkânı sunulmuştur. Düzenli bir ordunun ana ihtiyacı olan eğitim-öğretim için başlangıçta Avrupa'dan getirtilen subaylardan yararlanılmış, daha sonra da ülke içinde çağın ihtiyaçlarına uyacak şekilde subay yetiştirebilecek askeri okullar açılmıştır[166].

1.2.5 Adli Alandaki Gelişmeler

Osmanlı Devleti, ilk olarak ordusunda yenikler yapmış, daha sonra da mali alanlarda modernleşmeye gitmişti. Merkezi ordu sisteminin beslenebilmesi, devletin idari sisteminin modernleştirilmesi ve merkezileştirilmesi için gerekli idi. Arkasından, hukukta bir modernleşme zorunluluğu meydana geldi. Çünkü aynı ülke, dış dünya ile temas halindeydi.[167]

Osmanlı Devleti kuruluşuyla birlikte mensubu bulunduğu dinin gereklerine göre bir hukuk sistemi uygulamış, buna göre de gerek cezai ve gerekse vergi konuları ile Müslüman ve Gayrimüslimlerin bağlı oldukları kaideler ve bunların birbirleriyle olan ilişkileri, bu hukuk çerçevesinde belirlenen hükümlere göre düzenlenmiştir[168].

Dinsel kaidelerin kaynağının ilahi olması bu kaideleri değiştirilemez kılmaktadır. Nitekim toplumların gelişmesi yeni ihtiyaçlar ortaya çıkarırken bu düzenlemeler yetersiz kalmaktaydı. Bu yetersizlik karşısında her şeyi dinsel kaidelerden çıkarmaya çalışan ilgililerin, bazen bir kelimeden isteklerine göre hükümler çıkardıkları da

---

[164] **Aksun**, *Osmanlı…* s. 279.
[165]Mustafa **Karabulut,** *Tanzimat Dönemi'nde Yenileşme Sürecine Bir Bakış,* 25.08.2017, http://turkoloji.cu.edu.tr/YENI%20TURK%20EDEBIYATI/mustafa_karabulut_tanzimat_osmanli_yenilesme.pdf, s. 12.
[166] Musa **Çadırcı,** httpswww.tarihtarih.comSyf=26&Syz=349839, 25.08.2017.
[167] İlber **Ortaylı**, *Tarihimiz ve Biz,* Timaş Yayınları, İstanbul 2014, s. 107.
[168] Yusuf **Halaçoğlu**, *XIV-XVII Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1991, s. 106.

görülmüş, bu durumda dolayısıyla sübjektif çıkarımlar meydana gelmiş ve bu da toplumda adaletsizlik görüntüsü ortaya çıkarmıştır[169].

Yeni kanunların hazırlandığı esnada İslam ve Batı hukuku taraftarları arasında büyük fikir ayrılıkları ortaya çıktı. Her iki grupta kendi görüşlerinin kabul edilmesi için çaba gösterdiler. Netice itibariyle Batı hukuku ülkeye girmekle beraber, İslam hukuku üzerinde de önemli düzenlemeler yapıldı[170].

Osmanlı hukuku, şer'i ve örfi hukuk olmak üzere iki kısımdan oluşmaktaydı. Şer'i hukuk; Kur'an, Sünnet.. örfi hukuk; örf adet... vb[171]. Klasik fıkıh kitaplarında yer alan ve geçmiş dönemlerde devletin müdahalesinden bağımsız olarak oluşan hukuka şeri hukuk padişahların emir ve fermanlarıyla oluşan hukuka da örfi hukuk adı verilmiştir[172]. Osmanlı rejimin dayandığı geleneksel örf hukuku şeri alan dışında sultan iradesinin kuvvetli bir şekilde kendisini belli etmesini sağlamıştır[173]. Osmanlı devletinin kurulmasıyla birlikte orijinal bir hukuk sistemi başlamış değildir. Devleti kuranlar kendilerinden önce kurulmuş olan Türk ve İslam devletlerinden aldıkları şeylerin yanı sıra hukuk düzenini de miras olarak devralmışlardır[174].

Şer'i hukukun yorumlanması, uygulanabilir hale getirilmesi ve örf'i hukukun şer'i hukuka uygunluğunun denetlenmesi ulema sınıfının göreviydi. Yasama faaliyetleri üzerinde ulema etkin bir rol üstlenmekteydi. Tanzimat'a kadar fetva ve fıkıh kitaplarına dayalı olan bu hukuki yapı Batılı devletlerin tepkisine yol açmaktaydı. Cevdet Paşa'nın belirttiğine göre, Batılı ülkeler, "kanununuz ne ise meydana koyunuz. Biz de görelim ve teb'amıza bildirelim" demek suretiyle Osmanlı hukukunun sistemsizliğinden ve belirsizliğinden yakınmakta idiler. Diğer taraftan Osmanlı halkıda bu hukuki yapıdan bunalmış içinde bulundukları güvensizlik ortamını yok edecek yeni bir düzen istemekteydiler. Aynı zamanda devlet otoritesinin sağlamlaşması içinde yeni bir yasaya ihtiyaç duyulmaktaydı[175].

---

[169] Sedat **Bingöl**, *Tanzimat Devrinde Osmanlı'da Yargı Reformu (Nizamiyye Mahkemeleri'nin Kuruluşu ve İşleyişi 1840-1876),* Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 2004, s. 35-36.
[170] Ahmet **Mumcu**, Editörler: Halil İnalcık, Bülent Arı, Selim Arslantaş, "*Tanzimat Dönemi'nde Türk Hukuku", Adalet Kitabı*, Kadim Yayıncılık, Ankara 2012, s. 214.
[171] Murat **Şen**, "*Osmanlı Hukukunun Yapısı", Osmanlı (Teşkilat*) Cilt: VI, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s. 327.
[172] M. Akif **Aydın**, *Türk Hukuk Tarihi*, 4. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul 2001, s. 67.
[173] Nazım **İrem**, Editörler: Halil İnalcık, Bülent Arı, Selim Arslantaş, "*Klasik Osmanlı Adalet Rejimi ve 1839 Gülhane Kırılması"*, *Adalet Kitabı*, Kadim Yayıncılık, Ankara 2012, s. 284.
[174] Mehmet **Akman**, *Osmanlı Devleti'nde Ceza Yargılaması*, Eren Yayınları, İstanbul 2004, s. 15-16.
[175] İbrahim **Durhan,** *Osmanlı Hukukunun Yapısı Üzerine Bir Etüd*,

Tanzimat ile başlayan gelişmelerin en önemlilerinden biri de haklar alanında yapılmıştı. Daha çok dış etkenler sebebiyle meydana gelen bu oluşumun esas sebebi; ekonomik anlamda Avrupalı devletler ile ticari faaliyetler artmış, dolayısıyla da oluşabilecek antlaşmazlıklara bakacak mahkemeler hususunda sorunlar yaşanmaktaydı[176]. Ticaret-i Berriye, Ticaret-i Bahriye, Kanunname-i Ceza, Usul-i Muhakemat-ı Cezaiye, Usul-i Muhakemat-ı Hukukiye kanunları kabul edildi. İdari ve askeri kanunlar çıkarıldı. Bu kanun yapma usulü ile her yapılacak işin çıkarılacak kanunla ve nizamname ile halledilebileceği şeklinde düşünceler oluştu; örneğin bir yol meselesi olduğu zaman yol kanunu çıkararak bu yol meselesinin halledilebileceği, sanayi kanunu çıkararak sanayi meselesinin halledilebileceği şeklinde düşünceler oluşmaya başladı[177]. 1838 senesinde Hariciye Nezaretine bağlı olarak hariciye müsteşarının başkanlığı altında beş üyeden oluşturulan "Umur-u Nafia meclisi" ticari davalara bakmakla da görevli ve yetkili kılındı, 1840 senesinde, ticari uyuşmazlıklara bakmakla görevli diğer mecliste Maliye Nezaretine bağlı olarak kurulan "Meclis-i Muhasebe" sarraflar arasında çıkan uyuşmazlıklara bakmakla görevli idi[178]. Önce İstanbul'da sonra da eyaletler de Meclis-i Tahkikat olarak bilinen ceza mahkemeleri kuruldu[179].

1846 senesinde memurların ödev, yetki ve sorumluluğunu göstermek için tertiplenen İdare Kanunu'nda memurların işleyecekleri suçlara karşı cezalar belirtildi[180]. 19. yy'ın başlarında Avrupalı tüccarlar ve Osmanlı tebaası arasındaki antlaşmazlıkları çözümlemek için karma ticaret heyetleri uygulaması başlamış ve antlaşmazlıkların çözüme kavuşturulabilmesi için resmi bir niteliği olmayan bu heyetlerde Avrupa ticaret yöntemlerinin kuralları kullanılmaya başlanmıştı[181]. Tanzimat'ın devlet adamları o devirde Fransa'nın idare tarzını Osmanlı Devleti'nde uygulanabilir bir sitem olarak görmüş ve Tanzimat reformlarının hemen hemen hepsinde olduğu gibi adliyede de Fransa'dan ilham alarak; Fransız örneğine göre yeni mahkemeler kurmuştur[182].

---

http://hukukdergi.erzincan.edu.tr/wp-content/uploads/2015/10/1999_III_12.pdf, 07.09.2017

[176] **Yılmaz**, s. 130.

[177] **Aksun,** *Osmanlı Tarihi…* s. 269.

[178] İbrahim **Durhan**, *Tanzimat Döneminde Osmanlı Yargı Teşkilatındaki Gelişmeler,* http://eski.erzincan.edu.tr/birim/HukukDergi/makale/2008_XII_2_4.pdf, 07.09.2017.

[179] **Karal,** *Osmanlı Tarihi …* Cilt: VI, s. 150.

[180] **Hayta** ve Ünal, s. 137.

[181] Niyazi **Berkes**, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, 5. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2003, s. 222.

[182] Ekrem Buğra **Ekinci,** *Osmanlı Hukuku Adalet ve Mülk*, 3. Baskı, Arı-Sanat Yayınları, İstanbul 2014, s. 546.

Tanzimat döneminde çıkarılan ve batı kanunlarına benzer şekilde maddeler halinde hazırlanmış olan ilk kanun, 3 Mayıs 1840 ceza kanunundur. Şeri hukuk ile modern hukukun karışımı şeklindedir. Yapılan bir takım eklemelerle 11 yıl yürürlükte kaldı[183].

Sonuç itibariyle, Tanzimat öncesi hukuki düzen 19. yy'da meydana gelen gelişmeleri karşılamaktan uzak kalmıştı. Geleneksel hukuk ıslah edilerek, ortaya çıkan yeni ihtiyaçları karşılayabilir hale getirmenin olanaksızlığı karşısında, Tanzimat döneminde yenİ bir hukuk düzeninin temelleri atılmaya başlanmıştır[184].

1.2.6 Bayındırlık, İskân ve İmar Alanındaki Gelişmeler

Osmanlı şehirlerinde imaret, şehrin ekonomik ve sosyal aktivitelerine can veren bir teşkilat gibi görünmektedir[185].

Tanzimat'tan önceki dönemde Osmanlı Devletinin ulaşım sistemi ile ilgili düşünceleri, geleneksel anlayışın devam etmesinden ibaretti. Her alanda meydana gelen çöküntü, ulaşımı da etkilemiş, önceki devirlerden kalma önemli yolların ve köprülerin bir kısmı 19.yya gelindiğinde kullanılmaz hale gelmişti. Yılın belirli dönemleri dışında birçok bölgenin birbiriyle ve hükümet merkezleriyle iletişimi kopmakta ve bu durum yönetim, ekonomi ve sosyal hayatı olumsuz yönde etkilemekteydi[186].

Abdülmecid, İmar Meclislerini oluştururken yol sorunu ile ilgilenmiş, 1848 tarihinde Karadeniz'i Anadolu üzerinden Arabistan bölgesine bağlamak için Trabzon-Bağdat arasına şose yaptırılması fikrini beyan etmişti. Bu dönemde Nafia Nazırı yani Bayındırlık Bakanı olan İsmail Paşa ve yanında bulunan uzmanlar Trabzon'a gitmişti[187].

Osmanlı tarihinde karayollarının inşa ve tamir işi öncelikle askeri ihtiyaçlar dikkate alınarak yürütülmekteydi. Asker sevkiyatının önemine binaen ana yolların bakım ve tamir işi devlet tarafından yürütülmekteydi. Ticaret kervanlarınca da kullanılan bu yollarda kurulan köprüler vakıf kuruluşlarınca inşa edilmekteydi.[188]. Osmanlı da barış dönemlerinde ülke genelinde büyük bir yol yapım faaliyetine rastlanmadığı, bununla

---

[183] Taha **Akyol**, *Türkiye'nin Hukuk Serüveni (Fıkıhtan Hukuka ve Demokrasiye Geçiş Sorunları*), Doğan Yayıncılık, İstanbul 2014, s. 152.
[184] İbrahim **Durhan**, http://eski.erzincan.edu.tr/birim/HukukDergi/makale/2008_XII_2_4.pdf, 07.09.2017
[185] İlber **Ortaylı,** *Türkiye İdare Tarihi*, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları No: 180, Ankara 1979, s. 223.
[186]Musa **Çadırcı,** *"Tanzimat Döneminde Kara Yolu Yapımı"*, http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/18/21/57.pdf, 26.09.2017.
[187] Mustafa **Çadırcı**, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapıları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1991, s. 299.
[188]Abdullah **Saydam**, *Osmanlı Medeniyeti Tarihi*, Derya Kitabevi, Trabzon 1999, s. 431.

beraber savaşlardan mütevellit orduların harp alanına zorluk çekmeden ulaşmalarını sağlamak amacıyla devlet tarafından yol inşa ve eski yolların tamiri çalışmalarına devam edildiği görülür[189].

XIX. yy'da kervan ve yolcuların daha iyi şartlarda yolculuk yapabilmeleri için daha sağlam yolların yapılması düşünülerek, II. Mahmud, döneminde bazı girişimlerde bulunulmuşsa da asıl teşebbüsler Tanzimat sonrası dönemde gerçekleşmiştir[190].

Islahat Fermanı'nın ilanından sonra, ülkenin bayındırlık işlerinde yeniden çalışmalar yapıldı. 14 Eylül 1858'de ülkedeki bütün yol, sokak, cadde, deniz ve nehir ulaşımı gibi bayındırlık konuların belli standartlar çerçevesinde yapılması için "Meclis-i Meabir"in çalışma koşullan belirlendi. Kurul Ticaret Bakanlığına bağlı olmakla beraber, yeterli personellerle ve yabancı dil bilen elemanla donatılacak[191].

Bayındırlık alandaki gelişmeler, Kırım Savaşı'nın yaşandığı esnada 3 Eylül 1855 tarihinde İstanbul-Edirne-Varna-Kırım arasında ilk telgraf hattı kurulmasıyla devam etmiştir. Bunun arkasından da İzmir-Turgutlu hattı olan ilk demiryollarının inşasına başlandı[192].Öncelikli olarak 10 ton yük taşıma kapasiteli olan ve 9 mil hızla giden ilk lokomotif 1804'te yapılmış olmakla birlikte demiryolu çalışmaları Avrupa ve Amerika'da hızlı bir gelişme içerisindeydi. Demiryollarının gelişmesi Osmanlı Devleti için ekonomik, askeri ve siyasi açıdan çok önemliydi[193]. Demiryollarının, işletme imtiyazı belli bir süreliğine yabancılara verilmek üzere, yapılmıştır. Osmanlı'da ilk demiryolu 1856'da İngiltere'ye tanınan imtiyazla İzmir-Aydın demiryoludur[194].

Haberleşme alanında yaşanan en büyük gelişme telgrafın Osmanlı ülkesinde kullanılmasıyla yaşanmıştı. İlk haberleşmeler Fransızca olarak yapıldıysa da 1861'de Türkçeye geçilmişti. Posta ve telgrafın yaygınlaşması ile 1872 yılında iki kurum birleştirilir ve haberleşme hizmeti, Posta-Telgraf İdaresinde yürütülür. Telgraf

---

[189] Nesimi **Yazıcı**, "*Tanzimat'ta Haberleşme ve Kara Taşımacılığı*", http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/19/835/10579.pdf, 26.09.2017, s. 356.
[190] **Saydam**, *Osmanlı Medeniyeti…* s. 432.
[191] **Çadırcı**, "*Tanzimat Döneminde Kara Yolu…* s. 154.
[192] **Öztuna**, *Büyük Türkiye…* s. 52.
[193] İsmail **Yıldırım,** "*Osmanlı Demir Yolu Politikasına Bir Bakış*", Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: XII, Sayı:1, Elazığ 2002, s. 313.
[194] Ali Kemal **Gürbüz**, *"Osmanlı İmparatorluğunda Demiryollarının Rolü",* Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: II, Sayı: 3, Balıkesir 1999, s. 175.

idaresinde çalışacak kişilerin yetişmesi için de Fünun-i Telgrafiyye Mektebi denilmekte olan okul kurulmuştu[195].

Tanzimat'tan önceki dönemlerde Sultan III. Selim deniz yolu ulaşımını önemseyerek Osmanlı donanma ve tersanesini yeniletmişti. İstanbul'da yaşamakta olan zengin devlet adamlarına gemi alarak ticaret ve ulaşım alanlarında kullanmaları yönünde tavsiyelerde bulunmuştu. Bu gelişmeler II. Mahmud döneminde de sürmüş ve 1827'de buharlı gemi satın alınarak deniz filosuna katılmıştı. 1844 yılında Gemlik, İzmit, Bandırma ve Tekirdağ gibi zahire iskelelerine Mesir-i Bahri adı verilen vapur eşya ve yolcu taşınması için ayrıldı. İlerleyen zamanlarda Şirket-i Hayriyye adıyla vapur işletme kumpanyası kuruldu[196].

1.3 EKONOMİK DURUM

1.3.1 İç ve Dış Borçlanmalar

Osmanlı Devleti XVI. yy'ın sonlarından itibaren uzun süren ve genellikle başarısızlıkla biten savaşlar, iç isyanlar, devlete önemli gelirler sağlayan tarım ekonomisinde meydana gelen bozulmalar, personel sayısının artması, sık sık ödenen yüklü miktardaki cülus bahşişleri, saray masrafları devletin mali yapısında giderek bozulmalara neden olmuştur. Meydana gelen bu bozulmalar bütçe açıklarına neden olmuş ve dönemden döneme çeşitli ekonomik sıkıntılar meydana gelmiştir[197].

1820-1830'larda en yüksek noktaya ulaşan bütçe açıkları karşında devlet, vergi kaynakları üzerine denetimi arttırıp iç borçlanmaya ağırlık vermeye çalıştı ve tağşişe başvurmak zorunda kaldı. Osmanlı tarihinin en büyük tağşişleri II. Mahmud, döneminde 1808-1839'da yapılmış ve gümüş içerikli Osmanlı parası bu dönemde bakır mangıra ya da pula dönüşmüştü. Mamafih bu para operasyonları yüzyıllarca farklı olan iç ve dış fiyatların eşitlenmesi yolunda atılan adımlar olarak yorumlanabilir[198].

1839-1840 dönemlerine gelindiğinde önceki dönemden süregelen parasal sıkıntılar, üstüne üstlük yapılması gereken yeni düzenlemelerin lüzumlu olduğu ve parasal sıkıntılara çözüm yolları bulabilmek maksadıyla kâğıt para çıkarılması konusu gündeme

---

[195] **Çadırcı**, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin…* s. 298.
[196] **Çadırcı**, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin…* s. 302.
[197] *Osmanlı Teşkilat Tarihi El Kitabı*, Grafiker Yayınları, Editör Tufan Gündüz, 'Osmanlı Maliye Teşkilatı' Mehmet Demirtaş, Ankara, 2012, s. 255.
[198] Ahmet **Tabakoğlu,** *Türkiye İktisat Tarihi*, Dergah Yayıncılık, İstanbul 2009, s. 324.

getirilmiştir[199]. Bütçe açığını kapatmak için hükümetçe yapılan kâğıt para çıkarma işlemi mali buhranların daha da yükselmesine sebep olacaktır. Bu durumun nedeni; kâğıt paralar, bazen banknot diye tanımlanmışsa da hazine bonosu olarak bilinen bu paralar yılda iki kez ödenecek %12 gibi yüksek bir faizi vardı, bütün çıkarılacak miktarı 60 milyon kuruşu geçmeyecekti[200]. Nitekim 1858'de alınan dış borların alınması devam etmiş 1875'te bu durum doğrudan doğruya iflasa ve çöküntüye giden bir dönemin başlangıcı olmuştur.

Tanzimat dönemine gelindiğinde Osmanlı ekonomisi eski gücünden epeyce uzak bir halde idi. Yabancı rekabetine dayanamayan Osmanlı ekonomisi sanayi sektörü başta olmak üzere hemen hemen her alanda hissedilir bir zarara ve kayba uğramıştır. İç pazarlara yerli sanayi biraz daha dayanmış olsa da özellikle demiryollarının inşa edilmesiyle Avrupa mallarına rağbet artmıştır. Bunun sonucunda Osmanlı'nın iktisadi hayatında yabancıların etkisi artmış, yeni pazarlar ve hammadde kaynakları onların denetimine girmiştir. Bu durumda yapılan yatırımlardaki payları çoğalmıştır.Yaşanan bu artış Osmanlı esnafının ve iş adamlarının yavaş yavaş faaliyetleri durmuş ve bu durum işsizlik oranının artmasına neden olmuştur[201].

Tanzimat Döneminde mali alanda yapılan yeni düzenlemeler ve uygulamalardan ortaya çıkan sorunların çözümü ve eksikliklerin yerine getirilmesi için 1838 yılında kurulan maliye nezaretine yardım etmek maksadıyla çok sayıda meclis ve komisyon ihdas edilmiştir[202]. 1838'de Hazine-yi Amire ve Mansure Hazinesi birleştirildi ve Maliye Nezareti kuruldu. Maliye Nezareti kuruluşundan sonra birçok değişime ve revizyona uğraşmıştır[203].

Sayısı oldukça fazla olan bu iç ve dış nedenler karşısında Osmanlı Devleti'nin mali kaynak bulma yolunda çeşitli adımlarının başında sikkelerin tağşiş edilmesi gelmekteydi. Tağşişin, başlangıçta gelirleri artırıcı etkisi olsa bile, yarattığı enflasyon ve düşük değerli paralar dolayısıyla gelirlerin reel miktarını azaltıcı ve kalpazanlığı özendirici birçok olumsuz mali sonuçları olduğu aşikârdır. İkinci olarak savaş esnasında olağanüstü durumlarda alınan vergilerin sürekli hale getirilmesi olmuştur. Ayrıca kamu

---

[199] M. **Belin**, *Osmanlı İmparatorluğu'nun İktisadi Tarihi*,(Ekleyen ve çeviren Oğuz Ceylan), Gündoğan Yayınları, Ankara, 1999, s. 469.
[200] **Lewıs**,s. 111.
[201] Rıfat **Önsoy**, *Tanzimat'ın 150. Yıldönümü Uluslararası Sempozyumu Ankara 31 Ekim-3 Kasım 1989*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1994, s. 255.
[202] Çoşkun **Çakır**, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Maliyesi*, Kure Yayınları, İstanbul, 2001, s.35
[203] **Çakır**, s. 36.

gelirlerinin toplanması da ihale edilmiştir. Yeni kaynak yaratmak amacıyla yapılan girişimler iç borç olarak adlandırılan esham uygulamasının yolunu açacaktır[204].

İç borçlanmalar daha çok bankerlerden gerçekleştirilmiştir[205]. Sarraflardan yapılan borçlanmaların örnekleri daha fazladır, özellikle Galata Bankerlerinden yapılan borçlanmalar Osmanlı tarihi açısından oldukça önemlidir.

1776 İran savaşları, ordu ıslah ve çalışma bütçelerinin varlığı Osmanlı maliyesini kaynak aramaya itmiştir. Müslüman bir ülke olması sebebiyle Hristiyan ülkelerden borçlanmanın itibarı zedeleneceği düşünüldüğünden ilk borçlanma talebi Fas emirliğine olmuştur. Ancak Fas'tan borç alma girişimlerinden başarılı sonuç elde edilememiştir[206]. Osmanlı Devleti'nin ilk dış borçlanması 1840'lı yıllarda Galata Bankerleri aracılıyla ve kısa vadeli olarak Fransız bankalarından sağlanmıştır. Nitekim artan ve yoğunlaşan iç ve dış ekonomik baskılar neticesinde 1854 yılında, devletin darboğazda bulunduğu bir ortamda ortaya çıkan Kırım Savaşı'nın finanse edilmesi amacıyla dış borçlanmalar gerçekleşmiştir[207]. Bu borçlanma sürecine çok çabuk alışıldı ve Abdülmecid devri sonuna kadar dört kez dış borçlanmaya gidilmiştir. Bu arada türlü adlar altında tahvilat ve karşılığı bulunmayan kağıt para çıkartılması devletin borçlarını yükseltmiştir[208].

XIX. yy'da Avrupa'da sigorta şirketleri nakitlerinin büyük bir kısmını faiz geliri sağlamak amacıyla bankalara yatırıyorlardı. Bu durumda banka sistemi de sigorta şirketlerinin fonlarını çekmek için ya da kullanmak için sigorta şirketlerinin yönetiminde söz sahibi olmaya başlamışlardır[209].

Osmanlı Devletinin ilk bankası Baltazzi ve Aleon adındaki iki Galata Bankeri tarafından 1847 yılında kurulan Banque de Constantinople dir. Bu bankanın kapanması ile sigorta şirketlerinin iş görebileceği ne yerli nede yabancı bankanın kalmamış olması sigorta şirketlerini Galata Bankerlerinin eline düşürmüştür[210].

---

[204] Mehmet **Genç**, *Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi*, Ötüken Yayınları, İstanbul,2002 s.186
[205] Çakır, s. 63.
[206] Sait **Açba**, *Osmanlı Devleti'nin Dış Borçlanması (1854-1914)*, Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları, No:1, Afyon, 1995, s. 6.
[207] Şevket **Pamuk,** *100 Soruda Osmanlı – Türkiye İktisadi Tarihi 1500-1914*, Gerçek Yayınevi, 5. Baskı İstanbul, 1999, s. 280.
[208] Enver Ziya **Karal**, *Osmanlı Tarihi* VII. Cilt, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1994, s. 224.
[209] Haydar **Kazgan**, Toktamış Ateş, Oğuz Tekin, *Osmanlıdan Günümüze Türk Finans Tarihi,* Cilt: I İstanbul Menkul Kıymetler Borsası, Creative Yayıncılık, 1999, s. 304.
[210] **Kazgan**, s. 305.

1854'te İngiliz ve Fransız sermayesi tarafından kurulan Ottaman Bank, Osmanlı Devleti'nin merkez bankası gibi çalışmıştır. Bunun yanında Düyun-ı Umumiye idaresiyle birlikte maliye ve ekonomi üzerinde yabancı sermaye denetimini sağlamıştır. Para basma yetkisinin yanında devletin borç ihtiyaçları Galata bankerlerinin çağını aştığından devlete kısa vadeli borçlar verme işlevinin de yüklendi[211].

1.3.2. Galata Borsası ve Galata Bankerleri

Osmanlı ülkesinde yaşayan farklı kültür ve dinlere mensup azınlıklar İstanbul'un fethinden sonra İmparatorluğun bir parçası oluşmuşlar ve devletin vatandaşı haline gelmişlerdir. Ticari ve ekonomik anlamda sarayın dikkatini çekerek Osmanlı Devleti'nin Avrupa ile olan münasebetlerinde çok mühim roller üstlenmişlerdir. Bilhassa konsolosluk ve elçilik gibi önemli görevlerde bulunan bu kişiler zamanla sarayda paşa rütbesiyle Osmanlı'nın iç işlerinde de oldukça kilit roller üstlenmişlerdir[212].

Osmanlı Devleti'nin yabancı kaynaklı borçlanması, İstanbul'da 1829-1929 yılları arasında dünyanın en önemli finans faaliyeti olan Galata Borsası ve bu borsanın önemli unsurları olan Galata Bankerleri adı ile bilinen İstanbul'da ikamet eden Venedik ve Cenovalı Latin kökenli Avrupalı sarraflardan sağladığı iç borçlarla gerçekleşmiştir. 1850'li yıllarda Osmanlı Devleti sermaye piyasasında en büyük talep sahibi idi; bu durum piyasanın büyümesine engel oluyordu. Vergi gelirleri, iltizam ve tağşişin hala mali politikanın temel gelir araçları olduğu bu dönemde sarraflar da bu bağlamda en temel aracı konumuna gelmişlerdi. Sarraflar giderek devletin mali işlerini de yürütmeye başlamış, bir ölçüde devlet bankası işlevini de üstlenmişlerdi. Örneğin III. Mustafa döneminden itibaren, Hazine-i Hassa ve Galata Bankerleri giderek çok zenginleşmişler, 1871-1881 döneminde en parlak dönemlerini yaşamışlardır; bunlar, bu yıllarda dış kredi komisyonculuğu ve iltizam işinden başka tramvay, demiryolu, inşaat, rıhtım ve dok işletmeciliği, tütün rejisi, madencilik, değirmencilik gibi üretim ve ticari nitelikte faaliyetlerde de bulunmuşlardır[213].

---

[211] **Tabakoğlu**, s. 325

[212] Murtaza **Köse**, "*Osmanlı'da Borsa ve Galata Bankerlerinin Devletin Mali Yapısındaki Yeri",* A.Ü Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı: 18, Erzurum 2001 http://www.turkiyatjournal.com/Makaleler/346016695_OSMANLIDA%20BORSA%20VE%20GALATA%20BANKERLER%C4%B0N%C4%B0N%20DEVLET%C4%B0N%20MAL%C4%B0%20YAPISINDAK%C4%B0%20YER%C4%B0.pdf, 01.09.2017, s. 233.

[213] Biltekin **Özdemir**, "*Osmanlı Devleti Dış Borçları"*, Ankara Ticaret Odası Yayını, Ankara 2009, s.13. http://www.os-ar.com/Duyun-i_Umumiye.pdf, 01.09.2017.

Osmanlı Devletinde bankacılık faaliyetleri evvelden beri Osmanlı topraklarında hem kendi gereksinimlerini karşılamak hem de dış ticaretini yürütebilmek açısından banka sermayesine ve teminatına ihtiyacı olan dış devletlerce kurulmak istenmiştir. 1840 yıllarında İngiltere ve Fransa'nın 1842 yılında da İsveç'in, Ermeni, Rum ve Galata bankerlerinin Osmanlı Devletinde banka kurma önerileri sonuçsuz kalmıştı. İngiliz sermayesi ile merkezi Londra'da The Ottoman Bank adıyla bir ticaret bankası kurulur ve 13 Haziran 1856 yılında İstanbul'da da halka açılır. İzmir, Beyrut, Romanya, Bükreş… şubeleri açılır. Osmanlı bankasının kuruluşu Tanzimat döneminin en önemli yenilikleri arasındadır.

The Ottoman Bank, İngiliz hissedarları ile bu bankaya katılmış olan Fransız sermayedarların oluşturduğu grubun birleştirilmesi konusunda 15 Eylül 1862 tarihinde uzlaşmaya varılması ve 16 Kasım 1862 tarihinde Paris'te yapılan bir antlaşma ile 1856'dan beri gerçekleştirilmeye çalışılan devlet bankası imtiyazı olan ulusal ve geniş yetkili bir banka kurma projesi hızla hayata geçirilmeye başlanmış, 1856 yılından beri yedi yıldır faaliyette bulunan Osmanlı Bankası'nın 5 Mart 1863 tarihinde tasfiyesi öngörülerek bu bankanın, Sadrazamın onayı ile Osmanlı Hükümeti'nin de katılımı ile bir İngiliz-Fransız ortaklığı şeklinde, parasal meseleler üzerinde daha büyük kontrol yetkisi olan Bank-ı şahane-i Osmani adı ile yeniden örgütlendirilmesi kararına varılmıştır[214].

1854 ilk dış borcun alınmasına kadar Osmanlı Devleti'nin dış ticareti en krizli dönemini yaşamaktaydı ve 1854 yılına kadar kaynakları yeterli olduğundan, dışarıdan borç almayan Osmanlı İmparatorluğu ihtiyaç duydukça içeriden borç alırdı. Bu iç borçlanmalar hisse senedi ve bir çeşit hazine bonosu olan, on yıllık sergi ve tahvil biçiminde gerçekleşirdi. 1854 yılında Kırım savaşını finanse etmek için çıkarılan tahviller ilk kez birinci elden yurt dışına satılmış, daha sonra devletin çeşitli amaçla çıkardığı tahviller ve ülkelerde faaliyet gösteren yabancı şirketlerin, bilhassa şimendi elektrik, gaz ve tramvay şirketlerinin tahvil ve hisse senetleri piyasada alınıp satılmıştır.

[214] **Özdemir**, s. 15.

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. KAYSERİ'NİN TARİHÇESİ

2.1.1. M.Ö. Dönemde Kayseri

Kayseri şehrinin eski isimleri sırası ile Mazaka, Eusebeia ve Kaiseraia'dır. Bu şehrin halen adı halk arasında yaygın bir şekilde Karagülle ve Hisarcık Köyü arazisinden Erciyes Yaylası, Tekir ve Göreme cihetlerine kadar uzanmış olan dağlık arazide bina edilmiş olduğu günümüzde elde edilen bazı eski eserlerin varlığıyla bilinmektedir. Eski Mazaka adı verilen bu şehrin tam olarak hangi tarihlerde ve kim tarafından kurulduğu bilinmemektedir. Bazı tarihçilere göre, Nuh tufanından sonra Yafes'in oğulları tarafından inşa edildiği söylenmekte ise de bu bilginin sıhhatli bir kaynağı olmadığı için burayı mekân eden kavimler ve insanları hakkında doğru bilgiler verilmesi mümkün olmamaktadır.

Kamus'ul a'lam ve Lugat-ı Tarihiye ve coğrafya ile diğer itibarlı tarihlerin belirttiklerine göre bu şehir Kapadokya hükümetinin idaresine geçmeden önce birleşik bir heyet idaresine girmemiş ve Sami toplulukları ile Ari kavimleri göçebe olarak bu bölgeye gelmişlerdir. İsa Aleyhisselamın doğumundan 1500 yıl önce Kayseri şehri Mazaklar eline geçmiş ve böylece bu şehre Mazaka denilmiştir. Milattan 540 yıl önce Kapadokyalılar olarak bilinen müstakil ya da yarı müstakil idare eline geçmiş ve 230 yılına kadar da bu idarenin altında kalmıştır[215]. Anadolu'nun İslam öncesi döneminde Kapadokya'nın merkezi durumunda olmakla birlikte Erciyes ve bu bölgeler Kilikya adıyla anılmaktaydı. Şehrin mevkii günümüze nazaran bunun Güneybatısında Erciyes'in eteklerine yakın yüksek bir mevkii de idi[216]. Kayseri'ye 20 km. mesafede olan Kaniş'te eski Tunç Devri, Asur Ticaret Kolonileri ve Hitit çağlarından kalma belgeler ortaya çıkmıştır. Anadolu'da başka bir şehir devleti olan Kuşşara'nın, ilk Hitit kralı olarak kabul edilen Anitta, Kaniş'in siyasi varlığına son verince, bölgenin merkezi olan, kutsal bir dağ olarak kabul edilen Argaios'un kuzeyindeki Mazaka bölgesi ön

---

[215] Ahmet **Nazif**, Çeviren: Mehmet Palamutoğlu, *Kayseri Tarihi (Mir'at-i Kayseriyye),* Kayseri Özel İdare Müdürlüğü ve Kayseri Belediyesi Birliği Yayınları, No: 2, Kayseri 1987, s. 49.

[216] Halil Edhem **Eldem**, Hazırlayan: Kemal Göde, *Kayseri Şehri*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları Ankara 1982, s. 23.

plana çıktı. MÖ. II-IX yy'larda iskân edilen Mazaka, bir süre sonra Tabal Devletinin mühim bir şehri halini geldi. Ardından da Asurlar, Frigler ve Kimmerlerin hâkimiyetine girdi. Kimmerler, Asur ve Lidyalılar tarafından Anadolu'dan atılınca, Mazaka Asur hâkimiyeti altına alındı. Mazaka adının, Frig dilindeki Mazaloszeus deyiminden kaynaklandığı ve büyük anlamına geldiği bildirilmektedir. Nitekim Kappadokkialıların ceddi olan Mosoch adından geldiğine dair rivayetler de vardır[217].

Daha sonra şehre Kaisareia adı, Kapadokya kralı Archelaos tarafından Roma İmparatoru Augustus'un şerefine verilmiştir. Türklerin 'Eski Şehir' Ermenilerin 'Zorzot' adını verdikleri Mazaka'nın hangi tarihte terkedildiği bilinmemektedir[218]. Hangi tarihlerde gerçekleştiği bilinmemekle birlikte Strabon, Mazaka'nın terkediliş sebebini şu şekilde açıklamaktadır: "… bir kentin kurulması için uygun bir yer değildir. Çünkü burada ne su vardır, ne de doğal bir şekilde tahkim edilmiştir ve valilerin ihmali yüzünden surları da yoktur. Ayrıca çevresindeki toprak düz olduğu halde çok kıraçtır ve çift sürmeye elverişli değildir, kumlu ve altı kayalıktır[219]."

Roma İmparatoru Ceasar'ın adına ithafen Ceasarea adıyla anılan Kayseri'ye, M.S.193-211'de şehir stadyumu yapılmakla birlikte şehrin surları ise, Roma İmparatoru III Gordianus döneminde yaptırılmıştır. IV. yy'da halk Hristiyanlaşmış ve Kayseri, bu dinin ilmi merkezi olmuştur. Roma İmparatorluğu 2'ye bölününce Kayseri doğuda kaldığı için Bizans Şehri olmuştur. Bizans döneminde Arap ve İran ordularının seferleri esnasında Kayseri'de işgal edilmiştir[220].

Kültepe-Kaniş, Orta Anadolu'da Hatti prensliklerinin varlıklarını koruduklarını dönemde Kayseri civarındaki en büyük yerleşim yeriydi. Şehrin tepe üzerindeki bölümünde prens, yönetici sınıf ve askerler; düzlükte bulunan Karum bölgesinde ise yerli ve Asurlu tüccarlar ile zanaatkârlar oturmakta idi. Karum, Anadolu'da bulunan 20 civarında Asur ticaret kolonisinin merkezi durumunda idi. farklı dillerin konuşulduğu, uzak ülkelerden gelen tüccarların yaşadığı kozmopolit yapılı bir şehirdi[221].

---

[217] http://heracidankayseri.wixsite.com/kayseri/tarih, 02.10.2017.
[218] Mehmet **Eskioğlu**, *"Kayseri'nin Tarihi Coğrafyası", Cumhuriyetin 50. Yılında Kayseri 1973 İl Yıllığı,* Ayyıldız Matbaası, Kayseri 1973,
[219] Ahmet **Akşit**, "*Selçuklular Devrinde Kayseri Şehrinin Fiziki Yapısı", II. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri (16-17 Nisan 1998),* Erciyes Üniversitesi Kayseri ve Yöresi Tarih Araştırmaları Merkezi Yayınları No: 3, Kayseri 1998, s. 36.
[220] http://www.mazakagroup.com/mazaka-tarihcesi.html. 02.10.2017.
[221] Şükrü **Karatepe**, *Kendini Kuran Şehir*, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları No: 30, Kayseri 1999, s. 58.

Kültepe bölgesindeki arkeolojik buluntular buralarda M.Ö. 3500'lerde Asur ticaret kolonilerinin varlığını ispatlar niteliktedir. Kayseri Milli Mücadele yıllarında işgale uğramış fakat harap bir şehir görünümünde idi. Nitekim zamanla ve hızlı bir şekilde gelişmesi Cumhuriyet döneminde başlamıştır. Uçak fabrikası, demiryolu yapımı ve elektrik şirketlerinin kurulması şehrin gelişimini hızlandırmıştır[222].

2.1.1.1. Asur Ticaret Kolonileri Çağı

Kayseri'de yapılan arkeolojik kazılar neticesinde bölgeye ilk yerleşmelerin M.Ö 3000 tarihinde olduğu ortaya konulmuştur. Kayseri bölgesine tarih öncesi ve tarihi dönemlerdeki yerleşmelerle alakalı bilgilere Kültepe-Kaniş-Karum alanlarında yapılan kazılarla ulaşılmıştır. Kültepe de buluntularından en eskisi Bronz Çağına kadar gitmektedir. Höyükte yapılan çalışmalar Kalkolitik ve Neolitik dönemlere kadar uzanmaktadır[223].

Eski Asur Çağı denen ve tahmini M.Ö. 2000-1600 tarihlerini kapsayan dönemde Asur şehri yörenin önemli bir ticaret merkezi halindeydi. Asur Devleti, kendi bölgesinde olmayan ve ihtiyacı olan hammaddeleri yaptığı ticaret vasıtasıyla giderebilmekteydi. Tüccarlar, Babil bölgesinden kumaş ve bakır İran'dan veya Afganistan'dan ise kalay getirirler, bunları Asur'da gümüş ile değiştirirlerdi. Ticaretle uğraşan Asurlular da satın aldıkları kalay ve kumaşları katır veya eşekler aracılığı ile Anadolu'ya getirirlerdi. Asur ticaret hayatında Kültepe önemli merkezlerden biriydi.[224]

Anadolu'da M.Ö. II. bin yıldan itibaren yazının kullanılması Kültepe ile Mezopotamya arasında ilişkilerin ortaya çıkmasında oldukça önemlidir. Büyük bölümü Kayseri'nin 22 km kuzeydoğusundaki Kültepe'de ele geçirilen ve Kapadokya Tabletleri adıyla adlandırılan belgeler Mezopotamya-Anadolu ilişkilerinde önemli bir yer tutmaktadır. Asur Ticaret Kolonileri Devri diye isimlendirilen bu dönemden kalan vesikalardan Anadolu'nun sosyal, siyasi, dini, kültürel, hukuki, iktisadi durumu ile ilgili bilgi edinilebilmektedir. Mamafih belgelerin Asurlu tüccarlara ait ve ticari içerikli olması Anadolu'nun ekonomik durumu ile ilgili bilgileri ortaya koymaktadır. Bundan dolayı da

---

[222] İrfan **Birol**, *Kayseri'nin Hafızası 2007-2012 Almanak*, Mazaka Yayıncılık, Kayseri 2012, s. 18.
[223] Yunus Emre **Özulu**, *Şu Bizim Kayseri*, Kayseri İli Yardım Derneği İstanbul Şubesi, İstanbul 2000, s. 13.
[224] Sebahattin **Bayram**, Yayına Hazırlayanlar: Ali Aktan, Abdulkadir Yuvalı, Ramazan Tosun "*Koloni Çağı'nda Kayseri'nin Ticari Hayatı*" *I. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri (11-12 Nisan 1996)* Erciyes Üniversitesi Kayseri ve Yöresi Tarih Araştırmaları Merkezi Yayınları No: 1, Kayseri 1997, s. 35.

bu vesikalar Anadolu'da yaşayan yerli halkla Asurlu tüccarlar arasındaki ticari faaliyetleri yansıtmaktadır[225].

Kültepe'de 1948'den beri yapılan kazılarda 20000'den fazla Çivi yazılı belge bulunmuştur. Kültepe'de ortaya çıkan mühür baskıları üzerinde pek çok tanrının tasviri yapılmıştır. Mühürler üzerinde Anadolu halkının inançlarına göre tanrılar ve Asur tanrıları tasvir edilmektedir[226].

Kültepe tabletleri incelendiğinde kolonilerin çok sistemli şekilde idare edildiği anlaşılmaktadır. Asurlular büyük şehirlerde Karum, küçük şehirlerde Vabartum teşkilatı kurmuşlardır. Kolonilerin yayılış sahası Malatya-Kayseri-Yozgat üçgenindedir.

Anadolu ve Kayseri'deki Asur hâkimiyeti sadece ticari alanda olup siyasi alanda şehir devletleri sistemi hâkimdi. Asurlu kolonistler Anadolu krallarının siyasi hâkimiyeti altındaydı[227]. Asurluların yerli krallıklar üzerinde siyasi, idari ve askeri hiçbir etkinlikleri yoktu. Yerliler ve Asurlular karşılıklı ekonomik faydalar yönünde anlaşmışlardı.

Kültepe'de ortaya çıkan belgelerde Asurlu tüccarların hem konakladığı hem de pazar kurduğu 40 civarında yerleşim adı kaydedilmiştir. Mamafih günümüze kadar gelenler arasında Kaniş-Kültepe ve Hattuş-Boğazköy Karumlarının yerleri kesin bir şekilde tespit edilmiştir[228].

Asur'dan gelen tüccarlar Karum adı verilen Pazar yerini Kaneş mevkiinde oluşturmuşlar ve Trakya'dan Anadolu'ya geçerek M.Ö 1200 senesinde deniz kavimlerince ortadan kaldırılan Hititlere bu bölgede uygarlıklarına alt yapı sağlayan gelişmeler oluşturmuşlardır[229].

---

[225] Gürkan **Gökçek**, "*Kültepe Vesikalarında Geçen Nesnelerin Fiyatları"*, *II. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri (16-17 Nisan 1998),* Erciyes Üniversitesi Kayseri ve Yöresi Tarih Araştırmaları Merkezi Yayınları No: 3, Kayseri 1998, s. 155.

[226] Hasan Ali **Şahin**, "Asur Ticaret Kolonileri Çağında Kaniş Şehrinde Dini Hayat", *II. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri (16-17 Nisan 1998),* Erciyes Üniversitesi Kayseri ve Yöresi Tarih Araştırmaları Merkezi Yayınları No: 3, Kayseri 1998, s. 405.

[227] Halit **Erkiletlioğlu**, *Kayseri Tarihi En Eski Zamandan Osmanlılara Kadar,* İl Kültür Müdürlüğü Yayınları, Kayseri 1993, s. 5.

[228] Fikri **Kulakoğlu,** *"Eski Anadolu'nun Uluslararası Ticaret Merkezi: Kültepe-Kaniş", Erciyes'in Rüyası Kayseri*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2013, s. 38.

[229] Mustafa **Aksu**, *Kayseri'deki Tarih Vakıf Eserler*, Kayseri Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Kayseri 1990, s. 4.

2.1.1.2 Hitit Çağı

Anadolu'ya gelen Hititler, zorlu mücadelelerinin ardından Hatti prensliklerine son vererek Orta Anadolu'nun Kızılırmak bölgesi içinde kalan topraklara yerleşmişlerdir. Hitit beyleri kendi aralarında oluşturdukları federasyon neticesinde Hitit Devletini kurmuşlar idi. Hitit kralı Anitta'nın Kaniş prensliğine son vermesi ile Hitit hâkimiyeti başlamış ve Orta Anadolu'da Asur kolonileri devri kapanmış idi[230].

Bin seneye yakın bir süre varlıklarını devam ettiren Hititler, Anadolu'nun ilk büyük devletini kurmuşlar ve Asur ticaret kolonileri döneminde Orta Anadolu'ya yerleşmişlerdir. Hitit Çağı, Eski devlet (M.Ö 1800-1400), Yeni devlet (M.Ö 1400-1200), Geç Hitit şehir devletleri (M.Ö 1200-700) olmak üzere üç döneme ayrılmaktadır[231].

Asur Ticaret Kolonileri Devri'nin en mühim ticaret merkezi olan Kaniş, Eski Hitit Çağı'nda da önemini korumuştur[232].

Hititlerden önce Erciyes Dağı bölgesinde yaşadıkları sanılan Hattiler'in her herhangi bir işareti kalmamıştır. İlk işaret 5-6 bin sene öncesinden bulunan, bu dağı tanrılaştıranların yaptıkları figürlerdir. Bu figürlerden hareketle Erciyes bölgesine yerleşen Hititlerin ilk teşkilatlı kavim olmalarının yanı sıra kendilerini Tanrı olarak gördükleri de bilinmektedir[233].

Kaniş ile ilgili bu döneme ait eldeki tek belge Hitit Kralı III. Hattuşili'nin tahta çıkışında yazılan yazıttır. Buna göre kral kardeşi Muwatallis'in olmayışını fırsat bilen Kaşkaların Hitit ülkesine saldırısını aktarırken "… o'nun yokluğu sırasında bütün Kaşka ülkesi… ayaklandı. Bunlar… aldılar. Düşman Maraşşantiya'yı geçti ve… Kaneş ülkesine saldırıya başladı…. sonra gene efendim İştar benim önümde gitti ve sonra gene kendi yeteneklerimle düşmanı yendim." Demektedir[234].

---

[230] **Karatepe,** s. 58.
[231] **Erkiletlioğlu**, *Kayseri Tarihi En Eski…,* s. 6.
[232] Cahit **Günbattı,** "*Eski Anadolu Şehri Kaniş",* Yayına Hazırlayanlar: Ali Aktan, Abdulkadir Yuvalı, Ramazan Tosun, I. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri (11-12 Nisan 1996) Erciyes Üniversitesi Kayseri ve Yöresi Tarih Araştırmaları Merkezi Yayınları No: 1, Kayseri 1997, s. 113.
[233] Muhsin İlyas **Subaşı**, *Bu Şehrin Hikâyesi*, Ticaret Odası Yayınları, Kayseri 2003, s. 15.
[234] Nezahat **Baydur,** *Kültepe(Kaneş) ve Kayseri Tarihi Üzerine Araştırmalar (En Eski Çağlardan İs. S. 395Yılına Kadar)*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 1519, İstanbul 1970, s. 61.

2.1.1.3 Frig Çağı

Kültepe'de yapılan arkeolojik kazılarda elde edilen buluntular ve çivi yazılı tabletler neticesinde yerleşmenin M.Ö 3500'lere kadar gittiğini burada Asur ticaret kolonilerinin oluştuğunu ve daha sonra da Hititler, Frigler ve Helenistik devirlerde önemli bir ticaret şehri olarak geliştiğini görmekteyiz[235].

Büyük Hitit devletinin yıkılışında etkisi bulunan Frigler, Trakya asıllı bir kavim olmakla birlikte Trakya'dan Anadolu'ya göç etmişler ve M.Ö VIII. yy' da Frig Devleti kurulmuştur.

Mazaka'daki, ekonomi, tarım ve özellikle hayvancılıktaki, ilerlemelerde Frig etkisi oldukça büyüktü. Frigler, Kızılırmak ve Argaios çevresinde yaşamaktaydılar. En önemli madenlerden biri olan demiri işleyerek bölgede hâkimiyet kurmuşlardır[236]. Hititlerin yıkılmasıyla ortaya çıkan otorite boşluğunu fırsata çeviren Taballar, Mazaka'yı kendilerine merkez yapmışlardı. Taballar'ın hâkimiyetine son veren Asurlar Mazaka'yı tamamıyla yakıp yıktılar. Asur hâkimiyetinden sonra şehir Friglerin yönetimini geçti[237]

Hititler' in ardından Orta Anadolu'da ilk defa büyük bir alanda devlet kuranlar Muşki-Frigler olmuştur. Daha sonra Doğu'da Asurların ön Asya'da hâkimiyet kurması ve Batı'da Frigya hegemonyasını tanımış olan Lidyalıların bağımsızlıklarını ilan edip rakip hale gelmesi, Frigler'i zor durumda bırakmış olsa da Frigya devletini, Kimmer ve İskit akınları yıkmıştır. M.Ö. 676'da Kimmerler'e karşı koymak isteyen Frigya Kralı Midas'ın yenilmesiyle Frigler Orta Anadolu'dan Batı'ya sürülmüştür[238].

Mazaka şehri, Friglerin yıkılmasıyla birlikte bir süre sonra Medlerin ve Perslerin egemenliği altına girmiştir. Kızılırmak'ın batısındaki bölgelerin İskender tarafından alınmasıyla Pers egemenliği son bulmuştur. Roma döneminde Sasanilerin istilasına uğrayan Mazaka şehri İmparator Gordianus döneminde surlarla çevrilmiş, şehir daha sonra da Hristiyanlık-putperestlik mücadelelerine sahne olmuş ve tüm kiliseler yıktırılmıştır[239].

---

[235] Mehmet **İpşirli**, *Kayseri, İslam Ansiklopedisi*, Cilt: XXV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2002, s. 96.
[236] Halit **Erkiletlioğlu,** *Geniş Kayseri Tarihi*, Bel-Sin Eğitim, Hizmet, Güzelleştirme ve Yardım Vakfı Kültür Yayını, Kayseri 2006, s. 62.
[237] **Karatepe**, s. 59.
[238] http://kayseriden.biz/icerik.asp?ICID=198. 03.10.2017.
[239] Ahmet **Akşit**, *Türkiye Selçukluları Devrinde Kayseri Şehri*, Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 1996, s. 4.

Kimmerler, Anadolu'da Frig hâkimiyetine son vererek Anadolu'yu istila etmişler, Frig başşehri Gordion'u yakıp yıkmışlardı. Kral Midas'ın intiharı ile de Frig Devleti son buldu. Kimmerler M.Ö 650'de Asurlar ve Lidyalılar tarafından Anadolu'dan atıldı. Mazaka tekrardan Asur hâkimiyetine geçmişti[240].

2.1.2 Selçuklu Hâkimiyetine Kadar Kayseri

Roma İmparatoru I. Teodos, M.S 395'te imparatorluğu iki oğlu arasında paylaştırınca Kayseri Kapadokya bölgesi Doğu Roma yani Bizans hâkimiyetine girdi[241].

Romalılar, M.Ö. 37 yıllarında Kayseri'yi istila ederek bağımsız idarelerini bu şehir üzerinde oluşturmuşlardı. Kayseri, 1107 yılına kadar Romalıların idaresinde kalmıştır[242]. Roma kolonial dönemi, Kaseriyye, Konion denilmekte olan bir eyalet meclisi ve bir vali tarafından idare edilmekteydi. İmparator III. Gordianus zamanında şehire surlar inşa edilmiş olmasına rağmen İmparator Valerian döneminde Kayseriyye Persler tarafından işgal edilmiştir[243]. Pers saldırılarının en önemlisi Şahen komutasındaki Pers ordusunun Kayseriyye'ye kadar gelmesi olmakla birlikte asıl amacı Ermenileri ortadan kaldırmak ve Bizans'a ders vermekti. Pers saldırılarının ardından Arapların istilaları boy gösterir ve Bizans-Arap mücadeleleri başlar. Araplara karşı açılan bir seferde Bizans kumandanı Nikephoros Phokas, Halep' düşürmüş ve büyük bir zafer kazanmıştı. Bu zaferin ardından Bizans İmparatoru II. Romonos'un ölmesi ile Phokas Kayseri'de imparator ilan edilmiştir[244]. Perslerin ardından Kayseri şehri defaatle Müslüman Arapların eline geçti. Hz Muhammed'in hadisine nail olmak arzusu ile İstanbul'un fethi için çalışmalar esnasında Kayseri'nin güzergâh üzerinde olması hasebiyle birkaç kere Müslüman Araplar tarafından geçici olarak işgal edilmiştir[245].

Roma döneminde Kayseri şehri, Hristiyanlığın hem ilmi hem de dini manada merkezi durumundaydı. Basilius adındaki Kayseri Piskoposu, Hristiyanlığın bu bölgedeki yayıcısı oldu[246].

---

[240] **Karatepe**, s. 60.
[241] **Erkiletlioğl**u, *Geniş Kayseri…* 103.
[242] Nazif, *Mirat'ı Kayseriyye*, s. 50.
[243] http://www.kayseri.gov.tr/cumhuriyet-ncesi, 10.10.2017.
[244] **Erkiletlioğlu,** *Geniş Kayseri…*s. 103.
[245] Vehbi **Ece**r, *XIII. Ve XIV. Yüzyıllarda Kayseri Kültür ve Tarihi*, İlahiyat Bilimleri Araştırma Vakfı Yayınları, Ankara 2001, s. 14.
[246] **Karatepe**, s.62.

1064 senesinde Ermenilerin Kars Bağratlı Kralı Gagik Abas, krallığını Bizans İmparatoru olan Konstantin Dukas'a devretmiş, o da buna karşılık olarak Kapadokya denilmekte olan Kayseri-Niğde-Nevşehir bölgeleri ile birlikte Zamantı denilmekte olan Seyhan tarafları da verilmiştir[247].

Kayseri'nin Müslümanlar tarafından ne zaman fethedildiği ile ilgili olarak kesin ve doğru bir bilgi mevcut değildir. Batılı yazarlardan bir kısmı Kayseri'nin Horasan Selçuklularından Tuğrul Bey döneminde Alparslan tarafından fethedildiğini yazanlar olmaktadır. Doğulu yazarlar ise, Kayseri ve bütün o yörenin fethinin Danişmentliler tarafından gerçekleştirildiğini bildirmektedirler[248].

Danişmendlilerden önce Abbasiler döneminde Türkler vasıtasıyla Anadolu'ya akınlar düzenlenmekteydi. Abbasiler bu akınlar esnasında Şebinkarahisar, Sivas, Niksar, Amasya, Çankırı, Ankara, Zamantı (Tomarza, Pınarbaşı, Sarız, Develi)… bölgelerini tahrip ederek ganimet ve esirler elde ediyorlardı. Vergiye bağlanan Bizans İmparatoru Nikapheros senelik ödemek zorunda olduğu haracını ödemeyince Abbasi halifesi Harun Reşit bünyesindeki ordu ile Kayseri ve civarını zapt etti. Böylece şehir Abbasi egemenliği altına girmiş oldu[249].

2.1.2.1 İslam Akınları ve Kayseri'nin Türkleşmesi

Eski Kayseri'nin yanı sıra günümüzdeki Kayseri'nin temelini Kayseri Kalesi oluşturmaktadır. Kayseri şehri Türklerden önce birçok medeniyete ev sahipliği yapmış ve Türkler bu şehirde hâkimiyet kurduktan sonra Danişmendliler, Anadolu Selçukluları, İlhanlılar, Eretnalılar, Karamanoğulları ve Osmanlılar bu şehre sahip olmuşlardır[250].

Bizans'a ait olan Anadolu, Hicret'ten itibaren İslam Orduları için cazip hale gelmiş, İstanbul'un fethi için seferler, Orta Anadolu ve bilhassa Kayseri'den yapılmış ve şehir işgal ve tahrip edilmiştir. Kayseri, ayrıca İmparator Phokas döneminde İran Hükümdarı II. Hüsrev tarafından işgal edilmiştir. Altı sene Pers işgalinde kalan şehir, İmparator Heraklios tarafından geri alınmıştır. Türk Hakimiyetine Girmesi Doğu tarihçilerine göre; Orta Anadolu'ya yayılan Türkler Afşin Bey idaresinde, 1067 yılında Kayseri'yi

---

[247] Cenani **Gürbüz**, *Milli Mücadele'de Develi ve Ermeniler*, T.C Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1996, s. 1.
[248] **Elden,** *Kayseri Şehri Selçuklu…* s. 26.
[249] Abdullah **Kaya**, Hazırlayanlar: Abdulkadir Yuvalı, Erhan Yoska, Yaşar Elden, *Selçuklular Döneminde Tomarza, Birinci Tomarza Sempozyumu 19-22 Haziran 2008,* Öz-Kar Kültür Yayınları, Kayseri 2011, s. 326.
[250] Kayseri Valiliği, *Cumhuriyet'in 75. Yılında Kayseri*, Plaka Matbaacılık, Ankara 1998, s. 49.

fethettiler. 1071 Malazgirt Muharebesiyle gücünü kaybeden Bizans bölgeyi korumaktan aciz kalmış ve çekilmeye başlamıştı. Bu çekilme ile beraber Anadolu'ya büyük bir Türk göçü akın etmeye başladı. 1085'lerden itibaren de Kayseri tamamen Türk hakimiyetine girdi[251].

1071 yılında Türklerin Kayseri'yi ele geçirdikleri dönemde Kayseri'nin kale içerisinde Rumlar ve Ermeniler bulunmaktaydı. Kayseri Kalesi, Roma İmparatoru III. Gordianus ve eşi Tranquillina dönemlerinde yaptırılmıştı. Oldukça geniş bir alanı kaplayan kale Bizans döneminde önemini yitirerek küçülmeye başlamış ve VI. yy'da Bizans İmparatoru İustinianos döneminde daraltılmıştır[252].

Hicret'in ilk yıllarında İslam orduları Suriye'den hareket ederek Anadolu'dan geçip İstanbul'a kadar seferler düzenlemişlerdir. Bu arada Müslüman gazilerin Kayseri'den geçtikleri ve bu yörenin 690-691 yıllarında Abdülmelik, 726-727 yıllarında Abdülmelik oğlu Mesleme, 729-730 yıllarında Hişam oğlu Said, 732-733 yıllarında da Hişam oğlu Süleyman tarafından geçici olarak alınmıştır. Mamafih, Kayseri'nin Müslüman Araplar tarafından fethedildiğine dair doğru bilgiler mevcut değildir[253].

Avrupalı yazarlardan bazıları Kayseri'nin Büyük Selçuklu Sultanı Tuğrul Bey döneminde yeğeni Alpaslan tarafından fethedildiğini yazmaktadırlar ki; Doğulu yazarlar da Kayser ve civarının Danişmendlilerce fethedildiğini belirtmektedirler. Prof. Dr. Mehmet Altay Köymen "Anadolu'nun Türkleşmesini ve İslamlaşmasının Oğuz-Türkmen akınları İmparatorluğun düzenli ordularının gerçekleştirdikleri fetihler ve Anadolu'da kurulan mahalli vasal devletlerin giriştikleri fetihler ile gerçekleşmiş olduğunu belirttikten sonra Kayseri'nin Tohma Vadisi'ni takiben Afşin tarafından fethedildiğini" yazar. Prof. Dr. Osman Turan "Orta Anadolu'ya yayılan Türkler, 1067'de Kızılırmak vadisini takip ederek Kayseri'yi fethettiler" demektedir[254].

Türkler, Anadolu'ya 1050 yıllarından bu yana gelmeye başlamışlardır. Kayseri şehrinin tam olarak ne zaman ve hangi tarihlerde fethedildiği kesin yargılarla söylenemese de 1071 Malazgirt zaferinden önce Kayseri'nin ele geçirildiği bilinmektedir. İlerleyen

---

[251] http://www.kayseri.gov.tr/cumhuriyet-ncesi, 10.10.2017.
[252] Mehmet **Çayırdağ**, Hazırlayan: Filiz Özdem, *"Selçuklular Döneminde Kayseri", Erciyes'in Rüyası Kayseri,* Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2013, s. 124.
[253] **Eldem**, s. 26.
[254] Kemal **Göde**, *Tarih İçinde Kayseri*, Erciyes Üniversitesi Yayınları No: 12, Kayseri 1991, s. 5.

zamanlarda, Türkmen-Yörük teşekküllerine Kayseri ve çevresinde oldukça yoğun bir şekilde rastlanmaktaydı[255].

Anadolu Selçuklu Devleti'nin ilk dönemlerinde Türklerin üstünkörü Müslüman oluşu, yerleşmenin zorluklarla, Bizans ve Haçlılarla yapılan savaşlar nedeniyle kapsamlı bir kültür hareketi ve kalkınma sağlanamamıştı. Anadolu bünyesinde İslam dini ve kültürünü yerleştirmek amacıyla büyük çabalar gösterilmiş, doğudan âlimler, sanatkarlar, hukukçular, doktorlar, getirtilmiş ve medreseler, hastahaneler… açılmıştır. Moğollardan kaçan ilim ve sanat ustaları da Anadolu'ya sığınarak, ilmin ve kültürün gelişerek yükselmesini sağlamışlardır[256].

2.1.2.2 Selçuklular Döneminde Kayseri

Zekeriya bin Muhammed bin Mahmud el Kazvini'ye göre Kayseri şehri: "Kayseriyye (Anadolu) Rum ülkesinde bir şehirdir. Bu şehri Rum Hükümdarı kesme taşlardan inşa etmiştir. Selçuk oğulları bu şehri ele geçirmişlerdir. Bu şehir şimdi onların payitahtıdır. Bu şehir de eski eserler bulunmaktadır. Muhammed bin Hanefiyye'ye mahsus olduğu söylenen bir yer vardır. Halk onun makamını ziyaret etmektedir. Yine orada Ebi Muhammed Battal'ın adıyla anılan bir mescit vardır. Yine Balinas Hekim'in Kayser için yaptığı bir hamam bulunmaktadır ki burası bir mum ile ısınır. Kayseri ile Aksaray arasında harmanlık bir zemin bulunmaktadır…[257].

Romanos Diogenes, İstanbul'a dönerken Manuel Kommenos'u Anadolu'da orduların başında bırakmış ise da Kommenos, yapılan bir savaşta Selçuklulara esir düşmüştü. Bu durumu avantaja çevirmek isteyen Afşin Bey, Kayseri ve yöresini ele geçirir. Bizans kaynaklarında Sultan Alpaslan'ın 1070 yılında Kayseri'ye geldiğinde Saint Basile Kilisesi'nin değerli taşlarla süslenmiş olan kutsal muhafaza kapılarını götürdüğü belirtilmektedir. Selçuklu ordularının ardı arkası kesilmeyen akınlarından bitap duruma düşen Bizans'ın 1071'de Malazgirt'te aldığı yenilgi ile direnecek takati kalmamış ve böylece Anadolu şehirlerinde Türk hâkimiyeti başlamıştı[258].

---

[255] Mehmet **Gönen**, *Seyid Halil Devletli ve Karakaya*, Kardeşler Ofset, Kayseri 2015, s. 67.
[256] Talat **Sakallı,** "*Memluk Sultanı Baybars'ın Üç Günlük Kayseri Hâkimiyeti" XIII. VE XIV. Yüzyıllarda Kayseri'de Bilim ve Din Sempozyumu*, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Kayseri 1996, s.71.
[257] Hüseyin **Salman,** Hazırlayanlar: Ali Aktan, Ramazan Tosun, Ayhan Öztürk, "*İlhanlı Hâkimiyetinin Son Zamanlarında Kayseri (1308-1340)", III. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri (06-07 Nisan 2000),* Kayseri ve Yöresi Tarih Araştırmaları Merkezi Yayın No: 4, Kayseri 2000, s. 423.
[258] **Karatepe**, s. 64.

Sultan Melikşah'ın vefatı ile İznik'te tahta geçen I. Kılıç Arslan, 1097 tarihinde I. Haçlı Seferi esnasında, Danişmendli Beyi Emir Gazi'den ve Kayseri emiri Ebulgazi Hasan Bey'den yardım aldı. Eskişehir bölgesinde Haçlıları durdurmak isteyen kuvvetler bunda başarılı olamadı. İkiye ayrılan Haçlı kuvvetlerinin bir bölümü Güney'e inerken diğer kısmı da Kayseri' ye doğru yol almışlardı. Kayseri emiri Hasan Bey çok direndiyse de adıyla bilinen Hasan Dağı'na çekildi ve Kayseri şehri Haçlılar tarafından işgal edildi[259].

Yukarıda da beyan edildiği gibi, Kayseri şehrinin Türklerin eline hangi tarihlerde geçtiği tam olarak bilinmemekle birlikte 1067 yılında geçici olarak Büyük Selçuklu kuvvetleri tarafından fethedilmiş, Malazgirt Zaferi'nin ardından 1075 yılında Danişmendlilerce fethedilerek sonsuza kadar Türk yurdu olmuştur. 1097 yılında Kayseri, Haçlı saldırılarına maruz kalmışsa da şehir Haçlıları yenik duruma düşüren Danişmendlilerin hâkimiyeti altında kalmıştır. Şehir, Selaçika-i Rum (Türkiye Selçuklu Devleti) Sultanı II. Kılıçaslan tarafından Danişmendlilerin elinden alınarak Selçuklu ülkesine katılmıştır. 1188 yılında II. Kılıçaslan ülkeyi oğulları arasında paylaştırınca Kayser ve yöresi, oğlu Nurettin Sultan Şah'ın payına düşmüştür. 1243 Kösedağ Savaşı yaşanana kadar Kayseri şehri I. Gıyaseddin Keyhüsrev, I. İzzeddin Keykavus, I. Alaeddin Keykubat II. Gıyaseddin Keyhüsrev dönemlerinde altın çağını yaşamış ticaret ve kültürün başşehri olmasına rağmen Kösedağ Savaşında Moğollara direnç gösterdiyse de her tarafı yakılıp yıkılmıştır[260]. I. Alaeddin Keykubat için üç önemli kent vardı ki bunlardan bir tanesi de Kayseri şehri idi. Diğer iki kent ise Konya ve Sivas idi. Bu durum da Kayseri şehrinin öneminin artmasının sebeplerinden biri olmuştur. Sultanın, Kayseri'ye verdiği önemin bir diğer sebebi de yaşanan Moğol belasına karşı Türk devletini korumak istemesinden gelmekteydi. Amacı Kayseri düşerse Konya'nın bu mücadeleye direnerek ayakta kalmasını sağlamaktı[261]. 1220 senesinde I. Alaeddin Keykubat döneminde altın çağını yaşayan Kayseri, Konya'dan sonra devletin başkenti olduğu için Dar'ül Mülk ve seferlere bu bölgeden çıkıldığı için de Dar'ül Feth unvanlarını almıştır[262].

---

[259] Coşkun **Alptekin**, "*Selçuklular Döneminde Kayseri", I. Kayseri Kültür ve Sanat Haftası Konuşmaları ve Tebliğleri 7-13 Nisan 1987*, Kayseri Belediye ve Özel İdare Birliği Yayınları No: 3, Kayseri 1987, s. 16.

[260] Osman **Turan**, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1996, s. 20.

[261] Muhsin İlyas **Subaşı**, Şehirname, Kültür Yayınları No: 82, Kayseri 2011, s. 215.

[262] **Göde,** s. 8.

İbnül Esir'den alınan birinci rivayete göre, Kutbeddin Melikşah, babası Kılıçarslan'a tam manasıyla hükmettikten sonra kardeşi olan Nureddin Sultanşah'tan Kayseri'yi almak üzere harekete geçmişse de Kayseri halkının kapılarını açmamalarından ötürü kaleyi kuşatmıştır. Diğer bir rivayet ise, Kılıç Arslan ülkeyi oğulları arasında paylaştırdıktan sonra bu paylaştırma işinden pişmanlık duyarak tüm topraklarını Kutbeddin lehinde toplamak istemiş ve bunun içinde Selahaddin Eyyubi'nin kızını Kutbeddin'e almak istemişse de diğer evlatları bu durum üzerine babaları Kılıçarslan'a karşı isyana girişmişlerdir. Sadece oğullarından Gıyaseddin Keyhüsrev'in kendisine kötü davranmamasından cesaret alan Kılıçarslan, "ben lanetlenmiş oğlum Mahmud'a (Nureddin) karşı yürüyüp Kayseri'yi elinden alacağım ve sen de benimle birlikte geleceksin" diyerek savaş hazırlıklarını tamamlayıp Kayseri'ye gelerek kaleyi kuşatırlar ama ne yazık ki Kılıçarslan'ın ebedi hayata göç etmesiyle Gıyaseddin'de kuşatmayı bırakarak Konya'ya gelir[263].

Sivas Meliki olan Melikşah, kardeşi Kayseri Meliki Nureddin üzerine yürür ve Kayseri'de 1196 yılında yapılan mücadele neticesinde hile yoluyla Nureddin'i mağlup eden Melikşah, aynı tarihte Kayseri şehrinde ilk gümüş İslami sikkeyi bastıran kişi olmuştur[264].

Tarihin ilk dönemlerinden itibaren başlayarak bugüne kadar gelen birçok kavim ve medeniyete beşiklik eden Kayseri şehri, Türklerin 1071 tarihinde Malazgirt Meydan Muharebesinden muvaffak olmaları ile Anadolu'ya yerleşmeleri neticesinde önemli bir yerleşim merkezi olmuş ve bu niteliğini de günümüze kadar devam ettirmiştir[265].

Selçuklular devrinde; Kayseri şehrine gelerek bu bölgeye yerleşen Türkmen boylarının başlattığı medeniyet mücadelesi sonucunda meydana gelen cami, han, medrese, hamam, kümbet gibi yapılar şehrin güneyi ve doğusunda yoğunlaşmıştır. Osmanlılar devrinde ise, bilhassa Ermeni ve Rumların küçük dükkânlarında yaptıkları imalatlar neticesinde kentin içeri taraflarında meydana gelen ticaretin canlılığı ve dinamizmi Kayseri şehrini önemli ve vazgeçilmez bir cazibe merkezi haline getirmiştir[266].

---

[263] **Eldem**, s. 34-35.
[264] Mehmet **Çayırdağ**, *Kayseri Tarihi Araştırmaları*, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları No: 38, Kayseri, 2001, s. 163.
[265] Ünver **Günay**, Harun Güngör, Vahap Taştan, Huzeyfe Sayım, *Ziyaret Fenomeni Üzerine Bir Din Bilimi Araştırması Kayseri Örneği*, Erciyes Üniversitesi Yayınları No: 132, Kayseri 2011, s. 13.
[266] Yaşar **Elden**, *Bizim Şehrin Halleri*, Palet Yayınları, Konya 2015, s. 150.

Kayseri şehri, XIII-XV. yylarda Selçuklu Devletinin Konya'dan sonra en önemli ve en büyük merkezlerinden biri olmuştur. Türkler buraya yerleştikten sonra da bu bölgeye Suriye, Mısır, Azerbaycan, Gürcistan, İran, Bizans kervanları gelmeye devam ederken Kayseri şehri sadece kervanlarla kalmayıp Asya'dan Anadolu'dan gelen Türkmenler, Ahmet Yesevi dervişleri, Alperenlere de misafirlik etmişti. Kayseri şehri, Türk-Müslüman şehri olmasının yanı sıra Makarr-ı Ulema denilmekte olan alim ve bilginlerin yaşadıkları yer haline gelmiştir. Abdallar, Ahiler ve Bacılarla beraber Türkmenler Kayseri'de Türk kültürünün ve İslam ahlakının yerleşerek kökleşmesini sağlamıştır. Ahilerin piri olan Ahi Evran burada yaşadı ve eşi Fatma Bacı da Bacıyan-ı Rum teşkilatını ilk olarak Kayseri'de kurdu. Ahi Evran ahilik prensiplerine uygun bir şekilde çalışan esnaflar çarşısını ilk kez bu şehir de kurmuştur[267].

Anadolu Selçuklularının egemenliği altında olan Kayseri gelişerek bayındır bir hale gelmekte geç kalmaz ve Konya'dan sonra ikinci şehir haline gelir. II. Kılıçaslan'ın varislerinden olan Melik Mahmud Sultanın payına Kayseri'nin düşmesinin ardından kardeşi Kutbuddin Melik Şah onu öldürür ve şehri ülkesine ekler. Kutbuddin'in ölümünden sonra kardeşi Tokat Beyi Ruknuddin Kayseri'yi alır ve parçalanmakta olan imparatorlukta yeniden düzen ve dirliği sağlamaya çalışır. 1243 yılına kadar Selçuklu hâkimiyetinde kalan Kayseri'ye, bu tarihten sonra Moğollar tarafından bir garnizon yerleştirilir[268].

Kayseri şehri 1244 senelerinde İlhanlıların saldırılarına uğramış, İlhanlılar ve Selçukluların antlaşması üzerine şehir rahata kavuşmuştu. Moğolları, Anadolu'dan uzaklaştırmak isteyen Memluk Sultanı Baybars 1277 tarihinde emrindeki kuvvetlerle Kayseri yöresine gelerek burada bir müddet kalmıştır. Moğol-İlhanlı valileri tarafından yönetilen şehir Emir Eretna'nın beylik kurması ile Eretna Beyliğinin 1343'te merkez olmuştur[269].

Moğolların Anadolu'yu tahribinden en çok zarar gören şehir Kayseri olmuştur. Bundan 34 sene sonra bir kıyım daha gerçekleştirilir. 1277 tarihinde yöneticiler Mısır Memluklu Devleti Sultanı Baybars'tan Anadolu'yu Moğol eziyetinden kurtarması için yardım

---

[267] Hacı Recep **Çalkaner**, *Aslan Gayserilim 4,* Şafat Ofset Matbaacılık, Kayseri 2003, s. 10.
[268] Albett **Gabrie**l, Çeviren: Ahmed Akif Tütenk, *Kayseri Türk Anıtları,* Güneş Matbaa, Ankara 1954, s.13.
[269] Mehmet **Eskioğlu**, "*Türk-İslam Hâkimiyeti ve Cumhuriyet Devrinde Kayseri"*, Cumhuriyetin 50. Yılında Kayseri 1973 İl Yıllığı, s. 6.

talep ederler. Bu tarihte harekete geçerek kendisine karşı çıkan Moğol ordusunu ortadan kaldırarak, Kayseri'ye gelir ve adına hutbe okutarak idareyi ele alır[270].

Selçuklu Devleti, Anadolu'yu ele geçirip egemenlik kurduktan sonra düzenli bir değişim ve gelişim yaşanmış ve bilhassa Alpaslan'ın veziri Nizamül Mülk tarafından hazırlanan ve hayata geçirilen Medreseler zinciri Orta Asya'dan başlayarak, Ahlat, Erzurum, Sivas, Kayseri ve Konya bölgesinde yoğunlaşmıştır. Günümüzde Kayseri'deki tarihi yapıların hemen hemen hepsi Selçuklu döneminden kalma eserlerdir[271].

Kayseri'nin Konya'dan sonra büyük bir merkez haline gelmesiyle hükümdar, genel vali… her kim olursa olsun seferden önce buraya gelir burada düşünür, hazırlıklarını yapardı ve üssühareke'si burada idi. Muharebe dönüşlerinde ise galip ya da mağlup ne olursa yine gelip dinleneceği, yaralarını saracağı şehir Kayseri idi. Sulhun olduğu senelerde de tüm düşünce, duygu, bilgi, sanat, idare, din büyüklerinin toplanarak bilgi paylaşımında bulunduğu şehirdir[272].

Selçuklu yönetiminde Kayseri'nin gelişmesine yardımcı olan en önemli unsur ticaretin karayolu vasıtasıyla yapılması ve Kayseri'nin Anadolu'nun kavşak noktasında olması idi. Ahi örgütlenmesi ve lonca sistemi de Kayseri'de kuvvetli bir üretim ilişkisi oluşturulmasını sağlamıştır[273].

Kösedağ Savaşında alınan yenilgi ile bir süreliğine Moğol hâkimiyeti altına giren Anadolu'yu Valiler aracılığıyla denetlenmiş olan Moğollar, 150 sene Kayseri ve Anadolu'nun bütün maddi ve manevi kaynaklarını yağmalamışlardır. Moğol sömürüsü ile ezilen Selçuklu Devleti, bütün gücünü kaybetmiş ve II. Mesut'dan sonra dağılarak, 1308'de yerini beyliklere bırakmıştır[274].

---

[270] Hüseyin **Cömer**t, *19. Yüzyılda Kayseri*, Mazaka Yayıncılık, Kayseri 2007, s. 18.
[271] Muhsin İlyas **Subaşı**, *Dünden Bugüne Kayseri,* Örnek Kitabevi, Kayseri 1986, s. 80.
[272] Remzi Oğuz **Arık**, *Coğrafyadan Vatana*, Milli Eğitim Yayınları, İstanbul 1969, s. 217.
[273] Şaban **Bayrak**, Yayına Hazırlayanlar: Ali Aktan, Ayhan Öztürk, Hasan Ali Şahin, *"18. 19. Yüzyılda Kayseri'nin Ticari Hinterlandı", IV. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri (10-11 Nisan 2003),* Erciyes Üniversitesi Kayseri ve Yöresi Tarih Araştırmaları Merkezi No: 6, Kayseri 2003, s. 73.
[274] http://www.mazakagroup.com/mazaka-tarihcesi.html, 02.10.2017.

2.1.2.3 Beylikler Dönemi

Beylikler dönemi, Kayseri şehrinde 1308 tarihinde Anadolu Selçuklu Devleti'nin yıkıldığı ve Osmanlı Devleti'nin şehri Karamanoğullarından 1468 tarihinde aldığı dönemi içine almaktadır. Kayseri şehri; 1308-1345 tarihlerinde İlhanlılar, 1345-1381 tarihlerinde Eretna Beyliği, 1381-1398 tarihlerinde Kadı Burhaneddin Ahmet Beyliği, 1402-1468 tarihleri arasında da Dulkadiroğulları Beyliği ve Karamanoğulları Beyliğinin egemenlikleri altında kalmıştır[275].

Danişmendli Beyliğinin kurucusu Gümüştegin Ahmet Gazi ve ona bağlı bulunan Kayseri Valisi Turasan Bey, Selçuklu hükümdarı I. Kılıç Arslan ile beraber 1097 tarihinde Haçlılarla mücadele etmişlerse de onların yayılmalarına engel olamamışlardı. 1101 tarihinde Haçlılarla yapılan mücadelede önemli başarılar elde edilmiş olmasına rağmen Danişmendli hükümdarının esir olarak aldığı Haçlı prensini para karşılığında bırakması Selçuklularla arasının bozulmasına sebep olmuştu. Ahmet Gazi'nin ölümünden sonra yerine oğlu Emir Gazi gelmiştir. Bu dönemde I. Kılıç Arslan ile iyi bir ilişki kurulur. Emir Gazi'nin vefatı ile de yerine Melik Mehmet Gazi gelir ve tahrip bir durumda olan Kayseri'de yeni düzenlemeler yaparak Danişmedli başkentini Sivas'tan buraya alır. Onun ölümü ile de taht kavgaları başlar ve Kayseri Zünnun'un payına düşer. 1169 yılında II. Kılıç Arslan tarafından Zünnun'un egemenliğine son verilmiş ve Kayseri'de Selçuklu egemenliği hâkim olmuştur[276].

Kayseri merkezine yerleşme anlamında ilk fetih Danişmendlilere aittir. "Danişmend Ailesi, Çobaniyan Ailesi ve Selçukiyyat Ailesi Rum diyarını fethettiler. Kaysarıyya Kalesi Sultan Alauddin, 1083 tarihinde kefere elinden feth idup 3. Fatih olup Kayzerler, - Allaha Hamd olsun- yıkıldı ve şu ana kadar Kaysarıyye Kal'ası İslam elindedir." Kayseri'nin idaresi, Danişmendlilerden Selçuklulara 1169 yılında geçmiştir[277].

İlhanlıların siyasi varisi unvanıyla Anadolu'da genel valilik görevini üstlenen Emir Eretna, Anadolu'da ilk olarak 1316-1335 tarihlerinde Sultan Ebu Said'e bağlı olarak vekâleten ve sonra da 1335 yılında Ebu Said'in ölümü ile 1335-1352 tarihlerinde müstakilen hüküm sürmüştür. Eretna Bey, Türkmenler arasında tutunarak Türkler

---

[275] Kemal **Demir,** Suat Çabuk, Yayına Hazırlayan: Mehmet Çelebi, *Türk Dönemi Kayseri Kenti ve Mahalleleri,* Erciyes Üniversitesi Yayınları No: 188, Kayseri 2003, s. 69.
[276] Refet **Yınanç**, Mesut Elibüyük, *Kayseri İli Tahrir Defterleri (Hicri 992, 971,983-Miladi 1584, 1563, 1575),* Cilt: I, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları No: 65a, Kayseri 2009, s. 34.
[277] Mustafa **Işık**, *Eski Kayseri Evliya Çelebi'nin Dilinden*, Heyamola Yayınları, İstanbul 2014, s. 27.

arasında sevilmiş ve Eretnalılar Devletini kurarak, 1327-1381 tarihleri arasında bu devlet varlığını sürdürmüştür[278].

1308 yılında Anadolu Selçuklu Devleti'nin sona ermesi ile Kayseri şehri, İlhanlıların Anadolu'daki valilerine merkezlik etmiştir. Emir Timurtaş, Mısır'a yolculuğu esnasında Emir Eretna'yı vekil tayin etmiş ve Kayseri şehri, Eretnalılar'ın merkezi Sivas'tan sonra ikinci merkez olmuştur. 1335'ten 1381'e kadar 46 sene hüküm sürmüşse de 1381-1398 tarihlerinde Kayseri, Kadı Burhaneddin Ahmed'in eline geçmiş ve beyliğin merkezi durumuna gelmişti. 1398 yılında Kadı Burhaneddin'in ebedi hayata göç etmesi ile I. Bayezid'in oğlu Süleyman Çelebi'nin Akkoyunlu Karayülük Osman Bey'e galip gelmesinin ardından bu tarihte Osmanlı egemenliği altına girdi ve 1402 Ankara Savaşının ardından Timur, bu yöreyi Karamanoğullarına vermiştir. Karamanoğullarından Mehmet Bey bu şehirde Timur adına para bastırmıştır. 1419 senesine gelindiğinde ise Memluk Sultanı Melik Müeyyed tarafından Karamanoğullarından alınan Kayseri, Dulkadiroğullarından Nasıreddin Mehmet Bey'e verilmiştir. Karamanoğulları tekrar şehri alır fakat 1463 yılında Fatih Sultan Mehmet'in Karamanoğullarına son vermesiyle şehir Osmanlı topraklarına dâhil edilir[279].

Fatih Sultan Mehmet döneminde Karamanoğullarının egemenlik altına almasıyla Osmanlı Devleti'nin yönetimi altına alınan Kayseri şehri, bir sancak olarak Karaman Beylerbeyliğine bağlanmıştır. Karaman Eyaletinin merkezi konumunda olan Konya'nın Fatih döneminde Şehzade Sancağı yapılmasıyla Şehzade Mustafa'nın idaresinde olan şehir onun ölümü ile Cem Sultan'ın yönetimine verilmesinden ötürü Kayseri şehri Beylerbeyinin ikamet ettiği yer anlamına gelen Makarr-ı Mirmiran adını almış ve kısa süreliğine de Paşa Sancağı olmuştu[280].

Kayseri şehri, Dulkadirliler için oldukça büyük bir öneme sahipti. Çünkü Orta Anadolu'ya açılmakta olan bir şehirdi. Dulkadiroğulları'nın 1500 senesindeki tahrir bilgilerinden anlaşıldığı üzere Kayseri'deki hisseleri büyük bir alanı kapsamaktadır.

---

[278] Kemal **Göde**, *"Beylikler Döneminde Kayseri", I. Kayseri Kültür ve Sanat Haftası Konuşmaları ve Tebliğleri 7-13 Nisan 1987,* Kayseri Belediye ve Özel İdare Birliği Yayınları, Kayseri 1987, s. 18.
[279] Mustafa **Denktaş**, *Kayseri'de Yıkılan Anıtlarımız*, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri 2007, s. 6
[280] Mehmet **İnbaşı**, *1570 (Hicri 976) Tarihli Kayseri Tapu-Tahrir Defteri*, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Kayseri 2009, s. 12.

1500 tarihli Tapu Tahrir Defterine bakıldığında zaman bazı köy hisselerinin Dulkadiroğulları ve Osmanlı İmparatorluğu üzerinde kayıtlı olduğu görülmektedir[281].

Kayseri'nin İslami çerçevede düzene sokulması Türkmenler eliyle gerçekleşmiştir. Aynı şekilde Kayseri'nin Türkmenler eline geçmesinden sonra Danişmendliler döneminde bir daha çıkmamak üzere ele geçirilmiştir. "Amma Türkmaniyan kavminden zabt idup… tarihinde Osmanlı Ailesi… tarihinde Sultan Han fethidir." Karamanoğullarını ortadan kaldıran Fatih Sultan Mehmet olduğundan burada bahsi geçen de o olsa gerektir[282].

Kayseri, Türk tarihi içinde Anadolu Selçuklu sultanlarının ve Sultan I. Alâeddin Keykubad'ın fetihlere hazırlık yeri olması hasebiyle Darü'l Feth ve ikinci payitaht gibi kullanılmasından ötürü Darü'l Mülk isimleri verilmiş; çok önemli siyasi ve askeri olaylara sahne olmuş ve Selçuklu şehirleri arasında kültür, ticaret ve sanat merkezi konumuna gelmiş bir Türk-İslam şehri ve bu yapısıyla da bugüne kadar gelmeyi başaran bir şehir olmuştur[283].

2.1.3 Osmanlı Hâkimiyetinde Kayseri

Viyana bozgunu ile sarsılmaya başlayan Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu duruma binaen Kayseri'de de ekonomik anlamda bocalamalar ve asayişsizlikler meydana gelmişti. Şehirde tekke ve medrese, şeyh ve müderris mücadeleleri yaşanmış, medreselere üstün gelen şeyhler halkı yanlarına çekerek medreselerin kapanmalarına neden olmuşlardır. Aynı şekilde bu dönemde kapıkulu ve yeniçerilerin başıboş şekilde hareket etmeleri sefere çağırıldıklarında emre itaat etmemeleri, şehri yağma ve talan etmeleri Kayseri şehrindeki durumları daha da zorlaştırmaktaydı[284].

Kayseri kenti, Selçuklular döneminde yaşadığı ihtişamını Osmanlılar döneminde uzun süre yaşayamamış ve Osmanlı klasik dönemine ait tahrirlerde bu bölgenin vasat bir sancak durumunda olduğu anlaşılmaktadır[285]. Evliya Çelebi'nin Kayseri şehri ile ilgili

---

[281] Hakan Türker **Dulkadiroğlu**, "*Tarihte Dulkadiroğlu Devleti'nin Genel Durumu ve Kayseri'de Dulkadiroğlu Hanedan Mensupları",* Anadoluda Türk Siyasi Birliğinin Sağlanması ve Dulkadiroğulları Beyliği *Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu*, Cilt: 2 Kahramanmaraş Belediyesi Yayınları, Kahramanmaraş 2012. s.181.

[282] **Işık**, s. 28.

[283] Kemal **Göde**, Yayına Hazırlayanlar Ali Aktan, Abdulkadir Yuvalı, Ramazan Tosun "*Eretnalılar Döneminde Kayseri (1327-1381)", I. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri (11-12 Nisan 1996*) Erciyes Üniversitesi Kayseri ve Yöresi Tarih Araştırmaları Merkezi Yayınları No: 1, Kayseri 1997. s.149.

[284] Mehmet **Çayırdağ**, *Kayseri'de Gavrem-Zade Abdülkadir Ağa Vakfı*, Laçin Yayınları, Kayseri 2011, s. 31.

[285] Şeyda Güngör **Açıkgöz**, Hazırlayan: Filiz Özdem, "*Osmanlı Dönemi'nde Kayseri", Erciyes'in Rüyası Kayseri,* Yapı Kredi Yayınları, Kayseri 2013, s. 163.

olarak yazdıklarına göre Kayseri şehrinin bilhassa ticari yönden 17. yydan itibaren önemli ölçüde ivme kazandığı gözle görülür boyuttadır. Selçuklu devrinin tam tersine siyasi ve askeri önemini kaybeden şehir iktisadi açıdan büyümeye devam etmiştir. 19. yüzyılda da bu söz konusu durum açık bir şekilde görülmekte idi[286].

Osmanlı Devleti döneminde, Kayseri şehrini en çok uğraştıran mesele yönetime gelen kişilerin halktan keyiflerince vergi toplamaları, olmuştu. Yöneticilerin kendi şahısları adına para alıyor olmaları Osmanlı Devletinin hemen hemen her döneminde halkın şikâyetlerine neden olmaktaydı. Uzun uğraşlar sonucunda elde ettikleri fermanla vergi memurlarını köye girmekten men ettiler ve böylece gelen hiçbir yabancıyı köylerine sokmadılar.

Kayseri şehrinin, Osmanlı hâkimiyeti altındayken zarara uğradığı bir önemli olay da meydana gelen Celali isyanlar neticesinde halkın sürekli baskın, cinayet ve yağmalarla karşı karşıya kalması idi. Karayazıcı, Tavil Ahmet ve Karakaş tarafından gerçekleştirilen yağma hareketleri şehri oldukça zorlamış ve ekonomik anlamda sıkıntıya düşürmüştü[287].

Selçuklulardan sonra, Konya ve Kayseri bölgesinde en kuvvetli olan ve önemli eserler oluşturan hükümet Karaman Beyliği olmuştur. Karaman Beyliğinin hiçbir dönemde Osmanlı Devleti ile arası iyi olmamıştı. Karaman Beyliği, Fatih Sultan Mehmet dönemine kadar bağımsızlıklarını ve ülkelerini korumuşlardı fakat Fatih Sultan Mehmet diğer beylikler de olduğu Karamanlı Beyliğine son vermiş ve Osmanlı topraklarına katmıştır[288].

Kayseri, Cihan Devleti'ne dâhil olduktan sonra Karaman Vilayetine bağlı liva merkezi olarak Türkiye Selçukluları ve Beylikler döneminde ehemmiyete haizdi. Selçuklulardan sonra Eretna Beyliğine onlardan da Kadı Burhaneddin devletine, önemli şehirlerinden olan Kayseri XV. yüzyılda Karamanoğullarına geçmiş ve Osmanlı ile antlaşmazlıklar yaşanmıştır[289]. Yıldırım Bayezid, oğlunun ölümüne sebep olan Kadı Burhaneddin'in öldürülmesinin ardından Kayseri ve civarını 1398 senesinde İmparatorluğuna kattı. Bu suretle Kayseri şehri Osmanlı Devleti'nin bir parçası olarak günümüze kadar gelecek

---

[286] Üçler **Bulduk**, Yayına Hazırlayanlar: Ali Aktan ve Ayhan Öztürk, "*Halil Abbasizade'ye Göre XIX. Yy'da Kayseri", II. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri (16-17 Nisan 1998),* Kayseri ve Yöresi Tarih Araştırmaları Merkezi Yayınları No: 3, Kayseri 1998, s. 95.
[287] **Subaşı**, *Dünden Bugüne*…, s. 12.
[288] Milli Kütüphane, Müze Kitaplığı, Kayseri, İstanbul Kanaat Kütüphanesi, 1932, s. 47.
[289] Mehmet **İnbaşı,** *XVI. Yüzyıl Başlarında Kayseri*, İl Kültür Müdürlüğü Yayınları, Kayseri 1992, s. 29.

olan iç karışıklıklardan uzak bir serüvene başladı. Selçuklular döneminde yaptırılan medreseler Kayseri'de hizmet vermekteydi. Kayseri şehrine İslam Ülkelerinden o kadar çok bilgin geldi ki şehir adeta ilim yuvası-ilim merkezi haline geldi. Yukarıda da belirtildiği gibi kente Makarr-ı Ulema yani "Âlimlerin Karar Kıldığı Şehir" unvanı verildi. Yetiştirdiği büyük insanlar her gittikleri beldeye Kayseri'nin keşfedici ruhunu da götürdüler[290].

Kale çevresinden başlayarak genişleyen Kayseri, kazanın tek merkezi idi. Kayseri sınırlarında nefs denilmekte olan şehir merkez imal faaliyetlerinin gerçekleştirildiği ve hukuki anlamda toplanma merkezi konumundaydı[291]. Kent, Osmanlı hâkimiyetinde iken Doğu ve Batı arasında geçit olan emporium, geniş alanlara yayılmış Pazar ve depo durumundaydı. Bu devirlerde her şark seferine giden hükümdar, vezir dönüşte Kayseri'ye uğramakta idi. Avrupa'nın köleleştiren sanayi akımı Anadolu'dan çekilirken Kayseri'nin sanayi tezgâhları aralıksız çalışmaktaydı[292].

28 Temmuz 1402 yılında Timur Ankara Savaşı ile Kayseri şehrini Karamanoğullarından Dursun Bey'e vermiştir. Karamanoğlu Mehmet Bey Ramazanoğlu İbrahim Bey ile beraber Kayseri'yi ele geçirmek istemişlerse de muvaffakiyet sağlayamamışlardır. Mehmet Bey'in oğlu İbrahim babasının yerine geçtikten hemen sonra, Dulkadiroğulları ve Memluklerin arası açıldığı için Dulkadirli Nasreddin Mehmet Bey'e verilmiş olan Kayseri'yi yıllık 10. 000 altınla almak ister. Bunun üzerine Dulkadiroğlunun eşi Hatice Hatunun Sultan Baybars'a giderek eşinin itaatini ve Kayseri bölgesinin anahtarını talep etmesi ile şehrin Nasreddin Mehmet Bey'de kalması kararına varılır. Mamafih, 1435 tarihinde Karamanoğlu İbrahim Bey Kayseri'yi ele geçirir. Bunun üzerine de 1436 tarihinde II. Murat'ın oğlu Süleyman ve Kadı Burhaneddin'in oğlu Zeynel Abidin Kayseri şehrini ele geçirirler. Karamanoğulları meselesine tam anlamıyla ortadan kaldırmak isteyen Fatih Sultan Mehmet, Gedik Ahmet Paşa'yı bölgeye gönderir ve 1474 tarihinde Karamanoğullarının kesin olarak ortadan kaldırılmasıyla Kayseri Osmanlı topraklarına katılmıştır.

Yavuz Sultan Selim, Çaldıran muzafferiyetinin ardından Dulkadirli Alaüddevle'yi yok edip Osmanlı'ya katmak ister. Anadolu Beylerbeyi Sinan Paşa komutasındaki ordu,

---

[290] **Subaşı**, *Bu Şehrin…*, s. 147.
[291] Mustafa **Keskin**, "*Kayseri Şer'iyye Sicillerine Göre Erciyes", Geçmişteki İzleriyle Kayseri*, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri 2006, s. 97.
[292] **Subaşı**, *Dünden Bugüne…*, s. 29.

karşısında, Alaüddevle mağlup olur ve Haziran 1515'te Kayseri kesin bir şekilde Osmanlı Devletine bağlanır[293].

Sultan II. Mahmud döneminde yapılan 1830 nüfus sayımında Kayseri şehri Karaman eyaletini bağlı olmasından mütevellit Karaman kazalarıyla beraber bu şehrinde sayımı gerçekleştirilir. Yapılan sayımda Müslüman ve Hristiyanlar aynı deftere yazılmazlar. Merkez ve köylerdeki Müslümanlar için ayrı bir defter tutulur Rum ve Ermeniler için de ayrı bir defter tutulur. İlk defa gerçekleştirilen bu sayım sadece erkekleri kapsamaktaydı. Sayım sonucunda Kayseri'nin hane sayısının 7693, nüfus sayısının 21.005-26.000 arasında olduğuna dair bilgiler elde edilmiştir[294].

Kayseri şehri, Selçuklular döneminde olduğu gibi Osmanlı döneminde de ticaretin merkezi olarak varlığını sürdürmüştür. Osmanlı devleti döneminde bu şehirde büyük devlet binaları, dini binalar ve önemli devlet yatırımları yapılmamış olsa da bu durumun esas sebebini, devletin sınırlarının büyük olması ve aynı zamanda Selçuklu devleti gibi dar bir alanla kısıtlı olmaması oluşturmaktadır[295].

2.1.3.1 Nizam-ı Cedid Ordusunun Kayseri'de Kurulması

Devletin birlik ve bütünlüğünün, dahil ve hariçte sağlanmasının en önemli unsuru olan Orduda bazı yeniliklerin yapılması ve yeniçeri ocağının ortadan kaldırılması gerekmekteydi. III. Selim, orduyu dönemin olanaklarına uygun bir şekilde oluşturarak ve iyi bir eğitimden geçirerek düzenin sağlanacağına inanmaktaydı. Rumeli ve Anadolu bölgelerinde hızlı bir şekilde çalışmalara başlandı. 1802 senesinde Karaman ve Alaiye Valisi Abdurrahman Paşa'ya gönderilen fermanlarla birlikte İstanbul'daki gibi orduların oluşturulması için hazırlıklara başlanmıştır. 1803 yılına gelindiğinde ise, Anadolu'nun birden fazla bölgesinde Nizam-ı Cedid orduları oluşturulmuş, eğitim ve talimlere başlanmıştır[296].

Yeniçerilere karşı Nizam-ı Cedid ordusunun Kayseri bölgesinde kurulması şehirdeki yeniçeri ve zorbaların hiç de hoşuna gitmemişti. Kayseri'de eşkıyalar isyan ederek halka eziyet ederek para toplamışlardır. Nizam-ı Cedid ordusunun başarılı hizmetlerini

---

[293] Abdullah **Kılıç,** *Kayseri*, "*Yıl 1515 Kayseri Osmanlı Hâkimiyetine Geçer*", Kayseri Kocasinan Belediyesi Kültür Yayınları No: 2, İstanbul 2006, s. 139.

[294] **Erkiletlioğlu**, *Osmanlılar Zamanında Kayseri*,, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları No:5, Kayseri 1996, s. 173.

[295] Yücel **Özkaya**, "*XVIII. Yüzyılda Kayseri", I. Kayseri Kültür ve Sanat Haftası Konuşmaları ve Tebliğleri 7-13 Nisan 1987,* Kayseri Belediye ve Özel İdare Birliği Yayınları No:3, Kayseri 1987, s. 39.

[296] Halit **Erkiletlioğlu**, *Osmanlılar Zamanında..* s. 152.

kendilerine tehdit olarak gören yeniçeriler, 1807 tarihinde İstanbul'da Kabakçı Mustafa isyanı ile III. Selim'i tahtan indirerek IV. Mustafa'yı tahta çıkarmışlardır. IV. Mustafa'dan sonra 1808 tarihinde de II. Mahmud tahta çıkarılmıştır[297].

2.1.3.2 Kayseri'de ilk Posta Teşkilatının Kurulması

II. Mahmud, padişahlığı esnasında birçok alanda olduğu gibi haberleşme alanında da bir takım yeniliklerin yapılmasını istemişti. Tanzimat'ın ilanı ve Abdülmecid'in tahta çıkışının ardından, 23 Ekim 1840 tarihinde Posta Nezareti kuruldu[298]. 1841 1842 yıllarında Ankara, Kayseri, Adana gibi bölgelerde posta müdürleri göreve gelmişlerdi. Posta teşkilatı, devletin denetim ve gözetiminde devlet tek elinde işletilmişti. Bu kuruluş daha sonra iltizama verilmek istenmişse de söz konusu olan bu durum gerçekleştirilememiştir[299].

2.1.3.3 Kıtlık-Kolera Salgını

Kayseri'de 1845 senesinde yaşanan kuraklık nedeniyle mahsulün tamamı kurudu ve büyük ölçüde kıtlık yaşanmaya başlamıştı. Kayseri'de yaşamakta olan halk ellerinde bulunan ürün kadarıyla bir müddet bu duruma dayanmaya çalıştı. Fakirleşen halkı bu darboğazdan kurtarmak isteyen devlet büyükleri çareler aramaktaydı[300]. Şehrin ileri gelenlerinden Keşoğlu, yaptığı toplantı da alınan aşar vergisinin kaldırılması kararını Sultan Abdülmecid'e arz eder. Bu teklifin kabulüyle aşardan alınan zahire halka dağıtılacak ve herkes aldığı kadarıyla devlete borçlu olacaktı. Bu çözüm yoluyla daralan halk bir nebze olsun rahatlamıştı[301].

Yağmur yağmamasından dolayı mahsulün kuruduğu kıtlığın yaşandığı senelerde yani 1845-48 yıllarında ölet ya da çarık çıkartmaz denilen bir kolera salgını yaşanmış ve yüzlerce insan bu hastalık sebebiyle hayatını kaybetmiştir. O yıl içinde bir evden birkaç ölü çıkarken bir tuluk peynirinin ölene yakınlık derecesine göre 7 haneye miras olarak geçtiği görülmüştür[302].

---

[297] Mehmet **Çayırdağ**, *Kayseri'de Güpgüpzade Hacı Mustafa Ağa Vakıfları 1806-1814*, (yayın yeri belirtilmemiş) Kayseri 2002, s. 23.
[298] Halit **Erkiletlioğlu**, *Kayseri Yakın Tarihinden Notlar*, Kayseri Ticaret Odası Yayınları, Kayseri 1998, s. 13.
[299] **Çadırcı**, *Tanzimat Döneminde Anadolu…,* s. 296.
[300] **Erkiletlioğlu**, *Kayseri Yakın Tarihi…,* s.14.
[301] **Erkiletlioğlu**, *Geniş Kayseri…* 513.
[302] **Erkiletlioğlu,** *Osmanlılar Zamanında…* s. 183.

2.1.3.4 Kayseri'nin Ankara Vilayetine Bağlanması

Kayseri: Ankara vilayetinin havi olduğu elviye meyanında mühim bir şehr-i kadimdir. Develi, İncesu kazaları ile 2 nahiyesi ve iç kazaya merbud 101 pare karyeyi muhtevidir. Develi Kazası Göstere Nahiyesi ile 62 karyeyi, İncesu Kazası dahil 18 karyeyi şamildir. Livanın mülhakatı ile 181 karyesi, 2 kazası, 2 nahiyesi vardır[303].

Tanzimat döneminde düzenlenen Osmanlı mülki taksimatı Bozok, Ankara Çankırı ve Kayseri Sancakları Bozok eyaleti ismiyle bir araya getirilmişti[304].

XIX. yüzyılda Kayseri idari bakımdan Zamantı, Develi kazalarının ve bazı nahiyelerin bağlandığı bir sancak durumundaydı. Günümüzde ilçe olarak varlığını sürdüren Talas, İncesu, Hacılar, Develi, Gesi gibi yeler o dönemde birer köy olarak faaliyet göstermiştir. Orta Anadolu'da bir sancak konumunda olan Kayseri bazı idari uygulamalar ve zorunluluklar hasebiyle bazen Maraş'a bazen de Ankara Eyaletine bağlanmıştır[305].

Kayseri şehri, Karaman Eyaletine bağlı bir liva iken 1846 senesinde bir takım idari yönde düzenlemeler yapılarak Bozok Eyaletine bağlanmıştır. 1867 Vilayet Nizamnamesi ile şehir sancak yapılmış ve Ankara Vilayeti'ne dâhil edilmişti. 1908 senesinde müstakil bir sancak olan Kayseri'ye İncesu, Develi, Bünyan kazaları bağlanmıştır. 1923'te ise Kayseri adıyla il olarak kabul edilmiştir[306].

2.1.3.5 Kayseri'de Büyük Yangın

Kayseri şehri, 14 Eylül 1870 tarihinde büyük bir yangına sahne odu. Kayseri çarşısı, ahşap bir yapıya sahip olduğu için yangının etkisi büyük çaplı hasarlara yol açmıştı. Maraşlı Osman Paşa olarak bilinen zat tarafından bu yangının izleri yok edilerek günümüz de Kapalıçarşı olarak bilinen bölge taş malzemeler kullanılarak yeniden inşa edilmiştir[307].

---

[303] Kazım **Özdoğan**, *Kayseri Tarihi Kültür ve Sanat Eserleri,* Cilt: I, Erciyes Matbaası, Kayseri 1948, s. 36.
[304] **Erkiletlioğlu,** *Osmanlılar Zamanında…* s. 184.
[305] Mehmet Metin H**ülagü**, Hazırlayanlar: Mustafa Keskin ve Mehmet Metin Hülagü, "*On dokuzuncu Asrın Ortalarında Kayseri'de Aşiret Olayları", Geçmişteki İzleriyle Kayseri,* Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri 2006, s. 164.
[306] **Göde**, *Tarih İçinde Kayseri*, s. 12.
[307] **Erkiletloğlu**, *Kayseri'nin Yakın Tarih…* s. 16.

2.1.3.6 İlk Banka Olarak Ziraat Bankasının Kurulması

1870 senesinde devlet gözetimi altında Ziraat Bankası kurularak sermayesini Kayseri yöresindeki çift öküzlerden alınan 15 kuruşluk vergi ile temin etmekteydi. % 12 faiz oranıyla tarımla uğraşanlar için kredi verme amacı olan bankaya Kayseri belediyesi de 4.000 Osmanlı lirası vermişti. Kredi almak isteyenlerin bir teminat göstermesi gerekmekte idi[308].

[308] **Erkiletloğlu**, *Kayseri'nin Yakın Tarihi…* s. 16.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BELGE ÖZETLERİ

Belge 1

Kayseri'nin Develi Köyünden Gülbaşı oğlu Karbet'in uygunsuz hareketlerinden dolayı mahallinde bir manastıra nefyedilmesi[309].

Belge 2

İzmit Sancağında Kayseri postasının gasıp edilmesi zanlılarına işkence yapan Posta Müdürü İbrahim'in cezalandırılması, İzmit Müdürü Mustafa Ağa ve Hapishane Müdürü Süleyman'ın salıverilmeleri[310].

Belge 3

Ankara Valisi Vecihi Paşa'nın, aşiretlerin yağmalanan mallarının geri alınması hizmetinde görevlendirilen başıbozuk askerlerine verilecek maaşın, Ankara, Çankırı ve Kayseri zaptiye maaşlarından tasarruf edilerek karşılanması talebi[311].

Belge 4

Kayseri'nin Cırladan köyündeki caminin duvarlarının tamiri[312].

Belge 5

Abdullah Efendi'nin Yozgat kazasından bazı şahıslar zimmetinde bulunan alacaklarının tahsil edilmesine dair Bozok-Kayseri sancağı mutasarrıfına ve diğer lazım gelenlere. emr-i ali sureti[313].

Belge 6

Bozok ve Kayseri Mutasarrıflığına memur buyurulan Celal Paşa uhdesinden münhal olan maaşın uygun olanlara tahsisi[314].

---

[309] ***BOA,*** Fon Kodu: A.AMD, Dosya No: 5, Gömlek No: 44, 08 N 1264.
[310] ***BOA,*** Fon Kodu: A.AMD. Dosya No: 12, Gömlek No: 5, Tarih: 1265 Z 29.
[311] ***BOA,*** Fon Kodu: A.AMD, Dosya No: 14, Gömlek No: 57, Tarih: 1265 Z 29.
[312] ***BOA,*** Fon Kodu: A.AMD, Dosya No: 32, Gömlek No: 96, Tarih: 1267 Z 29.
[313] ***BOA,*** Fon Kodu: A.DVN, Dosya No:14, Gömlek No: 89, Tarih: 1262 Ra 07.

Belge 7

Kayseri'de Kalenderhane Mahallesindeki Hacı Ali Efendi Camii'nin tamir edilmesi[315].

Belge 8

Kayseri'deki asakir-i nizamiye kışlasının tamir edilmesi[316].

Belge 9

Kayseri'deki asakir-i nizamiye kışlasının tamir edilmesi[317].

Belge 10

Kayseri Kışlası ile Davud Paşa Kışlası'nda ve Kartal Karantinahanesi'nde yapılacak tamirat ve ilaveler[318].

Belge 11

Silistre'de süvari alayının ikamet eylediği zeminlikler ile ahır, Kayseri'de kışla ile birlikte bir de hastahane inşası[319].

Belge 12

Trablusgarp, Kütahya ve Kayseri sancakları varidat-ı öşriyye ve rusumiyesinin ihalesi[320].

Belge 13

Kayseri'de müezzin Emin Efendi'den münhal maaşın oğlu İzzet Efendi'ye tahsisi[321].

Belge 14

Kayseri ve Yozgat taraflarından alaylarıyla Hakkâri'ye girecek süvari askerinin yerine Dersaadet'ten asker gönderilmesi[322].

Belge 15

Kayseri ve Yozgat taraflarından alaylarıyla Hakkâri'ye girecek süvari askerinin yerine

---

[314] ***BOA,*** Fon Kodu: I.DH, Dosya No:116, Gömlek No: 5895, Tarih: 1262 S 09.
[315] ***BOA,*** Fon Kodu: I.DH, Dosya No:117, Gömlek No: 5917, Tarih. 1262 S 14.
[316] ***BOA,*** Fon Kodu: I.DH, Dosya No:117, Gömlek No: 5930, Tarih. 1262 S 18 (1).
[317] ***BOA,*** Fon Kodu: I.DH, Dosya No:117, Gömlek No: 5930, Tarih. 1262 S 18 (2).
[318]***BOA,*** Fon Kodu: I.DH, Dosya No:132, Gömlek No: 6798, Tarih: 1262 Z 29.
[319]***BOA,*** Fon Kodu: I.DH, Dosya No:151, Gömlek No:7847, Tarih: 1263 S 26.
[320]***BOA,*** Fon Kodu: I.DH, Dosya No: 220, Gömlek No:12988, Tarih: 1266 L 20.
[321]***BOA,*** Fon Kodu: I.DH, Dosya No: 221, Gömlek No:13128, Tarih: 1266 Za 29.
[322]***BOA,*** Fon Kodu: I.DH, Dosya No: 256, Gömlek No:15757, Tarih:1268 L 24 (1).

Dersaadet'ten asker gönderilmesi[323].

Belge 16

Kayseri'deki kışla-i hümayunun tamiri[324].

Belge 17

Hekim Marto'nun aşı maddesi için Kayseri'ye memuriyetine dair[325].

Belge 18

Hekim Marto'nun aşı maddesi için Kayseri'ye memuriyetine dair[326].

Belge 19

Kayseri'nin eskiden olduğu gibi vilayet merkezi yapılması[327].

Belge 20

Kayseri ahalisinin temettuat defterlerinin tahrir ve temize çekme hizmetinde bulunan kâtiplerin maaşları hakkında[328].

Belge 21

Kayseri'de bulunan sikke-i atikadan dolayı hapsolunan şahısların tahliyesi[329].

Belge 22

Kayseri Mütesellimi Hilmi Paşa'nın geçici olarak Yozgat'a gitmesine dair tezkire[330].

Belge 23

Kayseri Mütesellimi Hilmi Paşa'nın geçici olarak Yozgat'a gitmesine dair tezkire[331].

Belge 24

Sinop Kaymakamı Ahmet Bey'in Kayseri Kaymakamlığı'na tayini[332].

---

[323] ***BOA,*** Fon Kodu: I.DH, Dosya No: 256, Gömlek No:15757, Tarih:1268 L 24 (2).
[324] ***BOA,*** Fon Kodu: I.MVL, Dosya No:83, Gömlek No:1669, Tarih: 1262 L 29.
[325] ***BOA,*** Fon Kodu: I.MVL, Dosya No: 91, Gömlek No: 1853, Tarih: 1263 Ra 22 (4).
[326] ***BOA,*** Fon Kodu: I.MVL, Dosya No: 91, Gömlek No: 1853, Tarih: 1263 Ra 22 (5).
[327] ***BOA,*** Fon Kodu: I.MVL, Dosya No: 96, Gömlek No: 2028, Tarih: 1263 C 10.
[328] ***BOA,*** Fon Kodu: I.MVL, Dosya No: 105, Gömlek No: 2359, Tarih: 1263 L 24.
[329] ***BOA,*** Fon Kodu: I.MVL, Dosya No: 108, Gömlek No: 2439, Tarih: 1263 Za 21.
[330] ***BOA,*** Fon Kodu: I.MVL, Dosya No: 114, Gömlek No: 2717, Tarih: 1264 S 19(2).
[331] ***BOA,*** Fon Kodu: I.MVL, Dosya No: 114, Gömlek No: 2717, Tarih: 1264 S 19(3).
[332] ***BOA,*** Fon Kodu: I.MVL, Dosya No: 115, Gömlek No: 2747, Tarih:1264 Ra 02.

Belge 25

Kayseri ve Bozok sancaklarına bağlı kazaların müdürlüklerine dair tezkire[333].

Belge 26

Kayseri Tabibligine Markon'ın memuriyetine dair[334].

Belge 27

Aslen Semerkand(?) ahalisinden olan Haydar bin Memik'in varisi olmadığından kendisinden kalan terekenin müzayede ile satılarak beytü'l mala aktarılmasına dair H. 27 Zilhicce sene 1271- M 11 Eylül tarihli hüccettir[335].

Belge 28

Tavlusun Karyesi'nden Hafızoğlu Muhammed Ağa'nın Şehzade Camii vakfına mütevelli tayin edilmesine dair H. 18 Muharrem sene 1272- M. 12 Ekim 1855 tarihli hüccettir[336].

Belge 29

Kayseriyy'ye tabi Erkilet Karyesinden Zürrüye kızı Akgül'e Fatıma: Kodnos Borlom kızı Hasine'ye de Hatice ismi verilerek İslamiyet'i kabul etmelerine dair H.1 Safer sene 1271- M. 26 Ekim 1854 tarihli hüccettir[337].

Belge 30

Kayseriyye'ye tabi Talas Karyesinden Dasliye bint-i İvan'a Fatıma ve küçük oğluna da Mehmed ismi verilerek İslamiyet kabul ettiklerine dair H.2 Safer sene 1271- M. 26 Ekim 1854 tarihli hüccettir[338].

Belge 31

Kayseriyye kur'asından Mancusun karyesi hasılatının alınıp Konya sancağı Ilgın kazasından olan Muhammed Arif ve kardeşi Mustafa Ağa'ya verilmesi için Kayseriyye

---

[333] ***BOA,*** Fon Kodu: I.MVL, Dosya No: 118, Gömlek No: 2923, Tarih: 1264 R 29.
[334] ***BOA,*** Fon Kodu: I.MVL, Dosya No:213, Gömlek No: 6994, Tarih: 1267 S 15.
[335] Necmettin **Gürle**r, *212 Numaralı Şeriye Sicili (H. 1270-1273/M 1853-1856) Transkripsiyon ve Değerlendirme,* Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Entirüsü, Kayseri 2001, s. 1.
[336] **Gürler,** s.1.
[337] **Gürler,** s.2.
[338] **Gürler,** s.2.

ahalisinden Derviş Ağa ve Hacı Ali Ağa'nın vekil tayin edilmesine dair H.29 Zilkade sene 1271-M.14 Ağustos 1854 tarihli hüccettir[339].

Belge 32

Kayseriyye'ye tabi Germir karyesinden olub Adana'da ölen Hıdır veled-i Anasdas veled-i Adam Zimminin yanında bulunan eşyasının ve ticaret yaptığı kişilerdeki alacağının alınması için varisi olan Zümrüde tarafından Zirelem veled-i İvan Zimminin vekil tayin edilmesine dair H. 18 Zilhicce sene 1271- M. 2 Eylül 1854 tarihli hüccettir[340].

Belge 33

Kayseriyye'ye tabi Endirlik Karyesinden İvan veled-i Eleksi nam Zimminin varislerinden olan Dimitri'nin yaşı küçük olduğundan anasının vasi tayin edildiğine dair H. 9 Zilhicce sene 1271 – M. 24 Ağustos 1854 tarihli hüccettir[341].

Belge 34

Kayseriyye'ye tabi Endürlük Karyesinden Düğencioğlu İvan veled-i Eleksi'nin Samsun kazasında mütemekkin oğulları için anaları Mariye bint-i Murat'ın vasi tayin edilmesine dair H. 9 Zilhicce sene 1271- M. 24 Ağustos 1854 tarihli hüccettir[342].

Belge 35

Kayseriyye'ye tabi Tavukçu mahallesinden Yasef veled-i Yasef Zimminin mirasının varisleri arasında taksimine dair H. 29 Muharrem sene 1271- M. 23 Ekim 1854 tarihli hüccettir[343].

Belge 36

Kayseriyye'ye tabi Zencidere karyesinden Gedik Vasil oğlu Manasıs velid-i Efhede (?) Zimminin mirasının varisleri arasında taksimine dair H. 8 Muharrem sene 1271- M. 2 Ekim 1854 tarihli hüccettir[344].

---

[339] **Gürler,** s.3.
[340] **Gürler,** s.3.
[341] **Gürler,** s.3.
[342] **Gürler,** s.3.
[343] **Gürler,** s.4.

Belge 37

Kayseriyye'ye tabi Talas-Kiçiköy karyesinden Ahmed bin Hüseyinin mirasının varisleri arasında taksimine dair H. 11 Muharrem 1271- M. 4 1854 tarihli hüccettir[345].

Belge 38

Kayseriyye'ye tabi Sultan mahallesinden Semsar veled-i Yovan Zimminin mirasının varisleri arasında taksimine dair H. 20 Muharrem 1271- M. 8 Ekim 1854 tarihli hüccettir[346].

Belge 39

Kayseriyye'ye tabi Mancusun karyesi mütemekkinlerinden Bedos veled-i Vahor Zimminin mirasının varisleri arasında paylaşımına dair H. 9 Muharrem 1271- M. 2 Ekim 1854 tarihli hüccettir[347].

Belge 40

Kayseriyye'ye tabi Künehler mahallesnden Kasapoğlu Muhammed bin Muhammed'in mirasının varisleri arasında paylaşımına dair H. 25 Muharrem 1271- M. 19 Ekim 1854 tarihli hüccettir[348].

Belge 41

Kayseriyye'ye tabi Kalenderhanı Curcu mahallesinden Şakir Ağa bin Abdulllah ile oğulları ve kızları arasında miras paylaşımına dair H. 27 Muharrem 1271- M. 23 Ekim 1854 tarihli hüccettir[349].

Belge 42

Kayseriyye'ye tabi Mancusun karyesinden Gabgaz oğlu Mustafa ibn-i Muhammed'in mirasının varisleri arasında taksimine dair H. 5 Safer 1271- M. 29 Ekim 1854 tarihl hüccettir[350].

Belge 43

---

[344] **Gürler,** s.4.
[345] **Gürler,** s.4.
[346] **Gürler,** s.5.
[347] **Gürler,** s.6.
[348] **Gürler,** s.6.
[349] **Gürler,** s.6.
[350] **Gürler,** s.7.

Kayseriyye'ye tabi Tomarza Karyesinden Senlur Veled-i Ebayi zimminin İstanbul'daki dükkanının gelirini küçük kızı Hevayi'e verilmesi için Terus zimminin vekil tayin edildiğine dair. H. 15 Safer 1271-M.8 Kasım 1854 tarihli hüccettir[351].

Belge 44

Kayseriyye'ye tabi Köse Danişmend Mahallesinden Muhammed Sabit Efendi'nin İstanbul'da vefat etmesiyle yanında bulunan eşyaları ve oradaki şahıslarda bulunan alacaklarrının alınması için Hasah Efendi'nin varisleri tarafından vekil tayin edildiğine dair H. 11 Safer 1271-M.4 Kasım 1854 tarihli hüccettir[352].

Belge 45

Kayseriyye'ye tabi Hasbek Mahallesinden İbrahim bin Hacı Muhammed'in mirasının varisleri arasında taksimine dair H. 5 Safer 1271- M. 29 Kasım 1854 tarihli hüccettir[353].

Belge 46

Kayseriyye'ye tabi Çörekçi Mahallesinden Ekmekçi Uzun Ahmed Ağa'nın mahalle camii ve mescidi vakfına Mükremin Efendi'nin yerine tayin edildiğini gösteren H. 14 Safer 1271- M. 10 Kasım 1854 tarihli müreseledir[354].

Belge 47

Kayseriyeye'ye tabi Bozanlı Mahallesinden Ali Efendi bin Mustafa'nın mirasının varisleri arasında taksimine dair H. 5 Safer 1271- M. 29 Ekim 1854 tarhli hüccettir[355].

Belge 48

Kayseriyye'ye tabi Akçakaya Karyesinden Tuti Hatun'un mirasının varisleri arasında taksimine dair H. 5 Muharrem 1271- M. 28 Eylül 1854 tarihli hüccettir[356].

Belge 49

Kayseriyye'ye tabi Talas Karyesinden Beduk oğlu Begos'un mirasının varisleri arasında taksimine dair H. 7 Safer 1271- M. 31 Ekim 1854 tarihli hüccettir[357].

---

[351] **Gürler,** s.7.
[352] **Gürler,** s.7.
[353] **Gürler,** s.7.
[354] **Gürler,** s.7.
[355] **Gürler,** s.8.
[356] **Gürler,** s.8.

Belge 50

Kayseriyye'ye tabi Ezem Çavuş Mahallesinden Sababi Yusuf Bey'in mirasının varisleri arasında taksimine dair H. 29 Safer 1271- M. 10 Kasım 1854 tarihli hüccettir[358].

Belge 51

Kayseriyye'ye tabi Bozatlı Mahallesinden Ali Efendi'nin İstanbul'da vefat etmesiyle hanımı Asiye Hatun'un kocasının yanındaki terekesi ve oradaki alacakları için Başıbüyük İbrahim Ağa'yı vekil tayin ettiğine dair H. 25 Safer 1271-M. 18 Kasım 1854 tarihli hüccettir[359].

Belge 52

İstedne Karyesinden Balcıoğlu Mustafa bin Muhammed'in mirasının varisleri arasında taksimine dair H. 12 Rebiyulevvel 1271- M.4 Aralık 1854 tarihli hüccettir[360].

Belge 53

Kayseriyeye'ye tabi Cırlavuk Karyesinden Ali bin Ali'nin kaybolması dolayısıyla kendisi ortaya çıkana kadar emval ve eşyası için yeğeni Ayşe Hatun'un vasi tayin edildiğine dair H. 15 Rebiyulevvel 1271-M.7 Aralık 1854 tarihli hüccettir[361].

Belge 54

Kayseriyeye'ye tabi Karakürekçi Mahallesinden Seyid Muhammed bin Seyid Bahçegir Münir'in kaybolmasıyla kendisi ortaya çıkana kadar emval ve eşyası için zevcesinin vasi tayin edildiğini gösteren H.15 Rebiyulevvel 1271-M.7 Aralık 1854 tarihli hüccettir[362].

Belge 55

Kayseriyeye'ye tabi Tavnusun karyesinden Hamza ibn-i Hüseyin'in İstanbul'da vefat etmesiyle İstanbul'daki gelirlerinin alınması için varisleri tarafından Muhammed Vani ibn-i Muhammed Sadık'ın vekil tayin edildiğini gösteren H.19 Cemiziyelahir 1271-M.9 Mart 1854 tarihli hüccettir[363].

---

[357] **Gürler,** s.9.
[358] **Gürler,** s.9.
[359] **Gürler,** s.11.
[360] **Gürler,** s.11.
[361] **Gürler,** s.12.
[362] **Gürler,** s.13.
[363] **Gürler,** s.20.

Belge 56

Kayseriyeye'ye tabi Hacılar Karyesinden Makari oğlu İsmail bin Memiş'in Dersim Kazası kürtleri tarafından hayvanlarının alınması ve bu hayvanların onlardan alınması için Talas Karyesi'nden Makari Hacı Osman Ağa ibn-i Ebu Bekr'in İsmail Efendi tarafından vekil tayin edilmesine dair H.5 Şevval 1271-M.17 Ekim 1854 tarihli hüccettir[364].

Belge 57

Remek Çobanoğlu Kostantine'nin sekiz yüz doksan altı kuruş borcu olduğuna dair H.6 Rebiyulâhir 1271-M.28 Aralık 1854 tarihli hüccettir[365].

Belge 58

Yelen Yoval Zimminin bin yedi yüz doksan kuruş borcu olduğuna dair H.6 Rebiyulâhir 1271-M.28 Aralık 1854 tarihli hüccettir.[366]

Belge 59

Benlioğlu Kerihe Zimminin iki bin iki yüz doksan kuruş borcu olduğuna dair H.6 Rebiyulâhir 1271-M.28 Aralık 1854 tarihli hüccettir[367].

Belge 60

Kayseriyye'ye tabi Şerefban mahallesinden Ateşoğlu Borgi Zimminin Keyus oğlu Bedos oğlu Zimminin kayıp olan kardeşi Yasef Zimmiden üç bin sekiz yüz kuruş alacak hakkını talep etmesine dair H.1 Rebiyulâhir 1271-M.22 Aralık 1854 tarihli hüccettir[368].

Belge 61

Kayseriyye'ye tabi Rumbaz mahallesinden Alagöz oğlu Keşiş Karabet veled-i Ayan Zimminin Agop Zimmiden bin beş yüz kuruş alacak hakkını talep etmesine dair H.1 Rebiyulâhir 1271-M.22 Aralık 1854 tarihli hüccettir[369].

---

[364] **Gürler,** s.28.
[365] **Gürler,** s.32.
[366] **Gürler,** s.33.
[367] **Gürler,** s.33.
[368] **Gürler,** s.34.
[369] **Gürler,** s.34.

METİN TRANSKRİPSİYONU

3.1.MİRAS (TEREKE)

Belge 27

An asıl Gazi Semerkand ahalisinden olub Medine-i Kayseriyye'de Boyacı Kapısı Hanı'nda bi'l misafire sakin iken bundan akdem vefat iden Haydar bin Ahmed'in, verese-i mevru ve ma'rufesi olmadığından bu misüllü varis olmayanların terekesi beytü'l mal'a ait omağla müteveffa-yı merkumun terekesinden olub ahara bi'l müzayede bey' olunan on sekiz guruş bir adet bileği çarkı beytü'l mal me'muru tarafından zabtiye Muhammed marifetiyle bey' ve semeni canib-i beytü'l mala marifet işer' ile tahrir olunduğu iş bu mahalle şerh verildi. Fi 27 Zilhicce sene 71[370].

Belge 35

Medine-i Kayseriyye mahallatından Tavukçu mahallesi mütemekkinanından iken bundan akden halik olan Yasef veled-i Yasef nam zimminin veraseti zevce-i metrukesi Meryem bint-i Asador ile sulbi kebir oğlu Agop ve sagir oğlu Daric(?) ve kebire kızları ana ve serpuhi ve Meryem ve sagire kızı nothise'ye münhasıre olduğu lede'şşerril enver zahir ve mütehakkik olduktan sonra sagiratani mezburetanın tesviye-i umurlarını ba hüccet-i şeriyye vasi-i mensupları anaları mersume Meryem nasraniyyenin talep ve iltiması ve marifet-i şer ile tahrir ve terkim ve taksim olunan tereke-i mersumdur ki ber vech-i ati zikr olunur. Harrerehu fil yevmis samis min şehri muharremül haram sene ihda ve sebin ve mieteyn ve elf.

Köhne çit yorgan 2, Kuruş 88 Beyaz şilte 2, Kuruş 50

Köhne minder 6, kuruş 35 Dimi yastık 5, kuruş 120

Çuha kenarlı minder 2, 40 Müsta'mel kilim 3, kuruş 180

Cedid seccade 1Beyaz kilim 1 Yan kilimi 2, kuruş 40

---

[370] **Gürler,** s.50.

Köhne halı 1, 15Defa kilim 2, 25 Çarşaf 1, kuruş 10

Yorgan yüzü 1, 15Dimi döşek 1, 25 Kırmızı bez 10

Peşkir 3,60Kehrubar çubuk takımı 1,60Çini ve tabak 8, 20

Nolhan 6(?), 10Şamdan 1,10Fenar 1, 10

Evani-i Nühasiye batman 82, 550Hırdavat-ı menzil 70

Yekün

Resm-i kısmet ve kaydiyye minha sahhül baki

1545

0041

1504

Hisse-i mezbure-i mersume kuruş 188Hisse-i ibnil mersum kuruş 1778

Hisse-i ibnil mersum kuruş 1778Hisse-i bintil mersume kuruş 164.5

Hisse-i bintil mersume kuruş 164.5Hisse-i bintil mersume kuruş 164.5

Hisse-i bintil mersume kuruş 164.5

Tavukçu mahallesinden halik olan Yasef zimminin baladı muharrer sagiretan-ı mersumetana anaları mersume Meryem nasraniyye vasi nasb olunduğu iş bu mahalle şerh verildi. Fi 5 Muharrem sene 71[371].

Belge 36

Medine-i Kayseriyye mecrasından Zencidere karyesi mütemekkinanından iken bundan akdem halik olan Gedik Vasıl oğlu Masanıs veled-i Efhede(?) nam zimminin veraseti zevce-i metrukesi Ese bint-i İvan ile Dar-aliyyede mütemekkin er karındaşı Borvam ve karye-i mezburede mütemekkine li ebeveyn kızkarındaşları Derure ve Enise ve Sofiye'ye münhasıra olduğu indeş şer mütehakkik olduktan sonra verese-i kibar-ı mersumunun talep ve iltimasları ve marifet işer ile tahrir ve terkim ve taksim olunan tereke-i halik-i mersumdur ki ber vech-i ati zikrolunur. Harrerehu fi'l yevmis samin min şehr-i Muharremü'l haram sene ihda ve sebine ve mieteyn ve elf.

Boz kilim 3, kuruş 100Yastık 5, kuruş 20Döşek 3, kuruş 60

[371] **Gürler,** s.59.

Çit yorgan 3, kuruş 50Çul minder 2,10Kırmızı kilim 1,30

Evani nühasiye batman 3, 220Hırdavat-ı menzil 200

Karye-i mezburede vaki bir bab mülk menzil 4200

Karye-i mezbure civarında bir kıt'a tariki 400

Karye-i mezbure civarında bir kıt'a bahçeden nısf hisse 500

Diğer br kıt'a bahçeden nısf hisse 150

Yekûn

Resm-i kısmet ve kaydiyye

6040

0160

5880 Sahhü'l baki

Hisse-i zevce-i mersume 1470Hisse-i ah li ibn-i'l mersum 1764

Hisse-i ah li ibn-i'l mersum 886Hisse-i uht li ibn-i'l mersum 882

Hisse-i uht li ibn-i'l mersum 882

Zencidere karyesinden halik olan vasıl zimminin er karındaşı Borvam zimmiye ba hüccet-i şeriyye kayyim nasb olunan yeğeni Krikor veled-i (..?..) zimmi kayyim nasb olunduğu iş bu mahalle şerh verildi. Fi 8 Muharrem sene 71.

Medine-i kayseriyye karyesinden Talas Kiçiköy karyesi sakinanından iken bundan akdem vefat iden (..?..) oğlu Ahmed bin Hüseyin'i veraseti zevce-i menkuhe ve metrukesi Fatıma bintii Ebrem ile sulbi kebire kızları Fatıma ve Hanife'ye münhasıra olduktan sonra kable'l kısme bint-i mezbure Hanife dahi fevt olub veraset-i li ebeveyn kız karındaşı mezbure Fatıma ile li ebeveyn İsa oğlu Mehmed ve Derviş nam kimesnelere münhasır olduğu indeş şeril enver de zahir ve mütehakkık olduktan sonra verese-i kibar mezburunun taleb ve iltimasları ve marifet-i şer ile tahrir ve terkim ve beynel verese bi'l farizet-i şeriyye tevzi ve taksim olunan müteveffiyan-ı merkumandır ki ber vech-i ati zikr olunur. Fi'l yevmül hadi aşar mn şehr-i muharremü'l haram sene ihda ve seb'in ve mi eteyn ve elf.

Hınta müd 16, kuruş 1600Şair müd 1, kuruş 300Çavdar müd 7, kuruş 460

Burçak müd 4, kuruş 450İnek Re’s 2, 200Merkeb re’s 1,10

Ot memlü ibrik 7, 45Öküz res 4, 600Müstamel kilim 2, 35

Köhne minder 4, 60Sagir minder 1, 10Seccade 2, 40 ….Res 450

Mercimek … 20, 100Evani-i nühasiye batman 4, 220Sagir şamdan 1, 5

Kahve takımı 1, 15Nühas mangal 1, 40Elekten maa… 40Çuval 1-Yorgan 1,40

Nühas aşr-ı, maa yastık1, 400Köhne yatak 1, 640Ganem res 4,100

Dimi döşek 1, 10Yorgan 1, maa yastık 2, 60Hırvat-ı menzl 120

Kenasir (?) yazısı nam mahalde vaki bir kıta tarla

1201210

Yine mahalli merkumda vaki Koptuk tarla dimekle maruf bir kıta tarla 250

Daşlıyer dimekle maruf nam mahalde vaki bir kıta mülk bağ ittisalinde tarla 1000

Karye- i mezburda vaki malumul hudud bir kıta mülk ibn-i (?..), 200

Ve yine karyeyi mezburde vaki malumul hudud mülk menzil kıymeti 1000

Yekun 17740

Minha

Resm-i kısmet 276Kaydiyye 16

Mukaddem Lütfullah Raşit Efendi zimmetinde ..? 157

Yekun 460

Sahhül baki 17720

Hisse-i zevce-i mezbure Fatıma , Para 21-Kuruş 4768

Hisse-i bintil mezbure Fatıma , Para 8-Kuruş 11223

Hisse-i ibnil um mezbur Muhammed, Para 9- Kuruş 1084

Hisse-i ibnl um mezbur Mustafa, Para 9-Kuruş 1084[372].

Belge 38

[372] **Gürler,** s.62.

Medine-i Kayseriyye mahallatından Sultan mahallesi mütemekkinlerinden iken bundan akdem halk olan Semsar Yaran veled- i Yovan zimminin veraseti zevce-i metrukesi Kadrine binti Terus nasraniyye ile sulbi kebiroğulları olub medine-i İzmir'de mütemekkinler Dimteri Veyani ve Savadros ve Mezlem ve mahalle-i mezbur da mütemekkin kebire kızları Ensene ve Mariyem ve Aine'ye münhasıra olduğu indeş şer zahir ve mütehakkik olduktan sonra gaib mersumunun babasında müntakil hisse-i ırsiyelerini anz ve kabz ve tesviye-i umurlarını edaya rüyete vasi kayyim nasb olunan anaları Kadrine ve uhdul mersumat nasraniyyeler taleb ve iltimasları marifet-i şer ile tahrir ve takvim ve taksim olunan tereke halik-i mersumdur ki ber vech-i ati zikrolundu. 20 Muharremül haram sene 71

Müst'amel kilim 2, kuruş 60Döşek çit 2, kuruş 56Çit yorgan 2,kuruş 60

Müstamel çit minder 4, kuruş 41Müstamel yastık 4, 60hırdavat 100

Evani nühasiye batman 8, 140

Yekun

477477Resm-i kısmet ve kaydiyye

014

464464Sahhül baki

Hisse-i zevce-i mersume, para 61-akçe 2-kuruş 58

Hisse-i ibnil mersum, para 22-akçe 2-kuruş 72

Hisse-i ibni mersum, para 22-akçe 2-kuruş 72

Hisse-i ibni'l mersum, para 22-akçe 2-kuruş 72

Hisse-i ibnil mersum, para 2-akçe 1-kuruş 73

Hisse-i bint-i mesfure, para 461-akçe 2-kuruş 36

Hisse-i bint, para 46-akçe 1-kuruş 36

Hisse-i bint, para 36- akçe 1- kuruş 36[373].

Belge 39

[373] **Gürler,** s.70.

Medine-i Kayseriyye Kur'asından Mancusun karyesi mütemekknlerinden iken bundan akdem halik olan Begos veled-i Vahor nam zimminin veraseti zevce-i metrukesi Efkul bint-i Aslan nam nasraniyye ile sulbi kebir oğulları Kevsor Tasaban ve sulbe-i kebire kızları Marte ve Sultane'ye münhasıra kable'l kısmet binti'l mersume Marte dahi halike olub veraseti anası mersume Efkul ve ebeveyn erkarındaşları mersuman Kigork ve Sabon ve li ebeveyn kız karındaşı mersume Sultaneye münhasıra kable'l kısmet binti'l mersume Sultane dahi halike olub veraseti zevc-i metruki Omanis veled-i Serkes zimmi ile anası mersume Efkul sadri sagir oğulları Serkes ve Pasah ve Galos ve sagire kızı Marnos'a münhasıra olduğu inde'ş şer'il enver zahir ve nümayan olmağla sagar-i mersumunun daileri ve tesviye-i umurlarına ba hüccet-i şer'iyye vasi mensubları mersum Kigork ve verese-i kibar-ı merkume taleb ve iltimasları ve marifet-i şer ile muharrer ve takvim ve taksim olunan teeke-i halik-i evvel mersumdur ki ber vech-i ati alessami zikir ve beyan olunur. Hurrire fi'l yevmi't tasi aşar min şehr-i Muharremü'l haram sene ihda ve seb'in ve mieteyn ve elf.

Karyede bir bab mülk menzl kuruş 7620

Ve yine karyedi vaki diğer bir bab mülk menzil kuruş 200

Karyede vaki mülk dükkan 1, 400Karyede vaki bağ kıt'a 1, 2000

Ve yine karyede vaki mülk yoncalık 2000Karye-i mezburede samanlık kıt'a 1, 400

Karye-i mezbure de vaki mülk bağçe kıt'a 1, 100

Karye-i mezbure de vaki mülk bağçe kıt'a 1, 600

Karye-i mezbure de vaki mülk bağçe kıt'a 1, 50

Karye-i mezburede cehrilik kıt'a 1, 50 Karye-i mezburede canib-i gölden hissesi 100

Camız ineği res 1, 250Camız tosun res 1, 80Camız yalağı res 1, 150

Merkeb res 1, 200Evani-i nühasiye batman 7, 400Yastık 10, 100

Yorgan 8, 200Minder 10, 80… res 1, 60

Yekun : 9220

Mukaddem naib Hüseyin Efendinin aldığı resm 62 Resm-i kısmet168 Kaydiyye 10

Küllye: 8929

Hisse-i zevce-i mersume Para 16-Kuruş 1595

Hisse-i ibn'il mersum Kigork Para 20-Kuruş 4055

Hisse-i ibn'il mersum Gaya Para 20-Kuruş 4055

Hisse-i zevce-i mersum Omanis Para 47-Kuruş 491

Hisse-i ibn-i sagir-i mersum Para 24-Kuruş 604

Hisse-i ibn-i sagirül mersum Para 74-Kuruş 254

Hisse-i ibn-i sagirül mersum Para 74-Kuruş 254

Hisse-i bint-i sagiretül mersume Para 16-Kuruş 167[374].

Belge 40

Medine-i Kayseriyye Mahallatından Künehler Mahallesi sakinlerinden iken bundan akdem vefat eden Kasapoğlu Muhammed bin Muhammied'in veraseti zevce-i menkuhe-i metrukesi Fatıma bint-i Hüseyin ile sulbi-i sagire kızları Müncibe ve Ak kadın ve ebeveyn er karındaşı Ali ve kızkarındaşı Hatice'ye münhasıra olduğu indeşşeri'l enver zahir ve mütehakkik olduktan sonra sagiretan-ı mezburetan Ali ve Hatice'nin taleb ve iltimasları ve marifet işer ile tahrir ve takvim ve taksim olunan tereke-i müteffayı merkmdur ki ber vech-i ati zikr olunur. 25 Muharrem sene 71

Köhne yan halısı 2, kuruş 60Müstamel iskemle yorgan 1, kuruş 40

Ot memlü yastık 5, 15Yan minder 1, 20Sagir minder 1, 5Köhne …1, 1

Evani-i nuhasiye batman 8Sac eşirme 1, 80Hamur leğeni 1, 40

Tas ve kab ve tava 45Köhne bir ka yatak 80 Res-i har bir senelik mahsül 650

Mahalle-i mezbure menzil nısfı 1000

Yekun

Kuruş 2014

0053 Resm-i kısmet ve kaydiyye

1961 1961 Sah'ül baki

Hisse-i zevce-i mezbure Para 5-Kuruş 245

Hisse-i binti'l mezbure Para 25-Kuruş 614

[374] **Gürler,** s.77.

Hisse-i binti'l mezbure Para 4-24-Kuruş 614

Hisse-i ibni'l mezbur Para 14-Kuruş 272

Hisse-i uhtul mezbure Para 7-Kuruş 146

Bâlâda muharrer hisse-i mezburelere anaları ve mezbure vasi ve nazır emmisi hüccet-i şeriye verildi[375].

Belge 41

Medine-i Kayseri'ye mahallatından Kalenden Hanı Curcu mahallesi sakinlerinden iken bundan akdem vefat iden Feyzizade tebası Şakir Ağa bin Abdullah ile sulbi sagir oğulları Ahmed ve Şemsettin ve Ahmed Hamdi ve sulbi sagire kızları Habibe ve Nesli ve Behiye'ye münhasıra olduğu lede'ş şeri'l enver zahir ve mütehakkik olduktan sonra sagar-i mezburinin anaları tesviye-i umurlarrına ba hüccet-i şeriyye vasi-i mensubeleri merkume Fatıma'nın talep ve iltiması ve marifet-i şer ile tahrir ve takvim ve taksim olunan tereke-i müteveffa-yı merkumdur ki ber vech-i ati ale'ssami zikir ve beyan olunur. Hurrire fil yevmis sabi vel ışrin min şehr-i Muharremü'l haram ihda ve seb'in ve mieteyn ve elf.

Kelam-ı Kadim cilt-1 Kuruş 100

Mahalle-i mezburede vaki bir bab mülk menzil Kuruş 400

Hacı Kılıç civarında mülk tarla kıt'a -1 Kuruş 750

Şehir civarında mülk tarla kıt'a-1 Kuruş 75

Vezanlı? Karyesinde vaki dokuz şehrin itibarıyla beş sehm hissesi Kuruş 400

Çukur karyesinde vaki nısf mülk ve değirmen Kuruş 1000

Donyazısı köyünde mülk tarladan hisse Kuruş 1000

Kinisa karyesinde vaki sülüsan cehrilik ve bağ Kuruş 150

Karye-i incir'de sülüs hisse cehrilik Kuruş 100

Çukur karyesinde vaki sülüs hisse cehrilik Kuruş 50

Yine karye-i mezbure de ırmak kenarı Kuruş 50

[375] **Gürler,** s.74.

Reis Geçit nam mahalde harabe cehrilik , Amarat karyesinde vaki on beş sehm itibariyle yedi sehm hisse cehrilik Kuruş 100

Höbek karyesinde vaki nısf hisse bir köhne menzil Kuruş 100

Karye-i merkumede mülk bağçe kıt'a 1 Kuruş 200

Kızık karyeside vaki nısf mülk cehrilik Kuruş 250

Çukur karyesinde nısf karlık Kuruş 150

Karye-i mezbureden nısf ahad kısrak mae tay Kuruş 200

İm karyesinde 2 bab… nısf hissesi Kruş 100

Camız inek res 7, Kuruş 100 Esb res 1, Kuruş 250 Doru kısrak mae tay Kuruş 200

İm karyesinde nısf… Kuruş 50Karye-i merkumede iki res öküzden nısf Kuruş 150

Karye-i merkume de çift takımından nısf hissesi Kuruş 100

Simzarf 8, Fincan 9, Tepsi 1-Kuruş 75Sofada mefruş göze… bozma yün kruş 450

Memlü yastık, makat 4Selamlıkta mefruş dimi yastık 10, Kuruş 650

Ot memlü şilte 7, Çuha makat 4 Kuruş 750Müsta'mel alaca kilim 1, Kuruş 40

Müstamel… kilim 1, 40Cedid kilim 1, 80Seccade 1, 10

Köhne boz kilim 20, 80Müstamel kilim seccade 1, 15

Köhne çuha şalvar 1,15müstamel yün cübbe 1, 50…?çuha…? 1, 250

Çuha yüzlü …? Kürk 1, 50Dimi döşek 1, 50Çit döşek 1, 40

Siyah çit döşek 1, 40Almalı basma yüzlü yorrgan 1, 40

Def'a almalı basma yüzlü yorgan 20 Basma cedid 4, 25 Def'a dimi döşek 1, 30

Beyaz şilte 1, 40Gediz çit yorgan 1,40Kıbrıs yüzlü yorgan 1, 30

…? Döşek 1, 100Kebir bıçak 1, 25Mae ser 1, 40Sagirbıçak 1,5

Müstamel çit minder 2, 20… zeytini 4, 10Akçe tahtası 1, 5 Cam fenar 2,15

Çini ve tabak ve bil'llur 7, 75Tahta beş sanduk 1, 20Çit minder 2, 40

Kebir ve sagir şamdan 4, 75Evani-i nühasiye batman 4, 400

Edirne sini 1, 45…mae… 2, 50Öz..?kahve ıbrıkı 2, 20

Pirinç mangal 1, 75İn'am kesesi 7, 25Hırdavat-ı menzil 250

Hınta müd 35, 4100Çavdar müd 9, 720Şair müd 26, 4240

Derzimmet-i Mahzemiin karyeli Cebur HüseyinKuruş 50

Derzimmet-i Çukur karyeli İbrahim 640

Derzimmeti Bekaroğlu İsmail90

Derzimmet-i Küpeli karyeli Hacı Ahmed oğlu Hüseyin 172

Derzimmet-i Palas karyeli Feyzioğlu Ahmed 142

Derzimmet-i Küpeli karyesinden Arapoğlu Musa480

Derzimmet-i Kızık karyeli Kabak Ali 72

Derzimmet-i Kinisa karyeli Mahmud 664

Derzimmet-i Kuşçınar karyeli Emin29

Derzimmet-i Karakaya Memiş146

Derzimmet-i Leblebici Hızıroğlu Mustafa180

Derzimmet-i Huvand mahallesinden Ali Muhammet400

Derzimmet-iAli oğlu Hacı Mustafa284

Derzimmet-iHuvand mahallesinden Yahya oğlu Ali mülazım275

Derzimmet-i höbek karyeli Karakuş159

Derzimmet-i Amarat karyeli Tiryakioğlu Mustafa214

Derzimmet-i Bekçi Baraş mahallesinden Muhammed Efendi119

Derzimmet-i Bakkaloğlu Muhammed96

Derzimmet-i Gemerek karyeli Hasan44

Derzimmet-i Boynueğrioğlu Muhammed280

Derzimmet-i Amarat karyesi ahalilerinden Hasan Kethüda409

Derzimmet-i Höbek karyesi ahalilerinden Ağa500

Derzimmet-iKüpe karyesi ahalilerinden Köseoğlu Süleyman270

Derzimmet-i im karyeli Abdullah zimmetinde sahih olan 26

Yekun

36252 Resm-i kısmet ve kaydiyye semeni lit taksim beynel verese

00696

35556

Hisse-i zevce-i mezburetan Fatıma Para 4- Kuruş 4969

hisse-i ibn'il mersum Ahmed Para 17- Kuruş 4194

Hisse-i ibnil mezbur AhmedPara 22- Kuruş 2484

Hisse-i binti'l mezbure Hasibe Para 4- Kuruş 4969

Hisse-i binti'l mezbure Nesli Para 22- Kuruş 2484

Hisse-i binti'l mezbure Behiye Kuruş 2484

Kesr-i Para 5

Bâlâda muharrer sagirin-u mezburun Ahmed ve Şemseddin ve Ahmed Hamdi ve sagire kızları Hasibe ve Nesli ve Behiye'ye ba hüccet-i şer'iyye vasi anaları mezbure Fatıma olduğu iş bu mahale şerh verildi[376].

Belge 42

Medine-i Kayseri'ye kazasına müzafe Mancusun karyesi sakinanından iken bundan akdem vefat eden Gabgaz oğlu Mustafa ibn-i Muhammed'in veraseti zevce-i menkuhe metrukesi Fatıma mezbure bint-i muhammed ile sulbi kebir oğulları Muhammed ve Mustafa ve Halil'e münhasıra kable'l kısme ibni'l mezbur Halil dahi bundan akdem vefat idüp veraseti zevce-i metrukesi Ayşe bint-i Ahmed ile anası mezbure Fatıma Huriye ve sulbi sagr oğlu Mahmud ve sagire kızları Hatice Feride'ye münhasır olduğu indeş şer mütehakkik olduktan sonra sıgar-i mezburinin tesviye-i umurunu rüyete kıbel-i şerden ba hüccet-i şer'iyye vasi nasb olunan amcası ve velisi mezbur Mustafa verese-i sair-i mezburun talep ve iltimasları ve marifet-i şer ile tahrir ve takvim ve beynel verese bil münasihat-ı şer'iye taksim olunan tereke-i müteveffa-yı evvel-i mezburdur ki ber

[376] **Gürler,** s.70.

vech-i ati zikr olunur. Hurrirehu fi'l yevmil hamis min şehr-i saferü'l haram sene ihda ve seb'in ve mieteyn ve elf.

Boz kilim, adet 4, Kuruş 120Çit yorgan, adet 4, Kuruş 120

Çit döşek, adet 4, Kuruş 140Çit yün yastık 7, 20Çit minder 7, 80

Yün yemlü çit yastık 10, 120…? 1, 50Çuval, adet 5, 60

Halı seccade 1, 50Camız çit 1, 500Öküz çiti 7, 800

Esb res 1, Kuruş 250Merkeb res 1, Kuruş 150İnek res 1, Kuruş 150

Çit takım 100, Ganem res 10, 400Evani-i nühasiye batman 4, 400

Hınta müd 12, 1800Çavdar müd 6, 60Şair müd 8, 800

Bir miktar saman 400Hırdavat-ı menzl 500

karye-i mezburede menzil 4000karye-i mezburede samanlık 400

karye-i mezburede bağ 1400def'a karye-i mezburede bağ 4000

karye-i mezburede cehrilik kıta 7, kuruş 500

Derzimmet-i Obruklu Bayramoğlu Ali kuruş 400Derzimmet-i Obruklu Karaca 700

Derzimmet-i Karacaoğlu Musa 200Derzimmet-i Kör İmamoğlu 70

Derzimmet-i obruklu Ahmed 70Derzimmet-i Tavali Hasan 400

Derzimmet-i Höbekli İsmail 160Derzimmet-i Ali Dereoğlu Mustafa 500

Derzimmed-i Höbekli İbrahim kuruş 100Derzimmet-i Kızıklı Molla Hüseyin 200

Derzimmet-i Kızıklı Hüseyin 100Derzimmed-i Kızıklı Osman bin Tahir 700

Derzimmet-i Toros zimmi 500Derzimmet-i ….? 450

Derzimmet-i Mancusunlu …..? 480Derzimmet-i Obruklu Ali …? 100

Derzimmet-i Mancusunlu Hasan 1000Derzimmet-i Tural-ı …? Kel İbrahim 450

Derzimmet-i Mervic oğlu Yanoş 400Derzimmet-i İmamoğlu Seyid Ahmed 240

Derzimmet-i Obruklu Venaoğlu İsmail 500Derzimmet-i Begos …? Oğlu Kızer 2000

Yekun

25240 Resm-i kısmet 640 ve kaydiyye 40

00670

24570 Sahhül baki

Hisse-i zevce-i mezbure Fatıma Nuriye Kuruş 4862-Para 17

Hisse-i ibbnil mezbur Mustafa Kuruş 1749-Para 17

Hisse-i ibnil mezbur müteveffa Halil zevci Ayşe Kuruş 4807-Para 27

Hisse-i ibnü's sagirül mezbur Mahmud Kuruş 4807-Para 2

Hisse-i ibnüs sagiretül Hatice Kuruş 1904 Para 21

Hisse-i bintüs sagiretül mezbure şerife kuruş 1904-para 21

Müteveffa-yı mezburun veresesinden ibn'il mezbur Muhammed babası mütevaffayı evvel merkumun vefatından sonra emlak ve eşya ve hayvanat ve evani-i nuhasi saireden hisse-i irsiyesni ala sebi littaharuc ahz ve kabz etmekle balada muharrer emlak ve eşya ve hayvanat ve evani-i nuhasi saireden benim asla alaka ve medhalem kalmadı diyu bit terazi huzur-u şerde verese-i saire muvacehesinde…? Bn Muhammed şuhud ikrar ve itiraf etmekle mukırr-ı merkum Muhammed'in ikrarını binaen zeyl-i defterde hissesi gösterilmediği iş bu mahale şerh verildi. Balada muharrer sıgar-i mezburuna vasi amcası Mustafa ba hücceti şeriye vasi nasb olunduğu iş bu mahalle şerh[377].

Belge 45

Medine- i Kayseriyye mahallatından Hasbek mahallesinde sakin iken bundan akdem vefat eden İbrahim bin Hacı Muhammed'in veraseti zevce-i menkuhe-i metrukesi Fatıma binti Muhammed ile sulbi kebir oğlu Şaban ve sagir oğulları Memiş ve Muharrem'e münhasıra olduğu indeş şer mütehakkik olduktan sonra sagir-i mezburun tesviye-i umurlarını rüyete kıbel-i şerden ba hüccet-i şeriye vasi nasb olunan zevce-i mezbure Fatıma verese-i kibarın talep ve iltimasları ve marrifet-i şer ile tahrir ve terkim ve taksim olunan tereke-i müteveffayı mezburdur ki ber vech-i ati zikr olunur. Fil yevmil hamis min şehr-i saferül hayr sene ihda ve seb'in ve mieteyn ve elf.

Kilim 1, Kuruş 20 Dimitri kilim 4,Kuruş 80 Halı seccad 1,60

Köhne kilim 2,10Ot memlü yastık 4, 70 Yün yastık 1,40

[377] **Gürler,** s.90.

Paslı şamdan 1,5Mangal 1, 40Sini 1, 40Def'a sini 1,20

Hamur leğeni 2,60…? Çit yorgan 2,120Döşek 4, 100Yün yastık 2, 4

Çuha makat 40…? 1, 15minder 2, 20şal sofa 1, 40

Şamdan 1,40Evani-i nühasiye batman 4, 220meyve bıçağı 1, 6

Kahve takımı 15 hırdavat-ı menzil 2 ve mahell-i mezburede bir bab mülk menzil 500

Çorakta bir kıta mülk tarla 150

Yekün 1860 resm-i kısmet 6 ve kaydiyye 7

00491811

Hisse-izevce Hisse-i ibnil mezburHisse-i ibnil mezbur

Para 15 Kuruş 226Para 8 Kuruş 528Para 8 Kuruş 528

Hisse-i ibnil mezbur Kesr-i para 1

Para 8 Kuruş 528

Balada munarrer sıgar-i mezburunun anaları Fatıma ba hüccet-i şeriye vasi olduğu iş bu mahalle şerh verildi[378].

Belge 47

Medine-i Kayseriyye mahallatından Bozanlı mahallesi sakinanından iken bundan akdem vefat eden Ali Efendi bin Mustafa'nın veraseti zevce-i menkuhe-i metrukesi Ayşe bint-i Ömer ile sulbi sagir oğulları Nuh ve Recep ve sagire kızı Penbe'ye münhasıra olduğu indeş şer mütehakkik olduktan sonra sıgar-i mezburunun tesviye-i umurlarını rü'yete kıbel-i şer'den ba hüccet-i şer'iyye vasi nasb olunan emmisi ve velisi Mahmud ve verese-i kibar-ı mezbur talep ve iltimasları ve marifet-i şer ile tahrir ve taksim olunan tereke-i müteveffa-yı mezburdur ki ber vech-i ati zikr olunur. Fil yevmil hamis min şehr-i seferül hayr sene ihda ve seb'in ve mieteyn ve elf.

Kilim 4, Kuruş 80Seccade 1, Kuruş 25 Yorgan 2, Kuruş 60

Döşek 2, Kuruş 40Minder 4,40yün memlü yastık 2,20

[378] **Gürler,** s.95.

Köhne elbise 65ot memlü yastık 6, 40mahrumlarda nısf bağ 700

mahalle-i mezburede nısf menzil 1000 nühans batman 2, 160

hırdavat 100derzimmet-i karındaşı Mahmud Kuruş 910

derzimmet-i karındaşı Hacı Mustafa 200

derzimmet-i Anbarlı Mahmud 200

yekün

4600resm-i kısmet 90 kıdiyye 5

0095

4505 sahhü'l baki

Hisse-i zevce Kuruş 4275Hisse-i ibn'il mezbur Para 40, Kuruş 1226

Hisse-i ibn'il mezbur Para 40, Kuruş 226

Hisse-i bint'il mezbure Para 15, Kuruş 614

Ber balada muharrer sagiran-i mezburanlara vasi emmisi Mahmud vasi ba hüccet-i şer'iyye vasi olduğunu iş bu mahalle şerh verdi.

Şuhüdü'l Hal

İshak Efendi Memiş Ağa Muhzır Ahmed Ağa[379]

Belge 48

Medine-i Kayseriyye kur'asındann Akçakaya karyesi sakinlerinden iken bundan akdem müteveffiye olan Tuti bin-i Mahmud nam hatunun veraseti zevci Muhammed bin Hasan ile li ebeveyn kız karındaşları Şerife ve Ayşe anası Hatice bint-i Ahmed'e inhisarı ledeş şeril enver mütehakkik olduktan sonra verese-i merkumunun talep ve iltimasları ve marifet-i şer ile tahrir ve terkim ve beyne'l verese tevzi ve taksim olunan tereke-i müteveffiye mezburedir ki ber vech-i ati zikr olunur. Hurire fil yevmil hamis vel ışrine min şehr-i muharremü'l haram sene ihda ve seb'in ve mieteyn ve elf.

Beyaz bez top 1, Kuruş 20 bez gömlek 1, Kuruş 5 …? 1 çarşaf 1, Kuruş 10

Def'a … çarşaf 25, 20 keten gömlek 2, 70Def'a keten gömlek 15, 152

[379] **Gürler,** s.97.

İşlemeli peşkir 2, 40..?...1, 40Frenk şalı 1, 12basma hırka 1,5

Nühas sini 1,10Zevce-i merkum Muhammed zimmetinde bir tarla 400

Altun kuşak muskal 20, Kuruş 1200Kebir altun muskal 8, Kuruş 500

Altun burna muskal 40, Kuruş 1500Çuha salta 60

Derzimmet-i Emir Ahmed oğlu Hacı Muhammed Kuruş 200

Derzimmet-i zevc-i merkum Muhammed500

Derzimmet-i Zencidere karyesinden Mariye oğlu ..?.. 1000

Derzimmet-i Endürlük karyeli Pedşini nasraniyye 460

Karye-i mezburede vaki malumu'l hudud bir bab mülk menzilden dört sehmden üç sehm hissesi 4500

Yekün Resm-i kısmet ve kadiyye 46

11074

00294

10781

Hisse-i zevc-i mezbur Muhammed Para 10, Kuruş 4042

Hisse-i uhtul mezbure Ferize Para 10 Kuruş 2695

Hisse-i uhtuy mezbure Ayşe Para 10, Kuruş 2695

Hisse-i ummul mezbure Hatice Para 25, Kuruş 1347[380].

Belge 49

Medine-i Kayseriyye'ye tabi Talas karyesi sakinlerinden olup bundan akdem Talas karyesine tabi Kara Memiş karyesinde halik olan Bedukoğlu Begos veled-i Beduk nam zimminin veraseti zevcesi Desbene bint-i Semyon ile sulbi sagir oğulları Nefkule ve Yasef ve sülbi kebire kızları Ensen ve Baraş ve sagire kızı Elne'ye münhasıra olduğu ledeş şer'il enver zahir ve mütehakkik olmağla sağar-i mersumun anaları ve tesviye-i umurlarına ba hüccet-i şer'iyye vasi-i mensubeleri mersume Senbe ve mersumetan Ensen ibra-i şer'i talep ve iltimasları marifet-i şer ile tahrir ve takvim ve taksim olunan

[380] **Gürler,** s.110.

tereke-i halike-i mersumdur ki ber vech-i ati ale'l asami zikr ve beyan olunur. Hurire fil yevmis sabi vel işrin min saferü'l hayr. Sene ihda ve seb'in ve mieteyn ve elf.

Kırmızı kilim 1, Kuruş 40beyaz alaca kilim 1, Kuruş 20

Müstamel seccade 1, 25müstamel halı 1, 40yastık 6, 60çul 1, 65

Şilte 4, 60 def'a seccade 1, 60sedir minder 2, 50 Def'a kilim 1, 50

Taht-ı anbar 1, 100nühas güğüm 2, 150Evani-i nühasiyebatman 4, 40

Def'a kilim 2, 150me'kulat 400hırdavat-ı menzil 140

Bir kat yatak kuruş 100 karye-i mezkurda mülk menzil bir bab 10 000

Yekun

11300 resm-i kısmet 285 kadiyye 18

00204

11096 littaksim beynel verese Hisse-i zevce-i mersume para 5 kuruş 1417

Hisse-i ibn'il mersum para 10 kuruş 2774 Hisse-i ibn'il mersum para 10 kuruş 2774

Hisse-i bint'il mersum para 5 kuruş 2774Hisse-i bint'il mersum para 5 kuruş 1487

Hisse-i bint'il mersum para 5 kuruş1487Hisse-i bint'il mersum para 5 kuruş 1487

Balada muharrer sagar-i mersumun Nefkule ve Yasef ve Elne'ye anaları mersume Desbene vasi nasb olunup vasi hücceti dahi verilmiştir. Gaflet olunmaya. Fi tarih-i mezbur.

Belge 50

Medine-i Kayseri'ye mahallatından Ezem Çavuş mahalles sakinlerinden olab bundan akdem Sababağ tarafından vefat eden Sababi Yusuf Bey ibn-i Cersef'in veraseti zevce-i menkuhe Fatıma bint-i Mustafa Hatun ile sulbi sagir oğulları Yusuf ve Muhammed ve sulbi-i kebire kızı Penbe ve sulbi-i sagire kızları Ayşe ve Adeviye'ye münhasıra olduğu ledeş şeril enver zahir ve mütehakkik olmağla sagir- merkumundan merkuman Muhammed ve Adeviye'nin anaları ve tesviye-i umurlarına ba hüccet-i şer'iyye vasi-i mensubları Mustafa Muhammed merkume Fatıma merkuman Yusuf ve Ayşe'nin enişteleri ve tesviye-i umurlarına Kezalik ba Hüccet-i şer'iye vasi-i mensubları Hacı Muhammed bin Ali ve mezbure Penbe'nin taleb ve iltimasları ve marifet-i şer'i ile tahrir

ve takvim ve taksim olunan tereke-i müteveffay-ı mezburun ki ber vech-i ati alel asami zikr olunur. Hurrrire fil yevmid tasi vel işrin min şehr-i saferü'l hayr. Sene ihda ve seb'in ve mieteyn ve elf

Beyaz melfe 2 Sagir yorgan 1 Def'a kebir yorgan 1 Demir nargile 1 Müstamel yastık 5

2010 5 50 30

Köhne minder 2, Kilim 2, Köhne melfe 2, Kebir bıçak 1, Müsta'mel melfe 25

20 2010 4025

Müsta'mel cope cebe 1 Döşek 1 Yorgan 1 Kebir şamdan 1 Sagir şamdan 1

50 40 2040 20

Nühas mangal 1, Evani Nühasiye batman 6, Merkeb res, Nühas leğen, Nargile 1

45 420 405015

Tahta iskemle 1-5, Hırdavat-ı menzil 25,

Derzimmet-i Borabi karyesinden Deli Ali 97

Derzimmet-i karyesinden Gumayoğlu Kel Ahmed 45

Derzimmet-i karyeden Kaba Halil 26

Derzimmet-i karyeden Kara Mogan 7

Derzimmet-i Bayram Hacı karyeden ibn-i Ahmed 68

Derzimmet-i Dimteri karyesinden Kertiban Ağa 1000

Bundan ilave bir bab mülk menzil 1000

Yekun 4228 Resmi kısmet 80 Kaydiyye 47

0085

3122

Hisse-i zevce-i Fatıma 497 Para 70 hisse-i merkum şerife 497 para 70

Hisse-i ibn'il merkum Muhammed 497 Para 70 Hisse-i bint-i 497 Para 70

Hisse-i bint-i 497 Para 70 Hisse-i bint-i 497 Para 70

Balada muharrer sagir-i mezbur Muhammed ve kızı Adeviye'nin tesviye-i umuruna ba hüccet-i şer'iyye anaları vasi olduğu iş bu mahalle şerh. Balada muharrer sagir-i mezburun ve Ayşe'nin dahi tesviye-i umurlarına ba hüccet-i şer'iyye Muhammed vasi olduğu iş bu mahalle şerh.

Şuhüdül hal

Ahmed bin Muhammed Muhzırbaşı Ahmed

Mustafa bin AhmedTorun Muhammed ibn-i Hacı Ömer[381].

Belge 52

Medine-i Kayseriyye kur'asından İstedne karyesi sakinanından iken bundan akdem vefat iden Balcıoğlu Mustafa bin Muhammed'in veraset-i zevce-i menkuhe-i metrukesi yekun

2605 Resm-i Kısmet 572 Kaydiyye 42

0061

6644

Hisse-i zevce-i mezbure Para 20Kuruş 280

Hisse-i ibn'il mezbur 457

Hisse-i ibn'il mezbur 457

Hisse-i ibn'il mezbur 457

Hisse-i ibn'il mezbur 457

Hisse-i binti'l mezbur Fatıma Hatun Para 20178

Balada muharrer gaib mezbur Muhammed ve Ali ve Mustafa vasi kayyim nasb olunan karındaşı İsmail ba hüccet-i şer'iyye kayyim olundu[382].

3.2.TAYİN

Belge 26

Atufetlü efendim hazretleri

[381] **Gürler,** s.119.
[382] **Gürler,** s.140.

Maliye nazırı atufetlü efendi hazretlerinin manzur-i ali buyrulmak için taktim kılınan takririne meclis-i valadan yazılan zeyl de gösterildiği vecihle Kayseriye sancağı tabibi olup vefat etmiş olan Marko'nun yerine sabıkı vecihle beş yüzü ahval sandığından ve yüz elli kuruşu vergiye ilave i'ka ve istiza kılınmak üzere altı yüz elli kuruş maaş ile mekteb-i tıbbiye-i şahaneden intihab olunmuş olan … tabib tayini hususunun maliye nezaret-i celilesine havalesi tezkir olunmuş ise de ol bab da her ne vecihle emrü ferman hazret-i padişahi müteallik buyrulur ise ona göre hareket olunacağı beyanıyla tezkir-i şaneveri terkimine istar olundu efendim. Fi 15… sene 1267

Mağruz-i çakeraneleridir ki

… ta'zim olan iş bu tezkere-i samiye ihzaneleriyle takrir-i mezkur…Nazır …hazret-i tacdari buyrulmuş ve ber mucip istizan ... İle merkumun tabip tayini hususunun nezaret-i celile-i müşarülileyhaya havalesi müteallik ve şerefsudur buyrulan emrü irade-i seniyye cenab-ı … İktizai celilinden olarak mezkur takririne … ali ... amade ve tesyip kılınmış olmağla ol bab da emrü ferman hazret-i menlehu'l emrindir. Fi 16 …. Sene 1267[383].

Belge 28

Kayseriyye'ye muzafe Tavnusun karyesinde sakin Hafız oğlu Mahmud Ağa inha olunur ki, karye-i merkumede vaki şehzade cami-i şerifi gallat-i merkume vesaire evkafının mütevellisi olmayıb umur-i tertibi mukarreresi muattal kalmakla sekiz aydır tevliyyet-i mezkureyi idare ve rü'yete muktedir olduğu karye üzere mütevelli nasb olunmağı iltimas etmeleriyle kıbel-i şerden cami-i şerif-i mezkuresine mütevelli nasb olunduğu işbu berat-ı şerife tahrir ve yed'ine ita olundu. Gerektir ki ber muceb-i beratla cami-i şerif gallat-i merkume vesair-i evkafının ber vech-i hakkaniyet-i rü'yet ile amil olub beher sene muhasebesi muhasebat müdürü marifetiyle revatıb eyleyesiz. Vesselam. 1 Muharrem sene 72[384].

Belge 31

Konya sancağına merbut Ilgın kazası ahalisinden müteveffa Hacı Osman Efendi oğulları Muhammed Arif ve karındaşı Mustafa Ağa nam kimesneler kaza-i mezburede vaki Lala Mustafa Paşa Cami-i şerifinin baberat-ı alişan mütevellisi olub Kayseriyye karyesinden

[383] ***BOA,*** Fon Kodu: I.MVL, Dosya No:213, Gömlek No: 6994, Tarih: 1267 S 15.
[384] **Gürler,** s.50.

Mancusun nam karye hasılatı vakf-ı mazbura merbut olarak altmış beş senesinden yetmiş iki senesi şubatı gayetine değin dest res olamadıklarından seneteyn-i merkume hasılatının ahz-u kabz ve taraflarına isaleten Kayseriyye ahalisinden Derviş Ağa ve Hacı Ali Ağa'yı taraflarından ba hüccet-i şeriyye vekil eylediklerini mübey'yin iş bu mazbata ita kılındı. 29 Zilhicce sene 71[385].

Belge 33

Medine-i Kayseriyye kazasından Endürlük karyesi mütemekkinlerinden iken bundan akdem halik olan Döğencioğlu İvan veled-i Eleksi nam zimminin sulbi sagir oğlu Dimitri'nin babası halik-i mersumdan muntakil hisse-i irsiyesini ahz-u kabz ve hifz ve tesviye-i umurunu rü'yete kıbel-i şerden bir vasi nasbı lazım ve mühim olmağın beyne'n nasara doğruluk ile şehire ve vesayet uhdesinden gelmeğe muktedire idiğü zeyl-i vesikada muharrirul asam kimesneler ihbarlarıyla ledeşeşeril enver zahir ve nümayan olan sagir-i mersumun anası olub iş bu baisetü'r-rakime Mariye bint-i Murat nam nasraniyyeyi hakim-i mevki-i sadr-ı kitab bi tevfikihi'r-refiil mustatab tubaleh ve hüsn-i meab efendi Hazretleri dahi sagir-i mersumun vakt-i rüşd ve sedadına babası halik-i mersumdan müntakil hisse-i ırsiyesini ahz-u kabz ve hifze vasi nasb ve tayin buyurduklarında ol dahi ber-vech-i muharrer vesayet-i mezkureyi kabul ve merasimini kemayenbağı edaya taahhüt ve iltizam olunmağın mavaka bi't talib ketb olundu. Fi'l yevmi't tasi aşar min şehr-i zilhicceti'ş-şerife sene seb'in ve mieteyn ve elf.

Şühudül hal

Halil Efendi Zade Raşit Efendi

Karlıoğlu Karye-i Endürlük

Karye-i Mezbureden Ganioğlu[386].

Belge 34

Medine-i Kayseriyye kazasından Endürlük karyesi mütemekkinlerinden iken bundan akdem halik olan Döğencioğlu İvan veled-i Eleksi nam zimminin sulbi kebir oğulları olub li-eclitticare Samsun kazasında mütemekkinler Yovan ve Eleksi nam zimmilerin mercilerine kadar bableri halik-i mersumden müntakil hisse-i ırsiyelerini ahz-u kabz ve hifz ve tesviye-i emirlerini rüyete kıbel-i şerden bir vasi ve kayyim nasbı lazım ve

[385] **Gürler,** s.55.
[386] **Gürler,** s.58.

mühim olmağla beynennasara doğruluk ile şehire ve kayyimlik uhdesinden gelmeğe muktedire idüğü zeyl-i vesikada muharrerül esami kimesneler tabirleriyle ledeşşerril enver zahir ve mütehakkik olan mersumanın anaları olub baisetürrakime Mariye bint-i Murat nam nasraniyyeyi hakim-i muvakki sadr-i kitab tubaleh ve hüsn-i meab Efendi Hazretleri dahi mersumanın mecilerine kadar babaları halik-i mersumden müntakil hisse-i ırsiyelerini ahz-u kabz ve hıfza ve tesviye-i umurarını rüyete vasi ve kayyim nasb ve tayin buyurduklarında ol dahi kayyimlik-i mezkuru ber minval-i muharrer kabul ve merasimini kemayenbagi edaya taahhüt olmağın ma vaka bi't talep ketb olundu. Hurrire fi'l yevmid tasi aşar min şehri zilhiccetiş şerife sene sebin ve mi eteyn ve elf.

Şühudül Hal

Halilullah Ebuhu Rüşt Efendi

Karlıoğlu Ganioğlu ve gayrihum[387].

Belge 43

Medine-i Kayseriyeye müzafe Kösdere kazasına tabi Tomarza karyesi mütemekkinlerinden iken bundan akdem halik senlur veled-i Ebayi nam zimminin sulbi sagire kızı Hevayi7nin tesviye-i umurunu rüyete kıbel- şerden vasi nasb olunan halk-i mersumun emmisi Edadek veled-i Befos nam zimmi meclis-i şeri hatır-i lazımüt tevekirde Terus veled Ebayi zimmi mahzarında takrir-i kelam ve tabir anil meram idüp Evkaf-ı Hümayun mülukaneye tereke vetashih kılınan dükkandan olup mahmiye-i İstanbul'dan Ahmediye grubunda Molla Şerif mahallesinde vaki bir taraftan bakkal dükkanı ve tarafeyn- i bağçe ve taraf-ı rabi-i takrik-i amm ile mahdud iksirci dükkanı yüz yirmi akçe itibariyle on beş akçe halik-i mersumun ilel hilak bil icareteyn bit temessük tataht-ı tasarrufunda olup bade hilakihi vasisi olduğum sagire-i mersumeye tediyyen intikal etmekle ber vech-i muharrer dükkan-ı mahdud-u merkuma on beş akçe hisse-i mezburi Mahmiye-i mezburda ba rey-i Evkaf-ı Hümayun sagire-i mersume üzerine intikale mersum Terus zimmiyi vekalet-i amme-i mutlaka-i sahihe-i şeriyye ile vekil ile naib menap nasb ve tayin eyledim didkte ol dahi ber vech-i muharrer vekalet-i merkumeyi kabul ve hizmet-i lazımesini kemayenbağı edaya taahhüt ve iltizam etmeğin ma vakaa bit talep ketb ve imla olundu. Hurire fil yevmil hamis aşar min şehr-i safarül hayr sene ihda ve seb'in ve mmieteyn ve elf

[387] **Gürler,** s.59.

Şühudül hal

Hasan Efendi ibn-i Muhammet Emin

Ak Ağa oğlu Muhammed Efendi

Tomarza karyesinden Memiş bin battal

Karye-i mezbureden Ömer bin Murad ve Ali bin Mustafa[388].

Belge 44

Medine-i kayseri'ye mahallatından Köse Danişmend mahallesi ahalisinden ve Taşçı kazasından olup Mahmiye-i İstanbul'da Galata nam mahalde sakin iken bundan akdem vefat iden Muhammed Sabit Efendi'nin veraseti pederi muhteremleri medine-i mezburenin meşahir- i ulema-i ders-i ammden olan Muhammed salih Efendi bin Muhammed ile validesi Ayşe binti Ahmet'e münhasıra olduğu indeş şer zahir ve nümayan olduktan sonra mümaileyh EL Hac Muhammed Salih Efendi ve zat-ı marife Ayşe Hatun'dan her biri mecls-i şer-i hatır-i lazimüt tekirde baisu'l kitab Hasan Efendi ibbn-i Muhammed Emin Efendi mahzarında takrir-i kelam ve tabir ani'l meram idüp murisimiz müteveffayı merkumun Mahmiye-i mezburdan merkumda hiyn-i vefatında yanında mevcut bil cümle eyasını vaziul yed olanlarından ve zimem-i naasda olan alacağını medyunlarından talep ve cuy ve ahz ve kabza ve makbuzunu bizlere bil verase irsal ve isale ve ledel iktiza sullh ve ibraya husus-i mezbur mütevakkıf olduğu umurun küllisine taraflarımızdan mezbur Hasan Efendi'yi vekalet-i amme-i mutlaka-i sahih-i şer'i ile vekil ve naib-i menab nasb ve tayin eyledik didiklerinde ol dahi vekalet-i merkumeyi ber vech-i muharrer kabule hizmet-i lazımeyi kemayen bağı edaya taahhüt ve iltizam etmeğin mâ vakaa bit talep ketb ve imla olundu. Hurrire fil yevmil hadi aşar min saferül hayr sene ihda ve sebin ve mieteyn ve elf.

Şühudül Hal

Muhammed Bey ibn-i SüleymanMuhammed Efendi ibn-i Mustafa

Erzurumlu Muhammed Ağa[389].

Belge 46

Çörekçi mahallesinde sakin Emekçi Uzun Ahmed Ağa inha olunur ki

[388] **Gürler,** s.93.
[389] **Gürler,** s.94.

Mahall-i mezbure ashab-ı hayratın avarız ve mescit ve cami-i şerife vakf eylediği nukud-u mevkufe ve saire haratın ba mürasele-i şeriyye mütevellisi Mükremin Efendi'nin vakf-ı mezburun nukud-i mevkufesini itlaf ve izae ve sair-i hayratını imarında tekasül ile vakf-ı mezburlara gadir-i külli olduğu ahali-i mahalleden mevsuku'l kilem kimesneler taraf-ı şer'e ihbar etmeleriyle merkum Mükremin Efendinin azlinden umur-i vakf-i mezbur-i idaresinin ehl ve erbab olub istikamette olduğu ahl-i mahalle haber verdiklerinden evkaf-ı mezburelerin nukud-u mevkufesini irba ve istirba ile be her sene marifet-i şer'i ve mühimmat müdürü marifeti ile muhasebesini rü'te eylemeniz için ahal-i mahalle talep ve marifeti ile iş bu murasele-i şer'iye umur-u vakf-ı hüsn-ü idare eylediğin taahhüte mebni yed'ine ita olundu. Gerektir ki ber muceb-i murasele ber vech-i hakkaniyet umur-u vakf-ı idare ve nukud-i mevkufesini istirba ile hareket ve istikamat üzere amil olasız ves selam 14 safer-i haram sene 71[390].

Belge 51

Medine-i Kayseriyye mahallatından Bozatlı mahallesi ahalisinden ve asakir-i redife-i şahanede olup bundan akdem Dar-ı Aliye'de Beyoğlu hastanesinde vefat eden Ali Efendi ibn-i Mustafa'nın veraseti zevce-i menkuhe-i metrukesi Asiye bint-i Ömer İmam Hatun ile sulbi sagir oğlu Demetli ve Recep ve sulbi sagire kızı Penbe'ye münhasıra olduğu ledel şer'il enver zahir ve mütehakkik olduktan sonra sıgar-ı mezburini anaları tesviye-i umurlarına ba hüccet-i şer'iye vasi-i mensubeleri zat-ı tarif-i şer'iye ile marife mezbure Ayşe Hatun meclis-i şer-i hatır-i lazimü't tevkrde bi'l asale ve bil vesaye takrir- kelam ve tabir ani'l meram idüp murisimiz müteveffayı merkumun hıyn-i vefatında yanında mevcude bi'l cümle terekesini vaz'i-ul yed olanlardan ve zimem-i naasda her ne alacağını ashabından talep ve davada ve ahz ve kabza ve makbuzunu bana irsal isale ve ledel ittiza ancak benim hakkımda sulh ve ibraya ve taahhüte meskur mütevvakkıf olduğu umurun küllisine tarafından hala dar-ı aliyede mercan çarşısında Pastırmacı Hanında sakin Kayseriyyeli suhanbaz ticarette Başıbüyük İbrahim Ağa ibn-i İbrahim'i kabulüne mevkufe vekalet-i amme-i mutlaka-i sahihe-i şer'iye ile vekil ve naib-i menab nasb ve tayin eyledim dedikte ma vaka'a bt talep ketb ve imla olundu. Fil yevmil hamis vel ışrin min saferü'l hayr sene ihda ve seb'in ve mieteyn ve elf.

Şuhüdü'l hal

İmam-ı mahalle Hüseyin Efendi

[390] **Gürler,** s.96.

Koltukçu Ak Muhammed Ağa

Muhammed Emin Seyid Muhammed[391].

Belge 53

Medine-i Kayseriyye'ye müzafe Cırlavuk karyesi sakinlerinden olub bundan akdem gaib olub hayatı ve mematı na malum olan Ali bin Ali'nin zuhuruna değin emval ve eşyasını ahz ve kabz ve hifze ve hiyn-i şuhudunda kendiye teslime kıbel-i şer'den bir kayyim nasbı lazım ve mühim olmağın emanet ile marufe ve istikamet ile mevsufe her vecihle umur-u mezkureyi zimmeyete mezbure idigü zeyl-i vesikada muharrirü'l asami müslimin ihbarıyla lede'ş şer'il enver zahir ve nümayan olan gaib mezburun li ebeveyn karındaşı Hasan nam müteveffanın kızı baisetül kitab Ayşe nam Hatın'u hakim-i mevki-i sadr-ı kitab tubaleh ve hüsn-i meab efendi hazretleri dahi gaib-i mezbur Ali'nin zuhurunda kenduya teslime kıbel-i şer'den vasi-i kayyim nasb tayin buyurduklarında ol dahi ber vech-i muharrer umuruna görmeyi kabul ve hizmet-i lazımesini kemayen bağı edaya taahhüt ve iltizam etmeğin ma vakaa bi't talep ketb olundu. Fi'l yevmil hamis aşar min rebiyul evvel sene ihda ve seb'in ve mieteyn ve elf.

Şuhudül hal

Derviş Ahmed bin Muhammed Ağa

Muhzırbaşı Muhammed Ağa

Muhzır Hasan Ağa[392].

Belge 54

Medine-i Kayseriyye mahallatında Karakürekçi mahallesinden olub bundan akdem gaib olub hayatı ve mematı namalum olan Seyid Muhammed bin Seyid Bahçegir Münir'in zuhuruna değin emval ve eşyasını ahz ve kabz ve hıfz ve hiyn-i zuhuruna kenduya teslime kıbel-i şer'den bir kayyim nasb lazım ve mühim olmağla emanet ile marufe ve istikamet ile mevsufe ve her vechle umur-u mezkureyi rü'yete kadire idigü zeyl-i vesikada muharrer asami müslimin ihbarlarıyla lede'ş şer'il enver zahir ve nümayan olan gaib mezburun zevcesi iş bu iş bu ba'isül kitab Züleyha bint-i Muhammed nam hatunu hakim-i mevki-i sadr kitab ve hüsn-i meab Efendi hazretleri dahi gaib-i mezburun zuhuruna değin emval ve eşyasını ahz ve kabz ve hifze ve hiyn-i zuhurunda

[391] **Gürler,** s.134.
[392] **Gürler,** s.144.

kenduya teslime kıbel-i şer'den vasi kayyum nasb ve tayin buyurduklaında ol dahi ber vech-i muharrer umur-u mezkureyi kabul ve hizmet-i lazımesini kemayen bağı edaya taahhüt ve iltizam etmeğin ma vakaa bi't talip ketb ve imla olundu. Fi'l yevmil hamis aşar min rebiyulahir sene ihda ve seb'in ve mieteyn ve elf.

Şuhudül hal

Arpacı Osman bin Muhammed

Ve hacı Ali bin Hacı Muhammed

Ve Muhzırbaşı Ahmed Ağa[393].

Belge 55

An asıl Medine-i Kayseriyye kur'asından Tavasun karyesi ahalisinden olub Mahmiye-i İstanbul'da Sultan Mehmed civarında Kumrallı mescid-i şer'i kurbunda Nişancı mahallesinde müteemiren sakin iken bundan akdem vefat eden kaynı Hamza ibn-i Hüseyin'in veraseti karye-i mezburede sakinler müteveffayı merkumun anası Ümmügülsüm bint-i Hüseyin ve sulbi kebire kızı Rahime nam hatunlar ile mahmiye-i mezburede sakine zevce-i menkuhe-i metrukesi ve sulb-i sagiroğlu ve sulbe-i sagire kızına münhasıra olduğu indeş şer zahir ve müthakik olduktan sonra verese-i merkumdan zat-i marife binti'l mezbure Rahime Hatun meclis-i şer'i hatir-i lazimüd tevkirde takrir-i kelam ve tabir ani'l meram idüp mürisim muteveffayı merkumun Mahmiye-i mezburda salifüz zikr Nişancı Camii şerifi karşısında umm-i veled-i vakf-ı musakkafatından olub bir taraftan mezaristzan ve bir taraftan Gözlemeci Sofi ve taraf-ı rabi-i tarik-i amm ile mahdud büyut-i adide ve müştemilat-ı saireyi muhtevi bir bab vakf menzil lile ittisalında kain bir taraftan Abdülkadir Ağa hanesi ve bir taraftan mumaileyhin ahırı ve bir taraftan medrese ve bir taraf-ı rabi-i tarik-i amm ile mahdud salifuz zikr umm-i veled-i muskafatından bir bab duhancı göbeği ve Eba Eyyubi Ensari reziyyehu ani'l bari hazretlerinin camii şerifi vakfından esr bir çift Kadıköy fodulasına ba seneduat-i evkaf mütevelli ilel vefat taht-ı tasarrufunda olub bade vefatihi menzil ve kezalik ve fodula-i mersumları benim hissemi üzerime intikale ve badelintkal bedel-i misilleriyle mahallinde ahara ferağ ve bedel-i feragamı bana irsale ve isale ve ledel iktiza sulh ve ibraya ve mutevakkıf olduğu umurun küllisine tarafımdan mezbur Tavansun karyesi ahalisinden olub Cep Ali Fabus civarında taşçılık senediyde meşgul

[393] **Gürler,** s.145.

Muhammed Vani ibn-i Muhammed Sadık'ı kabulüne mevkufe vekalet-i amme-i mutlaka-i sahihe-i şer'iye ile vekil ve naib-i menab nasb ve tayin eyledim didikte mavaka bit talep ketb ve imla olundu. Hurrire fil yevmid tasi aşar min şehr-i cemaziyel ahir sene sebin ve mi eteyn ve elf.

Şuhudül hal

Hafız Muhammed bin İbrahimMuhammed Raşt

Muhammed bin HasanMuhammed Sadık Efendi[394].

Belge 56

Medine-i Kayseriyye'ye muzafe Hacılar karyesi sakinanından Makari oğlu İsmail bin Memiş meclis-i şer'i hatir-i lazimüt tevkirde takrir-i kelam idüp bundan beş sene mukaddem devletlü Reis Ahmed Paşa hazretleri Ferburut kazasına tabi Dersim kazası Kürtleri tuğyan eyledklerinde ba sami müşarünileyh li eclid taaddub ve rünamalarına tayin olunub ben dahi orduy-u mezbur mühimmatını dokuz nefer hayvanatımı tahmilen salifüz zikr Dersim kazasına dahil üzere iken mezkure Dersim Kürtleri Odacık nam mahalde beni celb ile altı re's bargir ve üc re's katırlarımı cebren gasb eylemeleriyle hayvanat-ı merkumları vaz-ı ul-yed bulunanlardan talep ve dava ahz ve kabz ve mustahlike ise hiyn-i gasbta semenini talep ve davaya mustahlik olmayıp hayyen kabz eylediğ halde semeni misilleri ile ahara bey ve esmanını bana irsal ve isal ve ledel iktiza sulh ve ibraya ve husus-i mezkurun mütevakkıf olduğu umurun küllisine tarafımdan Medine-i merkumeye muzafe Talas karyesi ahalisinden olup hala Erzurum kazasında sakin Kayseriyyeli Makari Hacı Osman Ağa ibn-i Ebu Bekir'i kabulüne mevkufe vekalet-i amme-i mutlaka-i sahihe-i şer'iye ile vekil ve naib-i menab nasb ve tayin eyledim didikte mavak'a bi't talep ketb ve imla olundu. Hurrire fi'l yevmil hamis min şehr-i şevvalil mükerrem sene ihda ve seb'in ve mieteyn ve elf[395].

Belge 17

Kayseriyye meclisi tarafından varid olup meclis-i valaya i'ta buyrulan bir kıt'a mazbata mealinde hulafat-ı Kayseriyye karantina hekimi Marton'un aşı usulüne dahi aşina bulunduğu ve hayli vakitten beri ol havalide bulunarak ahval ve tebabi Mahallesine kesb-i vukuf etmiş idigü beyanıyla münasip maaş tahsisiyle istizamı inha ve istidaa

[394] **Gürler,** s.224.
[395] **Gürler,** s.303.

olunmuş ve keyfiyet Sertab-i hazret-i şehriyari saadetlü efendi hazretleriyle lede'l muhabere mersumun emsaline nazaran hem aşıcılık etmek ve hem de tababet eylemek üzere yedi yüz elli kuruş maaş ile mahal-i mezkure memuriyeti münasip olacağı efendi-i müşarü'l ileyh tarafından ifade ve işar kılınmış ve şimdiye kadar kaza-i mezbure de istihdam olunup da maaşı vergi kazai idhal olunup olunmadığı maliye nazırı devletlü paşa hazretlerinden lede'l istişar kaza-i mezburda mahfuz bulunan vergi ve faizde tabib-i mahiyesi namıyla cenab-ı memleketten maaş i'ta olunduğuna dair bir güna sevahat görülemeyip ancak faziletine mesarifi olarak bundan akdem bi't tezyip bi'l cümle mahaller vergisine zam olunan mübalağadan kaza-i mezkur vergisine dahi mağlum ol miktar mübaliğ zam olunmak ve inha olunduğu vecihle mersumun kaza-i mezbure de tababet ile bulunmuş sıhhat eden esbabının istihza demek olduğu ve mersum kaza-i mezburda yalnız maaş ile tababet etmeyüp açıktan dahi temnia olacağından cenab-ı hazineden beş yüz kuruş maaş tahsis olunduğu halde derece-i kifayede olacağı nazır-ı müşarü'l ileyh hazretleri taraflarından dahi tahrir ve beyan buyrulmuş olup vaka-i mersumun kaza-i mezbure temniatı sairesi dahi sairesi dahi olacağından müessifi hasene-i Hazret-i şehinşehiden olmak üzere nazır-ı müşarü'l ileyh hazretlerinin işarları vecihle cenab-ı hazine-i celileden yalnız beş yüz kuruş tahsis kafi görünerek ol vecihle icraai memuriyeti münasip olacağı meclis-i valada dahi tezekkür kılınmağla muvafık irade-i seniyye buyrulduğu halde icraai icabının nazır-ı müşarülileyh hazretlerine havale buyrulması babında emrü ferman hazreti menlehul emrindir. Fi 18 Safer Sene 1263[396].

Belge 18

Seniyyü'lhimama, Devletlü, inayetlü, atufetlü efendim hazretleri

Meclis-i valayı ahkam adliyeden bi't tanzim evrak-ı müteferriasıyla beraber menzur-i mağlum-u yufut canab-ı padişahi buyrulmak için arz ve takdim kılınan bir kıt'a mazbata mealinden müstefad olacağı vecihle mülüka-i Kayseriyye karantina hekimi Marton'un aşı usulüne dahi aşina bulunduğu ve hayli dikkatten beri ol havalide bulunarak usul ve taba-i meclisine kesb-i vülaf etmiş idigü cihetle münasib-i maaş tahsisiyle istihdamı memleket tarafından inha ve istidaa olunmuş ve keyfiyet saadetlü hekimbaşı efendi hazretleriyle lede'l muhabere mersumun emsaline nazaran he aşıcılık etmek ve hem de tababet eylemek üzere yedi yüz elli kuruş maaş ile mahal-i mezkure memuriyeti münasip olacağı ifade ve işar kılınmış ve şimdiye kadar kaza-i mezbure de tabib

[396] ***BOA,*** Fon Kodu: I.MVL, Dosya No: 91, Gömlek No: 1853, Tarih: 1263 Ra 22 (4).

istihdam olunupta maaş vergi-i kazaya ithal olunup olunmadığı maliye nazırı devletlü paşa hazretlerinden lede'l istişar kaza-i mezburun vergi defaterinde tabib nahiyesi namıyla maaş i'ta olunduğuna dair bir güna sarahat görülemeyip ancak Karantina mesarifi olarak bundan akdem bi't tezyip bi'l cümle mahaller vergisine zam olunan mübalağadan kaza-i mezbur vergisine dahi mağlum ol miktar mebaliğ zam olunmuş ve inha olunduğu vecihle mersumun kaza-i mezbure de tababet ile bulunmuş sıhhat-i umumiye esbabının istihsali demek olduğu ve mersum kaza-i mezbure de yalnız maaş ile tababet etmeyüp açıktan dahi … olacağından canib-i hazineden beş yüz kuruş maaş tahsisi olunduğu halde derece-i kifayede olacağı nazır-ı müşarü'l ileyh hazretleri tarafından dahi tahrir ve beyan kılınmış olup ol suretle hazine-i celileden yalnız beş yüz kuruş tahsis ile tabib-i mersumun icrai memuriyeti meclis-i vala-i mezkure de dahi tezekkürr kılınmış ve bu dahi mehaş-ı asriyye-i Cenab-ı cihanbariye ilave olunacak tab'iye hayurlu bir şey olduğu bedihi bulunmuş olmağla muvafık irade-i seniyye hazret-i padişahi buyrulur ise ber mucip mazbata icraai icabı nazır-ı müşarü'l ileyh hazretlerine havale olunacağı beyanıyla tezkere-i senaveri terkim kılındı efendim.

Fi 22 Eylül Sene 1263

Mağruz-i çakermesadifkesideleridir ki,

Tanzim olan iş bu tezkere-i sami asafaneleriyle zikrolunan mazbata ve evrak-ı müstevil muhata-i mekarim iftiza-i cenab-ı cihanbari buyrulmuş ve işar ve istizan olunduğu vecihle hazine-i merkumeden ol miktar maaş tahsisi ile tabib-i mersumun icraai memuriyeti zımnında icraai icabının nazır müşarü'lileyh hazretlerine havalesi müteallik ve şerefsudur buyrulan emrü irade-i seniyye hazret-i padişahi iktizai münifinden bulunmuş ve mazbata-i mezkurede evrak-ı mezbure ile maen yine savb-ı sevanibayı sadaretpenahilerine iade kılınmış muhata-i olduğu muhata-i alileri buyrulduk da ol babda emrü ferman hazret-i menlehulemrindir.

Fi 26 Mayıs sene 1265[397].

Belge 22

Kayseriyye mutasarrıfı saadetlü paşanın varid olup meclis-i valaya i'ta buyrulan bir kıt'a tahrirat mealinde kendisi ve teallükatı oranın ab ve havasıyla imtizaç edemeyerek münharif'ül mizaç olmuş olduklarından bahisle yine Kayseriyye merkez olmak ve mal

[397] ***BOA,*** Fon Kodu: I.MVL, Dosya No: 91, Gömlek No: 1853, Tarih: 1263 Ra 22 (5).

müdürü efendi kaimmakam kalmak üzere şöylece familyasıyla beraber bir iki mah tebdil-i hava etmek üzere Yozgata azimet etmelerine müsaadeyi seniyye erzan buyrulması hususu ifade ve işar olunmuş olup siyak-ı işara nazaran paşa-i mumaileyhe ve familyası oranın havasıyla imtizaç edemeyerek hastalanmış olduklarına ve Yozgat dahi paşa-i mumaileyhin zir-i iradesinde bulunduğuna ve geçen de Yozgat tarafından varid olan bazı tahriratta kemakân Yozgat'ın makarr olmuş istidaa olunarak keyfiyet mutasarrıf-ı mumaileyhden isti'lam kılınıp iş bu işarı ona dahi muvafık olacağına ve mal müdürü efendi orada kaimmakam olarak kalacağına binaen iltimas olunduğu üzere paşa-i mumaileyhin familyasıyla beraber Yozgata azimetlerine müsaadeyi aliyye erzan buyrulmuş meclis-i valada tezekkürr kılınmış olmağla mütealaa muvafık irade-i seniyye vekaletpenahileri buyrulur ise ol vecihle paşa-i mumailyh civanbani-i sami-i tasdiri lazım geleceği … alileri buyruldukta emrü ferman hazret-i menlehu'l emrindir[398].

Fi 13 Safer sene 1264.

Belge 23

Atufetlü efendim hazretleri

Kayseriyye mutasarrıfı saadetlü Hilmi Paşa'nın varid olup meclis-i valaya verilen bir kıt'a tahrirat mealinde kendisi ve müteallikatı oranın ab ve havasıyla imtizaç edemeyerek münharif'ül mizaç olduklarından bahisle yine Kayseriyye merkez olmak ve mal müdürü efendi kaimmakam kalmak üzere şöylece familyasıyla beraber bir iki mah tebdil-i hava etmek için Yozgat'a azimetine müsaade-i seniyye erzan buyrulması hususi işar ve istizan olunmuş olup siyak-ı İşara nazaran paşa-i mumaileyh oranın havasıyla imtizaç edememiş ve Yozgat dahi zir-i iradesinde olup geçen de Yozgat'ın kemakan makarr olunması istidaa olunduğundan keyfiyet mutasarrıf-ı mumaileyhadan istiğlam olunarak şimdi bu işarı ona dahi muvafık bulunmuş olmağla iltimas olunduğu vecihle paşa-i mumaileyhin familyasıyla beraber Yozgat azimet eylemesine müsaade-i seniyye erzan buyrulması meclis-i valayı mezkure de tezkir ve tensip olunmuş ve ol baba da kaleme alınan bir kıt'a mazbata-i tahrirat-ı merkume ile maen manzur-i ali buyrulmak için sui atufilerine bais ve esra kılınmış olmağla muvafık-ı irade-i seniyye-i şahane buyrulur ise ol vecihle paşa-i mumaileyh cevapname-i senaveri tasdir kılıncağı beyanıyla tezkere-i senaveri terkim kılındı efendim. Fi 19 Safer Sene 1264.

[398] ***BOA,*** Fon Kodu: I.MVL, Dosya No: 114, Gömlek No: 2717, Tarih: 1264 S 19(2).

Mağruz-i çakerimeneleridir ki

Enmile-yi pirayı tavkir? olan iş bu tezkere-i sami-i sadaretpenahileriyle mazbata ve tahrirat-ı merkume manzur-i mağlufat Hazret-i şahaneye buyrulmuş ve meclisce tensip ve istizan buyrulduğu vecihle paşa-i mumaileyhanın familyasıyla Beraber Yozgat'ta azimet eylemesi zımnında cevapname-i sami-i asafaneler tasdiri müteallik ve şerefsudur buyrulan irade-i seniyye cenab-ı şehriyari icab-ı alisinden bulunmuş ve zikrolunan mazbata ve tahrirat yine taraf-ı sami-i vekaletpenahilerine bais ve tesyir kılınmış olduğu … ali asafaneleri buyruldukta ol babda emrü ferman hazret-i menlehu'l emrindir.

Fi 24 Safer sene 1264[399].

Belge 24

Atufetlü efendim hazretleri,

Meclis-i valadan kaleme alınıp meşmul-ü figah-ı asude buyrulmak için leffen takdim kılınan bir kıt'a mazbata mealinde Kayseriyye mutasarrıfı saadetlü Hilmi Paşa'nın yozgata azimetine ve ruhsat-ı seniyye-i şahane erzan buyrulup mukaddem mahalinden gelen mazbata-i müeddasına Ve meclis-i vala-i mezkûrun müzakeresi icabına göre Kayseriye mutasarrıflarının yozgatta ikamet-i daimeleri icab-ı hal ve maslahattan olmak mülavazesiyle Kayseriyye kaimmakamlığına ber münasibinin memuriyeti lazım gelmiş olduğuna ve maliye nazırı devletlü paşa hazretleriyle lede'l muhabere Sinop kaimmakam esbak Ahmet Bey'in ehliyetinden dolayı bazı emsaline? tatbiken altı yedi bin kuruş maaşla zikrolunan kaimmakamlığa memuriyeti münasip göründüğüne ve maaş-ı mezkûrun karşılığı Yozgat'a bu maaş-ı aher-i adi maaşlara mümasil olup ümur-i mülkiye levazımı için olarak bahane-i teali fazıla-i işarı saideden çıkacağına binaen ol vecihle icabının icrası tezekkür olacağı beyanıyla kaimmakamlık-ı mezkure ol miktar maaş ile mir-i mumaileyhin veyahut diğerinin memuriyeti istizan olunmuş olmağla ol bab da her ne vecihle emrü ferman asabet-i beyan hazret-i padişahi şerefnevi' ve sudur buyrulur ise enkaz-ı menzur-i celilesine ısdar olunacağı beyanıyla tezkere-i senaveri terkim kılındı efenim. Fi 21 Eylül sene 1264

Mağruz-i çakerkemineleridir ki

Nasip-i ay tersim olan iş bu tezkere-i sami-i asafaneleriyle mazbata-i mezkure manzur-i makarr-ı müntesir Hazret-i padişahi buyrulmuş ve tezkir ve iştiyak olunduğu vecihle

[399] ***BOA,*** Fon Kodu: I.MVL, Dosya No: 114, Gömlek No: 2717, Tarih: 1264 S 19(3).

mumaileyhin ol miktar maaş ile kaimakamlık mezkure memuriyeti müteallik ve şerefsudur buyrulan emrü ferman mesalifvanı cenab-ı nacüdari iktizai alisinden bulunmuş ve mezkur mazbata-i seniyye saip-i sami-i müdarteline iade ve tesyip kılınmış olmağla ol bab da emrü ferman hazret-i menlehu'l emrindir. Fi 15 Safer sene 1264[400].

3.3.İHTİDA

Belge 29

Erkilet karyesi sakinanından Zürrüye kızı Akgül ve Kotnos Borlom kızı Hasine millet-i Rum olub mübtela oldukları edyan-ı batıl eden teberri ve şeref-i islam ile müşerref olub mezbur Akgül ismi Fatıma ve Hasene'nin ismi Hatice tesmiye olunduğu iş bu mahalle şerh verildi. 2 Safer sene 1271[401].

Belge 30

Rum milletinden Talas karyesi mütemekkinlerinden Dasliye bint-i İvan mübtela olduğu edyan-ı batıl eden teberri ve şeref-i islam ile müşerref olub kelimeteyn-i şehadeteyni tali ve ismi Fatıma tesmiye olunduğu iş bu mahale şerh ve mezburenin sadri sağir oğlunun ismi Mehmed tesmiye olunduğu bu mahalle şerh verildi. Fi 3 Safer sene 1271[402].

3.4.ALACAK-BORÇ

Belge 32

Medine-i Kayseriyye kazasına muzafe Germir karyesi mütemekkinâninden olub Adana kazasında li-ecli-ticâre mütemekkin iken bundan akden halik olan Hıdır veled-i Anasdas veled-i Adam Zimminin veraseti zevce-i metrukesi Zümride bint-i Yorki nasraniyye ile anası Mariye bint-i İvan ve sagir oğlu Anasdas ve kebire kızı Merkube'ye münhasıra olduğu indeş-şer mütehakkık olduktan sonra sagir-i mersumun tesviye-i umurunu rü'yete kıbel-i şerden bâ hüccet-i şer'iyye vesi nasb olunan şahsı marife zevce-i

[400] ***BOA,*** Fon Kodu: I.MVL, Dosya No: 115, Gömlek No: 2747, Tarih:1264 Ra 02.
[401] **Gürler,** s.53.
[402] **Gürler,** s.53.

mersume Zümride ve kezalik şahısları marife ümmül-mersum Mariye ve bintül mersume Merkubeden her biri meclis-i şer-i hatir-i lazimü't tevkirde karye-i mezbure mütemekkinlerinden Zirelem veled-i İvan Zimmi muvacehesinde takrir-i kelam ve tabir-i ani'l-meram idüp murisimiz halik-i mersumun kaza-i mezburede hıyni helakında yanında mevcut bi'l cümle eşyasını ve zimem-i nasda olan alacağını medyunlarından talep ve dava ve ahz-u kabza ve makbuzunu bizlere irsal ve isale ve lede'l-iktiza ancak kendi haklarımızda sulh ve ibraya ve husus-i mezbur mütevakkıf olduğu umurun küllisinde taraflarımızdan mersum Zerelem kazası vekalet-i amme-i mutlaka-i sahihe-i şeriyye ile vekil ve naib-i menab nasb ve tayin eyledik didiklerinde ol dahi ber-vech-i muharrir vekalet-i merkume-i kabul ve hitmet-i lazımesini kemayenbağı edaya taahhüt ve iltizam etmeğin ma hüvel vaki bi't talep ketb ve imla olundu. Filveymis samin vel-'ışrine min şehr-i zilhicceti'ş-şerife sene seb'in ve semanin ve elf.

Şühudül-Hal

Muhammed bin Muhammed

İsmail bin Muhammed

Akçakayalı Safaf Muhammed

Germirli Hacı Salih Ağa ve gayrihum[403].

Belge 57

Badi tahvil oldur ki iş bu bin iki yüz yetmiş bir senesi zilhiccetiş şerife gurresinde Nevşehirli oğlu Yovani ile cem-i hesaplarımız rü'yet olduktan sonra ber vech-i balada yalnız sekiz yüz doksan altı kuruş deynim olup tarih-i tahvilden kırk bir gün sonra tamamen te'diye ve teslim idilmeğin yedine verilen iş bu deyn-i tahvilin şak olunsa Remek Çoban oğlu Kostantine 6 Rebiulahir sene 71[404]**.**

Belge 58

Badi tahvil oldur ki iş bu bin iki yüz yetmiş bir senesi zilhiccetiş şerife gurresinde Nevşehirli oğlu Hacı Yovani ile cem-i hesaplarımız rü'yet olduktan sonra ber vech-i ati sahhül bak yalnız bin yedi yüz doksan kuruş deynim ve borcum olup tarih-i tahvilden kırk bir gün sonra tamamen te'diye ve teslim eyledim de yedine verilen iş bu deyn-i tahvilimiz geriye red oluna yelen

[403] **Gürler,** s.55.
[404] **Gürler,** s.328.

Yoval veled-i Araham Karaca verendeli 6 Rebiulahir sene 71[405].

Belge 59

Badi-i tahvil oldur ki iş bu bin iki yüz yetmiş bir senesi zilhicceti'ş şerifesi gurresinde Nevşehirli oğlu Hoca Yovani ile cem-i hesaplarımız rü'yet olduktan sonra badi senet oldur ki iş bu bin iki yüz yetmiş bir senesi ve zilhicceti'ş şerifesi gurresinde Nevşehirli oğlu Hoca Yoğani ile Cem-i hesaplarımızın irayet olduktan sonra sahhul baki ber vech-i bala yalnız yüz yetmiş altı kuruş deynim ve borcum olmağla tarihinden kırk bir gün sonra tamamen eda idilmeğin iş bu tecdiim geriye red olunur. 6 Rebiyul ahir sene 71

..?.. karaca, Derali[406].

Belge 60

Müfad-ı muhlisleridir ki,

Medine-i Kayseriyye ve Şerefban mahallesi mütemekkinlerinden Ateş oğlu Borgi veled-i Yasef nam zımmi meclis/i şerde Keyus oğlu Begos veled-i Sambon nam zimmi muvacehesinde tarafi'lerinde iş bu mersum Begos zimmi ile gaib-i ani'l meclis li ebeveyn erkarındaşı Yasef zimmetlerinde birbir def' ve ita eyledikleri rumi'l ibare memsi ve mahtum tahvil-i natık olduğu üzere cihet-i karz-i şer'iye üç bin sekiz yüz kuruş alacak hakkım olup meblağ-ı merkumdan aharın iznine taalluk eden nısfın dahi edasına her biri aharın emryle kefil ve zamin olmalarıyla meblağ-ı merkumemi asaleten ve kefaleten mersumdan malen ve behak talep derum diyu bade'd dava ve sual-i cevabında kaza-i menval-i muharrer üzere olup meblağ-ı merkumi zimmetlerinde deyni' olduğunu ve Ahmed hem ahire kefil olduğunu bittev ve rıza ikrar ve itiraf etmeğin ala mucib-i ikrare meblağ-ı merkum üç bin sekiz yüz kuruşun müddei-yi mersum Borgi zimmiyye eda Seyid mersum Begos'un iltizam olunduğu savb-i necibanelerine ilam olundu. 1 Rebiyulahir sene 71[407].

Belge 61

Medine-i Kayseriyye'de Rumbaz mahallesinden Alagöz Al oğlu Keşiş Karabet veled-i Ayan nam zimmi meclis-i şer'de Koyuncu İncirci oğlu Agop veled-i Omanis nam zımmi muvacehesinde tarafi'lerinde iş bu yed'ime def' ve ita eylediği Ermeni el-ibare

[405] **Gürler,** s.328.
[406] **Gürler,** s.328.
[407] **Gürler,** s.232.

memsi ve mahtum tahvil-i natık olduğu üzere cihet-i karz-i şer'iden bin beş yüz kuruş alacak hakkım olmakla halen ve behakk iderum diyu ba ded dava ve sual-i cevabında kazi-i minval-i muharrer üzere olup tahvil-i mezkuri salifü'l zikr meblağ-ı merkumenin beş yüz kuruşu deyn-i olduğunu ikrar idüp ancak meblağ-ı merkumdan dain-i mersum Karabet zimmiye bundan bir sene akdem sekiz yüz kuruşunu def've teslim idüp baki zimmetimde yedi yüz kuruş kalmıştır diyueylediği def' ve teslim müddeası dain-i mersum Karabet rud'esini beyan badel havale ityan bihiden izharı arz idüp talebiyle dain-i mersuma tahlif-i şer'i olmağın mucibince bin beş yüz kuruşun müdde-i mersum Karabet zimmiye edasıyla tenbih-i şer'i olunduğu savb-ı necibanlarına ilam olundu. 1 Rebiyulahir sene 71[408].

Belge 5

Hariciye Müsteşar Ağalarından Reşit Ağa'ya

Fi 6 ... sene 62

Mirimirandan Bozok ve Kayseriyye sancakları mutasarrıfı Celal Paşa'ya ve Yozgat kazası naib … ve ağza-i meclis ve saire-i mevali-i fehametle Abdullah efendinin Yozgat kazası sakinlerinden İncesulu Hacı Bekir nam kimesne zimmetinde ba defter… otuz dokuz bin beş yüz ve Yozgat kalalı Emin Bey zimmetinde bi't tahvil-i gayrı ez teslim on üç bin dokuz yüz kırk ve Recep oğlu Hüseyin nam kimesne zimmetinde bi't tahvil on yedi bin beş yüz ve pehlivanlı mir aşireti Yusuf Bey zimmetinde bi't tahvil gayrı ez teslim on üç bin dokuz yüz kırk kuruş alacak hakkı olup ... mezbureye.... talep eyledikte bi veçhi şer-i idare ta'lil ve muhalefet ile temdir ve i'basında oldukları beyanıyla mübaşir mağrifeti ve tarafından mutasarrıf vekiliyle Mahalinde ber tehci Şer'i ruiyet ve mebaliği mezbure tehcil-i mümkün olmaz ise ve dersaadete ihzarları i'lam olunmak babında Emri şerifsudurunu efendi-i mumaileyh ba arzuhal-i istir'a etmekle paşa-i müşarü'l ileyh ve sair mumaileyhim maarifetleri ve bu taraftan mütebain uzak mübaşir mağrifeti ile merkumunu Mahalinde meclis-i memlekete ihzar-ı vekile-i şer'i merkum ile terakki ve ihfak-ı hak olunmak babında Şehr-i rebüulevvel-i evail tarihiyle divandan.

Emri ali

Paşa-i müşarü'lileyh ve Yozgat ve Selmanlı Kazaları naib ve müftüleri ve ağza-i meclis-i memleket ve saire mumaileyh Abdullah efendinin Yozgat kazası sakinlerinden

[408] **Gürler,** s.233.

bertallı kasım demekle meşhur kimesne zimmetinde bit tahvil on dokuz bin ve mecmu ? oğlu hüseyin Nam kimesne zimmetinde Bit tahvil beş bin ve osman..? oğlu İbrahim Kethüda ve gülap İsmail nam kimesneler dikkatlerinde ba defter müfredat Yirmi dört bin Ve afkaşık oğlu Emin nam kimesne zimmetinde ba defter müfredat yirmi yedi bin yüz elli ve kaza-i mezbure tabii yıllık karyesi sakinlerinden topal hüseyin nam kimesne zimmetinde ba defter mukadderat Yirmi sekiz bin altı yüz seksen ve havasi oğlu Mehmet demekle Arif kimesnenin mahdumu zimmetinde on altı bin sekiz yüz … Mehmet zimmetinde Yirmi bin sekiz yüz ve taklıca oğlu Mehmet zimmetinde altı bin dört yüz ve yine Kaza-i mezbure tabii oğulcuk karyesi sakinlerinden İsmail Kethüda zimmetinde on beş bin yedi yüz elli ve Kürt lala oğlu Abdullah da yirmi dört bin ve selmanlı kazası sakinlerinden osman Nam kimesne zimmetinde On bir reis... teslim On dört bin sekiz yüz ve yine selmanlı kazasına tabii dedik hasan Karyesi sakinlerinden Ömer kethüda zimmetinde Yirmi iki bin yedi yüz yirmi …Ve bakırcı Kirkor zimmetinde dokuz bin kuruş alacak hakkı olup kezalik idare-i muhalefet ettikleri beyanıyla mahalinde tayin olunan.

Mübaşir marifetiyle bir telhisi şer'i ruiyyet ve mümkün olmadığı halde dersaadete ihzarlarını mübaderet olunmak beyanında tarih-i merkumunda divandan.

Emr-i ali[409].

3.5.SÜRGÜN

Belge 1

Tezkere-i Samiyye

Kayseriyye sancağında vaki develi karyesi mütemekkinlerinden Gülbaşı oğlu Karabet kendi halinde olup naseza bazı harekata cürret eylediğinden teddiyen seyyide olan manastıra nef'i ve Ermeni patriği tarafından inha olunmuş o ve istiğlam-ı hakikat maddeyi şamil gönderilen tahrirat-ı senaveriyi cevaben mahalinden gelüp meclis-i valaya verilen bir kıta tahrirat ve mazbatada dahi mersumun sui ef'alde bulunduğu tasdik kılınmış olduğundan patrik-i mumaileyhin istidası üzere zikrolunan mahaldeki manastıra nefi olunması zımnında iktiza eden ?. Tasdir ve itaası müzakeratını tasdik

[409] ***BOA,*** Fon Kodu: A.DVN, Dosya No:14, Gömlek No: 89, Tarih: 1262 Ra 07.

terkim olunan bir kıta mazbata-ı manzur şevket mokor**?** Hazreti şehriyari buyrulmak üzere arz ve takdim kılınmış olmağla muvaffak-ı emr-ü irade-i seniyye-i cenab-ı … buyrulur ise ber mucebi mazbata icraa-i iktizasına mübaderet kılınacağı beyanıyla tezkire[410].

3.6.MAAŞ

Belge 3

Tezkire-i sami

Ankara valisi atufetlü vecihi… Hazretlerinin iskan aşayir ve istirdat-ı emval menhube-i ahali ve fukara hizmet muğtenasında istihdam olunmak üzere biraz başı bozuk askeri tezyip olunmak lazım geldiğine dair varid olan tahriratı üzerine meclis-i valadan kaleme alınan mazbata mealinden müstefat olduğu vecihle Ankara ve kangırı, Kayseriyye sancakları mazbatası maaşlarından bit tasarruf İhsal olan fazladan isdihdam olunan başı bozuk askeriyenin altmış dört senesi şubatından itibaren tayin-i maaşla sadaretine Teşebbüs olunan olacağı meal-i işardan mütefehhüm olup derdest bulunan zabıta nizamnamesinin tanzimine kadar bu suretin icrası muvafık-ı … görünmüş olacağından hitam nizamnameye değin Asker-i mezkurenin ol suretle istihdamı hususunun vali-i müşarü'l ileyh ve keyfiyetinin Maliye nezaret-i celilesine havale ve işar kılınması tezekkür ve tensip olunmuş ise de ol bab da her ne vechle idare-i seniyye-i hazreti cihandari Müteallik ve şerefsudur buyrulur ise mantuk-u Celilinin i'fasına mübaderet olunacağı ve mazbata-i mezkure manzur-u meali-i menfur cenab-ı şehinşahi buyrulmak için evrak-ı müteferriasıyla taktim kılındığı beyanıyla tezkere[411].

Belge 6

Seniyyülhimema Devletlü inayetlü atufetlü efendim hazretleri

Mağlum-i ali buyrulduğu üzere bu kere Bozok ve Kayseriye sancakları mutasarrıfı nasip buyrulan saadetlü Celal Paşa'nın mahsus bulunan dört bin beş yüz kuruş maaşı münhal olmuş ve bazı maaşlı ve maaşsız bir zamandan ve eshab-ı ihtiyaç ve zaruretrir. Bir müddetten beri istirham etmekte olanların pusulası tanzim ettirilerek maliye katibi

[410] ***BOA,*** Fon Kodu: A.AMD, Dosya No: 5, Gömlek No: 44, 08 N 1264
[411] ***BOA,*** Fon Kodu: A.AMD, Dosya No: 14, Gömlek No: 57, Tarih: 1265 Z 29.

izzetli efendi maiyetinde Rumeli mümezliği Hizmetinde müstahdem hacegan divan-ı hümayundan Ömer Efendi'nin vefatı vukuuna mebni mahlül maaş zuhurunda Pederi Hacı Hüseyin Ağa ile validesi Nesibe ve hemşiresi Fatma ve kerimesi Emine Hanımlara münasip miktar maaş tahsis olunmak üzere keyfiyetinin hakipayi Aliden istizan olunması hususu dahi reside-i dest ihlas olan bir kıta tezkere-i behalarında iktizai irade-i seniyyeden bulunduğu işaar kılınmış ve bunlardan mumaileyha Emine Hanım muahharen vefat eylediğinde maaş-ı mahlül mezkureden diğerlerine üç yüz kuruş tahsis gösterilerek zikrolunan pusula manzur-i ali buyrulmak için sui valalarına bais ve testisyar ol vecihle tesviye-i İktizaları münasip olacağı devletlü reis paşa ve nazır paşa hazretiyle dahi dermeyan ve tezekkür olunmuş olmağla ol babda her ne suretle emrü irade-i mekar-ı maade-i hazret-i şehriyari müteallik ve şerefsudur buyrulur ise mantuk-u münifi üzere harekete ibtdar kılınacağı beyanıyla tezkere-i senaveri terkim kılındı efendim. Fi 8 safer sene 1262.

Mağruz-i çakeri….leridir ki

Deside-i dest ical olan iş bu tezkere-i sami-i asıfaneleriyle mezkur pusula-i manzur-i ali hazret-i şahane buyrulmuş ve zikrolunan münhal maaşın pusula-i mezkur mucebince tahsis olunmuş müteallik ve şerefsudur buyrulan emrü irade-i mekar-ı müsaade-i hazret-i şehriyari icab-ı alisinden bulunmuş salüf'ül beyan pusula yine sui alilerine iade kılınmış olmağla ol bab da emrü ferman hazret-i menlehul emrindir. Fi 9 Safer sene 1262[412].

Belge 13

Atufetlü efendim hazretleri

Maliye nazırı atufetlü efendi hazretlerinin birinci numara yazılan takririnde bab-ı seraskeri de kain sovolanın tenvirleriyle alat-i sairesinin keşif olduğu vecihle on altı bin dokuz yüz dokuz kuruş mesarif ebniye-i miriyye Müdürü saadetlü efendi ma'rifeti ile tamiri

İkinci numara tahrir kılınan takririnde asakir-i hassa-i hazret-i şahane ise anbarında eşya vez' olunan mahallin ikametle ve tamire muhtaç olması cihetiyle keşfi olan otuz iki bin altı yüz doksan dört kuruş mesarif ve efendi mumaileyh mesarifatıyla tersimi

[412] ***BOA,*** Fon Kodu: I.DH, Dosya No:116, Gömlek No: 5895, Tarih: 1262 S 09.

Üçüncü numara işaret olunan takririnde bab-ı ali hasbihanesinin bazı mahalleri muhtaç-ı tamir olduğundan keşfi mucebince yedi bin altı yüz seksen kuruş mesarif ve efendi-i mumaileyh mesarifatıyla yaptırılması

Dördüncü numara terkim olunan takririnde Kars sancağında kain miri konağı derununda asakir-i nizamiye-i şahanenin ikamet eyledikleri mahaller tamire muhtaç olmasıyla mesarifi mahalince telmimiye kılınan on bin kuruş tecavüz etmemek üzere tamir ettirilmemesi istizan olunmuş ve takrir-i mezkure menzur-i ali buyrulmak için takdim kılınmış olmağla hususat-ı muharrere hakkında her ne vecihle irade-i seniyye hazret-i padişahi müteallik ve şerefsudur buyrulur ise ona göre harekete mübaderet olunacağı beyanıyla tezkere-i senaveri terkim kılındı efendim

Mağruz-i çakerkemineleridir ki,

Mesapirayı manzum olan işbu tezkere-i sami-i asafaneleriyle münafatı mezkure manzur şukeminde … hazret-i cihanbari buyrulmuş ve hususatı mahrusanın ber mucep istizan icrai iktizaları müteallik ve şerefsudur buyrulan irade-i seniyye cenab-ı mülükane icab-ı celilinden … tekarrip merkume yine … Sami Sadaretpenahileri iade kılınmış olmağla

Ol babda emrü ferman hazret-i menlehul emrindir. Fi 2 Safer Sene 1266[413].

Belge 20

Atufetlü efendim hazretleri

Maliye nazırı devletlü paşa hazretlerinin manzur-i ali buyrulmak için irsal sui valaları kılınan bir kıt'a takriri mealinde Kayseriyye sancağı kazaları ahalisinin temettüat defterlerinin tahrir kılınacağı zımnında istizan kılınan katibeye i'ta olunan maaş ve mesarif-i sairenin miktarını mübeyyin tanzim olunan defter irsal olunduğu beyanıyla icraai icabı mahalinden başka inha olunmaktan naşi keyfiyet kuyud-u yaş derkenar ettirilerek katibe-i mumaileyhe müddet-i merkume zarfında i'ta kılınan maaş ve mesahiye on altı bin yirmi dört derkar … mesarifi olarak verilen dokuz yüz kuruş cem'an on altı bin dokuz yüz yirmi beş kuruşa baliğ olmuş ve bu mukavele mesarifatın emsali vecihle bir defalık olarak kaza-i mezkurun iş bu altmış üç senesi vergisine ilaveten yerli yerinden tahsil ve mal sandığına teslimiyle keyfiyetin ba mazbata ve iglam-ı işarı zımnında liva-i mezbur mutasarrıfı saadetlü paşaya emr-i şerif tasdii için icraai icabı beyan ve istizan olunmuş ve mebalağa-i mezkurenin emsal ve nizamı

[413] ***BOA,*** Fon Kodu: I.DH, Dosya No: 221, Gömlek No:13128, Tarih: 1266 Za 29.

vecihle liva-ı Mezbur vergisine ilaveten tesviye olunmak ve bu vesile ile sair-i seneler vergisine bir şey ilavesiyle ahali-i kazaya bir güna gadr Vukua götürülmemesi takaddüyatının derciyle emrü şerif tasdiri meclis-i valada dahi teekkür kılındığı zeyl-i takrire tahrir kılınmış olmağla ol vecihle tesviye-i muktezası muvafık irade-i seniyye-i cenab-ı cihanbani buyrulur ise nazır-ı müşarü'l ileyh hazretlerine havale olunacağı beyanıyla tezkere-i senaveri terkimine mübaderet kılındı efendim .

Fi 24 Eylül sene 1263.

Mağruz-i çakerkemineleridir ki

Sivaye-i eda-i ihtiram olan iş bu tezkere-i samiyi sadaretpenahileriyle zikrolunan takrir manzur-i ali hazret-i padişahi buyrulmuş ve meclisce tezkir ve istizan burulduğu üzere mebali-i mezkurenin emsal ve nizamı vecihle liva-i mezbur vergisine ilaveten tesviye olunarak bu vesile ile sair seneler vergisine bir şey ilavesiyle ahali-i kazaya bir güna gadr vukua götürülmemesi takayyüdatının derciyle emr-i şerif tasdiri müteallik buyrulan irade-i seniyye-i hazret-i şahane muktezai münifinden bulunmuş ve mezkur takrir yine savb-ı sami-i asafanelerine iade ve esbal kılınmış olmağla ol babda emrü ferman hazret-i menlehu'l emrindir.

Fi 26 Mayıs Sene 1262[414].

3.7.ASKER GÖNDERME

Belge 14

Mağruz-i çakerkemineleridir ki

Anadolu ordu-i hümayunundan Sivas'ta bulunan süvari alayının Hakkari mevkiine tayin ve igzamı muktezai irade-i seniyye hazret-i padişahiden olduğuna vala-yı mezkurun dört bölüğü Konya ve Kayseriyye ve Yozgat taraflarında bulunduğuna mebni bunların dahi heman tahrik ve igzamı hususu zabıtanına işar kılınmış olup egerçe Devletlü Selim Paşa Hazretlerinin ifadelerine nazaran şimdi ki halde Konya da asker hazreti şahane bulunmasına ihtiyaç yoktursada Ankara eyaletinde iskan-ı asayir halidesi İcraa olunmak hasebiyle bu maddenin tesisi zımnında eyalet-i mezkure dahilinde bir bölük olsun süvari asker hazret-i şahane bulunmasının lüzumu derkar olmadan bu suret devletlü Vecihi Paşa Hazretleri tarafından dahi kable'l azime beyan ve ifade olunmuş olduğundan ve

[414] ***BOA,*** Fon Kodu: I.MVL, Dosya No: 105, Gömlek No: 2359, Tarih: 1263 L 24.

Anadolu ordu-yı hümayunundan şu aralık ol taraf başka asker tayini mümkün olamayacağı misillü orası dersaadet ordu-i hümayununa muvafakatten bulunduğundan ordu-i hümayun mezkurdan Davud Paşa kışla-i hümayunda olan süvari alayından bir bölük asakir- hazret-i şahanenin Ankara valisi devletlü paşa hazretleri refakatine tayiniyle Ankara ve Bozok ve Kayseriyyeden tayini münasip ise orada ikamesi hususunun vali-i müşarü'l ileyh hazretlerinin reyine havalesi sureti muvafık hal ve maslahat gibi görünmüş ise de irade-i aliyye vekaletpenahileri temrikzede Müteallik buyrulur ise mucebince icrai iktizasına mübaderet olunacağı ... sami-i asafaneleri buyrulduk da ol babda emrü ferman hazret-i menlehul emrindir. Fi 22 Şevval Sene 1268[415].

Belge 15

Atufetlü efendim hazretleri

Devletlü serasker paşa hazretlerinin menzur-i ali cenab-ı şehriyari buyrulmak için taktim kılınan tezkeresi mealinden müstefâd olduğu üzere Anadolu Ordu-yu Hümayunundan Sivas'ta bulunup emrü ferman hazret-i padişahi muktezai celile üzere Hakkari'ye memur olan süvari alayının Kayseriye ve Yozgat'tan Hakkariye izamı suretine tespit olunan bölüklerinin yerine Ankara eyaleti dahilinde vali-i eyalet tarafından tensip olunan mevkiide tutulmak üzere dersaadet ordu-yu hümayunundan varid beş kışla-i hümayununda bulunan süvari alayından bir bölük asakir-i hazret-i mülükanenin Ankara valisi devletlü paşa hazretleri refakatine tayini husus-u tasvip ve işaar olunmuş olmağla ol bab da her ne vecihle emrü ferman canab-ı tacdarı şerefsudur buyrulur ise muktezai münüfi icraa kılınacağı beyanıyla tezkere-i senaveri terkim olundu efendim. Fi 24 Şevval sene 1268

Mağruz-i çakerikemineleridir ki

… tanzim olan iş bu tezkere-i sami asafaneleriyle tezkere-i mezkure manzur-u ... Hazret-i şahaneye buyrulmuş işaar ve istizan olunduğu vecihle alay-ı mezkurdan bir bölük asakir-i hazret-i mülükanenin vali-i Müşarü'lileyh refakate tayini müteallik ve şerefsudur buyrulan emrü irade-i seniyye cenab-ı cihanbani muktezai münifinden

[415] ***BOA,*** Fon Kodu: I.DH, Dosya No: 256, Gömlek No:15757, Tarih:1268 L 24 (1).

bulunmuş ve marü'lbeyan tezkire yine savb-ı sami asafane iade kılınmış olmağla ol bab da emrü ferman hazret-i menlehu'l emrindir. Fi 25 Şevval sene 1268[416].

3.8.CAMİİ TAMİR ve İNŞAASI

Belge 4

Atufetlü efendim hazretleri

Kayseriyye sancağına tabi Cırladan karyesinde kain cami-i şerifin hareket-i … harap olan duvarları tamirine dair meclis-i valadan kaleme alınan mazbata evkaf-ı hümayun nazarı Saadetlü efendi hazretlerinin tahririyle beraber mesmul-u nazar meali eser hazreti mülükane buyrulmak için taktim kılındı. Meali mazbatadan müsteban olduğu vecihle mezkur duvarların tamiri elzem olduğuna veya bi'l keşfyed bin beş yüz kuruş mesarifle vücuda geleceği anlaşılarak bu dahi … kabilinden bulunduğuna mebni saye-i mir'a tevabii hazret-i mülükhane de zikrolunan duvarların tamiri zikrolunmuş ise de ol bab da her ne vecihle emrü ferman hazret-i şehaneşahi müteallik ve şerefsudur buyrulmuş ise ona göre harekata mübaderet olunacağı beyanıyla tezkere-i senaveri terkim kılındı efendim[417].

3.9.KIŞLA TAMİRİ

Belge 7

Seniyyülhimema Devletlü, inayetlü, atufetlü efendim hazretleri

Mağlum-i ali buyrulduğu üzere Kayseriyye de Kalenderhane mahallesinde vaki Hacı Ali Camii şerifi müşrif-i harap olmasıyla icrai tamiri mukaddema ahali tarafına istidaa olunarak camii şerif mezkur lede'l keşif on beş bin kuruş mesarifle tamiri husule geleceği tebeyyün etmiş ise de ve kazânın mesarif-i mezkureye ruiyyette tahammülü olmadığından saye-i miratvaye-i Hizmet mülükanede hazine-i evkaf hümayununa tesviye icabı hususuna müsaade-i seniyye arizane Buyrulması inha olunmuş ve keşfini tecavüz etmemek ve mebla-i mezbur Kayseriyye evkafı hasılatından tesviye olunmak üzere icrai iktizası müteallik buyurulan irade-i seniyye mucebince bi't tahrirat mahaline işar ve inha kılınmış olduğuna ve camii şerif mezkur ol vecihle bi't tamir hitama reşide ve mesarif vakası evkaf-ı mezbure hasılatından sarf olunarak keşfi olana on beş bin

[416] ***BOA,*** Fon Kodu: I.DH, Dosya No: 256, Gömlek No:15757, Tarih:1268 L 24 (2).
[417]***BOA,*** Fon Kodu: A.AMD, Dosya No: 32, Gömlek No: 96, Tarih: 1267 Z 29.

kuruş … olmak idigüne binaen hazinece icrai iktizası bu kerre tevarrüd edene tahrirat ile … Müfredat defteri meallerinden istinba ve istişar olunup mesarif-i merkumenin bir mahalle kaydına dair serahat bulunmuş olduğundan Laleli Vakfı celilesine mesarif kaydıyla hazinece tesviye-i muktezası

Eyüp civarında vaki Kalenderhane tekkesiyle mektebi marifetiyle tamir ve tersim olunup reside-i hüsn-ü hitam olduğundan mesarifatı olana kırk beş bin dört yüz altmış dört kuruşun iadesi ebniye-i hassa müdürü efendi tarafından bi't takrir inha ve iş'ar ve hangahi Mezkurun yirmi yedi bin bu kadar kuruş mesarifle vücude geleceği … Ve sair bazı mahallerinin dahi müceddeden inşa ve müştemilat-ı sairesinin tamir ve ikası kırk beş bin dört yüz altmış dört kuruş mesarifle hasıl olacağı mukaddem ve muahher keşif ve tahmin kılınarak keşif olunan sırf nazırla keşf-i sanisi vecihle inşaa ve imar olunması zımnında müdür-ü mumaileyh bedmiye sureti verildiği derkar olunmuş ve hangahı mezburun ma' müştemilat tamiratı keşif-i saniyesi üzere tesviye kılınmış olmaktan naşi zikrolunan kırk beş bin dört yüz altmış dört kuruşun hazine-i evkaf hümayun cestecest iadesiyle Bayezıd-ı Veli Han tab-ı serah hazretleri vakfı celilenin altmış bir senesi muhasebesine mesarif kaydolunarak tesviye-i iktizası istizanını şamil evkaf-ı hümayuna nazırı atufetlü paşa hazretlerinin iki kıt'a takriri manzur-i ali buyrulmak için sui atufilerine gönderilmekle muvafık irade-i seniyye cenab-ı cihanbari buyrulur ise ber mucep istizan icrai muktezaları nazır-ı müşarü'l ileyh havale olunacağı beyanıyla tezkere-i senaveri terkimine ibtidar olundu efendim. Fi 14 Safer sene 1262.

Mağruz-i çaker-i masad…

Enmile pira-yı ical olan iş bu tezkere-i sami-i asıfaneleriyle zikrolunan takrirler manzur-i ali hazret-i padişahi buyurulmuş ve işar ve istizan buyrulduğu vecihle bend evvelde muharrer camii şerif tamiri müsadifinin Laleli vakfı celiline mesarif kaydıyla hazine-i tesviye-i muktezası ve … icraa gösterilen kırk beş bin dört yüz bu kadar kuruşun ber minval meşru hazine-i mezkureden iadesiyle ciste itasıyla Bayezıd-ı Veli Han tab-ı serah Hazretleri vakf-ı celilinin sene-i Merkume mumasiyesine mesarif kaydolunarak icabının icrası müteallik ve şerefsudur buyrulan irad-i seniyye cenab-ı cihanbari iktizai meali ihtivasından bulunmuş ve mezkur tahrirlerine sui sami-i asıfanelerine iade ve tisyar kılınmış olduğu muhatı ilmi**?** alileri buyruldukta ol bab da emrü ferman hazret-i menlehu'l emrindir.

Fi 16 Safer Sene 1262[418].

Belge 8

Sivas meclis-i imar memurları tarafından varid olan mazbata da muharrer mevaddan ber misalenin tek hülasasıdır.

Kayseriyye kâin mukaddema asker-i nizamiye-i şahane-i ikame için bna ve tamir olunan kışlak fi kadim zabıta konağı bulunmuş ve bu esnada be gayet-i harap olmuş ve yine kemafissabık tamirine irade-i seniyye sadr olduğu ve asker-i nizamiye-i şahaneden bir tabur piyade if'at olunduğu surette muhasenat-ı adide mucip ve muhafaza sancağı ve emniyet tarik ve saire-i müstetibatı müstevcip olacağı derkar ve mahal-i mezbur harap olunduğundan asker-i şahane geldikçe talebe-i ulumi medreseden ve ticari hatlardan çıkarıp itlad olunmak ve erbab-ı ticaret ve eshab-ı tahsil ber şayan olmak hususu ve vukua gelmekte olmasıyla hasbüzürur Lede'l keşif iki yüz elli bin kuruşa tamir olunacağı mukaddema ba mazbata-i memleket arz ve iş'ar kılınmış olmağla İcrai iktizası menud irade-i seniyyeden idiğü

Asker-i nizamiye-i şahane hastalarına hastahane-i mahsus olmadığından ekseri eşraf memleketin haneleri boşalttırılıp hastahane ittihaz olunmakta ise de hem hastanelerce zank ve hem de ahalice bir güne tekellüf ve adüm ve emin olacağından kışlak-ı mezbur tetmanından olup sekiz bin beş yüz kuruş mesarifle tagmir-i mümkün olan cend-i bab olan tamirine irade-i aliyye sudur buyrulması niyazında oldukları inha olunur[419].

Belge 9

Filhima bende-i tevaza devletlü, inayetü, atufetlü ibhatlü efendim hazretleri

Kayseriyye'de kain asakir-i nizamiye kışlası muhtaç-ı tamir olarak ledel keşif iki yüz elli bin kuruş mesarifle tesviyesi mümkün olacağından ve muhafaza-i memleket için bir tabur asakir-i nizamiye ikame ve ikâdı lazımeden göründüğünden icabının icra ve cend bab olmanın dahi hastahane olmak üzere sekiz bin kuruş mesarifle tesviyesi hususları Sivas meclis-i imar memurları tarafından cend bend-i şamil tevarid eden mazbatanın iki bendinde inha olunmuş olduğundan zikrolunan bendelerin bir kıt'a sureti bilaharaç manzur-i ali seraskerileri buyrulmak üzere leffen irsal sui devletleri kılınmış olmağla bi'l mütealaa iktizasının icrası babında irade olunmaktır.

---

[418] ***BOA,*** Fon Kodu: I.DH, Dosya No:117, Gömlek No: 5917, Tarih. 1262 S 14.
[419] ***BOA,*** Fon Kodu: I.DH, Dosya No:117, Gömlek No: 5930, Tarih. 1262 S 18 (1).

Mağruz-i çakerineleridir ki

Hamasira-yı tanzim ve tikrim olan işbu tezkere-i aliye vekaletpenahileri meal-i sami ile varaka-i melkufa müeddesil rehn-i ilm acizi olarak keyfiyet ve dar-u şura-i askeri lede'l havale-i vakıa Kayseriyye de lüzumu miktar asker Nizamiye ikamesi hasbel vaki lazım ve lazep bu cihetle misillü mezkurun tamiri ve tesviyesi münasip olduğundan kışla-i mezkurun heyet-i maliye ve miktar-ı mesarif termimesi anlaşılıp ona göre iktizasına bakılmak üzere icab eden resb defterini tanzim etmek için bu taraftan bir … tayin ve irsali icab ederse de hazine-i celile-i şahanenin ahval-i hazinesine nazaran mezkurun ol vecihle şimdiden tamir ve tesviyesi veyahut terk ve tehciri haklarında ibtidai emirde ve kal'ayı sayeleri bilinerek badehu tesviye-i iktizasına bakılmış dar-ı şura-i mezkur da tezekkür ve teneyyüp ve nibayirin varaka-i mezkure yine savb-ı sui inhalarına vekaletpenahilerine iade ve tesyip kılınmış olmağla suret-i hale nazaran … ihtiyar ... buyrulur ise ona göre iktiza bakılmak üzere keyfiyetin savb-ı ahiriye emrü işarı babında emrü ferman hazret-i menlehu'l emrindir[420].

Belge 10

Seniyy'ülhimama devletlü, inayetlü, atufetlü efendim hazretleri

Mağlum-i ali buyrulduğu üzere Kayseriyye de kain kışlanın tamiriyle derununa Bir tabur asakir-i nizamiye-i şahane ve vaz-ı mumanatı mucep görünmüş ve defter-i keşfi mucebince mesarif-i inşaiyesi bin dört yüz altmış kese iki yüz yetmiş dört kuruş baliğ olup tamiri dahi elzem bulunmuş ise de elhaletü hazehi mevsim ebniye güzaran eylemiş idigünden … ol baharda inşaasına şür'ug olunmuş tenyip kılınmış idi. Bu kerre Kayseriyye kaimmakamının varid olan bir kıt'a şahsında ol taraf tayin olunan bölükte süvari-i asakir-i nizamiye-i şahanenin ifaad ve ikamelerine münasip mahal olunmadığından bilzarure Kışla-i mezbure de üç beş bin kuruş mesarifle birkaç koğuş ve bazı ahur demlik mühimma imkan-ı tamir olunarak asakir-i merkume ifad olunmuş ve mamafih kışla-i mezkurun ziyade harap olunmasından dolayı haliyle ifası muhatara müstelzim bulunmuş olduğuna binaen mezkur koğuşların on beş yirmi bin kuruş mesarifle mevsim-i sena Duhul etmeksizin bervech matanet Tamiri inha ve işâr ve tesviye-i muktezası ebniye-i hassa Müdürü izetlü Efendi tarafından i'lam ve izbar kılınmış olmağın mezkur koğuşların mesarif olunmaktadır. Tecavüz etmemek ve bi't

[420] ***BOA,*** Fon Kodu: I.DH, Dosya No:117, Gömlek No: 5930, Tarih. 1262 S 18(2).

tasarruf deha ehvel mesarifle ittimamına İgtana ve dikkat olunmak üzere tamiriyle hitamında defterinin başkaca tesbil-i zımnında iktizsının icraası.

Davud Paşa kışla-i hümayununda olan ahurlar Kifayet etmediğinden münzevi nam mahalde kain ahurun Tamiri istidaa olunmuş ve dersaadet-i oru-yu hümayun meclisiyle der-i şura-i askeri i'lamında gösterildiği vecihle ahuru mezkurun tamr-i lazımeden görünmüş oluğundan müdür-i mumaileyh marifetiyle bade'l keşif icraai iktizası müsteşar-ı sipahsaları Saadetlü beyefendi hazretleri tarafından bi't takrir inha ve işar salfül beyan ahurun.

On üç bin iki yüz altmış bir kuruş mesarifle tamir olunacağı derkenar kılınmaktan naçi ahuru Mezburun ol miktar mesarifle tamiri için icabının tesviyesi.

Kartal tehazfüzhane inbarının geçende bilicap bazı mahalleri tebdil kılındığından heyet-i asliyyesi ircaı ve bazı kiremit aktarmasıyla cam tamiri ve badana misillü şeylerin tesviye-i tehazfüzhane mezbur müdiri tarafından istidaa vakisi gelmeksizin iktizasının icrası tophane-i amire müşiri devletlü paşa hazretleri taraflarından bi't tezkire işar ve enba olunmuş ve mahal-i mezbur keşif ve meryanbirle Mesarif yedi bin iki yüz seksen altı kuruş baliğ olmuş olmasıyla tehazfüzhane-i mezkurun ol miktar msarifle tamiri istizanını şamil maliye nazırı devletlü Hazretlerinin üç kıt'a takriri manzur-i ali buyrulmak için sui valalarına gönderilmekle muvafık irade-i seniyye hazret-i şehriyari buyrulur ise bervech istizan icra-i iktizaları nazır-ı müşarü'l ileyh hazretlerine havale olunacağı beyanıyla tezkere-i şaneveri terkim kılındı efendim. Fi 29 Safer sene 1262.

Mağruz-i çaker-i … sizleridir ki

Ezhab-i ...tebcil olan işbu tezkere-i samiye asafaneleriyle zikr olunan takrirler manzur-i ali hazreti hilafetpenahi buyrulmuş ve sadül beyan Tamirat hususunun bende bend işar ve istizan Buyrulduğu üzere icra-i iktizaları nazır-ı müşarü'l ileyh hazretlerine havale olunmuş müteallik ve ... Buyrulan irade-i seniyye cenab-ı padişahi muktezai münifinden bulunmuş ve mezkur takrirlerinde savb-ı sevabnüma-i asafanelerine iade ve tisyar kılınmış olmağla olbab da emrü ferman hazreti menlehu'l emrindir.Fi 2safer Sene 1263[421].

[421] ***BOA,*** Fon Kodu: I.DH, Dosya No:132, Gömlek No: 6798, Tarih: 1262 Z 29.

Belge 11

Atufetlü efendim hazretleri,

Rumeli ordu-i hümayunundan Silistre mevkiinde bulunan süvari birinci alayın ikamet eylediği zeminlikler şiddet-i şita münasebetiyle harap ve mevcut ahur ve samanlık dahi tünbütün münhadim olarak asakir-i mezkurenin bu kısmı akameti mümkün olamayacağından derun-u Kayseri'de kain saray tamir olduğu halde mazbutça bir mahal olması cihetiyle asakir-i merkumenin husul-i istirahatlerine mucip olacağından ve emri tamiri tahminen kırk bin kuruş mesarifle vücude gelebileceğinden zikrolunan sarayın icrai tamiri … Mezkur müşiri devletlü paşa hazretleri tarafından bi't tahrirat inha ve bu suretle tesviyesi münasip olacağı dar-ı şurayı askeriden inba kılınmış olduğu beyanıyla tesviye-i icabı devletlü serasker paşa hazretleri tarafından bi't tezkere işar ve iktizası enbiye-i hassa müdürü izzetlü efendi canebinden İstiglam ve istişar olunmuş olduğundan zikrolunan mahalle Silistre valisi atufetlü paşa hazretleri ve meclis-i askeri rai ve mağrifetiyle keşfini tecavüz etmemek ve belki daha ehvan mesarifle ikmal olunmak üzere tamir ve tesviye olunmayup icraa icabı.

Kayseriyye mevkiinde kain olup inşası muktezai irade-i seniyye-i şahanedden bulunan kışla-i hümayunun mahalinden gelen defter gönderilerek icabının icraası hususu serasker müşarülileyh hazretleri tarafından bi't tezkere inha olunmuş olduğundan kuyudu lazımesi ve iktizası derkenar ettirilerek mukaddema-i mahsusu mühendisi gönderilip vaki olan keşfi nazaran kışl-i mezkurun gayet harap olması cihetiyle tamir-i kabul etmeyeceğinden külliyen etmiyle yıkılmasıyla müceddede inşası bin yüz elli dokuz kese küsür seksen kuruş ve bir bab hastahanenin dahi iki yüz elli altı kese dört yüz yirmi dört kuruşla cem'ar bin dört yüz on altı kese dört kuruş mesarifle husule geleceği anlaşılmış olmasıyla daha aşağı mesarifle meydana gelmesine i'tina kılınmak üzere zikrolunan kışla ile beraber hastahane-i mezkurun emr-i inşasının Bozok ve Kayseriyye mutasarrıfı saadetlü Hilmi Paşa'ya ihale ve tevsiye kılınmak üzere iktizasının icrası istizanını şamil-i maliye nazırı devletlü paşa hazretlerinin iki kıt'a takriri manzur-i ali buyrulmak için savb-ı atufetlerine gönderilmiş olmağla muvafık irade-i seniyye hazret-i şehriyari buyrulur ise ber mucip istizan icraai iktizaları nazır-ı müşarülileyh hazretlerine havale olunacağı beyanıyla tezkere-i senaveri terkim kılındın efendim. Fi 26 Şaban sene 1263.

Mağruz-i çakerkemineleridir ki

Reside-i etmile-i mütekerrim olan iş bu tezkere-i sami asafaneleriyle mezkur takrirler menzur-i ali hazret-i padişahi buyrulmuş ve işar ve istizan buyrulduğu vecihle bend-i evvelde muharrer mahallelerle evvel suretle tamir ve tesbiye olunacağına icrai icabı ve bende-i ahirde mestur Kışla ile beraber hastahane-i mezkurun emrü inşaasının mutasarrıf-ı müşarülileyhe havale ve tavsiye kılınmak üzere iktizasının icraası müteallik ve şerefsudur buyrulan irade-i seniyye cenab-ı mülükane müktezai münifinden bulunmuş ve zikrolunan takrirlerine savb-ı Sami asafanelerine iade kılınmış olbabda emrü ferman hazret-i menlehu'l emrindir. Fi 28 Şaban sene 1263[422].

Belge 16

Kayseriyye de kain kışlak-ı hümayun tamiriyle bir tabur piyade asker nizamiye-i şahanenin ik'ad-ı lazım geleceğinden bahisle maruz-i şer'i şerif ve cümle ittifakı mühendishane-i amire sınıfı ulası hulasasından keşfine memur Sima Efendi bendeleri muayenesiyle bi'l keşif iktiza eden defterinin derbar-ı mağdü'l ferada tadimi iradesini havi şerefsudur olan bir kıt'a ferman-ı alişan efendi-i merkum bendeleri şahabetiyle Kayseriye meclisine dönük baş vurud ederek cümle muvacehesinde kat'i vefatı ve kain ve tenfiza irade-i seniyye mübaderet birle enbiya usulüne ma'lumat-ı temaisi bulunan Dolokru Paşa ve sıvacı ve havancı ustalarıyla mimarlarda mimaride kulları hazır olmakları halde kışla-ı mezkurun kududu etba'ı ve heyet-i hazırası bilmeyene geliyen itthada meyil ederek ekseriya mahalleri bütün bütün harap olup tamir-i kabul etmeyeceği ve atik beyanının hetmiyle müceddit inşaası lazımgeleceği keşfat ... etmiş ve kışlak-ı mezkurun inşaası hallerine ... içün ileride mübaiye olunacak köstei mütenevia ve levazımat-ı sairenin esnaf ve öteleri meclis-i celb olunarak iktamad-ı mümküneyi sarf edüp her birilerinin bahaları bi't tahkik kat'i olunarak raci-i beldeye tatbika bir kıt'a defteri bi't tanzim iktiza eden mazbatasına leffen akdemce cenab-ı mutasarrıflığına taktim kılınmak ve kışlak-ı mezkurun heyet-i müzarasıyla meczi inşasına rıza-i seniyye-i şayan buyrulduğu takrirce inşaa olunacak resm-i cedidesinin iki kıt'a defterlerini marü'lbeyan akdemce cenab-ı mutasarrıflığına taktim kılınan raic defterinin nüsha-i sanisine efendi-i merkum bendeleri bi't tanzim memuriyeti hitemide olduğundan bi'l istihmam baid-i ref'a ... madet karara avdet ve azimet eylemek ve resm-i mezkurda kaimmakam ve mal daireleri inşaa olunacak kışlak-ı mezkureye dahil

[422] ***BOA,*** Fon Kodu: I.DH, Dosya No:151, Gömlek No:7847, Tarih: 1263 S 26.

olduğundan devaireyi mezkure içinde kalmış olduğuna ve devaire-i mezkurenin dahi kışlak-i mezkurdan hariç olarak kifaye-i miktarı mukaderes müceddeden inşaası lazıme-i halden bulunmuş olduğu ve tahsil-i keyfiyet efendi-i merkumun ifadelerinden müsteban olacağı işarına ibtidar olunmuştur. Ol bab da ve her halde emrü ferman menlehul emrindir.

Fi 15 Recep sene 1262[423].

3.10.GELİR İHALESİ

Belge 12

Atufetlü efendim hazretleri

Maliye nazırı atufetlü efendi hazretlerinin şümul-i nazar şevket eser hazreti nacüdadı buyrulmak üzere taktim kılınan tahririnde Trablusgarp Eyaletiyle Günahba ve Kayseriye sancakları dahillerinde kain bazı kazalar varidat-ı öşriyye rusimiyesinin bazılarının altmış altı senesine mahsuben bir ve birazının dahi altmış altı ve altmış yedi senelerine mahsuben iki senelik olarak merbud hülasada gösterilen otuz iki yüle on yedi bin sekiz yüz altmış kuruş bedelat ile talipleri uhdelerine mevtuan ihalesi ve talebi bulunmayan feranın dahi emaneten idare ettirilmesi istizan olunmuş ise de ol bab da her ne vecihle irade-i seniyye cenab-ı cihanbari müteallik ve şerefsudur buyrulur ise ana göre harekete mübaderet olunacağı beyanıyla tezkire-i senaveri terkim kılındı efendim.

Mağruz-i çakerkeminemeridir ki

Ziver-i esabı takrim olan iş bu tezkere-i samiye ihzaneleriyle zikrolunan takrir ve hulasa manzur-u şevketlünde hazret-i şehinşehi buyrulmuş ve marü'l beyan ve varidat-ı öşriyye ve rüsumiyenin zikrolunan senelere mahsuben olmiktar bedelat ile talepleri uhdelerine maktuan ihalesi ve kurra-i merkumenin dahi emaneten idare ettirilmesi müteallik ve şerefsudur Emrü ferman-ı hümayun canab-ı şehinşehi muktezai münifinden bulunmuş Ve evrak-ı mezkure yine ... sami-i asafanelerine iade kılınması olmakla ol bab da emrü ferman hazret-i menlehul emrindir.

Fi 21 Cemaziye'l ahir Sene 1266[424].

---

[423] ***BOA,*** Fon Kodu: I.MVL, Dosya No:83, Gömlek No:1669, Tarih:1262 L 29.

[424] ***BOA,*** Fon Kodu: I.DH, Dosya No: 220, Gömlek No:12988, Tarih: 1266 L 20.

3.11.KAYSERİ'NİN VİLAYET OLMASI

Belge 19

Maglum-i ali-i Cenab-ı vekaletpenahilerin buyrulduğu vecihle nefs-i Kayseriye minel kadim nasrvülad iken bir müddedden beri hasbü'l icab boza vaka tahvil bulunmuş ve halbuki Kayseriyenin cesameti ve her tarafa münasebet-i mevkiisi derkar bulunmuş olduğundan başka memurin icabı dahi bulunduğundan tasarruflarda orada bulunmasında hal-i başka olacağına ve her halde saye-i tahsilat vale-i hazreti mülükane de hüsn ü irade-i umur-u eyalete vesile-i sehveriç göründüğüne mebni kemafi el sabık Kayseriyyenin merkez ittihaz kılınmış acizane nünasip-i mütalağa olunmuş ise de mücerrid emrü irade-i seniyye hazreti sadaretpenahi ve her ve tasvip ve tensip mersip ... aliye-i asafanelerine menud mütevakkıf mevaddan bulunmuş olmağla ol bab da ve her ne surette emrü ferman hazret-i menlehu'l emrivel ihsan efendimiz hazretlerinindir. Fi 19 Safer sene 1262[425].

[425] ***BOA,*** Fon Kodu: I.MVL, Dosya No: 96, Gömlek No: 2028, Tarih: 1263 C 10.

METİN DEĞERLENDİRMESİ

Osmanlı devletinde ölen kişilerin miraslarının kaydedildiği defterlere tereke, kassam, metrûkât ve muhallefât defterler denilmektedir. Bu defterlerde ölen kişinin ismi, statüsü, bıraktığı serveti, mirasçılarının kimler olduğu, mahkemeye ödenen harç miktarı gibi bilgiler yer almaktadır[426]. Bu bölümde arşiv vesikaları ışığı altında, tereke ve davalara örnek teşkil eden ve araştırmanın konusunu oluşturan Kayseri hakkındaki belgeler incelenecektir.

Hicri 1271(1854) tarihli senette Semerkand ahalisinden olan Haydar bin Memik'in vefat etmesi üzerine malları mirasçısı olmadığından pay edilememiştir. Mirasçısı olmayan kişilerin malları onların ölümü ile devlet hazinesine geçmekte ve burada olduğu gibi Haydar bin Memik'in de kendisine ait olan malları satılarak beytü'l mala teslim edilmiştir[427]. Tavlusun köyünde yaşamakta olan Hafızoğlu Muhammed Ağa isimli kişi Şehzade Cami vakfına vakıf idarecisi olarak tayin edilmiştir[428].

İhtida, din değiştirmektir. Bu belgede Müslüman olan ve adını değiştiren kişilerden bahsetmektedir. Hicri 1271 tarihli diğer bir belgede Erkilet köyünde İslamiyeti kabul eden Zürrüye kızı Akgül'e Fatıma, Kodnos Borlom kızı Hasine'ye de Hatice ismi verilmiştir.[429] İslamiyetle birlikte ismi değiştirilen birileri de yine Kayseriye bağlı Talas köyünde İslamiyeti kabul eden Dasliye binti İvana'a Fatıma ve küçük oğluna da Mehmet isminin verilmesidir[430].

14 Ağustos 1854 tarihli belge de Kayseri köylerinden olan Mancusun köyü gelirlerinin alınıp Konya sancağı Ilgın kazasında yaşamakta olan Muhammed Arif ve kardeşi Mustafa Ağa'ya verilmesi için Kayseri ahalisinden Derviş Ağa ve Hacı Ali Ağa vekil tayin edilmiştir[431]. Kayseri şehrine bağlı Germir köyünden olan Adana'da vefat etmiş Hıdır Oğlu Anasdas Oğlu Adam Zimminin yanında bulunan eşyasının ve ticaret yaptığı kişilerdeki alacaklarının tahsil edilmesi için mirasçısı olan Zümrüde tarafından Zirelem Oğlu İvan Zımmi 1854 tarihininde vekil tayin edilmiştir[432].

---

[426] Gökhan Civelek, *XVII. Yüzyıl Ortalarında Elit Bir Kadının Terekesi: Manastır'lı Aişe Hatun,* Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 54, Erzurum 2015, s. 242.
[427] Belge 27.
[428] Belge 28.
[429] Belge 29.
[430] Belge 29.
[431] Belge 30.
[432] Belge 32.

Yine Kayseri'ye bağlı olan Endirlik köyünde yaşayan İvan Oğlu Eleksi zimmının (Zimmi: kendine güvence verilen, koruma altına alınan kişi demektir. İslam ülkelerinde yaşayan gayri müslim tebaa için kullanılan bir terimdir[433]) mirasçılarından olan Dimitri'nin yaşının mira almaya uygun olmamasından dolayı annesinin vekil olarak tayin edildiğine dair belgedir[434]. Yine aynı köy halkından olan Düğencioğlu İvan Oğlu Eleksi'nin Samsun kazasında yerleşmiş olan oğulları için anneleri Murat kızı Mariye 1271 (1854) tarihinde vasi tayin edilmesine dair belgedir[435].

Kayseri'ye bağlı olan Tavukçu mahallesinden Yasef oğlu Yasef zımminin mirası olan yorgan, yastık, şilte, seccade, kilim, çini, tabak… gibi mallar 1854 tarihli belgede mirasçıları arasında bölüştürülmüştür[436]. Aynı tarihli başka bir belge ise Zencidere köyünden olan Gedik Vasil Oğlu Manasıs Oğlu Efhede zımminin mirası mirasçıları arasında bölüştürülmüştür[437]. Başka bir miras bölüştürme işlemi ise Kayseri'ye bağlı bulunan Talas-Kiçiköy köyünden Ahmet Bin Hüseyin'in mirasının mirasçıları arasında pay edilmesidir[438]. Sultan mahallesinden Semsar Oğlu Yovan zımmının mirası da yine mirasçıları arasında bölüştürülmüştür[439]. Mancusun köyü yerleşimcilerinden olan Bedos Oğlu Vahor zımminin de mirası mirasçıları arasında pay edilmiştir[440]. Bir diğer miras bölüştürme işlemi ise Künehler mahallesinden olan Kasapoğlu Muhammed Bin Muhammed'in mirasının da pay edildiği belgedir[441]. Miras paylaşım işlemine bir diğer örnek yine Kalenderhanı Curcu mahallesinden Şakir Ağa Bin Abdullah'ın vefatı ile 23 Ekim 1854 senesinde oğulları Ahmed, Şemsettin, Ahmed Hamdi ve kızları Habibe, Nesli ve Behiye'ye arasında pay edilen mirasa dair belgedir[442]. Mancusun köyünden Gabgaz Oğlu Mustafa İbni Muhammed'in mirası da mirasçıları arasında pay edilmiştir[443]. Kayseri Tomarza köyünden Senlur Oğlu Ebayı zımminin İstanbul'daki dükkanının geliri küçük kızı Hevayi'ye verilmesi için Terus zımmi vekil tayin edilmiştir[444]. Köse Danişment mahallesinden Muhammed Sabit Efendi'nin İstanbul'da

[433] http://www.islamansiklopedisi.info/dia/ayrmetin.php?idno=440428.
[434] Belge 13.
[435] Belge 34.
[436] Belge 35.
[437] Belge 36.
[438] Belge 37.
[439] Belge 38
[440] Belge 39.
[441] Belge 40.
[442] Belge 41.
[443] Belge 42.
[444] Belge 43.

vefat etmesiyle yanında bulunan eşyaları ve oradaki alacaklarının tahsil edilmesi için Hasan Efendi'ye ölen kişinin mirasçıları tarafından vekalet verilmiştir[445]. Hasbek mahallesinden İbrahim bin Hacı muhammed'in mirası da mirasçıları arasında pay edilmiştir[446].

Çörekçi mahallesinden Emekçi Uzun Ahmet Ağa mahalle cami ve mescid vakfına Mükremin Efendi'nin yerine tayin edilmiştir[447]. Başka bir miras paylaşımı ise Bozanlı Mahallesinden Ali Efendi Bin Mustafa'nın mirasının taksim edilmesidir[448]. Akçakaya köyünden Tuti Hatun'un mirası da mirasçıları arasında paylaştırılmıştır[449]. Bir diğer miras paylaşımı ise Talas köyünden Beduk Oğlu Begos'undur[450]. Yine ezem çavuş mahallesinden sababi Yusuf Bey'in mirasının taksim edilmesi durumudur [451].

Bir başka miras paylaşımı da Bozatlı köyünden Ali Efendi'nin İstanbul'da vefat etmesi üzerine yanında olan mirasının pay edilmesi ve alacakları için eşi Asiye Hatunun Başıbüyük İbrahim Ağa'yı vekil tayin ettiğine dair olan belgedir[452]. İsnedne köyünden Balcıoğlu Muhammed oğlu Mustafa'nın mirası da taksim edilmiştir[453].

Bir diğer senette kayıp vakası dolayısıyla ortaya çıkan davadır ki Cırlavuk köyünden Ali Oğlu Ali'nin kaybolması sebebiyle kendisi ortaya çıkana kadar malları ve eşyalarına göz kulak olması hasebiyle vasi olarak yeğeni Ayşe Hatun'un tayin edilmesi durumunun olduğu senettir[454]. Bir başka kayıp vakası ise Karakürekçi mahallesinden Seyid Bahçegir Munir Oğlu Seyid Muhammed'in ortaya çıkana kadar malları ve eşyaları için zevcesinin vasi tayin edilmesi durumudur[455].

Tavlusun karyesinden Hüseyin oğlu Hamza'nın vefat etmesiyle malları Muhammed Sadık oğlu Muhammed Vani'nin vekilliğinde mirasçılarına paylaştırılmıştır[456].

Bir başka dava konusu ise Remek Çobanoğlu Kostantine'nin 896 kuruş borcunun olduğuna dair olan senettir[457]. Başka bir borç meselesi de Yelen Yoval Zımminin 1790

[445] Belge 44.
[446] Belge 45.
[447] Belge 46.
[448] Belge 47.
[449] Belge 48.
[450] Belge 49.
[451] Belge 50.
[452] Belge 51.
[453] Belge 52.
[454] Belge 53.
[455] Belge 54.
[456] Belge 55.

kuruş borcu olduğuna dair bilgilerinin olduğu senettir[458]. Borç meselesinden bir başka kişi Benlioğlu Kerihe zımminin 2290 kuruş borcu olduğuna dair olan senettir[459]. Bir kayıp vakası da Şerefban mahallesinden Ateşoğlu Yorgi Zımminin Keyus oğlu Bedos oğlu zımmının kayıp olan kardeşi Yasef Zımmiden 3800 kuruş alacak hakkının talep etmesine dair senettir[460]. Rumbaz mahallesinden Alagöz oğlu Keşiş Karabet oğlu Ayan Zımminin Agop Zımmiden 1500 kuruş alacak hakkını talep etmesine dair senettir.[461]

Davalar arasındaki konuları ahlaki durum meseleleri de oluşturmaktadır. Bu durumun bir örneği Kayseri Develi köyünden Gülbaşı Oğlu Karbet'in uygunsuz davranışlarıdır ki bu kişi kendi bulunduğu mahalden başka bir manastıra gönderilmiştir[462]. Başka bir dava da ise İzmit sancağında Kayseri postasının gasp edilmiş, zanlılarına işkence yapan posta müdürü İbrahim'in cezalandırılması olayıdır. İzmit müdürü Mustafa Ağa ve hapishane müdürü Süleyman bu durumda salıverilmiştir[463]. Toplumsal düzensizliğin yanı sıra askeri alandaki disiplinsizlik vasıtası ile ortaya çıkan olaylar da son derece uğraştırıcı olmuştur. Bunlar arasında Ankara Valisi olan Vecihi Paşa, aşiretlerin yağmalanan mallarının geri alınması için görevlendirdiği başıbozuk askerlerine verilecek maaşın Ankara, Çankırı ve Kayseri zaptiye maaşlarından tasarruf edilerek karşılanması talebinde bulunmuştur[464].

İmar faaliyetleri de dikkat çeken durumlardan biridir. Kayseri Cırladan köyündeki caminin imar edilerek tamiri yapıldığı görülmektedir[465]. Yine Kayseri'deki Asakir-i Nizamiye kışlası da tamir edilmiştir[466]. Tamir edilme işlemine bir diğer örnek de Kalenderhanı Mahallesindeki Hacı Ali Camii'nin düzene koyulmasıdır[467]. Kayseri Kışlası ile Davud Paşa Kışlası'nda ve Kartal Karantinahanesi de tamirat ve ilaveler görmüştür[468]. Tamire ihtiyaç duyulan alanlar genişlik arz etmektedir. Bunlardan Silistre'de süvari alayının ikamet eylediği zeminlikler ile ahır, Kayseri'de kışla ile

---

[457] Belge 57.
[458] Belge 58.
[459] Belge 59.
[460] Belge 60.
[461] Belge 61.
[462] ***BOA,*** Fon Kodu: A.AMD, Dosya No: 5, Gömlek No: 44, 08 N 1264.
[463] ***BOA,*** Fon Kodu: A.AMD. Dosya No: 12, Gömlek No: 5, Tarih: 1265 Z 29.
[464] ***BOA,*** Fon Kodu: A.AMD, Dosya No: 14, Gömlek No: 57, Tarih: 1265 Z 29.
[465] ***BOA,*** Fon Kodu: A.AMD, Dosya No: 32, Gömlek No: 96, Tarih: 1267 Z 29.
[466] ***BOA,*** Fon Kodu: I.DH, Dosya No:117, Gömlek No: 5930, Tarih. 1262 S 18 (1).
[467] ***BOA,*** Fon Kodu: I.DH, Dosya No:117, Gömlek No: 5917, Tarih. 1262 S 14.
[468] ***BOA,*** Fon Kodu: I.DH, Dosya No:132, Gömlek No: 6798, Tarih: 1262 Z 29.

birlikte bir de hastahane inşası yapılması meselesidir[469]. Kayseri'deki Kışla-i hümayun da tamire ihtiyaç duyulan alanlardandır[470].

Yine başka bir meselede Abdullah Efendi'nin Yozgat kazasından, bazı şahıslardan alacaklarının tahsil edilmesi için Bozok-Kayseri mutasarrıfına ve ilgililere bildirmesi durumudur[471]. Bozok ve Kayseri mutasarrıflığına memur edilen Celal Paşa'dan kalan maaşın uygun olanlara tahsis edildiği görülmektedir[472]. Yine Kayseri'de müezzin olan Emin Efendi'nin maaşının oğlu İzzet Efendi'ye verildiği görülmektedir[473].

Trablusgarp, Kütahya ve Kayseri sancaklarına ait bazı mahsullerin gelirinden elde edilen kardan devlete ödenecek vergi ihale ile belirlenmiştir[474]. Kayseri ve Yozgat taraflarından alaylarıyla birlikte Hakkâri'ye gidecek olan atlı askerlerin yerine İstanbul'dan asker gönderilmiştir[475].

Marto isimli hekim bir miktar maaş karşılığı bazı aşı maddeleri için Kayseri şehrine memur olarak tayin edilmiştir[476]. Kayseri şehri eskisi gibi vilayet merkezi yapılmıştır[477].

Temettüat defterleri, bölgelerin mal-mülk, hayvan, arazi ve yaşayan tüm insanların şahsi mal varlıklarını kaydetmek için hazırlanmış resmi belgelerdir. Bu defterler, sosyo-ekonomik hayat, nüfus ve tarımsal ekonomi ile ilgili bütün karakteristik özellikleri kapsamaktadır. Kayseri ahalisinin temettuat defterlerinin tahrir ve temize çekme işini yürütmrkle görevli olan kâtiplerin maaşları ile ilgili belgedir[478].

Kayseri'deki sikke-i atikadan mütevellit hapse giren kişilerin hapisten çıkması ile ilgili durumdur[479]. Hilmi Paşa'nın Kayseri Mütesellimi iken geçici vazife ile Yozgat'a görevlendirilmesi[480] ve Ahmet Bey'in Sinop Kaymakamı olarak görev yaptığı sırada Kayseri şehrine kaymakam olarak atanmasına dair belgelerdir[481]. Kayseri ve Bozok sancaklarına bağlı bulunan kazaların müdürlüklerine dair belgeler[482].

---

[469] ***BOA,*** Fon Kodu: I.DH, Dosya No:151, Gömlek No:7847, Tarih: 1263 S 26.
[470] ***BOA,*** Fon Kodu: I.MVL, Dosya No:83, Gömlek No:1669, Tarih: 1262 L 29.
[471] ***BOA,*** Fon Kodu: A.DVN, Dosya No:14, Gömlek No: 89, Tarih: 1262 Ra 07.
[472] ***BOA,*** Fon Kodu: I.DH, Dosya No:116, Gömlek No: 5895, Tarih: 1262 S 09.
[473] ***BOA,*** Fon Kodu: I.DH, Dosya No: 221, Gömlek No:13128, Tarih: 1266 Za 29.
[474] ***BOA,*** Fon Kodu: I.DH, Dosya No: 220, Gömlek No:12988, Tarih: 1266 L 20.
[475] ***BOA,*** Fon Kodu: I.DH, Dosya No: 256, Gömlek No:15757, Tarih:1268 L 24.
[476] ***BOA,*** Fon Kodu: I.MVL, Dosya No: 91, Gömlek No: 1853, Tarih: 1263 Ra 22.
[477] ***BOA,*** Fon Kodu: I.MVL, Dosya No: 96, Gömlek No: 2028, Tarih: 1263 C 10.
[478] ***BOA,*** Fon Kodu: I.MVL, Dosya No: 105, Gömlek No: 2359, Tarih: 1263 L 24.
[479] ***BOA,*** Fon Kodu: I.MVL, Dosya No: 108, Gömlek No: 2439, Tarih: 1263 Za 21.
[480] ***BOA,*** Fon Kodu: I.MVL, Dosya No: 114, Gömlek No: 2717, Tarih: 1264 S 19
[481] ***BOA,*** Fon Kodu: I.MVL, Dosya No: 115, Gömlek No: 2747, Tarih:1264 Ra 02.
[482] ***BOA,*** Fon Kodu: I.MVL, Dosya No: 118, Gömlek No: 2923, Tarih: 1264 R 29.

SONUÇ

Kayseri şehri geçmişten günümüze kadar geçen zamanda önemli yerleşim alanlarından bir tanesi olmuş; bulunduğu coğrafi konum itibariyle de önemini korumuştur. Şehir birçok araştırmaya konu olurken bu çalışmada da Kayseri Şehri'nin 1843-1852 yılları araındaki dönemi incelenmeye çalışılmıştır.

Kayseri'nin 1843-1852 yılları arasındaki dönem de yaşanan olaylar belgeler eşliğinde inelenmiş ve bu belgeler neticesinde şehrin o dönemki siyasi, sosyal, ekonomik durumları birçok yönden ortaya koyulmuştur.

Kayseri, büyük anlamına gelen Mazaka ismi başta olmak üzere Eusebeia, Kayiseraia… gibi isimlerle anılmıştır. Tam olarak ne zaman ve kim tarafından kurulduğu bilinmesede Nuh tufanından sonra Yafes'in oğulları tarafından inşaa edildiği rivayet edilmektedir.

İslami dönemde, Selçuklu Türkleri tarafından fethedilen Kayseri; Danişmendliler, Türkiye Selçukluları, İlhanlılar, Eretnalılar, Kadı Burhaneddin Ahmet, Dulkadirliler ve Osmanlılar devrinde de iskân ve imar görmüştür. Şehir yaşamış olduğu siyasi ve kültürel olaylardan kalan bilgi ve belgeler dışında çok sayıda han, hamam, cami, çeşme ve medrese gibi eserlere de sahip olmakla beraber bu eserlerin birçoğu günümüze kadar gelmiştir.

Şehrin Müslümanlar tarafından tam olarak ne zaman fethedildiği bilinmemekle birlikte Batılı yazarlara göre, Tuğrul Bey döneminde Alparslan tarafından fethedildiği rivayet edilirken; Doğulu yazarlara göre de Kayseri ve bütün yörelerinin Danişmentliler tarafından fethedildiği rivayet edilmektedir.

Kayseri şehri, Alaaddin Keykubat döneminde altın çağını yaşamış ticaret ve kültürün başşehri haline gelmiştir. Makarr-ı ulema adı ile anılan Kayseri âlim ve bilgilerin yaşadığı şehir olmuş; Ahmet Yesevi dervişleri, alperenler, abdallar, bacılar, ahiler, Türkmenler Türk kültürünün ve İslam ahlakının yerleşerek kökleşmesini sağlamışlardır.

Ayrıca Kayseri için Konya'dan sonra devletin başşehri oldğu için Dar'ül Mülk denirken, seferlere bu bölgeden çıkıldığı için de Dar'ül Feth denilmiştir.

Selçuklu döneminde her anlamda en parlak dönemini yaşayan şehir Osmanlı Devleti döneminde eski ihtişamını kaybetmiş ve Osmanlı Devleti'ndeki bozulmalar, ekonomik kayıplar, asayişsizlikler, askerlerin başıboş oluşu kadim kenti olumsuz yönde etkilesede şehir ticari alanda gelişmeye devam etmiştir. Nizam-ı Cedid Ordusu nun Kayseri'de Kurulması ile devletin bütünlüğünün içerde ve dışarda korunmasında en önemli güç olan ordunun ıslah edilmesi ya da yeniçeri ocağının kapatılarak yeni bir ordu kurulması gerekmekteydi. III. Selim, yeniçağın imkânları ile donatılmış ve eğitilmiş bir ordunun kurulmasını gerekli görmekteydi. 1803 senesinden itibaren iyice yozlaşan yeniçeri ordusuna alternatif olarak Nizam-ı Cedid ordusu kurulmaya başlamıştı.

Tezimiz de arşiv belgeleri ile birlikte miras, alacak-borç, elde edilen mahsullerden alınacak vergiler, maaş meselesi, Kayserinin vilayet olması… gibi birçok konudan oluşmaktadır. Tereke; ölen bir kimsenin geriye bıraktığı mal ve mülke verilen isim olmakla beraber bir bütün olarak ve kendiliğinden mirasçılara geçer. Belgelerden elde edilen bilgiler doğrultusunda ölen kişinin varsa eşi ve çocukları yoksa diğer akrabaları arasında miras paylaşımı yapılmaktaydı ve genellikle miras olarak kalan şeyler yorgan, yastık, kilim, şilte, minder, fincan, tabak… gibi eşyalardan oluşmakta idi. Eğer ölen kişinin mirasçısı yok ise (belgeler de görüldüğü üzere) Haydar bin Memik isimli kişi de olduğu üzere vefatı ile mirasçısınının olmaması nedeniyle bütün malları satılır ve beytü'l mala teslim edilir. 1845 yılında yağmur yağmamasından dolayı yaşanan kuraklıktan dolayı mahsüller zarar görmüş halk büyük zarara uğramış ve kıtlık ile mücadele etmişti. Mahsül elde edilemediği gibi bir de aşar vergisi ödenmesi gerekmekteydi ki bu vergini kaldırılması için dönemin padişahı Abdülmecid'e müracaat edilir ve bu teklifin kabul edilmesiyle birlikte aşardan alınan zahire halka dağıtılacak ve herkes aldığı kadarıyla devlete borçlu olacaktı. Bu şekilde, fakirleşen halk rahat bir nefes almıştı. Bu kıtlık ve kuraklık yetmezmiş gibi halk, bir de ölet ya da çarık çıkartmaz adı verilen kolera salgını ile uğraşmak zorunda kalmıştır. Bu salgından dolayı ölümler o kadar artmıştır ki bir evden birden fazla ölü çıkmakta ve hatta bir küp peynir yedi aileye miras yolu ile kalmaktaydı. Bu salgın neticesinde yaklaşık olarak 3.000 kişinin ölmüştür. Yine bu dönemde 1846 yılında Marto isminde bir doktorun aşıcılık ile ilgili tecrübelerinden dolayı Kayseriye memur olarak tayin edimiştir. 14 Ağustos 1835'te büyük bir yer sarsıntısı meydana gelmiş ve bu sarsıntı sırasında yığma taş duvarlar ve toprak damlardan oluşan şehirde birçok ev ve bina yıkılmış, kent harap bir

hale gelmişti. Büyük tahribata neden olan bu depremde 1064 insanın öldüğü açıklanmıştır.

1

Haberleşme iletişim ağında gelişmeler yaşanır ve 1840 senesinde Kayseri şehri'ne posta nezareti kurulur; bununla birlikte posta müdürleri tayin edilir.

Başka bir dinden çıkarak Müslüman olmaya ihtida denmektedir. Belgeler görüldüğü üzere Hasine ve Dasliye isimli iki Hristiyan kadının din değitirerek Müslüman olmuşlardır ve İslamiyeti kabul ettikten sonraki isimleri de Hatice ve Fatma olmuştur.

Sonuç itibariyle; şehirler, devamlı yenilik isteyen ve en zor şartlarda dahi yeniden kurularak yaşamını devam ettiren yapıdadırlar. Şehirler zamanla üzerinde yaşayan insanların etkileri neticesinde yıpranır, aşınır; düşmanlar yakar, yıkar, yağmalar bütün bu zarar ve ziyanlara karşı direnen ve değişen talepleri giderecek yönde yenilenen şehirler ayakta sapasağlam kalmayı başarır. Kayseri şehri de asırlardan beri zamanın yıpratmasına, düşmanların yakıp yıkmasına, yaşayanların ihmallerine karşı varlığını sürdürebilmiştir.

KAYNAKÇA

ARŞİV KAYNAKLARI

BOA, Fon Kodu: A.AMD, Dosya No: 5, Gömlek No: 44, 08 N 1264.

BOA, Fon Kodu: A.AMD. Dosya No: 12, Gömlek No: 5, Tarih: 1265 Z 29.

BOA, Fon Kodu: A.AMD, Dosya No: 14, Gömlek No: 57, Tarih: 1265 Z 29.

BOA, Fon Kodu: A.AMD, Dosya No: 32, Gömlek No: 96, Tarih: 1267 Z 29.

BOA, Fon Kodu: A.DVN, Dosya No:14, Gömlek No: 89, Tarih: 1262 Ra 07.

BOA, Fon Kodu: I.DH, Dosya No:116, Gömlek No: 5895, Tarih: 1262 S 09.

BOA, Fon Kodu: I.DH, Dosya No:117, Gömlek No: 5917, Tarih. 1262 S 14.

BOA, Fon Kodu: I.DH, Dosya No:117, Gömlek No: 5930, Tarih. 1262 S 18 (1).

BOA, Fon Kodu: I.DH, Dosya No:117, Gömlek No: 5930, Tarih. 1262 S 18 (2)

BOA, Fon Kodu: I.DH, Dosya No:132, Gömlek No: 6798, Tarih: 1262 Z 29.

BOA, Fon Kodu: I.DH, Dosya No:151, Gömlek No:7847, Tarih: 1263 S 26.

BOA, Fon Kodu: I.DH, Dosya No: 220, Gömlek No:12988, Tarih: 1266 L 20.

BOA, Fon Kodu: I.DH, Dosya No: 221, Gömlek No:13128, Tarih: 1266 Za 29.

BOA, Fon Kodu: I.DH, Dosya No: 256, Gömlek No:15757, Tarih:1268 L 24 (1)

BOA, Fon Kodu: I.DH, Dosya No: 256, Gömlek No:15757, Tarih:1268 L 24 (2).

BOA, Fon Kodu: I.MVL, Dosya No:83, Gömlek No:1669, Tarih: 1262 L 29.

BOA, Fon Kodu: I.MVL, Dosya No: 91, Gömlek No: 1853, Tarih: 1263 Ra 22 (1).

BOA, Fon Kodu: I.MVL, Dosya No: 91, Gömlek No: 1853, Tarih: 1263 Ra 22 (5).

BOA, Fon Kodu: I.MVL, Dosya No: 96, Gömlek No: 2028, Tarih: 1263 C 10.

BOA, Fon Kodu: I.MVL, Dosya No: 105, Gömlek No: 2359, Tarih: 1263 L 24.

BOA, Fon Kodu: I.MVL, Dosya No: 108, Gömlek No: 2439, Tarih: 1263 Za 21.

BOA, Fon Kodu: I.MVL, Dosya No: 114, Gömlek No: 2717, Tarih: 1264 S 19(1).

BOA, Fon Kodu: I.MVL, Dosya No: 114, Gömlek No: 2717, Tarih: 1264 S 19(3).

BOA, Fon Kodu: I.MVL, Dosya No: 115, Gömlek No: 2747, Tarih:1264 Ra 02.

BOA, Fon Kodu: I.MVL, Dosya No: 118, Gömlek No: 2923, Tarih: 1264 R 29.

KİTAPLAR

ABADAN, Yavuz, *Tanzimat Fermanı'nın Tahlili, Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu,* 2. Baskı, Phoenix Yayıncılık, Ankara 2006.

AÇBA, Sait, *Osmanlı Devleti'nin Dış Borçlanması (1854-1914)*, Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları, No:1, Afyon 1995.

AFYONCU, Erhan, *Sorularla Osmanlı İmparatorluğu,* Yeditepe Yayınları, İstanbul 2009.

AKÇURA, Yusuf, *Osmanlı Devletinin Dağılma Devri (XVIII. ve XIX. asırlarda),* Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara 1988.

AKMAN, Mehmet, *Osmanlı Devleti'nde Ceza Yargılaması*, Eren Yayınları, İstanbul 2004.

AKSU, Mustafa, *Kayseri'deki Tarih Vakıf Eserler*, Kayseri Vakıflar Bölge Müdürlüğü, Kayseri 1990.

AKSUN, Ziya Nur, *Yozlaşma, Yenileşme, Değişim Kıskacında Dört Muzdarip Padişah*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2011.

……., *Osmanlı Tarihi (Osmanlı Devleti'nin Tahlili, Tenkidli Siyasi Tarihi*), Cilt: III, Ötüken Yayınları, İstanbul 1994.

AKŞİN, Sina, *Ana Çizgileriyle Türkiye'nin Yakın Tarihi 1789-1980,* 5. Baskı, İmaj Yayıncılık, Ankara 2004.

AKYOL, Taha, *Türkiye'nin Hukuk Serüveni (Fıkıhtan Hukuka ve Demokrasiye Geçiş Sorunları*), Doğan Yayıncılık, İstanbul 2014.

AKYÜZ, Yahya, *Türk Eğitim Tarihi, M.Ö 1000- M.S 2012,* 22. Baskı, Pegem Akademi, Ankara 2012.

……., *Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1993'e),* 5. Baskı, Kültür Koleji Yayınları, İstanbul 1994.

ALTUNDAĞ, Şinasi, *Kavalalı Mehmet Ali Paşa İsyanı-Mısır Meselesi*, Türk Tarih Kurumu Yayını, 2. Baskı, Ankara 1988.

ARIK, Remzi Oğuz, *Coğrafyadan Vatana*, Milli Eğitim Yayınları, İstanbul 1969.

ARMAOĞLU, Fahir, *19. Yy Siyasi Tarihi*, Alkım Yayınevi, İstanbul 2006.

ARSLAN, Emir Şekip, *Bir Arap Aydının Gözüyle Osmanlı Tarihi ve I. Dünya Savaşı Anıları*, Çatı Kitapları, İstanbul 2005.

AYDIN, M. Akif, *Türk Hukuk Tarihi*, 4. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul 2001.

AYVERDİ, Samiha, *Türk Tarihinde Osmanlı Asırları,* Cilt: II, Damla Yayınevi, İstanbul 1993.

BAYDUR, Nezahat, *Kültepe(Kaneş) ve Kayseri Tarihi Üzerine Araştırmalar (En Eski Çağlardan İs. S. 395Yılına Kadar)*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No 1519, İstanbul 1970.

BELİN, M., *Osmanlı İmparatorluğu'nun İktisadi Tarihi*,(Ekleyen ve çeviren Oğuz Ceylan), Gündoğan Yayınları, Ankara 1999.

BERKES, Niyazi, *Türkiye'de Çağdaşlaşma,* 5. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2003.

BİNGÖL, Sedat, *Tanzimat Devrinde Osmanlı'da Yargı Reformu (Nizamiyye Mahkemeleri'nin Kuruluşu ve İşleyişi 1840-1876),* Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 2004.

BİLİM, Cahit Yalçın, *Tanzimat Devri'nde Türk Eğitiminde Çağdaşlaşma (1839-1876)*, Anadolu Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları, Eskişehir 1984.

BİROL, İrfan, *Kayseri'nin Hafızası 2007-2012 Almanak*, Mazaka Yayıncılık, Kayseri 2012.

CÖMERT, Hüseyin, *19. Yüzyılda Kayseri*, Mazaka Yayıncılık, Kayseri 2007.

ÇADIRCI, Mustafa, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapıları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1991.

ÇADIRCI, Musa, *Tanzimat Sürecinde Türkiye Ülke Yönetimi,* İmge Yayınları, İstanbul 2007.

ÇAKIR, Coşkun, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Maliyesi*, Kure Yayınları, İstanbul 2001.

ÇALKANER, Hacı Recep, *Aslan Gayserilim 4,* Şafat Ofset Matbaacılık, Kayseri 2003.

ÇAVDAR, Tevfik, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1839-1950*, 4. Baskı, İmge Yayıncılık, Ankara 2008.

ÇAYIRDAĞ, Mehmet, *Kayseri'de Gavrem-Zade Abdülkadir Ağa Vakfı*, Laçin Yayınları, Kayseri 2011.

……..…, *Kayseri'de Güpgüpzade Hacı Mustafa Ağa Vakıfları 1806-1814*, (yayın yeri belirtilmemiş) Kayseri 2002.

……., *Kayseri Tarihi Araştırmaları*, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları No: 38, Kayseri, 2001.

……..,Hazırlayan: Filiz Özdem, *"Selçuklular Döneminde Kayseri", Erciyes'in Rüyası Kayseri,* Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2013.

DANİŞMEND, İsmail Hami, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi,* Cilt: IV, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1971.

DEMİR, Kemal, Suat Çabuk, Yayına Hazırlayan: Mehmet Çelebi, *Türk Dönemi Kayseri Kenti ve Mahalleleri,* Erciyes Üniversitesi Yayınları No: 188, Kayseri 2003.

DEMİRTAŞ, Mehmet, Editör Tufan Gündüz, "Osmanlı Maliye Teşkilatı", *Osmanlı Teşkilat Tarihi El Kitabı*, Grafiker Yayınları Ankara 2012.

DENKTAŞ, Mustafa, *Kayseri'de Yıkılan Anıtlarımız*, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri 2007.

ECER, Vehbi, *XIII. ve XIV. Yüzyıllarda Kayseri Kültür ve Tarihi*, İlahiyat Bilimleri Araştırma Vakfı Yayınları, Ankara 2001.

EFE, Ahmet, *Osmanlı Tarihi Ansiklopedisi*, Akçağ Yayıncılık, 13. Baskı, Ankara 2010.

EKİNCİ, Ekrem Buğra, *Osmanlı Hukuku Adalet ve Mülk*, 3. Baskı, Arı-Sanat Yayınları, İstanbul 2014.

ELDEM, Halil Edhem, Hazırlayan: Kemal Göde, *Kayseri Şehri*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları Ankara 1982.

ELDEN,Yaşar, *Bizim Şehrin Halleri*, Palet Yayınları, Konya 2015.

ENGELHARDT, Tanzimat ve Türkiye, Kaknüs Yayınları, İstanbul 1999.

ERKİLETLİOĞLU, Halit, *Osmanlılar Zamanında Kayseri*, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları No:5, Kayseri 1996.

……., *Kayseri Yakın Tarihinden Notlar*, Kayseri Ticaret Odası Yayınları, Kayseri 1998.

……...,*Geniş Kayseri Tarihi*, Bel-Sin Eğitim, Hizmet, Güzelleştirme ve Yardım Vakfı Kültür Yayını, Kayseri 2006.

……., *Kayseri Tarihi En Eski Zamandan Osmanlılara Kadar,* İl Kültür Müdürlüğü Yayınları, Kayseri 1993.

ERTÜRK, Fatih, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, Kalipso Yayınları, İstanbul 2010.

FATMA ALİYE HANIM, Sadeleştiren: Metin Hasırcı*, Ahmet Cevdet Paşa ve Zamanı*, Pınar Yayınları, İstanbul 1994.

FİNDLEY, Carter V, *Modern Türkiye Tarihi 1789-2007*, Timaş Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2014.

……., *Modern Türkiye Tarihi İslam, Milliyetçilik ve Modernlik 1789-2007*, Timaş Yayınları, İstanbul 2012.

FİNKEL, Caroline, Çeviren: Zülal Kılıç*, Rüyadan İmparatorluğa Osmanlı, Osmanlı İmparatorluğu'nun Öyküsü 1300-1923*, Timaş Yayınları, İstanbul 2014.

GABRİEL, Albett, Çeviren:Ahmed Akif Tütenk, *Kayseri Türk Anıtları,* Güneş Matbaa, Ankara 1954.

GENÇ, Mehmet, *Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2002.GORYANOF, Sergey, *Rus Arşiv Belgelerine Göre Boğazlar ve Şark Meselesi*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2006.

GÖDE, Kemal, *Tarih İçinde Kayseri*, Erciyes Üniversitesi Yayınları No: 12, Kayseri 1991.

GÜNAY, Ünver, Harun Güngör, Vahap Taştan, Huzeyfe Sayım, *Ziyaret Fenomeni Üzerine Bir Din Bilimi Araştırması Kayseri Örneği*, Erciyes Üniversitesi Yayınları No: 132, Kayseri 2011.

GÖNEN, Mehmet, *Seyid Halil Devletli ve Karakaya*, Kardeşler Ofset, Kayseri 2015.

GÜRBÜZ, Cenani, *Milli Mücadele'de Develi ve Ermeniler*, T.C Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1996.

HALAÇOĞLU, Yusuf, *XIV-XVII Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilatı ve Sosyal Yapı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1991.

HAMMER, *Büyük Osmanlı Tarihi,* Cilt: IX, Üçdal Yayıncılık, İstanbul 1992.

HAYRETTİN BEY, *Kırım Harbi*, Kervan Kitapçılık, Tercüman 1001 Temel Eser, (yayın tarihi yok).

HAYTA, Necdet ve Uğur Ünal, *Osmanlı Devleti'nde Yenileşme Hareketleri (XVII. Yüzyıl Başlarından Yıkılışa Kadar),* Gazi Kitabevi, Ankara 2003.

HÜLAGÜ, Metin, *Yurtsuz İmparator Vahdeddin-İngiliz Gizli Belgelerinde Vahdeddin ve Osmanlı Hanedanı*-, Timaş Yayınları, İstanbul 2010.

IŞIK, Mustafa, *Eski Kayseri Evliya Çelebi'nin Dilinden*, Heyamola Yayınları, İstanbul 2014.

İNBAŞI, Mehmet, *1570 (Hicri 976) Tarihli Kayseri Tapu-Tahrir Defteri*, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Kayseri 2009.

……..……., *XVI. Yüzyıl Başlarında Kayseri*, İl Kültür Müdürlüğü Yayınları, Kayseri 1992.

JORGA, Nicolae, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2005.

KARAL, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi-Nizam-ı Cedid ve Tanzimat Devirleri (1789-1856),* Cilt: V, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1988.

……., *Osmanlı Tarihi Islahat Fermanı Devri 1856-1861*, Cilt: VI, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1988.

……., *Osmanlı Tarihi,* Cilt: VII, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1988.

KARATEPE, Şükrü, *Kendini Kuran Şehir*, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları No: 30, Kayseri 1999.

KARPAEV, Igor V, *Rusya ve Türkiye: Jeopolitik Çekişmeden İşbirliğine, Osmanlı 2,* Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999.

KARPAT, Kemal H., *Türk Demokrasi Tarihi Sosyal Kültürel Ekonomik Temeller*, Timaş Yayınları, İstanbul 2012.

……, *Osmanlı Modernleşmesi Toplum, Kuramsal Değişim ve Nüfus*, Timaş Yayınları, İstanbul 2014.

KAYA, Abdullah, Hazırlayanlar: Abdulkadir Yuvalı, Erhan Yoska, Yaşar Elden, *Selçuklular Döneminde Tomarza, Birinci Tomarza Sempozyumu 19-22 Haziran 2008,* Öz-Kar Kültür Yayınları, Kayseri 2011.

KAYNAR, Reşat, *Mustafa Reşit Paşa ve Tanzimat*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1985.

KAYSERİ VALİLİĞİ, *Cumhuriyet'in 75. Yılında Kayseri*, Plaka Matbaacılık, Ankara 1998.

KAZGAN, Haydar, Toktamış Ateş, Oğuz Tekin, *Osmanlıdan Günümüze Türk Finans Tarihi,* Cilt: I İstanbul Menkul Kıymetler Borsası, Creative Yayıncılık, 1999.

KOCABAŞ, Süleyman, *Kuzey'den Gelen Tehdit Tarihte Türk-Rus Mücadelesi,* Vatan Yayınları, İstanbul 1989.

KOÇER, Hasan Ali, *Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi,* Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1992.

KODAMAN, Bayram, *Abdülhamit Devri Eğitim Sistemi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1988.

LEWİS, Bernard, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, 3. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1988.

MARDİN, Şerif, *Yeni Osmanlı Düşüncesinin Doğuşu*, İletişim Yayınları, İstanbul 2009.

MİLLİ KÜTÜPHANE, Müze Kitaplığı, Kayseri, İstanbul Kanaat Kütüphanesi, 1932.

NAZİF, Ahmet, Çeviren: Mehmet Palamutoğlu, *Kayseri Tarihi (Mir'at-i Kayseriyye),* Kayseri Özel İdare Müdürlüğü ve Kayseri Belediyesi Birliği Yayınları, No: 2, Kayseri 1987.

ORAT, Julide Akyüz, Nebahat Oran Arslan, Mustafa Tanrıverdi, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Kafkas Göçleri (1828-1943)*, Eser Ofset Matbaacılık, Kars 2011.

ORTAYLI, İlber, *Tarihimiz ve Biz,* Timaş Yayınları, İstanbul 2014.

……,*Türkiye İdare Tarihi*, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları No: 180, Ankara 1979.

……...,*İmparatorluğun Son Nefesi Osmanlı'nın Yaşayan Mirası Cumhuriyet*, Timaş Yayınları, İstanbul 2014.

……., *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, Hil Yayınları İstanbul 1987.

ÖNSOY, Rıfat, *Tanzimat'ın 150. Yıldönümü Uluslararası Sempozyumu Ankara 31 Ekim-3 Kasım 1989*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1994.

ÖZDOĞAN, Kazım, *Kayseri Tarihi Kültür ve Sanat Eserleri,* Cilt: I, Erciyes Matbaası, Kayseri 1948.

ÖZTUNA, Yılmaz, *II. Mahmud*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1989.

……..., *Büyük Türkiye Tarihi,* Cilt: VII, Ötüken Yayınevi, İstanbul 1983.

ÖZULU, Yunus Emre, *Şu Bizim Kayseri*, Kayseri İli Yardım Derneği İstanbul Şubesi, İstanbul 2000.

PALMER, Alan, *1853-1856 Kırım Savaşı ve Modern Avrupa'nın Doğuşu*, Mısırlı Matbaacılık, İstanbul 1999.

……., *Osmanlı İmparatorluğu Son Üç Yüz Yıl Bir Çöküşün Yeni Tarihi,* Gençlik Yayınları, İstanbul 1995.

PAMUK, Şevket*, 100 Soruda Osmanlı-Türkiye İktisadi Tarihi 1500-1914*, 5. Baskı Gerçek Yayınevi, İstanbul 1999.

RASİM, Ahmet, *Osmanlı Tarihi*, İlgi Kültür Sanat Yayıncılık, Cilt: II, İstanbul 2012.

SAKAOĞLU, Necdet, *Bu Mülkün Sultanları 36 Osmanlı Padişahı*, 9. Baskı, Oğlak Yayıncılık, İstanbul 2009.

SAVAŞ, Mevhibe, *Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın İsyanı ve Neticeleri Hazırlayan Unsurlar*, Aksu Gazetesi, Sayı: 407-430, 1996.

SAYDAM, Abdullah, *Osmanlı Medeniyeti Tarihi*, Derya Kitabevi, Trabzon 1999.

SHAW, Stanford J., Ezel Kural Shaw, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, Cilt: II, 2. Basım, E Yayınları, İstanbul 2006.

SEVİNÇ, Necdet *Osmanlı'nın Yükselişi ve Çöküşü*, Birharf Yayınları, İstanbul 2005.

SİNOUE, Gilbert, *Kavalalı Mehmet Ali Paşa Son Firavun,* Çeviren: Ali Cevat Akkoyunlu, Doğan Kitapçılık, İstanbul 1999.

SOFUOĞLU, Ebubekir, *Osmanlı Devletinde Islahatlar ve I. Meşrutiyet*, Bilimevi Yayıncılık, İstanbul 2004.

SOMÇAĞ, Selim, *Osmanlı ve Batı*, Bengi Yayınları, İstanbul 2008.

SUBAŞI, Muhsin İlyas, *Şehirname,* Kültür Yayınları No: 82, Kayseri 2011.

……, *Dünden Bugüne Kayseri,* Örnek Kitabevi, Kayseri 1986.

……, *Bu Şehrin Hikâyesi*, Ticaret Odası Yayınları, Kayseri 2003.

ŞİKOKORAD, A.B., *Rusların Gözünden 240 yıl Kıran Kırana Osmanlı-Rus Savaşları Kırım-Balkanlar-93 Harbi ve Sarıkamış*, Selenge Yayınları, İstanbul 2009.

TABAKOĞLU, Ahmet, *Türkiye İktisat Tarihi*, Dergah Yayıncılık, İstanbul 2009.

TEKTAŞ, Nazım, *Osmanlı-Saraydan Sürgüne*, Cilt: II, Çatı Yayıncılık, İstanbul 2004.

TUKİN, Cemal, *Osmanlı İmparatorluğu Devrinde Boğazlar Meselesi,* İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü No: 314, Üniversite Matbaacılık, İstanbul 1947.

TURAN, Osman, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1996.

UÇAROL, Rifat, *Siyasi Tarih (1789-2010)*, 8. Basım, Der Yayınları, İstanbul 2010.

ÜNAL, Tahsin, *Türk Siyasi Tarihi 1700-1958*, Kamer Yayınları, İstanbul 1998.

ÜNAL, Tahsin, *Türk Siyasi Tarihi 1700-1958*, IV. Baskı, Emel Yayınları, Ankara 1977.

YILDIRIM, Tahsin, İbrahim Öztürkçü, *Osmanlı Padişahlarının Manevi Dünyası*, Yağmur Yayınları, 7. Baskı, İstanbul 2013.

YILMAZ, Durmuş*, Osmanlı'nın Son Yüzyılı Cumhuriyete Giden Yol*, Çizgi Kitabevi, 2. Baskı, Konya 2004.

YINANÇ, Refet, Mesut Elibüyük, *Kayseri İli Tahrir Defterleri (Hicri 992, 971,983-Miladi 1584, 1563, 1575),* Cilt: I, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları No: 65a, Kayseri 2009.

ZÜRCHER, Erik Jan, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul 2008.

QUATAERT, Donald, *Osmanlı İmparatorluğu 1700-1922*, İletişim Yayıncılık, İstanbul 2003.

Tezler

AKŞİT, Ahmet, *Türkiye Selçukluları Devrinde Kayseri Şehri*, Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 1996.

GÜRLER, Necmettin, *212 Numaralı Şeriye Sicili (H. 1270-1273/M 1853-1856) Transkripsiyon ve Değerlendirme*, Erciyes Üniversitesi SosyalBilimler Enstitüsü, Kayseri 2001.

TUNALI, Ayten Can, Tez Danışmanı: Musa Çadırcı, *Tanzimat Döneminde Osmanlı Kara Ordusunda Yapılanma (1839-1876),* Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih (Yakınçağ) Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara 2003.

Makaleler

AÇIKGÖZ, Şeyda Güngör, Hazırlayan: Filiz Özdem, "*Osmanlı Dönemi'nde Kayseri", Erciyes'in Rüyası Kayseri,* Yapı Kredi Yayınları, Kayseri 2013.

AKŞİN, Sina, "*Siyasal Tarih (1789-1908)*", *Türkiye Tarihi 3-Osmanlı Devleti (1600-1908*), Cem Yayınevi, İstanbul 2002.

……., Editörler: Halil İnalcık, Mehmet Seyitdanlıoğlu "*1839'da Osmanlı Ülkesinde İdeolojik Ortam ve Osmanlı Devleti'nin Uluslararası Durumu"*, *Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*, Phoenix yayınları, Ankara 2006.

AKŞİT, Ahmet, "*Selçuklular Devrinde Kayseri Şehrinin Fiziki Yapısı", II. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri (16-17 Nisan 1998),* Erciyes Üniversitesi Kayseri ve Yöresi Tarih Araştırmaları Merkezi Yayınları No: 3, Kayseri 1998.

ALPTEKİN, Coşkun, "*Selçuklular Döneminde Kayseri", I. Kayseri Kültür ve Sanat Haftası Konuşmaları ve Tebliğleri 7-13 Nisan 1987*, Kayseri Belediye ve Özel İdare Birliği Yayınları No: 3, Kayseri 1987.

ARIKAN, Zeki, *Tanzimat ve Kamuoyu, Tanzimat'ın 150. Yıldönümü Sempozyumu Bildirileri (İzmir 6-7 Kasım 1989),* Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No. 66, İzmir 1992.

BAĞÇECİ, Yahya, *İsyandan İtaate; Kavalalı Mehmet Ali Paşa Bab-ı ali İlişkileri (1841-1849)*, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı: 32.

BAYKARA, Tuncer, *Tanzimat'a Girerken Osmanlı Devleti, Tanzimat'ın 150. Yıldönümü Sempozyumu Bildirileri (İzmir 6-7 Kasım 1989),* Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No. 66, İzmir 1992.

BAYRAK, Şaban, Yayına Hazırlayanlar: Ali Aktan, Ayhan Öztürk, Hasan Ali Şahin, *"18. 19. Yüzyılda Kayseri'nin Ticari Hinterlandı", IV. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri (10-11 Nisan 2003),* Erciyes Üniversitesi Kayseri ve Yöresi Tarih Araştırmaları Merkezi No: 6, Kayseri 2003.

BAYRAM, Sebahattin, Yayına Hazırlayanlar: Ali Aktan, Abdulkadir Yuvalı, Ramazan Tosun "*Koloni Çağı'nda Kayseri'nin Ticari Hayatı*" *I. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri (11-12 Nisan 1996)* Erciyes Üniversitesi Kayseri ve Yöresi Tarih Araştırmaları Merkezi Yayınları No: 1, Kayseri 1997.

BEYDİLLİ, Kemal, *"Hünkâr İskelesi Antlaşması", İslam Ansiklopedisi,* Cilt: XVIII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1998.

BULDUK, Üçler, Yayına Hazırlayanlar: Ali Aktan ve Ayhan Öztürk, "*Halil Abbasizade'ye Göre XIX. Yy'da Kayseri", II. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri (16-17 Nisan 1998),* Kayseri ve Yöresi Tarih Araştırmaları Merkezi Yayınları No: 3, Kayseri 1998.

CİVELEK, Gökhan, *XVII. Yüzyıl Ortalarında Elit Bir Kadının Terekesi: Manastır'lı Aişe Hatun,* Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 54, Erzurum 2015.

ÇADIRCI, Musa, "*II. Abdülhamid Döneminde Osmanlı Ordusu", Devr-i Hamid Sultan II. Abdülhamid,* Cilt: III, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri 2011.

DULKADİROĞLU, Hakan Türker, "*Tarihte Dulkadiroğlu Devleti'nin Genel Durumu ve Kayseri'de Dulkadiroğlu Hanedan Mensupları", Uluslararası Dulkadir Beyliği Sempozyumu*

DUMONT, Paul, Çeviren: Server Tanilli, *"Tanzimat Dönemi (1839-1878)", Osmanlı İmparatorluğu Tarihi II*, Cem Yayınevi, İstanbul 1995.

ESKİOĞLU, Mehmet, *"Türk-İslam Hâkimiyeti ve Cumhuriyet Devrinde Kayseri"*, Cumhuriyetin 50. Yılında Kayseri 1973 İl Yıllığı.

……..., *"Kayseri'nin Tarihi Coğrafyası", Cumhuriyetin 50. Yılında Kayseri 1973 İl Yıllığı,* Ayyıldız Matbaası, Kayseri 1973.

GENCER, Ali İhsan, İlmi Müşavir: Hakkı Dursun Yıldız, *"Tanzimat Fermanı(1839)'dan 1876'ya Kadar Osmanlı İmparatorluğu", Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi,* Cilt: XI, Çağ Yayınları, İstanbul 1989.

GÖDE, Kemal, Yayına Hazırlayanlar Ali Aktan, Abdulkadir Yuvalı, Ramazan Tosun *"Eretnalılar Döneminde Kayseri (1327-1381)", I. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri (11-12 Nisan 1996*) Erciyes Üniversitesi Kayseri ve Yöresi Tarih Araştırmaları Merkezi Yayınları No: 1, Kayseri 1997.

……., *"Beylikler Döneminde Kayseri", I. Kayseri Kültür ve Sanat Haftası Konuşmaları ve Tebliğleri 7-13 Nisan 1987,* Kayseri Belediye ve Özel İdare Birliği Yayınları, Kayseri 1987.

GÖKÇEK, Gürkan, *"Kültepe Vesikalarında Geçen Nesnelerin Fiyatları"*, *II. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri (16-17 Nisan 1998),* Erciyes Üniversitesi Kayseri ve Yöresi Tarih Araştırmaları Merkezi Yayınları No: 3, Kayseri 1998.

GÜLSOY, Ufuk, *"Islahat Fermanı", İslam Ansiklopedisi*, Cilt: XIX, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1999.

GÜNBATTI, Cahit, *"Eski Anadolu Şehri Kaniş",* Yayına Hazırlayanlar: Ali Aktan, Abdulkadir Yuvalı, Ramazan Tosun, I. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri (11-12 Nisan 1996) Erciyes Üniversitesi Kayseri ve Yöresi Tarih Araştırmaları Merkezi Yayınları No: 1, Kayseri 1997.

GÜRBÜZ, Ali Kemal, *"Osmanlı İmparatorluğunda Demiryollarının Rolü",* Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: II, Sayı: 3, Balıkesir 1999.

HÜLAGÜ, Mehmet Metin, Hazırlayanlar: Mustafa Keskin ve Mehmet Metin Hülagü, "*On dokuzuncu Asrın Ortalarında Kayseri'de Aşiret Olayları", Geçmişteki İzleriyle Kayseri,* Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri 2006.

İNALCIK, Halil, "*Sened-i İttifak ve Gülhane Hattı Hümayunu", Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*, 2. Baskı, Phoenix Yayınları, Ankara 2006.

İPŞİRLİ, Mehmet, *Kayseri, İslam Ansiklopedisi*, Cilt: XXV, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2002.

İREM, Nazım, Editörler: Halil İnalcık, Bülent Arı, Selim Arslantaş, "*Klasik Osmanlı Adalet Rejimi ve 1839 Gülhane Kırılması"*, *Adalet Kitabı*, Kadim Yayıncılık, Ankara 2012.

KARAL, Enver Ziya, "*Gülhane Hatt-ı Hümayunu'nda Batı'nın Etkisi", Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu,* 2. Baskı, Phoenix Yayınları, Ankara 2006.

KESKİN, Mustafa, "*Kayseri Şer'iyye Sicillerine Göre Erciyes", Geçmişteki İzleriyle Kayseri*, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri 2006.

KILIÇ, Abdullah, *Kayseri*, "*Yıl 1515 Kayseri Osmanlı Hâkimiyetine Geçer*", Kayseri Kocasinan Belediyesi Kültür Yayınları No: 2, İstanbul 2006.

KULAKOĞLU, Fikri, *"Eski Anadolu'nun Uluslararası Ticaret Merkezi: Kültepe-Kaniş", Erciyes'in Rüyası Kayseri*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2013.

KÜÇÜK, Cevdet, "*Abdülmecid", İslam Ansiklopedisi,* Cilt: I, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1988.

KÜTÜKOĞLU, Mübahat S.,*"Balta Limanı Muahedesi" İslam Ansiklopedisi*, Cilt: V, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1992.

Milli Eğitim Bakanlığı, "*Balta Limanı Antlaşması" Türk Ansiklopedisi,* Cilt: V, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1975.

……, *"Kırım Savaşı", Türk Ansiklopedisi*, Cilt: XXII, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1975.

MUMCU, Ahmet, Editörler: Halil İnalcık, Bülent Arı, Selim Arslantaş, "*Tanzimat Dönemi'nde Türk Hukuku", Adalet Kitabı*, Kadim Yayıncılık, Ankara 2012.

ÖZKAYA, Yücel, "*XVIII. Yüzyılda Kayseri", I. Kayseri Kültür ve Sanat Haftası Konuşmaları ve Tebliğleri 7-13 Nisan 1987,* Kayseri Belediye ve Özel İdare Birliği Yayınları No:3, Kayseri 1987.

ÖZTUNA, Yılmaz*, Osmanlı Devleti Tarihi I "Siyasi Tarih",* T.C Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1998.

SAKALLI, Talat, "*Memluk Sultanı Baybars'ın Üç Günlük Kayseri Hâkimiyeti" XIII. Ve XIV. Yüzyıllarda Kayseri'de Bilim ve Din Sempozyumu*, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Kayseri 1996.

SALMAN, Hüseyin, Hazırlayanlar: Ali Aktan, Ramazan Tosun, Ayhan Öztürk, "*İlhanlı Hâkimiyetinin Son Zamanlarında Kayseri (1308-1340)", III. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri (06-07 Nisan 2000),* Kayseri ve Yöresi Tarih Araştırmaları Merkezi Yayın No: 4, Kayseri 2000.

SAYDAM, Abdullah, "*Tanzimat Devri Reformları", Türkler Ansiklopedisi,* Cilt: XXII, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002.

SHAW, Stanford J.*, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Geleneksel Reformdan Modern Reforma Geçiş: Sultan III. Selim ve Sultan II. Mahmud Dönemleri", Türkler Ansiklopedisi*, Cilt: XII, Yeni Türkiye Yayınları, İstanbul 2002.

SUBAŞI, Turgut, "*Sultan Abdülmecid ve Sultan Abdülaziz", Türkler Ansiklopedisi,* Cilt: XII, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002.

ŞAHİN, Hasan Ali, "Asur Ticaret Kolonileri Çağında Kaniş Şehrinde Dini Hayat", *II. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri (16-17 Nisan 1998),* Erciyes Üniversitesi Kayseri ve Yöresi Tarih Araştırmaları Merkezi Yayınları No: 3, Kayseri 1998.

ŞANAL, Mustafa*, "II. Abdülhamid Döneminde İlköğretim, Ortaöğretim ve Yükseköğretim Uygulamaları", Devr-i Hamid Sultan II. Abdülhamid*, Cilt: III, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri 2011.

ŞEN, Murat, "*Osmanlı Hukukunun Yapısı", Osmanlı (Teşkilat*) Cilt: VI, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999.

ŞİŞMAN, Adnan*, "Galatasaray Mekteb-i Sultanisi", İslam Ansiklopedisi*, Cilt XIII, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1996.

TUFAN, Muzaffer, "*Sosyolojinin Fransa'da Doğuşu Döneminde Osmanlı Toplumundaki Çağdaşlaşma Hareketi Tanzimat'ın Dış Etkenleri", Tanzimat'ın 150. Yıldönümü Uluslararası Sempozyumu*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1994.

YALÇINKAYA, M. Alaaddin, "*III. Selim ve II. Mahmud Dönemleri Osmanlı Dış Politikası", Genel Türk Tarihi 7*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002.

YALÇINKAYA, Mehmet Alaaddin ve İbrahim Yılmazçelik, "*Mısır Meselesi", Osmanlı Tarihi El Kitabı*, Grafiker yayınları, Ankara 2012.

YILDIRIM, İsmail, "*Osmanlı Demir Yolu Politikasına Bir Bakış*", Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: XII, Sayı:1, Elazığ 2002.

YORULMAZ, Hüseyin, "*Kavalalı Mehmet Ali Paşa", Osmanlı Ansiklopedisi*, Ağaç Yayıncılık, İstanbul 1993.

İnternet

AKYÜZ, Yahya, "*Osmanlı Döneminden Cumhuriyete Geçilirken Eğitim-Öğretim Alanında Yaşanan Dönüşümler"*, Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi, 2011 Cilt: 1, Sayı:2, 22.08.2017, https://pegem.net/dosyalar/dokuman/122419-20110627174851-pegemegitimogretimdergisi-yahyaakyuz-cilt1sayi2.pdf.

ÇADIRCI, Musa, *Yenileşme Sürecinde Osmanlı Ordusu,* httpswww.tarihtarih.comSyf=26&Syz=349839, 25.08.2017.

……., "*Tanzimat Döneminde Kara Yolu Yapımı",* http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/18/21/57.pdf, 26.09.2017.

DÖRDÜNCÜ, Muharrem*, "1774 Küçük Kaynarca Antlaşmasından 1841 Londra Boğazlar Sözleşmesine Kadar Boğazlar Meselesi",* Sosyal Bilimler Dergisi. http://sbd.aku.edu.tr/III1/6.pdf, 25.09.17.

DURHAN, İbrahim, *Tanzimat Döneminde Osmanlı Yargı Teşkilatındaki Gelişmeler,* http://eski.erzincan.edu.tr/birim/HukukDergi/makale/2008_XII_2_4.pdf, 07.09.2017.

……., *Osmanlı Hukukunun Yapısı Üzerine Bir Etüd*,

http://hukukdergi.erzincan.edu.tr/wp-content/uploads/2015/10/1999_III_12.pdf,

07.09.2017

KARABULUT, Mustafa, *Tanzimat Dönemi'nde Yenileşme Sürecine Bir Bakış,* 25.08.2017, http://turkoloji.cu.edu.tr/YENI%20TURK%20EDEBIYATI/mustafa_karabulut_tanzimat_osmanli_yenilesme.pdf.

KOCAOĞLU, Mehmet *"Kavalalı Mehmet Ali Paşa İsyanı (1831-1841)*", http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/19/1152/13547.pdf, 25.09.2017.

KÖSE, Murtaza, "*Osmanlı'da Borsa ve Galata Bankerlerinin Devletin Mali Yapısındaki Yeri",* A.Ü Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı: 18, Erzurum 2001 http://www.turkiyatjournal.com/Makaleler/346016695_OSMANLIDA%20BORSA%20VE%20GALATA%20BANKERLER%C4%B0N%C4%B0N%20DEVLET%C4%B0N%20MAL%C4%B0%20YAPISINDAK%C4%B0%20YER%C4%B0.pdf, 01.09.2017.

ÖZDEMİR, Biltekin, "*Osmanlı Devleti Dış Borçları"*, Ankara Ticaret Odası Yayını, Ankara 2009. http://www.os-ar.com/Duyun-i_Umumiye.pdf, 01.09.2017.

ÖZTEKE, Fahri, *XIX. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Tarih Eğitimi*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Konya 2006, s. 102. http://acikerisim.selcuk.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/157/Fahri%20%C3%B6zteke%20-TEZ-PDF.pdf?sequence=1

YAZICI, Nesimi, "*Tanzimat'ta Haberleşme ve Kara Taşımacılığı*", http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/19/835/10579.pdf, 26.09.2017.

http://heracidankayseri.wixsite.com/kayseri/tarih, 02.10.2017.

http://www.mazakagroup.com/mazaka-tarihcesi.html. 02.10.2017.

http://www.kayseri.gov.tr/cumhuriyet-ncesi, 10.10.2017.

http://kayseriden.biz/icerik.asp?ICID=198. 03.10.2017.

http://www.islamansiklopedisi.info/dia/ayrmetin.php?idno=440428.

http://www.kayserikultur.gov.tr/TR,54965/tarihce.html

http://www.diyadinnet.com/YararliBilgiler-664&Bilgi=kayseri-tarihi-ve-tarihçesi

http://www.kayseri.gov.tr/kayseri-tarihii.

İNDEKS

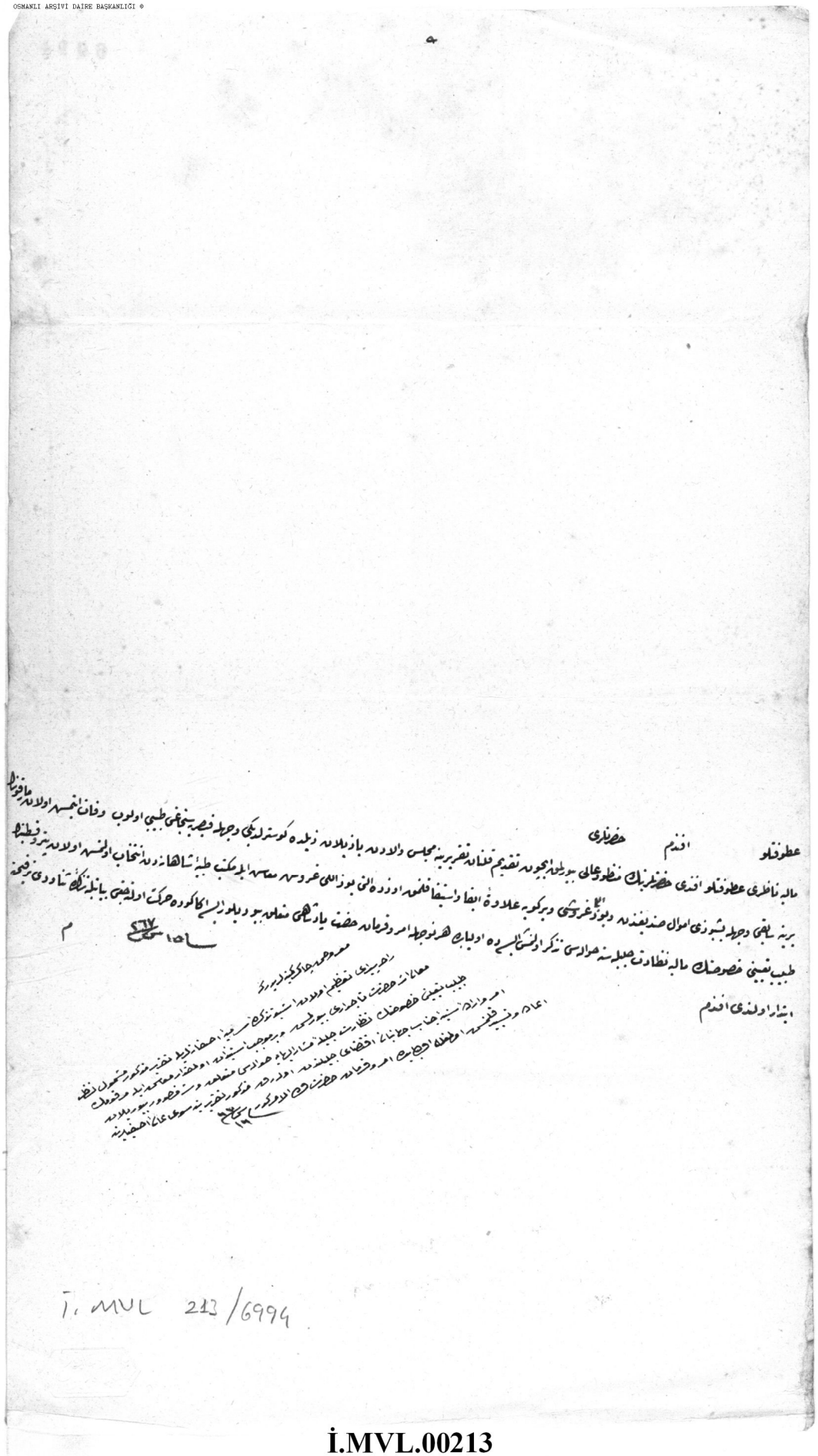

Abdülmecid Han, 6, 7, 9, 32
Adana, 4, 10, 13, 14, 46, 96, 99, 140, 158
Akdeniz, 12, 24, 25
Albay Petit, 14
Ankara, vii, 4, 6, 9, 10, 11, 16, 17, 19, 20, 21, 25, 29, 34, 35, 38, 39, 40, 41, 44, 46, 48, 49, 52, 53, 55, 57, 60, 61, 62, 66, 67, 70, 71, 73, 74, 76, 82, 83, 88, 91, 94, 96, 97, 102, 105, 131, 145, 148, 149, 160, 162, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 175, 176, 177, 178
Avrupa, 8, 9, 10, 12, 15, 17, 18, 21, 23, 24, 25, 27, 28, 30, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 51, 52, 53, 55, 57, 60, 63, 64, 66, 68, 71, 73, 94, 170
Avusturya, 8, 12, 14, 18, 23, 25, 28, 29, 34, 35, 36
Bab-ı Ali, 10, 11, 15, 16, 17, 19, 22, 23, 24, 28, 36, 46, 47
Bab-ı Alî, 7
Balta Limanı antlaşma, 22
Baltık, 25
Baron Brunof, 24
Belçika, 24
Bezmiâlem Sultan ve Abdülaziz, 6
Bozok, 3, 97, 105, 107, 143, 145, 148, 155, 162, 163
Bursa, 8, 19, 46, 67
Camii Kebir, 2
Çanakkale, 8, 18, 24, 26, 29, 32
Çar Nikola, 15, 29, 33
Çorakçılar, 4
Danimarka, 24
Danişmendliler, 1, 2, 83, 92
Diyarbakır, 21
Doğan Avcıoğlu, 22
Dulkadirliler, 1, 91
Edirne, 17, 21, 68, 116
Erzurum, 4, 21, 74, 89, 134, 158, 178
Fatih Sultan Mehmet, 3, 91, 92, 93, 94
Fransa, 11, 12, 15, 16, 17, 22, 23, 25, 28, 29, 30, 31, 32, 35, 36, 46, 47, 49, 58, 64, 69, 74, 176
Gelibolu, 8
Gıyasiye Medresesi, 3
Hacı Kılıç Külliyesi, 3
Halep, 10, 14, 21, 82
Hicaz, 10, 14
Hunat Külliyesi, 3
Hünkâr İskelesi, 9, 12, 15, 16, 17, 18, 19, 23, 25, 173
II. Gregorios, 4
II. Mahmud, 6, 8, 9, 10, 13, 16, 17, 19, 20, 21, 22, 38, 39, 42, 45, 51, 56, 57, 61, 68, 69, 95, 96, 168, 170, 176, 177
İlhanlılar, 1, 83, 88, 90
İngiliz, 6, 7, 11, 15, 18, 20, 21, 22, 23, 26, 31, 33, 73, 74, 168
İstanbul, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 37, 39, 40, 41, 42, 43, 45, 46, 47, 48, 53, 54, 55, 56, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 78, 79, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 89, 90, 93, 95, 96, 101, 102, 103, 129, 133, 134, 159, 160, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177
İstanbul Boğazı, 24
İsveç, 24, 74
İzmir, 21, 42, 46, 68, 69, 74, 111, 173
İzmit, 8, 49, 69, 105, 162
Kapadokya, 1, 76, 77, 78, 82, 83
Kaptan-ı Derya Ahmet Fevzi Paşa, 8
Karadeniz, 18, 25, 26, 29, 31, 34, 36, 67
Karaman, 3, 91, 93, 95, 97

Karamanoğulları Beyliği, 3
Karlofça Antlaşması, 3
Kayseri, ii, iii, iv, vii, 1, 2, 3, 4, 5, 10, 52, 57, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 104, 105, 106, 107, 115, 118, 124, 154, 158, 159, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176
Kırşehir, 4
Konya, 2, 3, 10, 18, 55, 86, 87, 88, 89, 91, 93, 99, 127, 148, 158, 166, 171, 178
Köse Akif Efendi, 8
Kuleli Vakası, 8, 9
Kütahya Antlaşması, 13
Lala Muhlisiddin Camisi, 3
Londra, 14, 15, 17, 19, 23, 24, 26, 27, 36, 74, 177
Lord Palmerston, 24
Lübnan, 14, 17
Malazgirt, 2, 84, 85, 86, 87
Mazaka, 1, 76, 77, 78, 81, 82, 89, 165
Mehmet Ali, vi, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 21, 22, 23, 39, 41, 45, 164, 170, 171, 173, 177, 178
Mehmet Ali Paşa, vi, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 19, 21, 22, 23, 39, 41, 45, 164, 170, 171, 173, 177, 178
Mısır, vi, 2, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 19, 20, 21, 22, 23, 39, 42, 45, 46, 56, 66, 88, 89, 91, 164, 177
Mısır Valisi, 24
Mudanya, 8
Murad Efendi, 9
Nevşehir, 4, 83
Nizam-ı Cedid Ordusu, 3
Norveç, 24
Orta Doğu, 20
Ortadoğu, 18, 22, 66, 170
Osmanlı, vii, 3, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 97, 98, 158, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178
Osmanlı Devleti, 6, 8, 9, 10, 12, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 35, 36, 37, 38, 39, 42, 44, 45, 47, 50, 55, 56, 59, 60, 61, 63, 64, 65, 66, 68, 71, 72, 73, 74, 75, 90, 91, 92, 93, 164, 168, 172, 173, 176, 178
Padişah Abdülmecid, 15, 23
Prusya, 8, 12, 14, 18, 23, 25, 28, 29, 35, 58
Rıza Paşa, 9, 58
Roma İmparatoru Tiberyüs, 1
Romalılar, 1, 82
Rumeli, 8, 10, 41, 57, 95, 145, 154
Rusya, 12, 13, 14, 16, 17, 18, 19, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 41, 44, 169
Sahabiye Medresesi, 3
Selanik, 21
Selçuklu Türkleri, 1
Sultan Abdülmecid, iv, vi, 4, 6, 9, 25, 26, 27, 35, 39, 52, 66, 96, 176
Sultan Mahmud, 15, 19, 38
Suriye, 2, 10, 11, 12, 13, 14, 17, 19, 22, 23, 84, 88
Şam, 10, 21
Şark Meselesi, 12, 23, 24, 26, 167
Şekib Efendi, 24
Taşlıburun, 1
Toskana, 24
Trabzon, 4, 21, 67, 68, 170
Türk, 2, 6, 9, 10, 13, 15, 16, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 29, 30, 31, 32, 34, 35, 36, 38, 39, 40, 43, 44, 46, 47, 48, 50, 52, 53, 54, 55, 56, 59, 60, 61, 62, 65, 67, 71, 73, 84, 86, 88, 90, 92, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 174, 175, 177
Türkiye, 1, 2, 5, 6, 9, 12, 14, 16, 17, 18, 19, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 29, 30, 31, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 41, 42, 43, 44, 45, 47, 48, 49, 52, 55, 58, 59, 62, 64, 65, 66, 68, 70, 71, 72, 73, 81, 82, 86, 93, 164, 165, 166, 167, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177
Türkiye Selçuklu Devleti, 2
Viyana bozgunu, 3, 92

Yavuz Sultan Selim, 9, 94

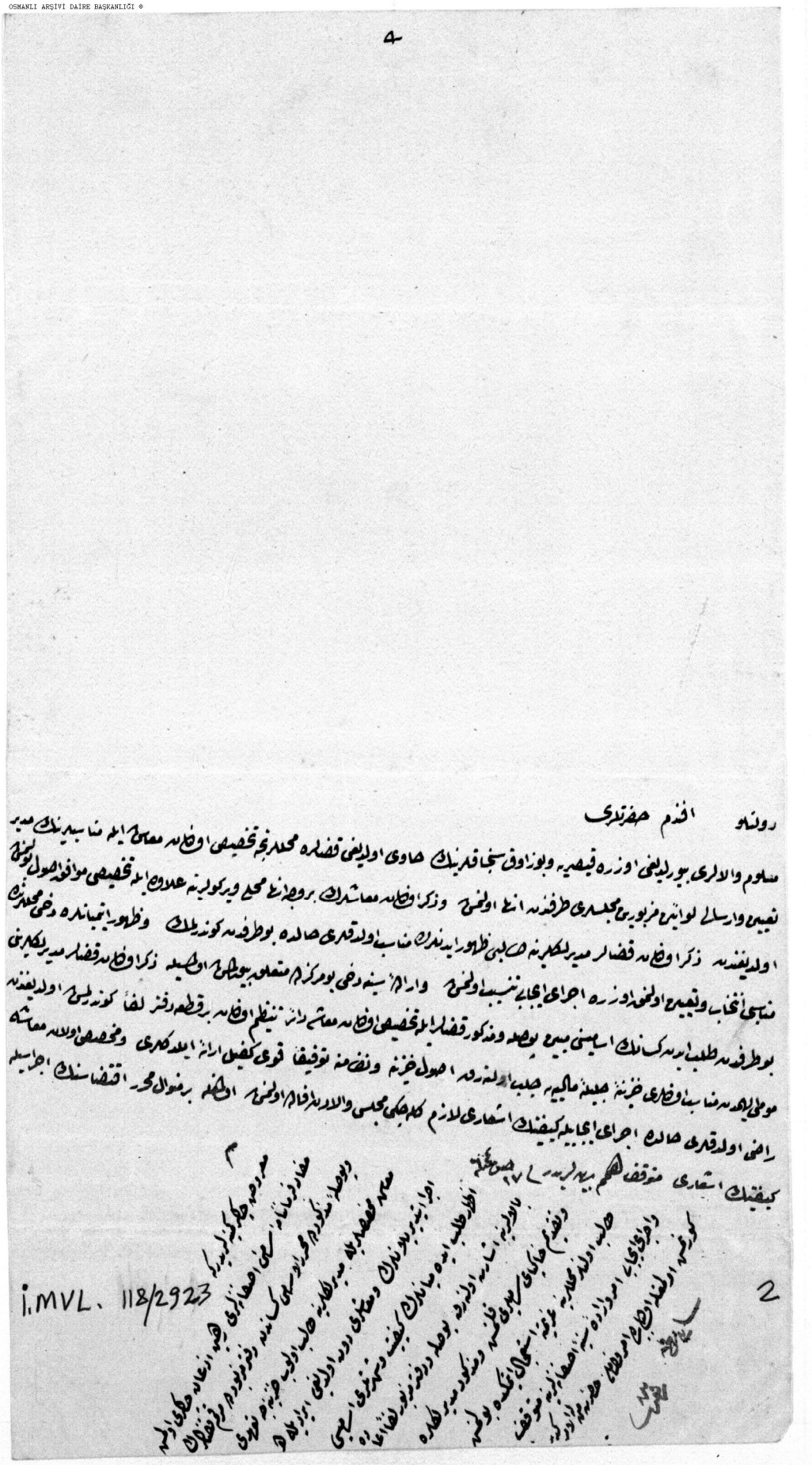
Yozgat, 4, 79, 105, 106, 107, 137, 138, 139, 143, 144, 148, 149, 162, 163

OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI ®

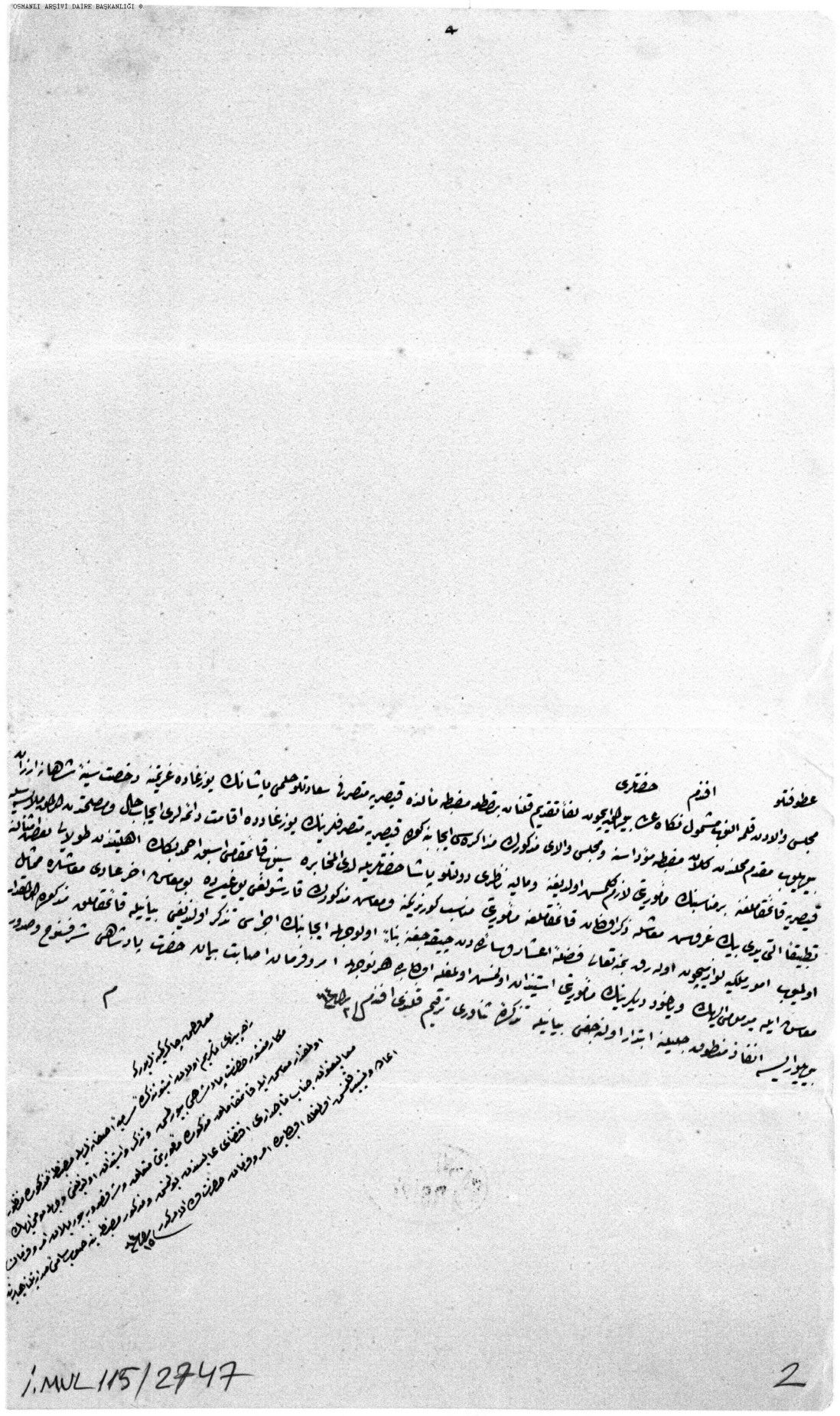
İ. MVL 213/6994

OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI ®

İ.MVL.00118

OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI ®

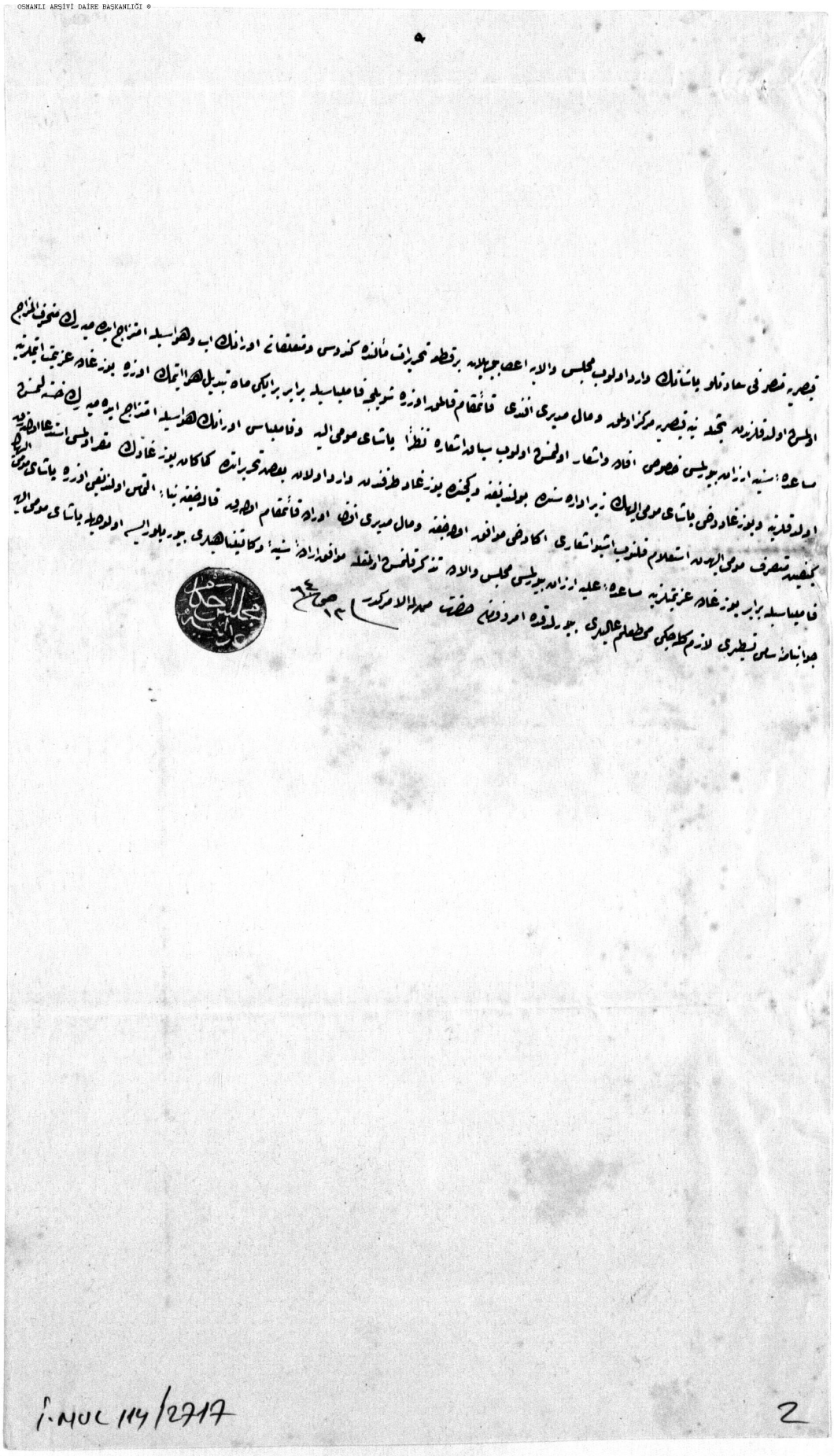

OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI ©

İ.MVL 114/2717

OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI ®

İ.MVL 114/2717

İ.MVL.00114

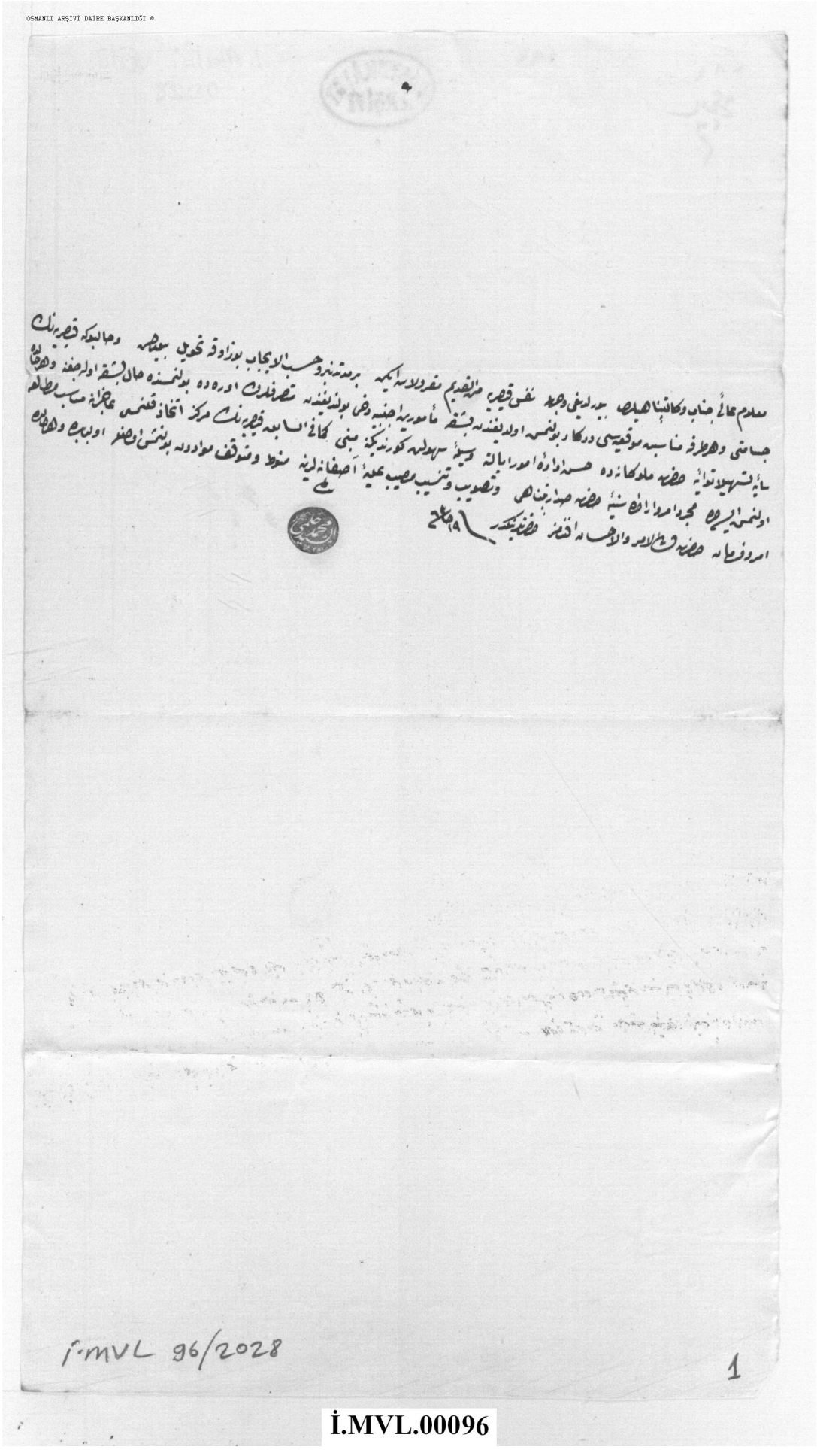
OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI ®

i.mvl 108/2439

OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI ®

İ.MVL.00105

OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI ®

İ.MVL 96/2028

1

İ.MVL.00096

OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI ©

İ.MVL.00091

OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI ©

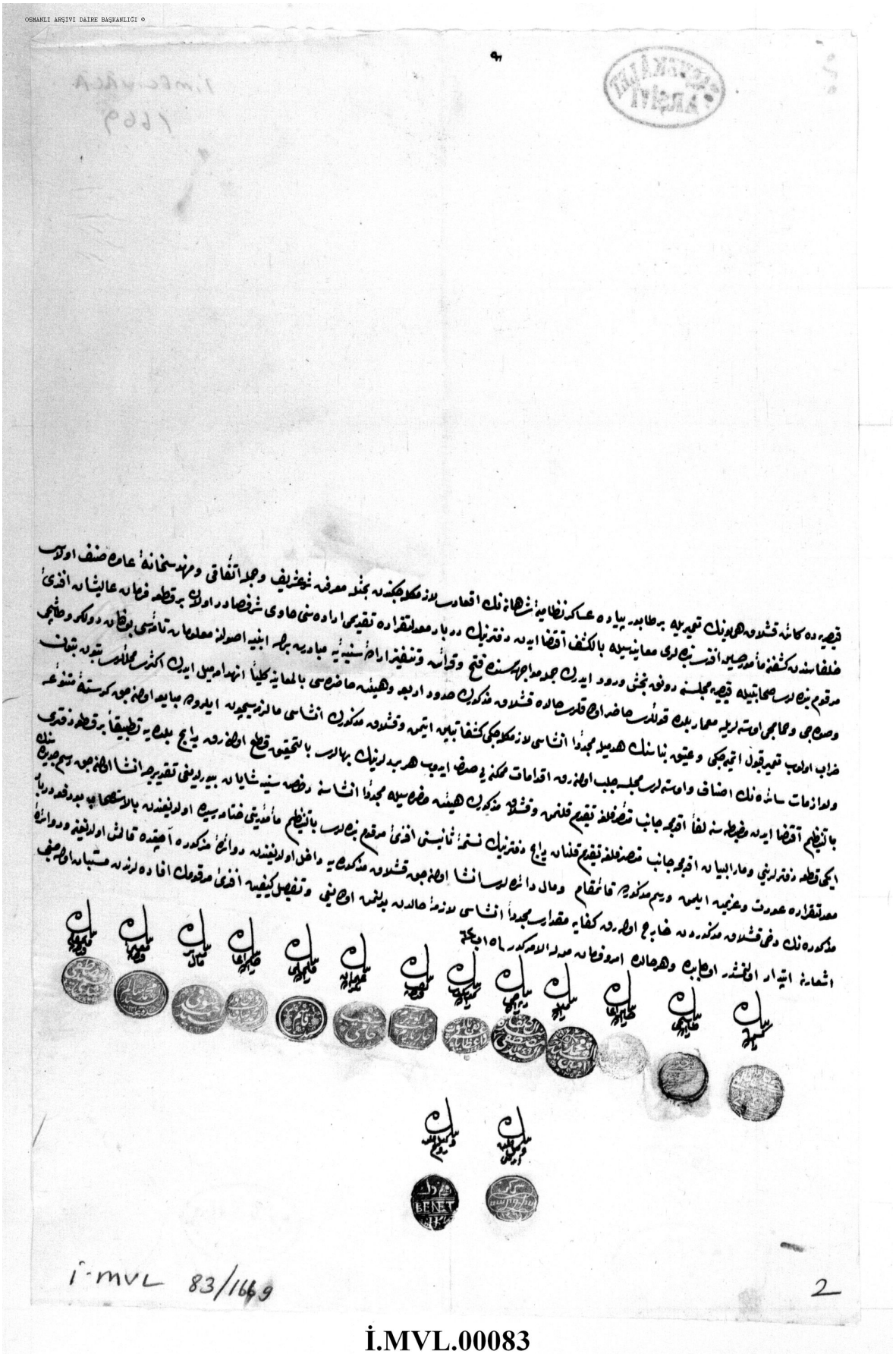
قصبه مجلس طرفنده واقع اولوب مجلس والده اعلى جوربلوده برقطعه مفظ مأنده سلفا قصبه قرنه لهاكمى مأمور اولمق اوزره وقتى اشبو اولوب فعلى
وقتده بنده اولمغله بولمز اهوال وطبايع محليه سنه كمال وقوف اتممه ايدوكى بيانيله مناسب معاش تخصيصيله استخدامى انبا واستدعا اولنمسه وكيفيت
سراطيا حضرتلرى شهريارى معادتلو اذنى حضرتلرينه اعلى الخابره مرسوملرى اشاله نظرا لهم اتجاهه اتمال وكهره طبابت ايلمك اوزره بيوزالى غروش
معاش ايله محل مذكوره مأمورى مناسب الراجحى اقتضا شايله طرفنده افاده واشعار قلنمسه وشمديه قدر قضا مزبورك استخدام اولنوبده معاشى ويركوى قضا
ارهاك اولنوب اولدقجه مالية ناظرى وقتله ياتى حضرتلرينه اعلى الاستعفا قضا مزبورك محفوظ بوقطه ويركو وفائزده طبيب ماهرى نامزد جانب
مملكتدن معاش اعطا اولنديغنه دائر بركونه صراحتى كورلديكوب انجق قرنه مصاريف الماهره بوندن اقدم بالتجريب بالجمله محلد ويركوسنه ضم اولنمق مناسب
قضا مذكور ويركوسنه وضى معلوم المقدار مبالغ ضم اولنمسه وانبا اولدقجه وجه مرسوملرى قضا مزبورك طبابت ايله بولمغى صحتى ابدانه اسباب اخوص
وجهله اولديغى ومرسوم قضا مزبورك بالكز معاش ايله طبابت ايتمكيون اهيتله وجه مرسوملرى قضا مزبورك طبابت ايله بولمغى صحتى ابدانه اسباب اخوص
عاده وجهله كفايه الراجحى ناظرشايله حضرتلرى طرفلرندن وضى تحريرى وبايه بيورلمق اولوب واقعا مرسوملرى قضا مزبورك تمحلف سائره سى وضى
الراجحه مأموريتله حضرتلرينه تشريفلرى اولمغله اوزره ناظرشايله حضرتلرينك اشعارى وجهله جانب حضرتلرينه جوابلرينى حاوى اجرايى اجابتلرى ناظرشايله
كوندريلمك اولوجهله اجراى وقوعى مناسب الراجحى مجلس والده وضى تذكره قلنمغله سوابقده اولديغى حالده اجراى اجابتلرى ناظرشايله
حضرتلرينه حواله بيورلمسى بابنده امر وفرمان حضرتلرينه اعلى الامر مكه ١٨ سالخ

İ.MVL.91/1853

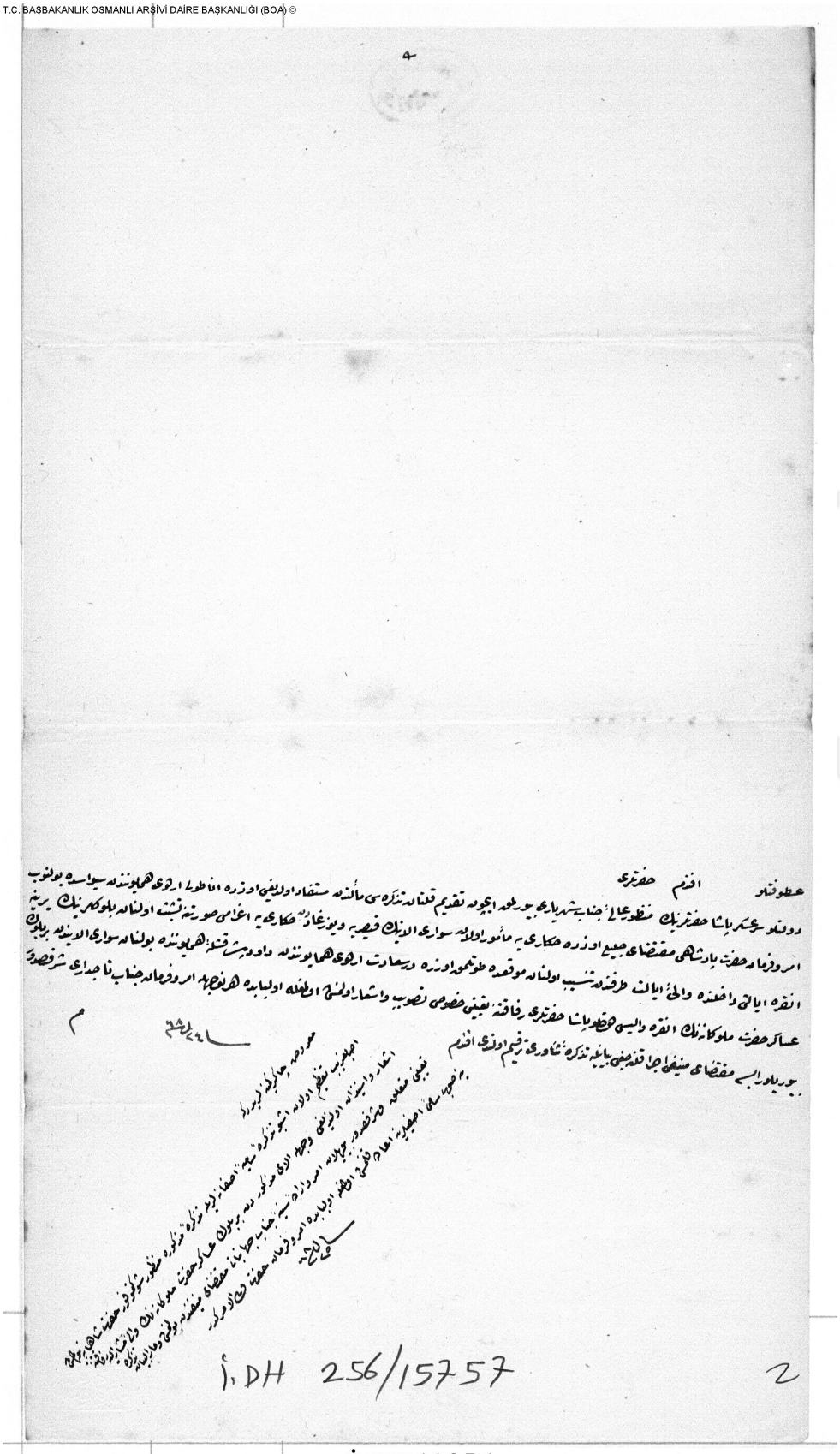
İ.MVL.00091

OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI ©

İ.MVL 83/1669

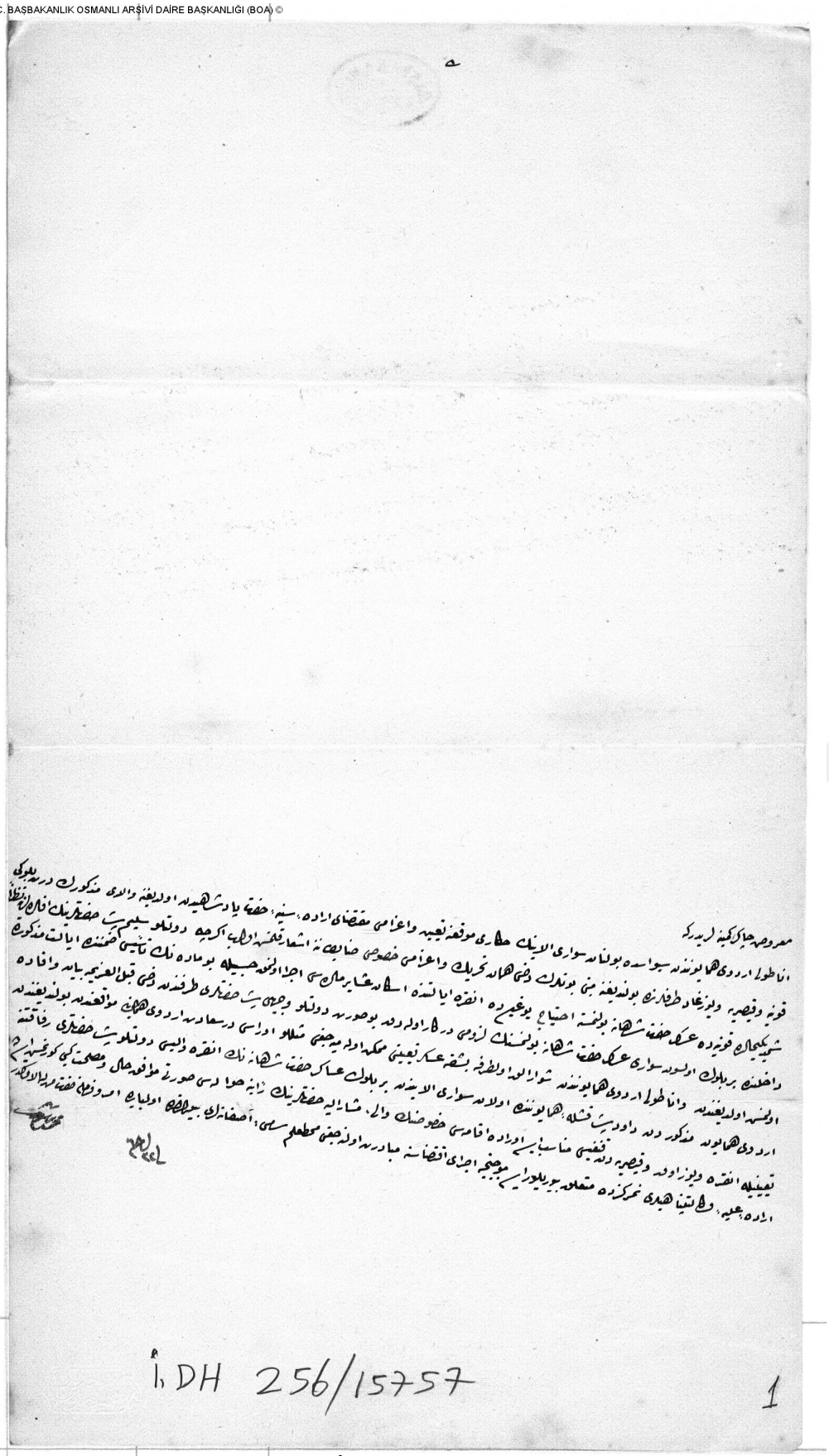
T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA) ©

İ.DH 256/15757

2

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA) ©

İ.DH 256/15757

1

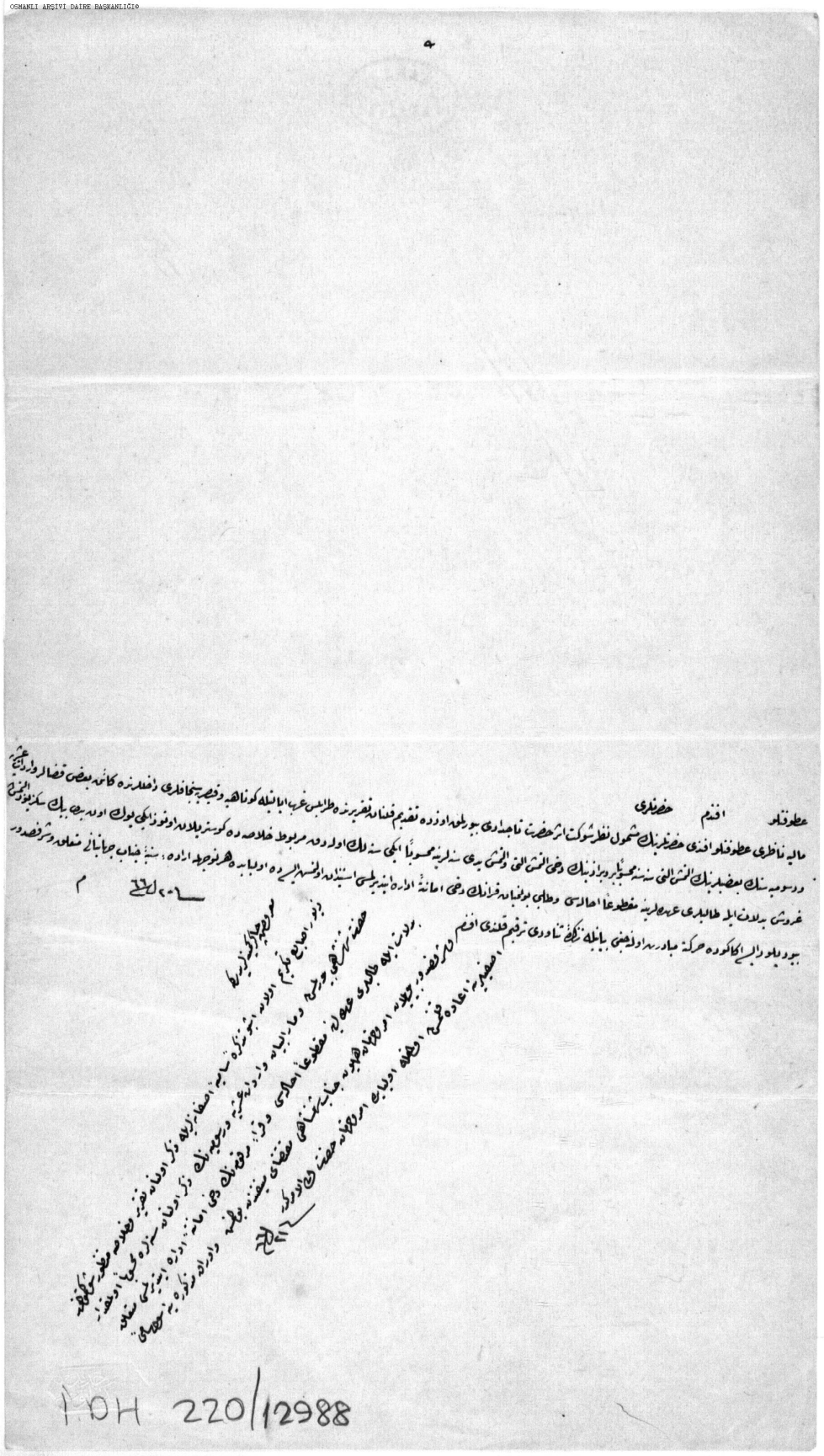
OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI

İ.DH 221/13128

İ.DH.00221

OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI©

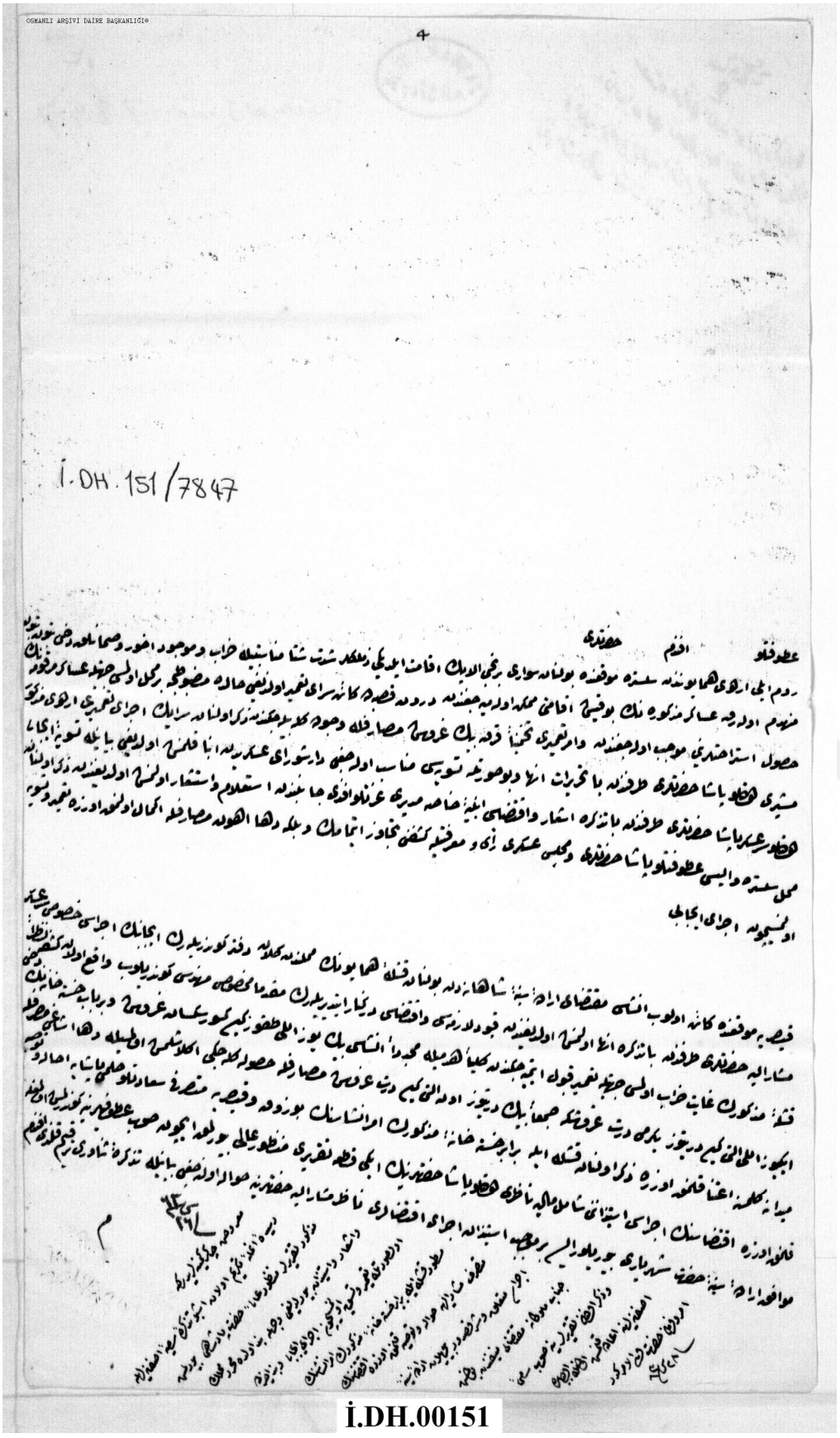
İDH 220/12988

İ.DH.00220

OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI©

4

İ.DH.151/7847

İ.DH.00151

OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI

İ.DH. 132/6798

İ.DH.00132

OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI©

İ-DH 117/5930

İ.DH .00117

OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI©

سیواس مجلس اعمار مأمورلری طرفندن وارد اولان مضبطه محرر مواددن برماک زاده خلاصه سیدر

فیضیه ده کائن مقدما عسکرلرک مدرسه خانه اقامه سیچون بناو تعمیر اولنمه قشلادوه فی القدیم ضابط قوناغی بولنمه وبوانشاده بقایه خراب اولمغی

وبنه کافی اسباب تعمیریه اراءه سنه صادر اولمغی وعسکرلرک مدرسه خانه دن برطاقور بیاده افعاد اولنمغی صورتنده محسناته عدیده یی موجب

ومحافظه سیغمغی وامنیه طرفه وس ثوه هنده عیاق مستوجب اولمغی ورکار ومحل مزبور خراب اولمغندن عسکرلرک خانه کلرنده طلبه علومی مدرسی دن

وتجاری خانلردن صیقاروب افعاد اهالیه وارباب تجارت واصحاب تحصیل برشانه اولمغه فرصتلرنی وقوعه کلمکده اولمسیله حسب الضروره ی الکشف

ایکیوز الی یاک غرشی تعمیراتی بعض مقدما باب مضبطه مملکه عرضه واشعار قلنمه الخط اجرای اقتضاسی منوط اراءه سنه دم ایدوک

عسکرلرک مدرسه خانه سنه لرینه خسته خانه تخصیص اولنمغندن اکذا اشراف مملکه خانه لری بوشالدیرلوب خسته خانه اتخاذ اولنمغه لزوم

هم خسته لرجه زخیره وعهده اهالیه برکونه تکلف وعدم راحه اولمیغندن قشلادوه مزبور تتماندن اولغب سکز یاک غرشی مصارف تعمیریه

مملکه اولنه جغنباب اولمانک تعمیراتی اراءه علیه صدور بیورلمسی نیازنده اولدقدی انها اولنور

İ.DH 117/5930

1

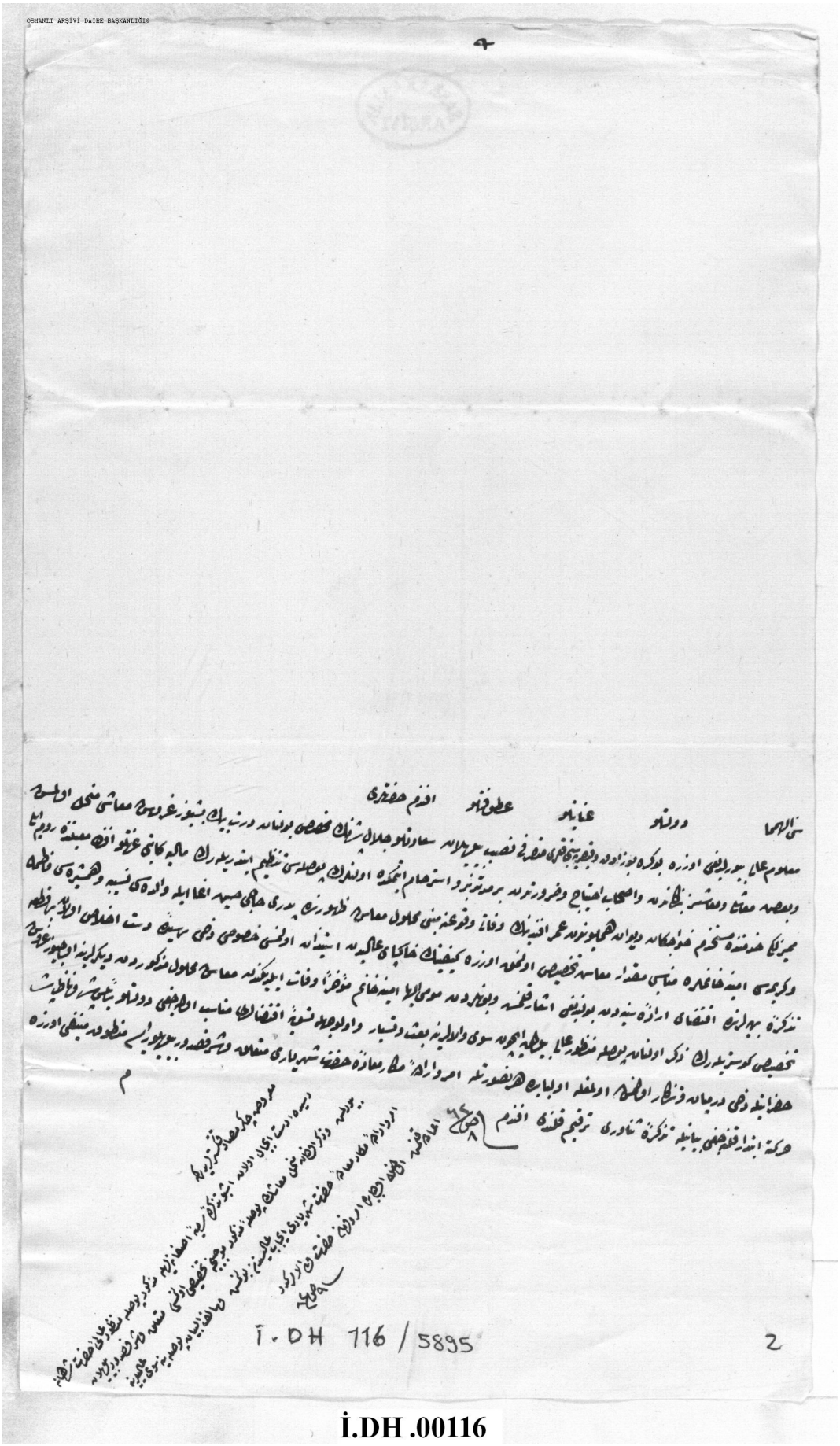
İ.DH .00117

OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI©

İ. DH 117 /5917

İ.DH .00117

OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI©

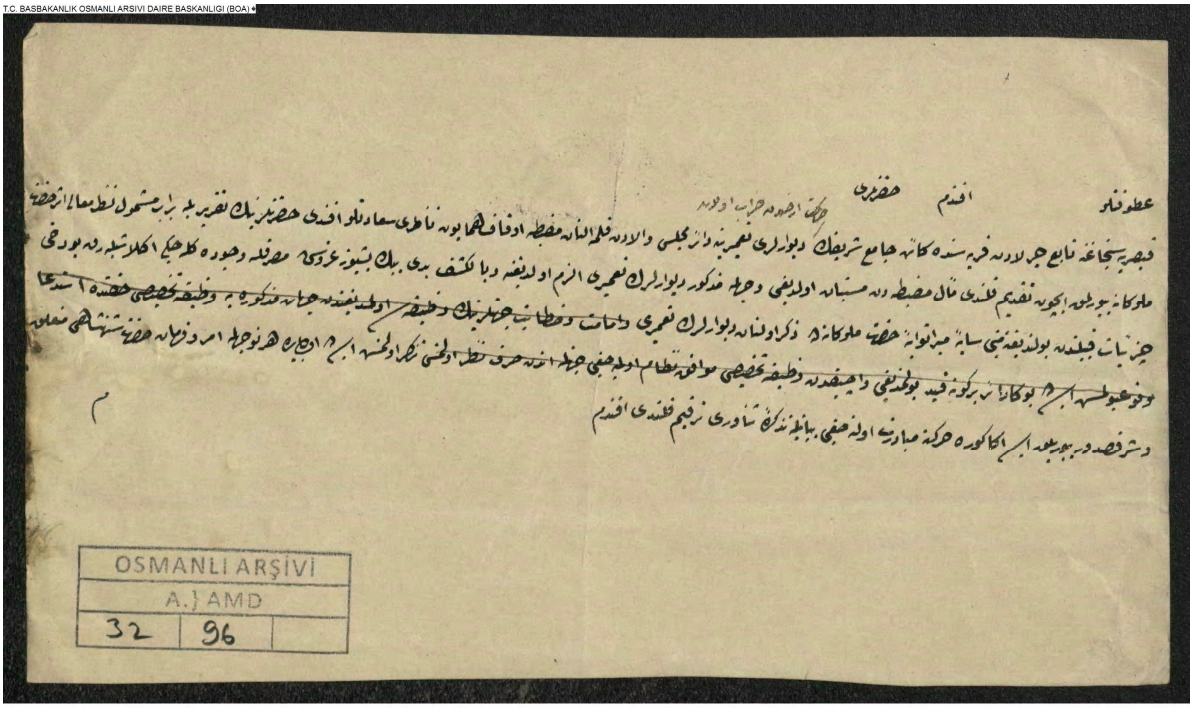
İ.DH 116 / 5895

İ.DH .00116

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA)

OSMANLI ARŞİVİ
A.} DVN
14 | 89

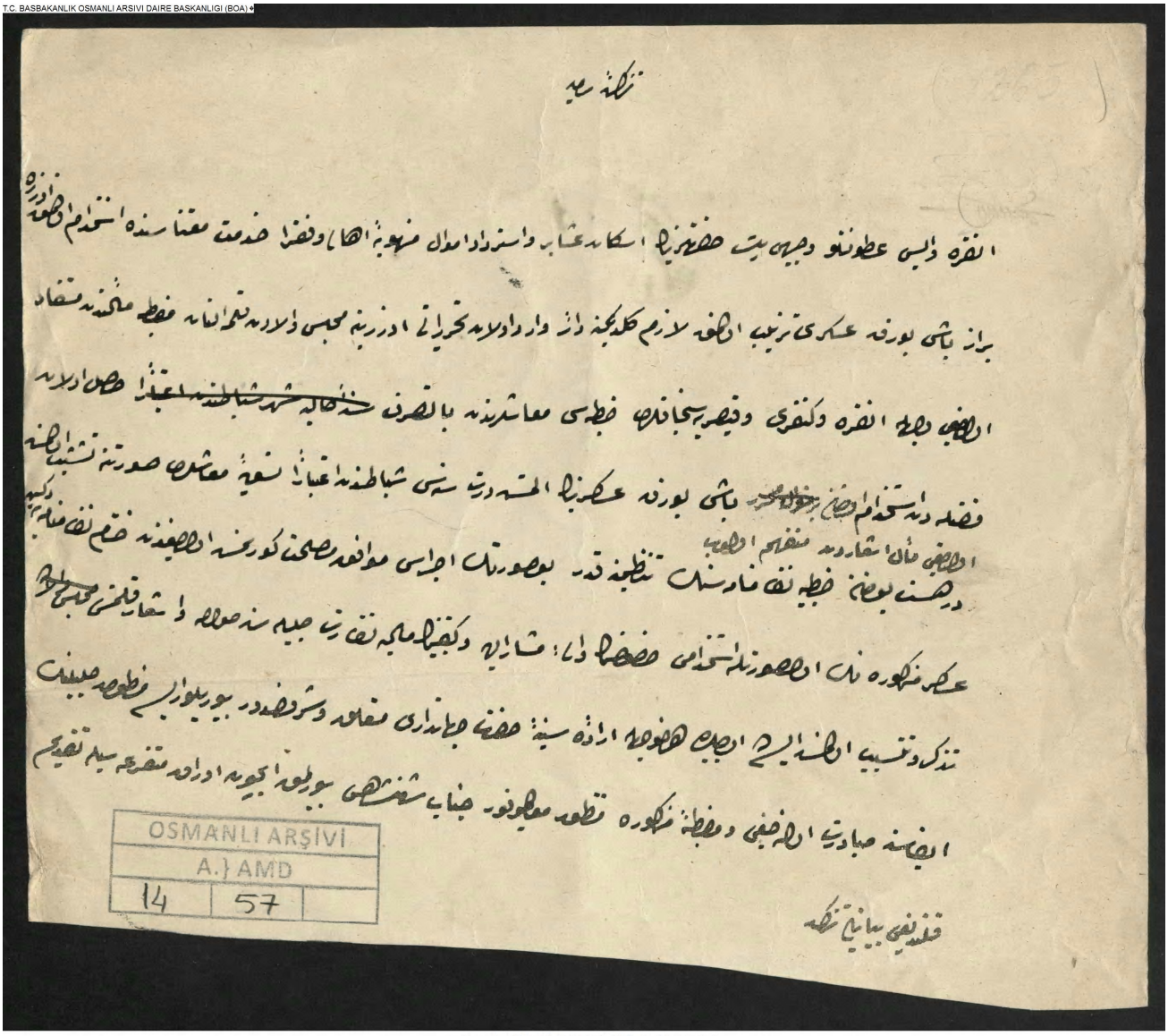
T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA)

OSMANLI ARŞİVİ
A.} AMD
32 | 96

A.}AMD.00032.00096.001

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA)

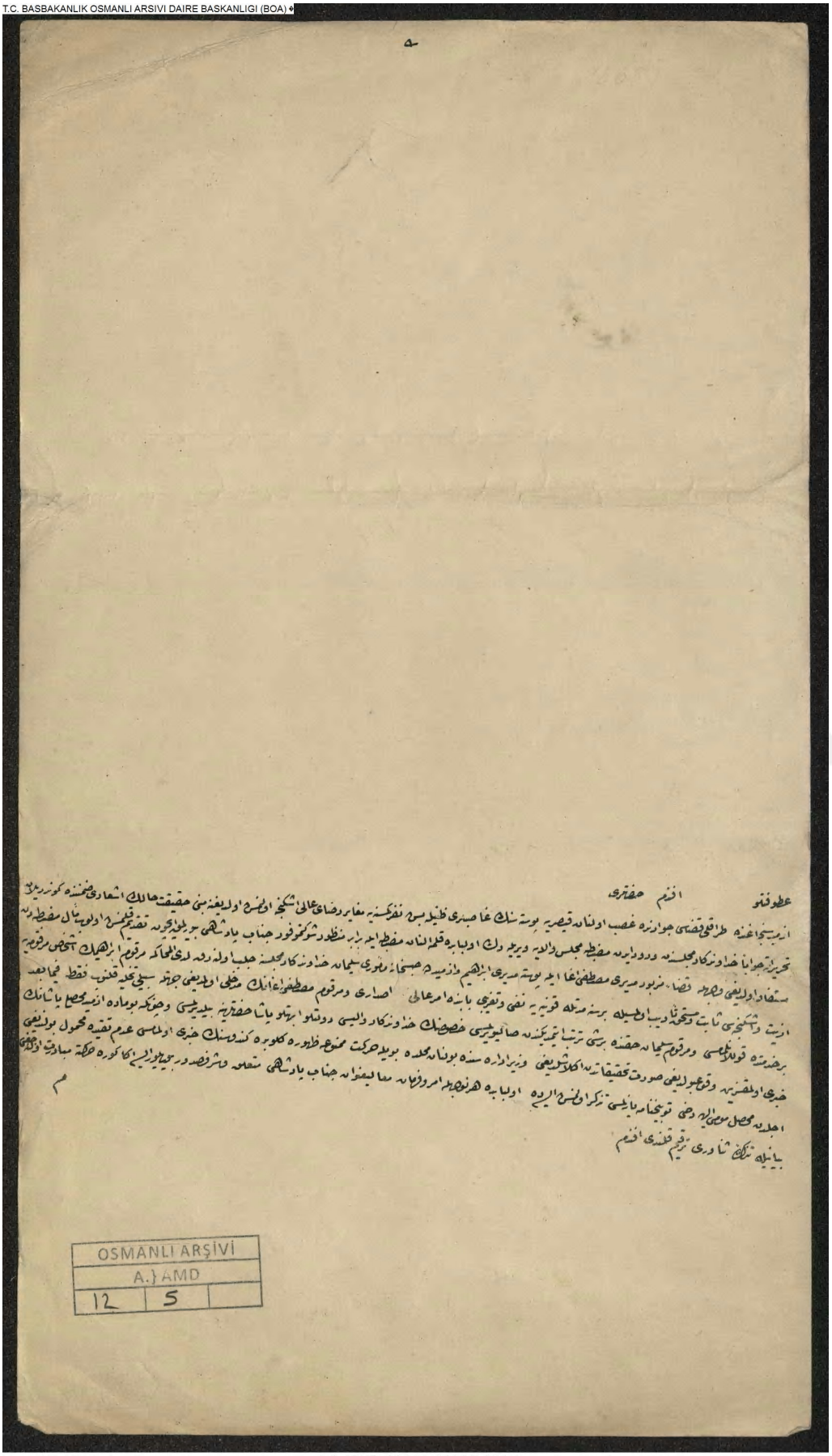

نسخه سیدر

OSMANLI ARŞİVİ
A.} AMD
14 | 57

A.}AMD.00014.00057.001

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA)

OSMANLI ARŞİVİ
A.}AMD
12 | 5

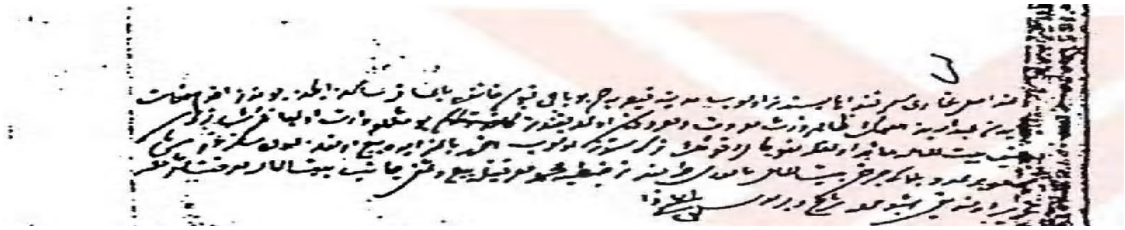
A.}AMD.00012.00005.001

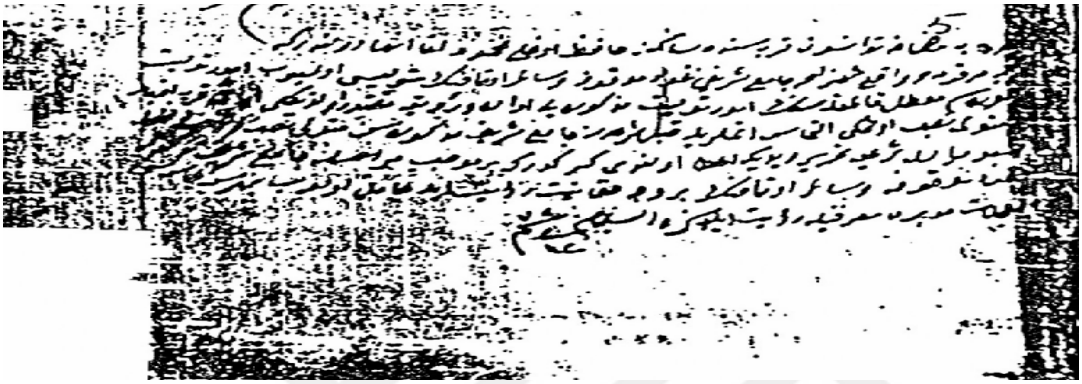
T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIGI (BOA)

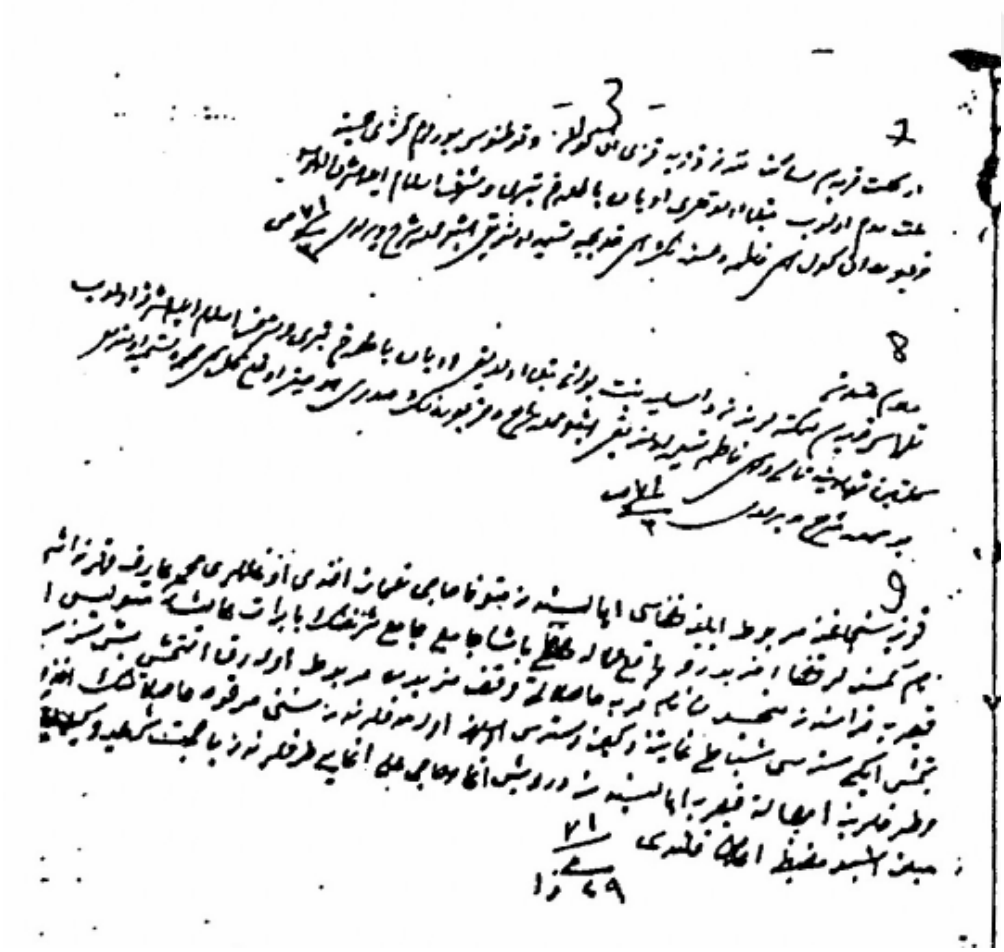
تذكرهٔ سريه

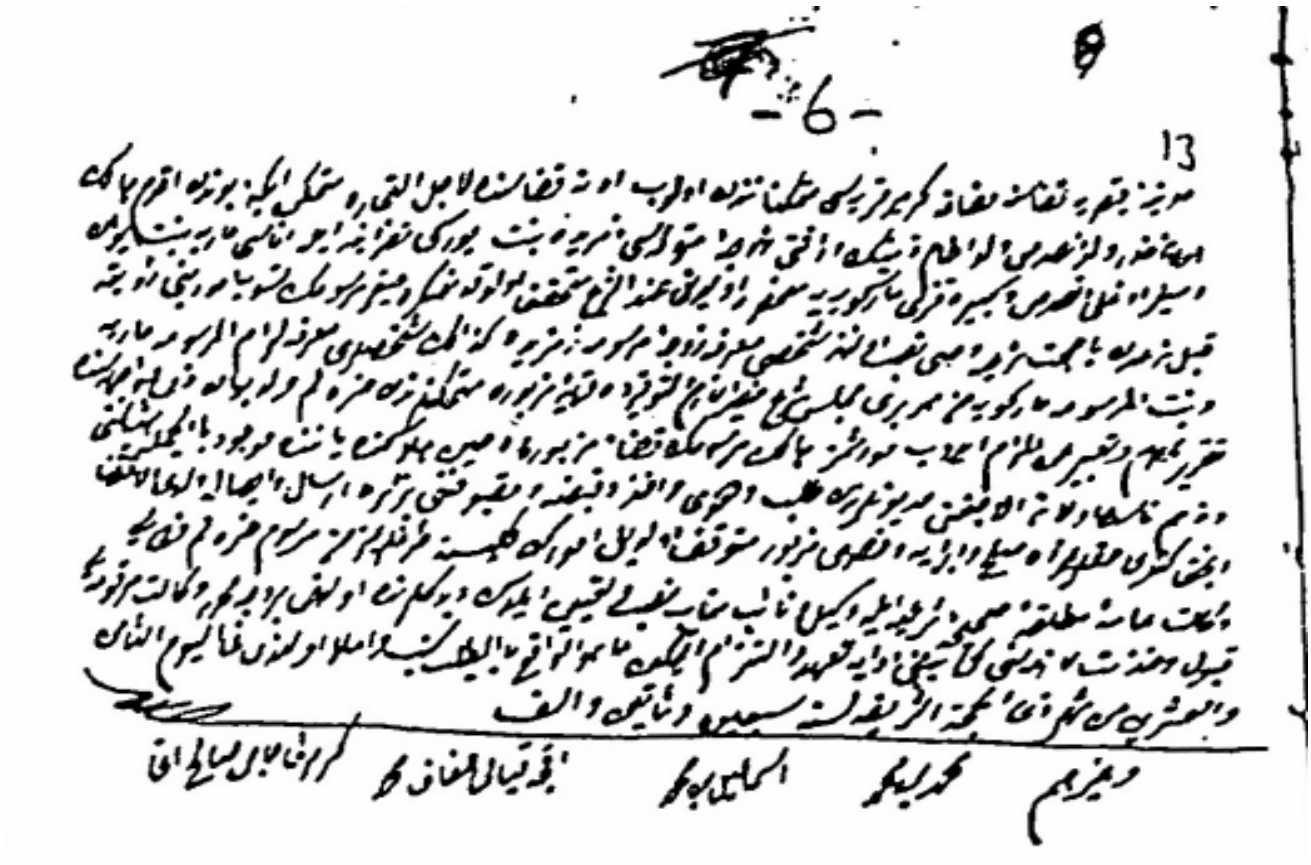
قيصريه سنجاغنده واقع دولو قريه‌ى متملكاتندن كول باشى اولمغله قريب كندوسنك اقاربى نامنه بعضه حركاته
جرأت ايدركندنه نأديباً سبيده اولانه مناسنده نفى واجلاى ايتمش بطريق طرفندنه نظر اولنمسه واشعلام حقيقت
ماده‌سى شامل كوندرىلانه تحريراته ثاوعيه جواباً محلندنه كلوب مجلس والاده ويريلانه بخطه تحريريه ومضبطه ده
دخى مرسوملك سوء اتفاقى بولندىغى تصديقه قلمسه اولديغندنه بطريقه موفى الوك استدعاسى اوزره ذكر اولنانه
محلده كى مناسنده نفى اولنمش ضمنده اقتضا ايدنه فرمان عاليك نظير واعطاسى مذاكراتى منضمه تزفيم اولنانه
برقطعه مضبطه منظور شوكتلو فخرى حضرتلرى شهريارى بيورلمه اوزره عرض وتقديم قلمسه اوقاتلو مواقعه اولوالامرى
سنيه جناب تاجدارى بيورلدوغى بموجب مضبطه اجراى اقتضاسنه مبادرت قلنمغى بابنده تزكره

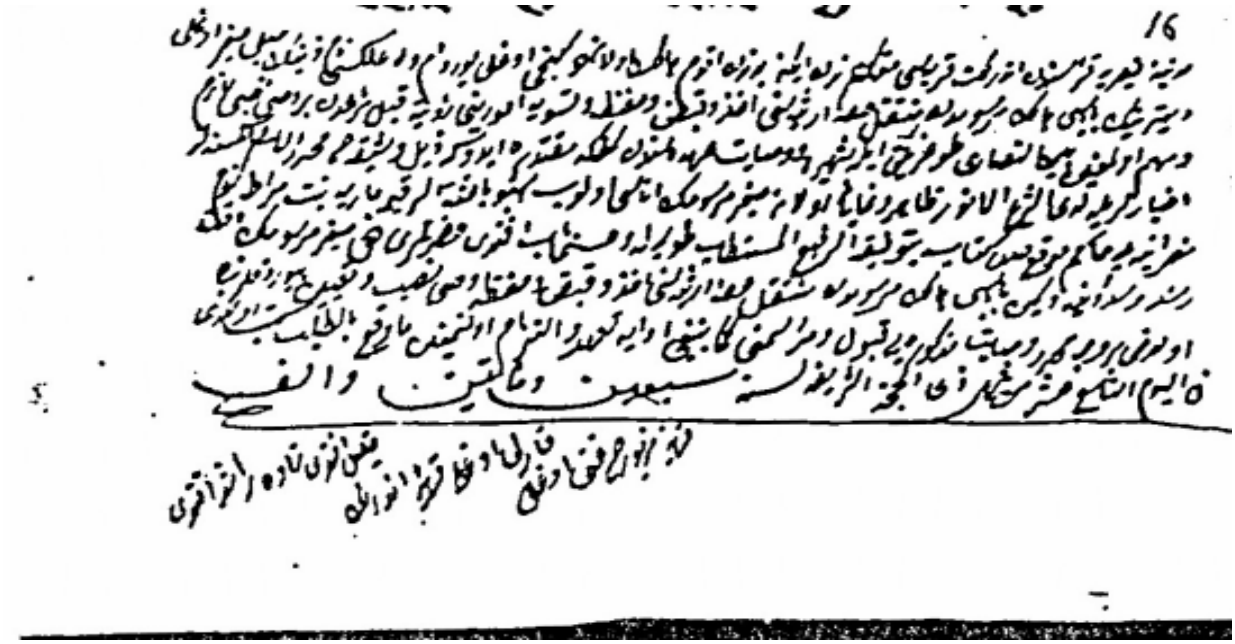
OSMANLI ARŞİVİ
A.}AMD
5 | 44

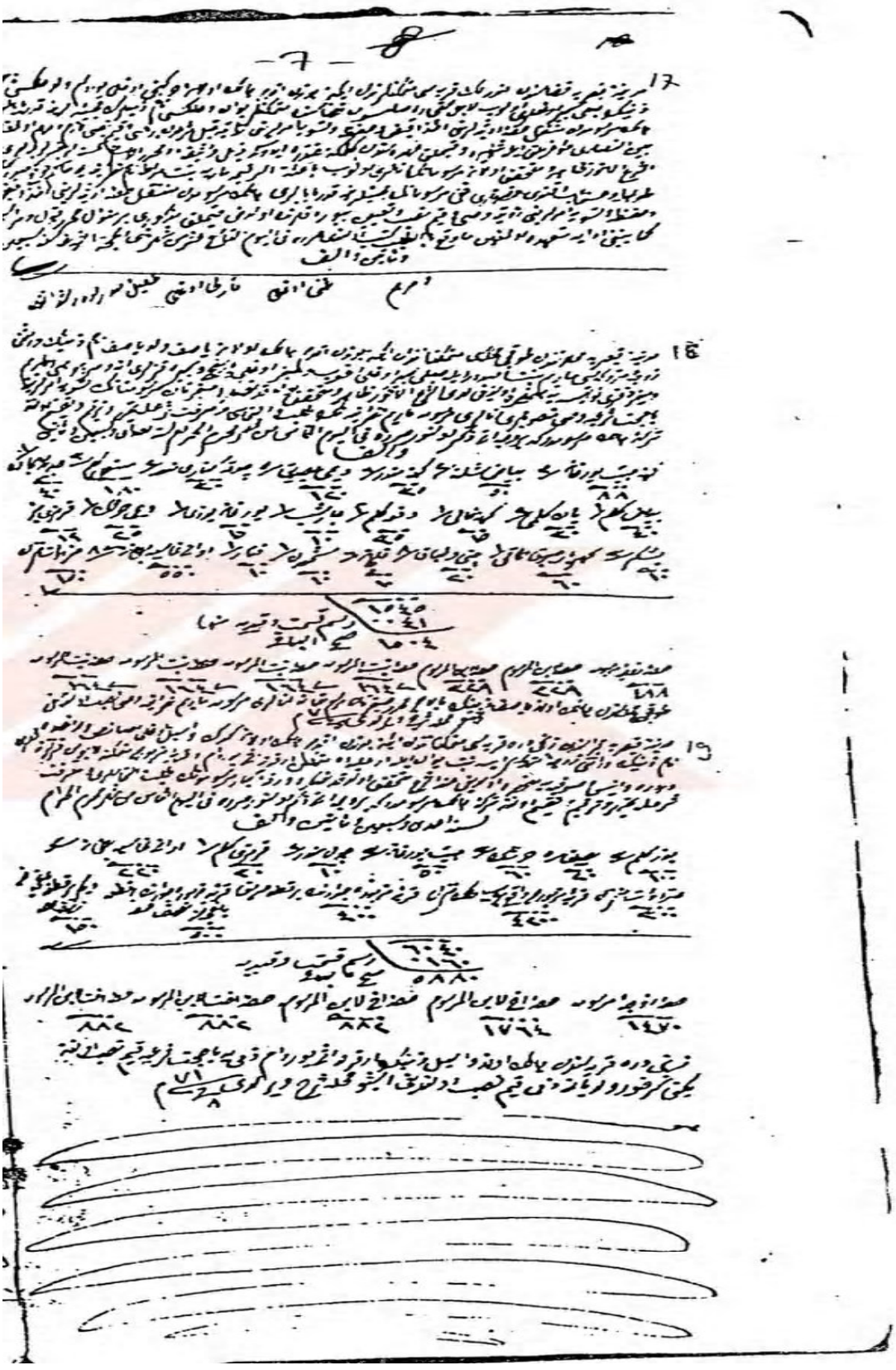

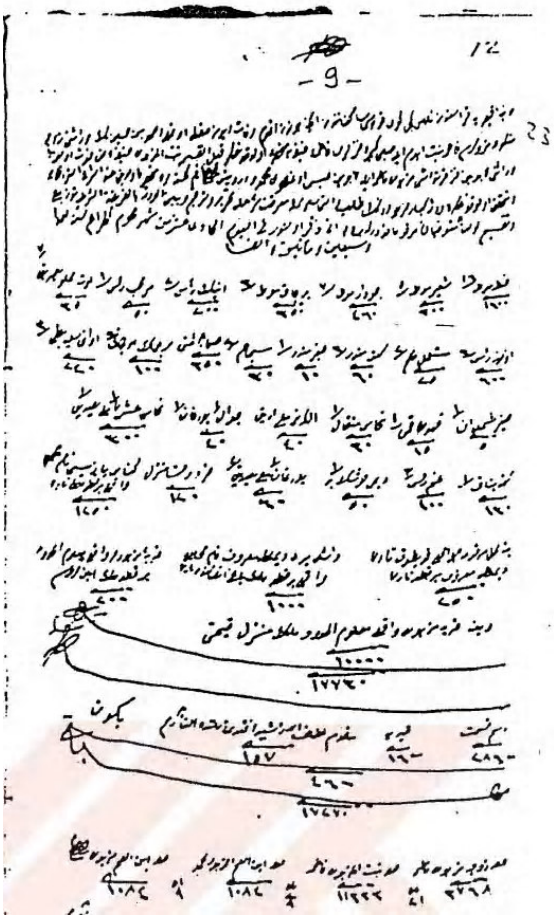

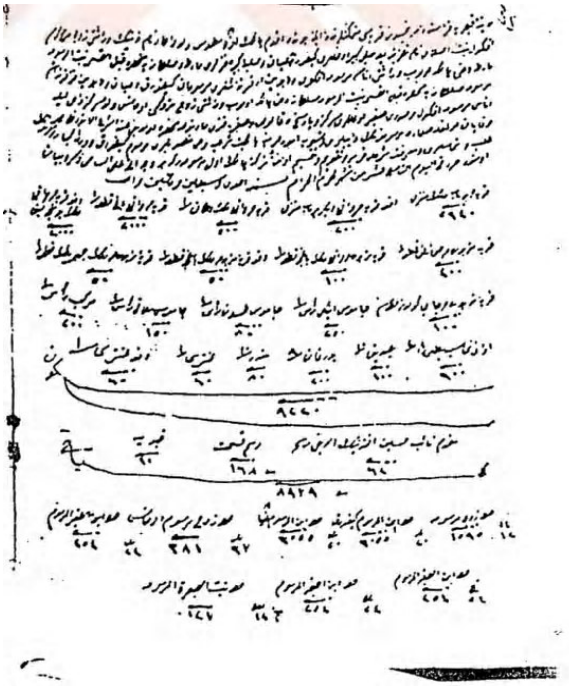

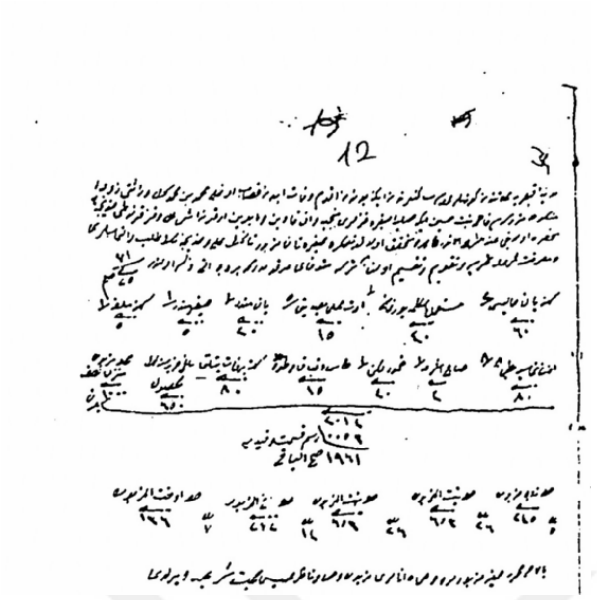

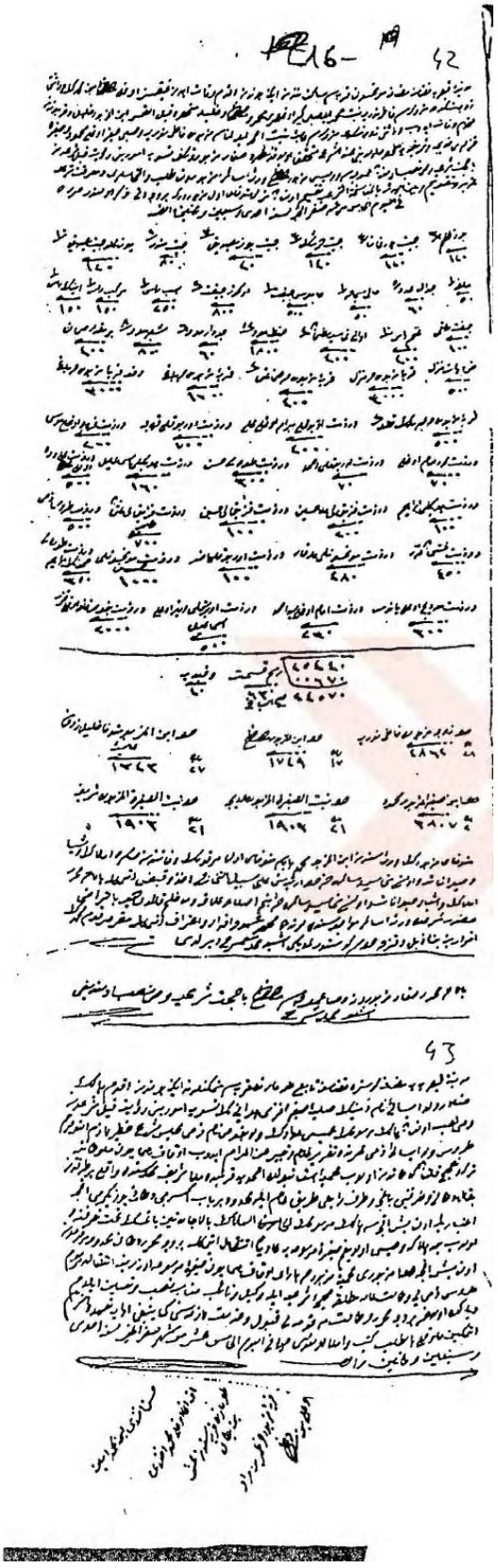

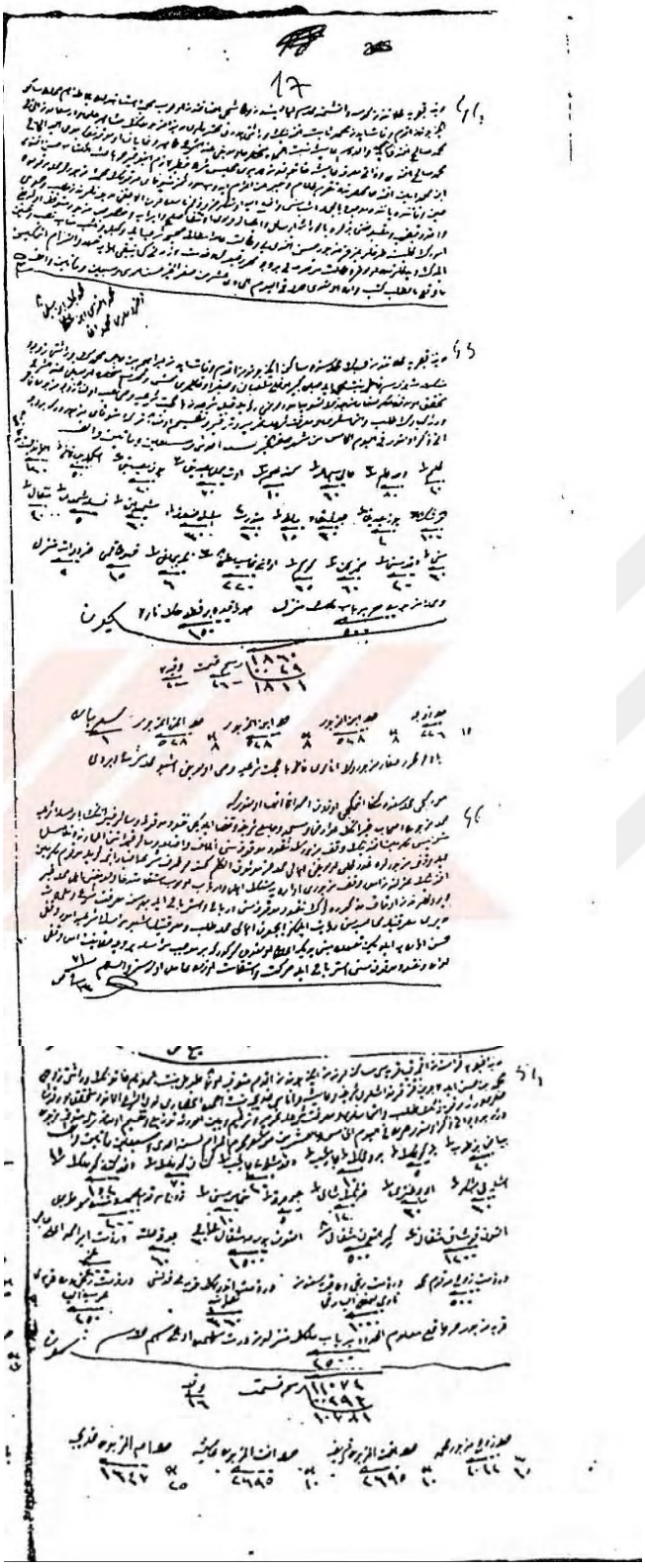

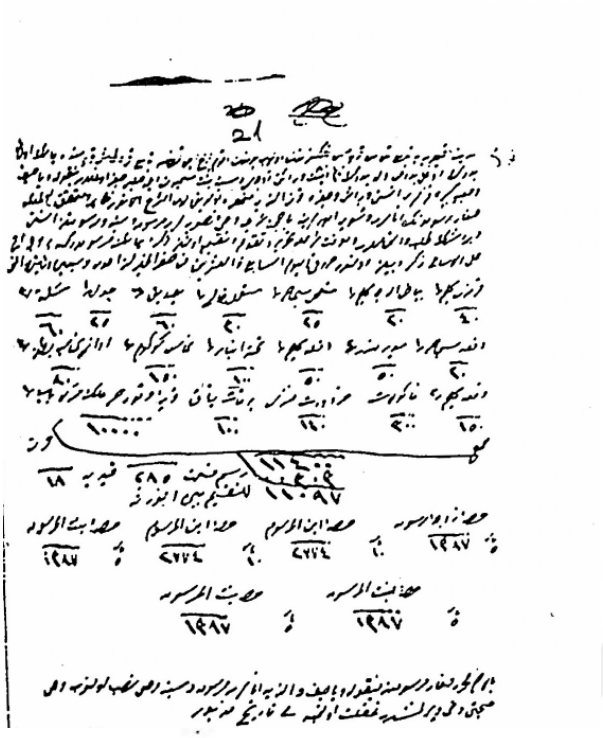

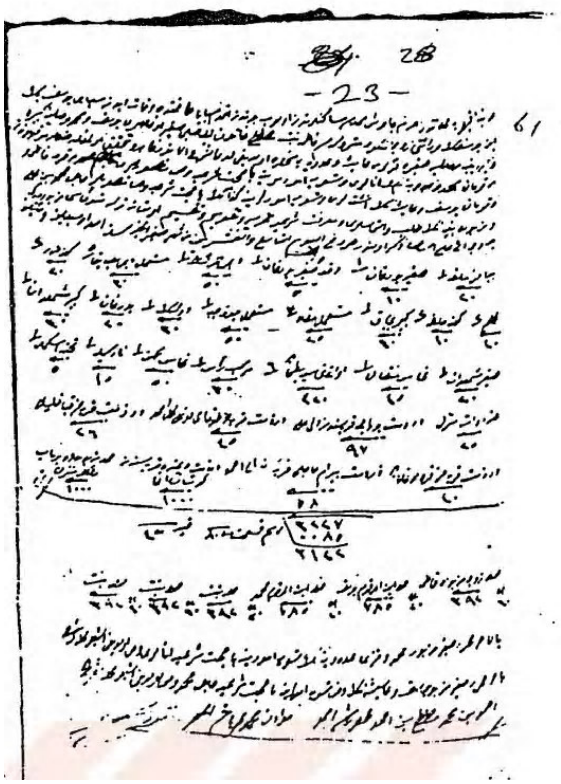

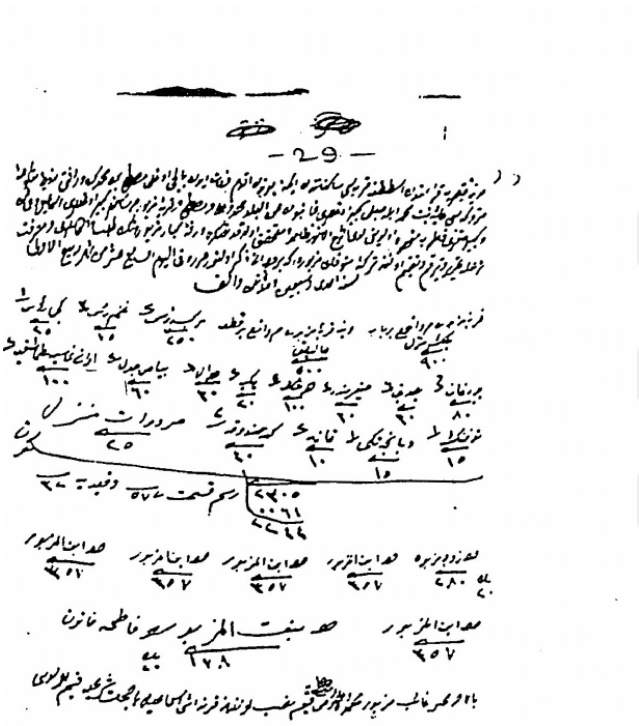

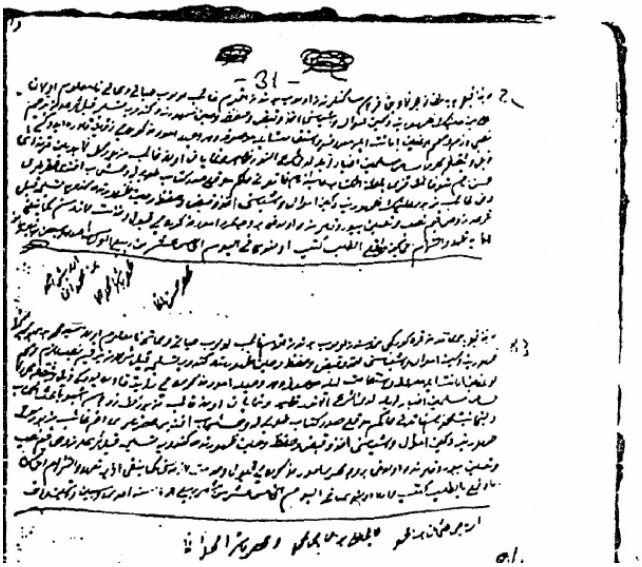

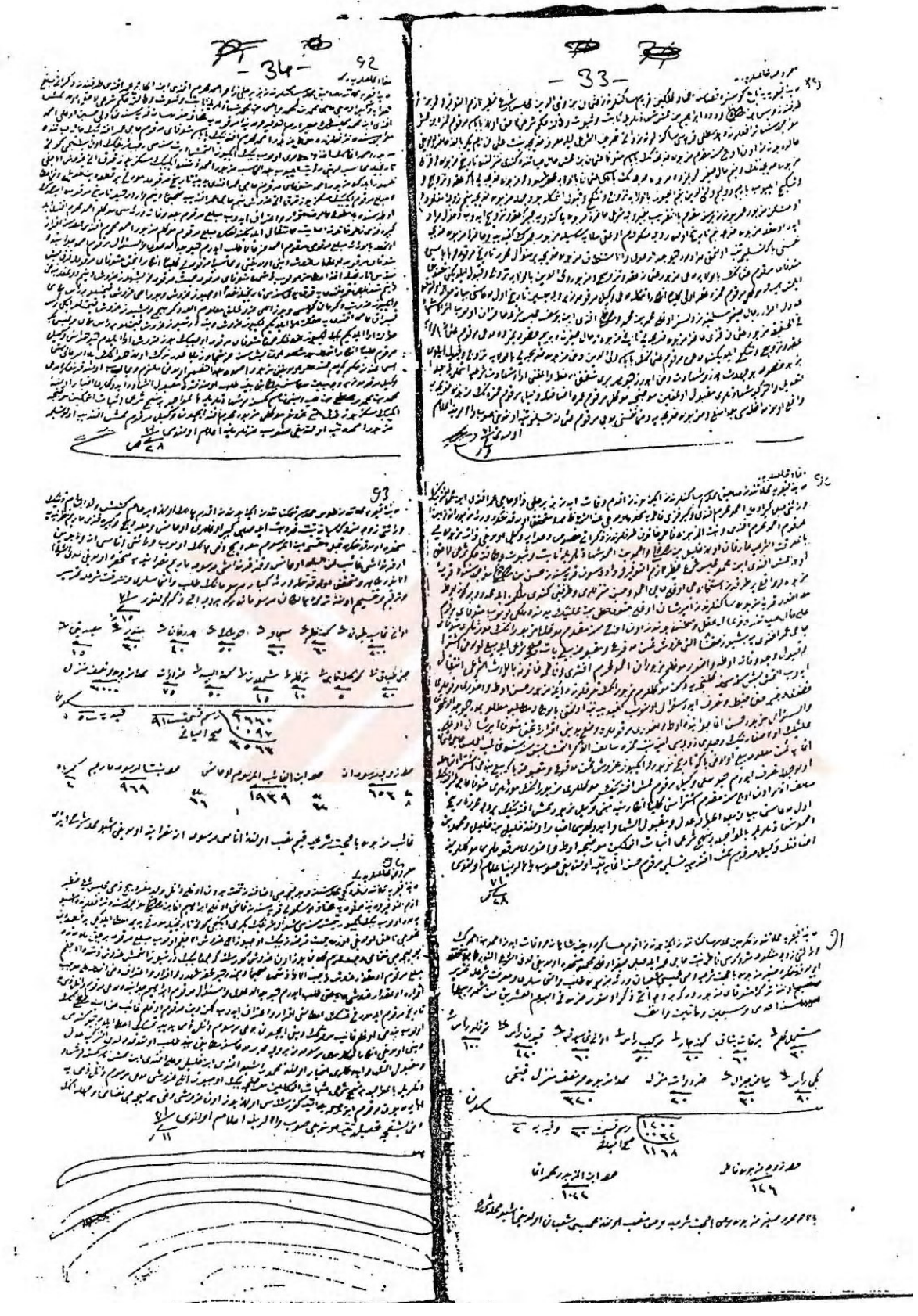

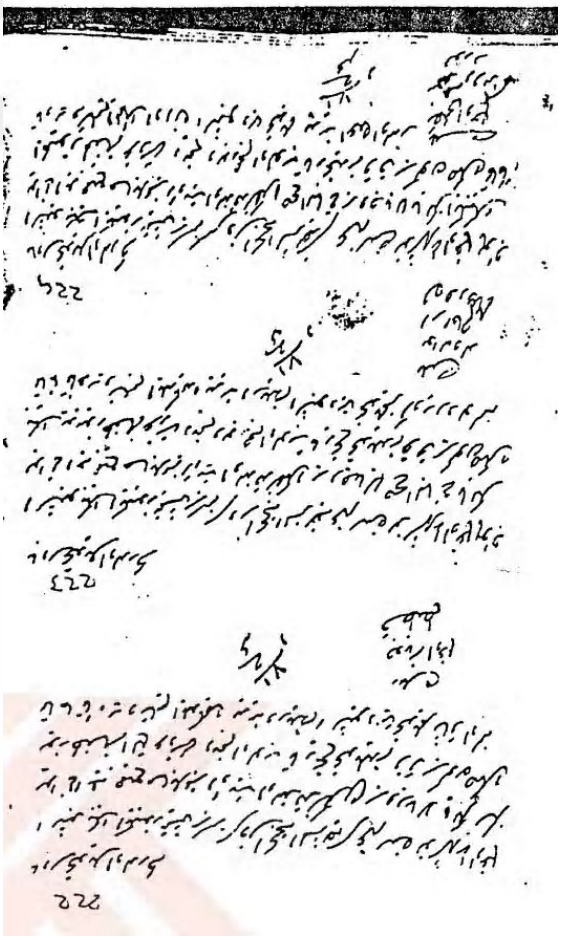

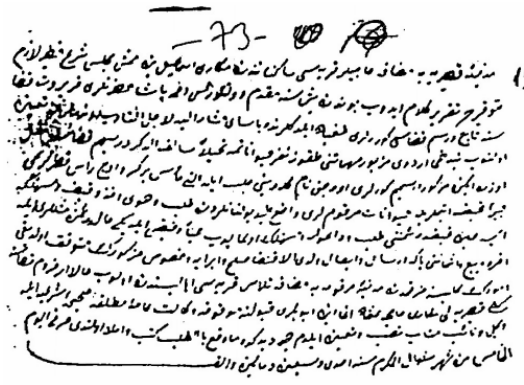

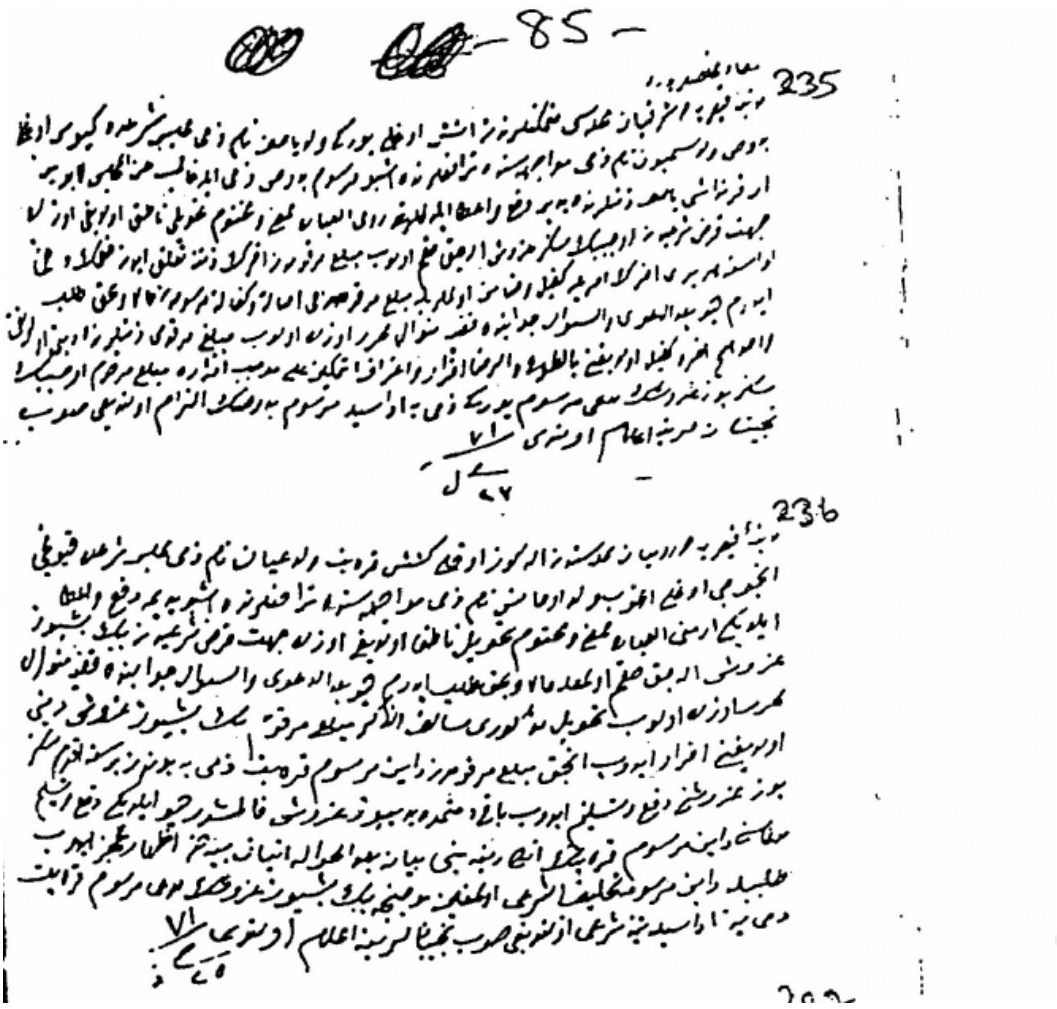

-85-

235

236

ARŞİV BELGELERİ IŞIĞINDA KAYSERİ (1843-1852)

ORIJINALLIK RAPORU

%25	%24	%9	%
BENZERLIK ENDEKSI	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCI ÖDEVLERI

BIRINCIL KAYNAKLAR

1	www.tarihbilinci.com İnternet Kaynağı	%1
2	www.tarihtarih.com İnternet Kaynağı	%1
3	acikarsiv.ankara.edu.tr İnternet Kaynağı	%1
4	eprints.sdu.edu.tr İnternet Kaynağı	%1
5	acikerisim.selcuk.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	%1
6	www.docstoc.com İnternet Kaynağı	%1
7	es.scribd.com İnternet Kaynağı	%1
8	www.kayserim.net İnternet Kaynağı	%1
9	www.scribd.com İnternet Kaynağı	%1

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Nuray AVCI

Doğum Yeri: Kocasinan/ KAYSERİ

Doğum Tarihi: 01.06.1991

Uyruğu: T.C.

Medeni Durumu: Bekâr

EĞİTİM BİLGİLERİ

Yüksek Lisans (Tezli): Erciyes Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Tarih Anabilim Dalı/ Yakınçağ Bilim Dalı /2 / Derece: 90,90

Lisans: Erciyes Üniversitesi / Edebiyat Fakültesi / Tarih Bölümü /4/ Derece: 88,56

Ön Lisans: Anadolu Üniversitesi / Tıbbi Dokümantasyon ve Sekreterlik /2 / Derece:87,62

Lise: Kocasinan Atatürk Anadolu Lisesi/ Sosyal Bilimler/ Derece: 78,79

BİLGİSAYAR BİLGİSİ

Word, Power Point, Excell,

Tiger, Go, Logo (LKS).

YABANCI DİL BİLGİSİ

İngilizce: Orta

Rusça: Orta